

Nunavunmi Avatilirinirmut Katimajiit

*Ihuaqhaqtauhimayuq Iniqtiqtaujukhaq
Atuqtauyut Maliktahait Upalungaiyangnirmun
Hulaqutinun Uqautait*

April 2024

Qaliqtaani Piksaliuqtait: NIRB Havaktingit

Makpiraaliuqhimayut Nunavunmi Avatilirinirmut Katimayiit, Iqaluktuuttiaq, Nunavut
© Nunavunmi Avatilirinirmut Katimajiit 2020

Aadjiliuriami aadjikutaliuqhimayut NIRB-kut *Maliktakhaq Maliktakhat uumunnga*
Upalungaiyarninnga Hulaqutinun Uqautait takulugu una www.nirb.ca
Qaritaujakkut: info@nirb.ca hivajarlugit akiitukkut 1-866-233-3033

Kangiqhidjutikhat Kikliqarniillu:

Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat pidjutiqaqtut Nunavunmi Avatilirinirmut Katimayiit (NIRB uvaluuniin Katimayiit) nunait ataani Nakataa 12, Ilanga 12.2.23(h) unalu 12.5.2 uumani *Angirutini Ukua Inuit Nunavunmi Nunataarviup Iluani uvalu Her Majesty Queen pilaarutini Kanatami (Nunavunmi Angirutaa)* uvalu piyakhat ss. 26(1)(e) unalu 101 haffumani *Nunavunmi Upalungaijauttit uvalu Havaakhanut Naunaiyautit Maligat, S.C. 2013, c. 14 (NuPPAA)*.

Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat piyaulimaitut maligatigut naunaiyautainik uumani *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa* ukualu *NuPPAA* uvalu kikliqangittut hakugingniit NIRB-kut havaklugit uvalu atuliqtait maliktakhat uvalu maliktakhat inmi iluani atan'ngujat uvalu havauhiit.

Tamna atuqtaunginnaqtut havaanganut ihuaqtumik tamainnut ihumaliuqtamingnik unalu qanuriliurutingit NIRB. Qanuriliurutingit ihuaqtumik aadlallu titiqiqinirmut aulapkaininngit NIRB uqaqtauyut ilauninngani titiraq atilik *Maliktakhangit Qanuriliurutingit*.

NIRB-kut ihivriurniaqtait Atuqtauyut IS Maliktakhait mikitqiami tallimani ukiuni. Kingulliqaq titiraqhimajuq Maliktakhait piinariaqiniaqtuq NIRB-kut qaritaujakkut pulaarvingani piinariaqikpata.

Taiguqtun atuquyauyut pulaaquplugit NIRB qaritaujaliqidjutaini www.nirb.ca nuutaanguqtiqhimayunik naunairutikharnik talvuuna Hulaqutit ihivriudjutikharnik hanaqidjutikhangit unalu ihumagiyaualuaqtunik malikhautikharnik iniqhimayunik titiqqanik.

TITIRAQHIMAJUT ILLUANIITTUT

TITIRAQHIMAJUT ILLUANIITTUT	3
TUKILIURUTIT TAIDJUTAITLU	6
ILANGA 1 – KANGIQHIPKAIDJUTIT	12
1.1 Titiraq Naunaitkut.....	13
1.2 Maligaliqinikkut Tungavinga	16
1.3 Naittuq Hulaqutinun Uqautait.....	17
1.4 Apqutit Hulaqutinun Uqautait Tuyuqtauyut	17
1.4.1 Iniqhimaittuq Hulaqutinun Uqautait Tuyuqtauyut Ihivriuqtilugit (Atuqtauyut Upautidjutit).....	18
1.4.2 Havaakhat Uuktuutikhat tuniyauyuq NIRB Naunaiyainiq	21
1.5 Nutaaguqtiirnit hulaqutait Naunaitkutit Hivuani Angiqtauhimajut Angiyut Havaakhat 23	
2.0 ILANGA 2 – HIVUNIKHALIURUTIKHANUT HIVUNIKHALIURUTIKHAT	24
2.1 Inuit Qaujimajatuqangit.....	24
2.2 Inungnik ilaupkainiq.....	27
2.3 Qayaginikkut Hivunikhaliurut	30
2.4 Aulapkaihimmaarniq unalu Aturaaqtakhangit Pivallianikhanut	32
3.0 ILANGA 3 – UPALUNGAIJARNIQ HULAQUTINUN UQAUTAIT	33
3.1 Naunaiyarnirmut Qanuriliurutikhat Qanuriliurutingillu	33
3.1.1 Niuviqhimayut Havauhiit uvalu Naunaiyautit.....	35
3.1.2 Titiraqtauhimayut	37
3.1.3 Aturningit Aulayut naunaiqtakhat	37
4.0 ILANGA 4 – Hulaqutinun Uqautait	39
4.1 Tuyuutigiyauyut Pitquyauhimayut	39
4.1.1 Numiktitiqhimajut.....	41
4.1.2 Iluaniittut.....	41
4.1.3 Titiraluauluaqtuq	41
4.1.4 Maliktakhainut Naunaijaut	43
4.1.5 Uqarniaqtait	43
4.1.6 Naittut	44
4.2 Pilihaaliqtunut Ilanga	45
4.2.1 Tukhiutit naunaiqtakhat	46
4.2.2 Havaakhaq Kangiqhidjutikhat	48
4.2.3 Havaakhap Qanurininga.....	48
4.2.4 Maligaliqidjutikharnik Auladjutikhangit.....	49
4.2.5 Avikturviinni Pihimayut.....	50
4.2.6 Havaakhap Nayugaa.....	50
4.3 Naunaiyattiaqhimayut Havaakhap Naunaitkutaa	52
4.3.1 Havaakhap Qanurinninga	53
4.3.2 Pidjutikha ihariagininngalu Havaakhat	55

4.3.3	Hivunirmi Pivallianiq	57
4.3.4	Maniliurnahuarnirmun Havaakhanunlu naunaiqtakhat	57
4.4	Hulaqutit Ihivriungnirmun Qanuriniit	59
4.4.1	Inungnik ilaupkainiq	59
4.4.2	Inuit Qaujimajatuqangit, Nunalaani Qaujimajangit Nunaqaaqqaqhimajunun Qaujimajangit.....	64
4.4.3	Qanurinningit Aktuumanirmut Naunaiyautit.....	69
4.4.4	Naunaitkutikhangit Avatiliqinirmut Inuuhinut-Piyangaiyautikkut Avatingit unalu Naunaitkut Naunaitkutingit	75
4.4.5	Hulaqutit Ihivriungnirmun Upautiniq	77
4.5	Havaakhap Avatiit uvalu Hulaqutinun Ihivriurutit.....	20
4.5.1	Avatiliqutit Avatingit Nayugaa uvalu Hulaqutinun Naunaiyautit	21
4.5.2	Inuliqutit-Maniliugutit Avatingit Tunngavingit unalu Hulaqutinga Naunaiyainiq	2
4.5.3	Inungnut aanniaqtailinikkut avatingnullu qajangnarniit naunaijautit.....	3
4.5.4	Ayungnautiqatuq uvalu Ihuinaarnikkut Naunaiyautit	5
4.6	Avatilirinirmut Munariniq Timiqutigiyangillu	6
4.6.1	Avatiliqinikkut Munaqhijutikharnik Upalungairutikhaq	8
4.6.2	Avatimut Happummiarnirmut Upalungaijaut.....	9
4.6.3	Munaridjutit uvalu Uqaqhugit Upalungaiyautit	10
4.6.4	Umikhiarnikkut uvalu Unguvaffaangnikkut Upalungaiyautit.....	14
4.7	Titiraqhimayut Tutqikhaiyut Katimayiingillu	16
4.8	Iniqtirutit.....	16
	Ilaliutihimajuq A: Iniqhimaittuq Maliktakhainut naunaijaut	1
	Ilaliutihimajuq B: Ihuaqtumik Piyakhat Naunaiyautit.....	1
	Ilaliutihimajuq C: Ilauqatigiingnikkut Timiqutingit.....	1
	Ilaliutihimajuq D: Naunaiyautit Takupkaiyaagani Naunaitumik Ilaupkainigut	1
	Ilaliutihimajuq E: Tungavikhaa uvalu Hulaqutinun Ihumagiyaayut.....	1
5.1	Tungavikhaa uvalu Hulaqutinun Ihivriurutit Ihumagiyaayut ilauyut haffumunga Avatiliqinun Avatiinun.....	1
5.2	Tungavikhaa uvalu Hulaqutinun Ihivriurutit Ihumagiyaayut ilauyut haffumunga Inungnun-maniliurnikkut Avatiinun.....	1
	TAIGUAT CITED	1

Naunaitkutaq 1: Titiraqhimayut Naunaijautit

Naunaitkutaq 1:	Titiraqhimayut Naunaijautit.....	4
Naunaitkutaq 2:	Tuyuutigiyayut Pitquyauhimayut.....	39
Naunaitkutaq 3:	Pitquyauhimayut Kangiqhipkaidjutikhanut Ilanganut	45
Naunaitkutaq 4:	Ihariagiyaayut uumunnga Havaakhamut Qanurittakhanik	52
Naunaitkutaq 5:	Pitquyauhimayut Ihuaqtumik Inungnut Ilaupkainiq	59
Naunaitkutaq 6:	Pitqujauhimajut Havautikhainnik Inuit Qaujimajatuqangit.....	64
Naunaitkutaq 7:	Ihariagiyaayut uumunnga Ilitariniq Ilumuurutigiyanginnik Ilagiyangit.....	70
Naunaitkutaq 8:	Pitquyauhimayut Hapkununga Avatiinun uvalu Tadjakanun Kikliit	71
Naunaitkutaq 9:	Pitquyauhimayut Naunaitkutikhanut Naunaitkutikhat	75
Naunaitkutaq 10:	Pitquyauhimayut Hulaqutinun Itqungniarnirmun	79

Naunaitkutaq 11: Piqaqtukhat Ihuaqtumik Ayungnautiqagtunik Avatiliqinikkut talvuuna Havaakhat	3
Naunaitkutaq 12: Piyakhat haffumunga hilaup allanguqtirninga Naunaiyautit	3
Naunaitkutaq 13: Piyakhat haffumunga Akhut Hulaqutinun Naunaiyautit	9
Naunaitkutaq 14: Piyakhat Ihivriungnirmun Avatingnun aktuutaulajut uvalu Hulaqutit hapkununga Nunaqaqaaqtunun Katimayunun Asserting s. 35 Pilaarutit	13
Naunaitkutaq 15: Ihariagiyauyut Piyut Ilitarigiami Naunaitkutat, Qanurittakhanik, unalu Kiklikhanginnik Naunaiyainiq	14
Naunaitkutaq 16: Piqaqtukhat Anginirmik Ihumaliurutikharnik	16
Naunaitkutaq 17: Ihariagiyauyut Kitunik hulaqutait	19
Naunaitkutaq 18: Piyakhat haffumunga Havagiangini Hulaqutinun Naunaiyautit	20
Naunaitkutaq 19: Pitquyauhimayut Avatimut Munariniq	6
Naunaitkutaq 20: Ihariagiyauyut Naunaipkainiq uumunnga Ikayuutingit Hulaqutinun Uqautait	16
Naunaitkutaq 21: Tungavikhat Ihumagiyauyut Avatiinun Avatingit.....	1
Naunaitkutaq 22: Hulaqutit Ihivriurutit Ihumagiyauyut Avatiinun Avatingit	9
Naunaitkutaq 23: Tungavikhat Ihumagiyauyut Inungnun-Piyangaiyautikkut Avatingit.....	1
Naunaitkutaq 24: Hulaqutit Naunaiyautit Ihumagiyauyut Inuuhikkut-maniliurnikkut Avatingit...	6

TUKILIURUTIT TAIDJUTAITLU

Tukiliurutingit akhuurutaujunik taininnga uumunnga huuq Angiqtauuyut Hulaqutinun Uqautait Maliktaqhat tuniyauyut ataani. Iniqtiqhimayut titiraqhimayut tukiliurutingit unalu nainaqhimajut piinarialik uumani NIRB-kut *Nutauniqhanut Maliktaqhat: Tainiit uvalu Naunaiyautait* ([NIRB, 2018](#)).

<i>Ahiagut</i>	Aallatqiiktut, hulipkaidjutikhat, havauhikhat havaakhamik.
<i>Nuutaanguqtiqhimayut</i>	Anginiqaqtuq allanguqtiqhimajuq tukhiqtauhimajuq talvunga Havaakharnun taima kinguliujutq ihivriutauvakhimajut tapkuninga Nunavut Avatilirinirmut Katimajiit. Ukuat aadlangurninngit ilaani ihariagijut aadlangurniq maligamut angirutingit Havaakhamut, ukunatitut aadlangurninngit Havaakhamut Naunaitkutaq tunijaujuq NIRB-kunnit Havaakhamut.
<i>Angiqtaudjariiktut Timiqutit</i>	Kavamatkut timiqutigiyangit, Tikuaqtauhimayut Inuit Timiqutingit (DIO) uvaluuniin aalat timiuyut tapkua ataniudjutiqagtut tunihilutik laisimik, akiliqtugamik, laisimik uvaluuniin aituunmik angigutmik haffumunga Ikayuqtumun havagiamingnik ilanginik iqaiyangnikkut hulidjutinik ilauyut havaktakhamun tughiutit uvalu ilauyut Pitquyauyut Atanguyat naunaiyaqhimayut ataani <i>NuPPAA</i> .
<i>Tungavia</i>	Hivuani-havaakhap qanuriniit, iqaiyangnikkut, uvaluuniin inungnun qanuriniit tapkua atuqtauyaaqtut aktilaarlugit tamangnik ihuaqtumik uvalu ihuangitut aalanguqtirniit havaamin.
<i>Nunalaani Qaujimagangit</i>	pidjutiqagtut ilihimajamingnik uvalu atuqhimajainik nunallaani ilaujut, ilaujut tautuktatik uvalu kangiqhimadjutit avatingit uvalu qanuq Qaujimagangit havaktaujut, tutquqhimajut, iliugaqtauhimajut, uvalu uqautigilugit aalat.
<i>Ecosystemic¹</i>	Ilauyut ayungnaqtut nunamin nunallaat inuunikkut uvaluuniin havakviit uvalu avatingit auladjutait nunami.
<i>Avatiliqiyitkut</i>	Ukpiruhungnikkut takuyauyut iluani Nunaryuap tapkua ilauyut ayungnaqtut qaritaujaliqiviit uumajut uvalu uumajungittut ilauyut pidjutiqagtut tamainun uumajunun nunaryuami, ilauyut inungmiunikkut, pitquhikkut uvalu aanniaqtailinikkut pidjutit inungnun katimayut atuqtauyut. Iluaniittut Nunaryuap ilauyut: (a) nuna, imaq ikiangalu, ilauyut tamaita qaliriit hilaptingni;

¹ Una uqaqtauniaqtuq 'nakuuyuq' ilanginnit ilauyut Nunavunmi, ayurnaittuq uqaqtiugiimi Inuklut.

(b) tamaita uumajut uvalu uumangittut uvalu uumanikkut iidjuhingit, ilauyut nauhimayut nauttiat, huradja, uvalu inuit inuuhianik;

(c) inungmiunikkut, maniliurnikkut uvalu pitquhikkut qanuriniit tapkua pidjutiqaqtut inuuhiinun inungnun uvaluuniin nunallaanun naunaiyautit ilauyut hunanun naunaiyaqhimayut uvani (a) uvalu (b);

(d) ilauqatigiingnikkut nunami auladjutit tapkua ilauyut iluaniitunun titiraqhimayut uvani (a), (b) unalu (c).

Ingilraanin tungavia Nunamiutanik, timimigut, inungniluniit qanuriginik hatqiqhimayut hivuani havagviuyunit pivalianiginik.

Ilumuurutigiyaungittut Hunamik (ukunattut avatinga) piliuqhimayuq atayuq ilanginnik naunaiqtaunginnarialik qiniqhialuni tamaat unalu inuk ilangit.

Hulaqutit Talvani pitquyauhimayuq NuPPAA S. 90. (a) uvuuna (j), Katimayiingit piyakhait ihuaqtumut ihumaaluutigiyauyut piyut hulaqutait. Pidjutait ilauyut ihumaliurutinun hulaqutinun naunaiyaqtauyaaqtut hamma.

Turaaqhimayut Hulaqutit - pidjutiqaqtut aalanguqtirniq avatiliqinikkut iluani ilauyut tapkua pidjutauyut hulaqutinun ilauqatigiingnirmun qitqani havaakhat hulidjutit uvalu avatingit. Una uuktuutigillaklugu, nappaqtirninnga ujaraqtarvinga takuttaaqtuq tammainingni nunamingni nauninnga unalu ayuqhautinga nunamut unalu imarmiutanik avatinga.

Turaaqhimablugit Hulaqutit - pidjutauyut hulaqutinun ilauqatigiingnirmun avatipitingnun uvalu turaaqhimangitut hulaqutit. Una uuktuutigillaklugu, hulaqutatit halumailruq takulimaittuq tammainingni nunamingni nauninnga, kihimi pingittumik aanniaqtailininnganik, pitquhinganik, unalu inungnut tunngavinga nunamingni inungnit.

Katitirniq Hulaqutit - naunairutiqaqhimayuq katitiqhimayut ayungnautigiyaingit talvuuna kinguliuyunik, aulahimayunik, pijaujumajuq, unalu ihuaqtumik tautuminaqtunik havaakhat, ilauyutlu hulilukaarutikhangit aulahimayut talvuuna pijaujumajuq havaakhat.

Hulaqutinun Uqautait Naunaiyattiaqhimayuq titiraq taima naunaiqhimayut tukhiqtauyuq havaakhat, naunaiqhimayut, itqurniaqhimayut, naunairlugit, uvalu tuhaqtitiblutik naunaiqtakhat mikhaagun hulaqutauniaqtut avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut avatiit uvalu

	inuuhiqattiarnikkut, uvalu naunaiyaqhimayut ihuaqhaidjutikhat uvalu munaridjutikkut uvalu unniudjutit atugakhat.
<i>Nunaqaqqaaqtut Katimayiit uqarlutik s. 35 pilaarutit</i>	Inuit uvalu Nunaqaqqaaqtut pilaarutait tigumidjutiqaqtut piqaqtut ihuaqtumik uvalu havaktauhimayut Nunaqaqqaaqtut uvalu Angigutikkut pilaarutit hapkununga Nunaqaqqaaqtunun Inuit Kanatami ilitagiyauyut uvalu naunaiyaqhimayut ataani Maligani, 1982.
<i>Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit</i>	katitiqhimajut qaujimajakhangit, tautuktatik, uvalu kangiqhimadjutit avatikkut uvalu piqatigiingnikkut inuuhingaikkut aalanun uvalu avatiptingnun, tapkua pidjutauijut inuuhingit Nunaqaqqaaqtut inuit.
<i>Inuit Qaujimajatuqangit</i>	Tapkua Inuit ilihimayauyut itquumayut. ^{2,3} Inuit Qaujimajatuqangit amigaitqiat naunaiqtakhat havaktauhimayut uvalu pidjutiqaqtut tamainun qanuriniinun inuuhiptingnun.
<i>Inuktitut uvaluuniit Inuktitut</i>	Nunaqaqqaaqtut inuit ukiuqtaqtumi Kanatami Kalaaliitlu. Iluani Nunavunmi, pidjutigiplugit hapkuat Maliktakhat, tukiqaqtuq hapkuat tunijaujut ikajuutikhanik ataani <i>Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa</i> .
<i>Inuit</i>	Nunaqaqqaaqtut inuit ukiuqtaqtumi Kanatami Kalaaliitlu. Iluani Nunavunmi, pidjutigiplugit hapkuat Maliktakhat, tukiqaqtuq hapkuat tunijaujut ikajuutikhanik ataani <i>Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa</i> .

² Karetak, J., Tester, F., & Tagalik, S. (Eds.). (2017). Inuit Qaujimajatuqangit: Hunaujut Inuit ilihimainaqturn ilquumangitun).

³ Piqaraluaqtillugu amihunik qanurittakhanik uuminnga Inuit Qaujimajatuqangit, Katimayiingit qangannaq uqalihaaqtuq, angirutiqatsumik hapkuat angiqtauninnga uqaqtait qaffiuyut qitqanit ihumaliurutingit tunngavinga kangiqhininnganut uuminnga Inuit Qaujimajatuqangit:

Inuit Qaujimajatuqangit piqaqtut Inuit uqauhikkut ingilraanin, hunat tunijaujut uqarnikkut amigaittuni ukiuni ukuat Inuit Qaujimajangit. Inuit Qaujimajatuqangit piqaqtut tamangnik kingulingni tadjalu. Aviktaulimaittuq inuit iungnit. Ilaujuq hapkununga Inuinnarnun kinaunikkut. Inuit Qaujimajatuqangit Inuit qaujimajait tamangnik inuujut atulihugitlu ilauvaktut ublumi ublumimutlu inuuhiptingni. Qanuq Inuit inuujut uvalu takublugit nunarjuat. Aalangajuq uvalu kitunun Hapkununga Ukiuqtaqtumi avatiinun. Aadjikutaliulimaittuq imaatunliqaak, numiktiqtaulimaittuq imaaluuniit pipkaidjutiluniluuniit -Inuinnangittumik angirutaittumik tahapkununga Inuit talvunga-iqaujimajangit pijait. Inuit Qaujimajatuqangit tuqikhaqtuujut Inuinnait Inuinnarnun.

(R. Paton, Qikiqtani Inuit Katimayiingit, naunaiqtauuyuk NIRB-kunnet NIRB-kut Ihumagiffaarninnga Unniudjutit unalu Pitquyanginnik uumunnga Qikiqtaaluup Havaanga 2 Pivalliani Quktuutikhat, Qikiqtaaluk Iron Uyarakhiuqtit Kuapuriisingat Havaakhamut Naunaitkutanga No. 005, NIRB Titiraqarvia No. 08MN053, May 13, 2022, uumani makpiraanga 35, footnote 35).

<i>Nunamingni Naunaiyainiq</i>	Tamna nunalaani ihivriudjutikharnik hanigaini taima nayugaani ilauyukharnik, hivunirmilu nayugaani ihivriudjutikharnik hanigaini, taima piqagumik ihuaqtumik pidjutikharnik talvuuna hulaqutit talvuuna havaakhat hulilukaaktunik talvanga kituliqaak hanaqidjutikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhat, aulahimaaqtunik hulilukaarutikharnik, unaluuniit ihuaqtumik auladjutikharnik.
<i>Ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikharnik</i>	Qanuriliurutikhat pijarnikkut, mikhilaaqtirnikkut, munarinirnik, piiqtirnikkulluunniit ihuittunik hulaqutinik havaktakhami (imaakiaq imarmik talvannga ujarakhiurvingmin).
<i>Nunavummiut</i>	Nunaqaqtut Nunavunmi.
<i>Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa</i>	Tamna "Angirut Qitqani Inuit Nunataarviup uvalu Majesty Queen Rikht of Canada", ilauyut hivuani uvalu atugakhat, uvalu ihuaqhaqtauhimayut haffumunga angigutinun havaktauhimayut malikhugit.
<i>Ilauyut</i>	" <i>Ilaujut</i> " uvaluuniin atautimut " <i>Ilaujut</i> " naunaijautaa ilaujut uvani Katimajiit ihivriurutait havaktakhap tukhiutait uvaluuniin aalat Katimajiit Katimadjutait uvalu ilaujut Hapkununga Kivgaqtuqtup, tikkuaqtauhimajut Inuit Katimajiit, Pitqujaujut Atangujat, angirutikkut Timiqutit, Ikajuqtiujut, Ilaujumajut Kuapuliisit uvaluuniin Katimajiit, uvaluuniin inungnun.
<i>Havauhiuyut Pivalianiq</i>	Ihuaqhaqtaujuq pivalliadjutikhaq, Havaakhamut Ikajuqtiujuq qakugunguraikpat qiniqhiajut ihuaqhautikhainnik havaakhanut hulipkaidjutikhanik imaalu inirvikhainnik aallatqiiktuni qanurinningit imaaluuniit "pidjutingit" hivituniani havaakhamut atuqtauninganik. Havaktauhimajut pivalliadjutit havaklugit havagvigjuat havaakhat (imaa ujarakhiuqtit) ihuangnikkut pihimalugit imaa iliuraqhugit naunaijautit (uvaluuniin havaakhat) imaaton Havaakhat Ajuittiaqhimaqut utiffaaqataarlugit hapkua ihuaqhaqtauhimajut havaktaujaaqtut ihuaqtumik uvalu akiit-ihuaqtumik pihimalugit.
<i>Hulaqutigiyaa nunallaat</i>	Nunalaani nunalaangitluuniit ayungnautiqarniaqtun, ihuaqtumik ihuangitumikluuniit, talvuuna pijaujumajuq havaakhat pivalliadjutikharnik. Tapkua nunallaat naunaiyaqhimayut iqaiyangnikkut havagviit uvaluuniin ilauyut inugiangnigut nayugaini pidjutauyut havaakhamun.
<i>Qayaginikkut Hivunikhaliurut</i>	Qayangnautiqaaqtat akhut uvaluuniin piqanginmata tamaat nalunaqtuliginikkut naunaiyautikhanik atuqtaulimaitut pidjutauyut <i>kinguvaktittut akiitigut-ihuaqtunik atuqtakhainik pittailiyaangani</i>

avatikput ihuiqpalliajuq" [pidjutaa ilaliutihimayuuq].⁴ Qayaginikkut hivunikhaliurutikhat 'qauyimayut haniraani qayagiyaayuni' uvalu pidjutigaqtut ihuangitut avatiinun hulaqutit, taimaalu qayangnautit hulaqutit ihuangitumik naunaiyaqtaulimaitut.

Inuit Ilauqatigiingnikkut kikliqaqtut tapkua piumayut ilaayut, inuit, ilaayut inuk hulaqutigaqtut nunallaanun, uvalu ihuaqhaqtauhimayut nunallaat uvaluuniin aalat piumayait katimayit.

Ihuaqtumik tautuktauyaaqtut hivungani pivallianikkut Havaakhat hulilukaarutikhangitluuniit aulayut talvuuna malikhautikharnik ihivriudjutikharnik tuyuqtauniaqtunluuniit malikhautikharnik ihivriudjutikharnik hivunirmi, naunaiyagiikhimayut talvuuna aulahimayunik pijajumajuq havaakhat naunaiyagiikhimayut, Titiraqhimajumik atuqtakharnik, kituliqaakluuniit malikhautikharnik uuktuutikharnik titiraqtauhimayut angirutigaqtunik havagvingnun ([NIRB, 2007](#)).

Avikturvingmi Qauyihaivik Tamna nuna iluani piqartuq pilarnia talvunga talvungalu avatiliqutit inuuhitlu-maniliurutit aktuanit pijajumajuq havanguyuuq havaqatigilaqtai aktuanit ahiinut havanguyut, pityutaayut pilarnit ilagiarninut aktuanit.

Iglunut Akturnigit Hulaqutit havaakhanin kinguani ihuaqhautikhat atuqtauyuuq.

Aturnigaqtuq taimaa uukturnumajaqtik havaakhaq ihuirutaulimaittuq atauhirmut amigaittulluuniit pidjutaajunut avatimut. Pidjutait ihumagilugit naunaiyaqhimayut uvani s. 90 uumannga *NuPPAA*.

Nayuganganik naunaiyainiq Tamna pijajumajuq havaakhaq auladjutikharnik (i.e. havaakhat hulilukaarutikhangit aulatitiniagtun ilaayut havaakhat pijajumajut igluqpangit, iglukpakharniklu, ingilravikhangit, apqutikhat, agjautikhat ingivikhangit, hunaniklu auladjutikharnik/aulavikharunik, imarnik imaijainiq, unalu auladjutikharnik allaniklu atuqtakhanik katiqhiniq ikayuutikharnik havaakhanik hulilukaarutikharniklu).

Pivikhangit ilauqatigiikhugit nunami auladjutit tapkua ilaajut uumajut, iqaijarnikkut, inuuhigattiarnikkut, uvalu maniliurnikkut ilaajut avatingit (imaa kuukkap auladjutait ilaajut imait, nunat, hilami, iqalukhiuqtut taimaalu.).

⁴ UN (United Nations). 1972. *Rio uqariirutikhat avatipitingnut pivalliaadjutikhanullu*. 24 uvani 100 Unniudjutit ukua United Nations Katimaryuarutait uvuuna Inungnun Avatiinun, Stockholm, pp. 5-16.

<i>Inuuhirmi- manikhaqhiurutinilu</i>	Pidjutigiyaat inuuhiqattiarnirmun, maniliunirmun, pitquhikkut, aanniaqtailinirmun, inuuhiqattiarnirmunlu avatipitingnun. Ihumagiyauyuq inuup ilagiyangit, takulugu llangani 4.6.2.1.
<i>Aktilanga aktuutaujut</i>	Tamna nakataq tamna allanguqtiqhimayuq tikiutigumi auladjutikharnik anginirmik.
<i>Aktilanga ihuaqhaidjutikhanut</i>	Qakugu ihuaqhautikhangit iliuraqtauniaqqan atuliqtaulutiklu.
<i>Avatingnun aktuutaulajut</i>	Hulaqutit atadjutiqaqtut hulidjutinun havaakhamun uvaluuniin ilauyut havaktauyut iluani naunaiqtauhimajut nayugait, atuqtauyut tamaini nunaryuami, ukiuqtaqtumi/avikturniini uvaluuniin avikturniini kikliini, uvaluuniin hulaqutit atuqtauyut iluani naunaiqtauhimajut nayugaini havaamin ilauyut havaktut atuqtauyut uvaluuniin ilangit hilataani naunaiqtauhimajut.
<i>Ihumagiyauyut Inuuhinut- Piyangaiyautikkut Iluaniiitun (VSECs)</i>	Tahapkuat qanuriliurutingit inungnut maniliqinirmut avatinga ihumagiyauyuq akhuurutauyuq kitunut aviktuqhimayumut nunallaamulluuniit, unalu ilagiyangit piyut nunamingni maniliurninnganut, aanniaqtailinirmut, amihuuninngit, qangaraalungnitat inuuhinga, pitquhitigut nakurudjutinga, inungnut inuuhinga, ingilraarnitanik, ittut havaat aulapkaitjutikhaniklu, unalu nunallaani unalu nunamingni kavamanga timiqutigiyauyut.
<i>Inuuttiarnirnut</i>	Naunaiyattiaqhimayut inuuhiqattiarnirmun kitunun hulaqutinun naunaiyautit naunaiyaqtauyukhat hulaqutauniaqtut nunallaanun, havaqatigiblugit Aviktungniini Inuit Katimayit. Pidjutait ihivriuqtauyukhat attautip uvalu nunallaat aktilaangit ilauyut, kihimi kikliqangitut hapkununga, hapkua: <ul style="list-style-type: none"> • Inuit Qaujimagatuqangit hivunikhaliurutait • Pitquhikkut aulahimaarniq uqauhikkutlu; • Timikkut imaalu ihumakkut aanniaqtailiniq • Atadjutit nunamun (ilauyut Inuit niqikhaqhiuqtut uvalu Inuit niqikhaqattiarniq/niqikhaqattiarniq); unalu • Piyaangat ayuiqhautikharnik, ilihairutikharnik havaktukharniklu pidjutikharnik.

ILANGA 1 – KANGIQHIPKAIDJUTIT

Pidjutaa unalu Tikinnahuaqtait Kitkunnut

Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhait (Maliktakhait) havaktauhimayut ikayuutikhat Ilauyunun upalungaiyainirmun tunihilutiklu naunaiqtakhat piyakhat hapkunanga Nunavunmi Avatilirinirmut Katimayit (NIRB uvaluuniin Katimayit) Ihivriungnikkut havauhiit havaktauhimayut ataani Nakataa 12, Ilanga 5 uumani Angirutaani *ukunani Inuit Nunavut Nunataarviup Iluani nunagijaani unalu Queen pilaarutingani Kanadami* (una NunavunmiAngirutimi) *ilanganilu 3 uvani Nunavunmi Hivunikhaliurnikkut Havaktaujukhamilu Qaujiharnikkut Maligat*, S.C. 2013, c. 14, s. 2 (NUPPAA).

Hulaqutinun Uqautait pihimayut tunihilutik tamainik naunaiqtakhat ukua NIRB piyariaqaqtut hapkunanga *NuPPAA* ihumagilugit (s. 103 uumannga *NuPPAA*).

Hivunikhangit Maliktakhait

Hunauvat Atuqtauyut Ayurnautiqaqqa Uqaqtauyun Maliktakhat hapkua:

- Malruuk hivulliqaak apqutinga Pipkaidjutingit piinarialik tunigiami Hulaqutinun Uqautait (takulugu [Ilangani 1.4](#));
- Hivunikhaliurutikhat ukpiriyaillu tapkua maligahat NIRB-kut hulaqutigiyait ihivriurutinun havauhiit (takulugu [Ilanga 2.0](#));
- NIRB-kut ihumagiyangit uumunnga naunaiyainiq maligaaq uumunnga Ikayuutikhanut Pipkaidjutyut piliulirumi Hulaqutinun Uqautait (takulugu [Ilangani 3.0](#)); unalu
- NIRB-kut ihariagiyangit naunaiyainirlu upalungaiyarninnganut Hulaqutinun Uqautait Ilanganit (takulugu [Ilangani 4.0](#)).

Tikinahuarutit Ikayuutillu Maliktakhat

Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat tunihyut naunaitumik, aadjikiiktumik, uvalu tautungnaqtunik piyakhanik uvalu atuqtauniaqtut pihimalugit tamaita Hulaqutinun Uqautait havaakhanun havaktauyut Ihivriuqtauyut ataani *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa* uvalu *NuPPAA*. Hapkua Maliktakhat piyaungitut ayungnaqtunun uvaluuniin pivallianingmun. NIRB-kut tuniinarialik havaakhat-ihuaqtut Maliktakhat ilaliutiniaqtuq uumunnga Angiqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat pitillugu Ihivriurnirmut Havaanga unalu ihuaqhaqtauyukhaq aippaamut angiqtauyut havaakhat. Havaakhanut-naunaiqhimayut Maliktakhait ilauqarniaqtun, kihimi kiklivikhaqangituq hapkununga:

- Ilaliutinigit turaarnignik pipkagaayut Munariyauyumik Ministauyumit turaaqtitiaagani Uuktuutikhat Ihivriurniganik havauhirmik;
- Naunaiyattiaqhimayut atugakhat, imaatun ilauyut hulaqutiniaqtut nunallaanun hilataani Nunavut Nunatarutaani nunangini;
- Pittailidjutit tapkua hulaqutauniaqtut havaakhanun idjuhikhait (imaa min'nguiqhiviit uvaluuniin tamaqtailinikkut nayugait);

- Naunaiyattiaqhimajut qaritaujalikutit uuminngaluuniit hulidjuhiit; unaluuniit
- Ilaliutihimayut piyakhat ilauyut hilaup allanguqtirninga ihivriurutait.

Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat, Tukhiutit havalirlutik Hulaqutinun Uqautait hivuani NIRB-kut tunihidjutait havaakhanun-kitunun maliktakhat. Hapkua Maliktakhat hivumut pipkaiyut Ikayuqtunun tunihiyaangini Hulaqutinun Uqautait kingulirmi titiqqani, uvaluuniin ahiagut tunihiyut hivuani havaktakhap tukhiut Ihivriuriangani, tapkua ihuaqtut naunaiyaqhimayut piqagiangini naunaiqtakhat piyakhat Hulaqutinun Uqautait (ss. 101(2) unalu 103 uvani *NuPPAA*. Tuniyuq tunigumi havaakhamut uuktuutikhat pitillugu Naunaiyainirmut pigiami piyakhangit Hulaqutinun Uqautait, NIRB naunaiyarniaqtaa ihariagininninga aadlamik havaakhat-ihuaqtumik naunaiyainiq ihumagiplugu naunaiqtakhat tuniyauyuq kitullu pitquyauyuq tuniyauyuq Ministamit malikhugu llangani 12.5.1 uumannga *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa* unalu s. 96(1) uumannga *NuPPAA*. Tamna havaakhat uuktuutikhat piqaqtuq naunaitkutanik ihivriuriami havaakhamut, Katimayiingit naunaiyarniaqtaa ihariagiyauyuq tunigiami aadlamik havaakhat ihuaqtuq naunaiyainiq. Naunaiqhimayut [llangani 1.4](#), talvannga piyakhat NIRB-kut Ihivriurninninga havaanga aadlanguqtauniaqtuq taimaa hivulliqaami titirag tuniyauyuq uumannga Tukhiutit piyait ihariagiyauyut Hulaqutinun Uqautait angiqtauyurlu Kingulliqaq Hulaqutinun Uqautait.

1.1 Titirag Naunaitkut

Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat aviktuqtauyut hitamanun titiraghimayut:

llanga 1: Kangiqhidjutikhat

Pidjutinga: Pidjutaa, aktikkulaanga, tikinnahuarutingillu ikayuutingillu uumannga Maliktakhaq Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat unalu NIRB havaangit naunaiqtakhat

- Pidjutaa, aktikkulaanga, tikinnahuarutingillu ikayuutingillu uumannga Angiqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat
- Maligaliurvingmi pitqujauhimajut
- Uqatiarnigit hulaqutait Uqauhiq
- Apqutit hapkununga Tukhiutit tuyuriangini Hulaqutit Uqaqhimayut
- NIRB-kut qanuriliurutingit uumunnga Havaangit Pivallianiq unalu Aadlangurninngit angiqtauyunut Havauhikhat

llanga 2: Hivunikhaliurutikhat

Pidjutinga: Atauttimun Nakhaqtaqtavaktuni hivunikhaliurutikhat pivallialiurnikkut Hulaqutini Uqautimi niriugijaujullu ukununga Ajurnaqtunun.

- Inuit Qaujimagatuqangit
- Inungnik ilaupkainiq
- Qayaginikkut Hivunikhaliurut
- Aturuminaqtumik Pivallianiq

Ilanga 3: Upalungaiyarniq Hulaqutinun Uqautait

Pidjutinga: Atauttimut NIRB ihumagiyangit uumunnga naunaiyainiq maligaq Uumunnga Quviahuutinut piliulirumi Hulaqutinun Uqautait

- Naunaiyautit uvalu naunaiqtakhat katitiqhimayut, naunaiyautit, uvalu titiqqat
- Aturningit tadjja naunaiqtakhat

Ilanga 4: Hulaqutinun Uqautait

Pidjutinga: Hulaqutinun Uqautait piyakhat uvalu atugakhat titiraqhimayut

- Iluaniittut Uqarniaqtaillu
 - Pitqujahimajut qanuqtut naunaitkutikhat tunijaujukhat
- Pilihaaliqtunut Ilanga
 - Ihuaqtut naunaiqtakhat, nunatigut pihimaniit uvalu nayugait, uvalu maligatigut pihimayut
- Havaakhamut Naunaijautaa
 - Havaakhamut aaunaijautaa hivunikhangitlu Havaakhat
 - Pidjutaa havaakhat, himmautingit, hivunirmi pivallianiq
 - Maniliurnikkut uvalu havaatigut naunaiqtakhat
- Hulaqutit ihivriurutit Havauhiit – Kangiqhipkarlugit hulaqutit naunaiyautit uvalu havaklugit Hulaqutit Uqaqtauyut
 - Aulatitilutik nunalaani ilaulukaarnikkut
 - Katitiriniq, hapumminikkut, aturnikkullu Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimagangit, Nunallaanilu Naunaiqtakhait
 - Hivunikhangit ihivriudjutikhangit, ilauyut ihumagiyauyut ilakhangit unalu auladjutikhangit atuqtaukakanginaqturlu kiklivikhangit
 - Naunaitkutikhangit avatipitingnun - Pivalliadjutikharnik tunngavikharnik atuqtakharnik avatiliqinikkut
 - Hulaqutit ihivriurutit Upautiniq – atugakhat uvalu nigiuktauyut hulaqutinun ihivriurutinun uvalu hulaqutiyut itqungniagutit
- Havaakhat Avatingit Hulaqutit Ihivriudjutikharnik - Naunairutingnik atuqtakharnik aulahimayut avatingniitunik inuuhirinikkutlu-maniliurutikharnik avatingni, inungnun inuuhirinikkut avatiliqinikkutlu hulaqutit ihivriudjutikharnik, unalu hulaqutit ayungnautiqaqqanlu
- Avatilirinirmut Munariniq Timiqutigiyauyuq: Pihimanikkut upautiniq munariyaangani hulaqtutit uvalu havaklugit upalungaiyautit kitunun avatingnun munaqidjutikhat, avatiinun munaqidjutit, ihuaqhaidjutit uvalu munaridjutikhat, uvalu umingnirmun uvalu ihuaqhainikkut iidjuhianut

Ilaliutihimajuq A: Maliktakhainut Naunaijaut

Pidjutinga: Uuktuutigilugu Ihuaqtumut aturiami tunilugulu Hulaqutinun Uqautait.

Ilaliutihimajuq B: Ihuaqtumik Piyakhat Naunaiyautit

Pidjutinga: Anginiqhakkut-aktilaangit titiraqhimayut piyakhat Hulaqutinun Uqautait naunaiqhimayut uvani Ilanga 4.0

Ilaliutihimajuq C: Ilauqatigiingnikkut Timiqutingit

Pidjutinga: Titiraqhimayut timiqutingit ihumaliurutikhat ilaulirumik nunallaanun Nunavunmi imaalu nuatqatitik nunani

Ilaliutihimajuq D: Naunaiyautit Takupkaiyaagani Naunaitumik Ilaupkainigit

Pidjutinga: Anginiqhakkut-aktilaangit titiraqhimayut atuqtakhat ihuaqtumik ilauqatigiingnirit

Ilaliutihimajut E: Tunngavinga unalu hulaqutatit Naunaiyainiq Ihumagiyangit

Pidjutinga: Ihumagiyakhangit inungnun ihumagiyayut hanaqidjutikhangit avatingniitunik inuuhirinikkutlu ikajuutikhat avatikharnik taima pivallialigumik naunairutikharnik aulatitiyaangatlu hulaqutit ihivriudjutikharnik

Titiraqhimayut Qiuqutit

Kalaqaqtut titirarniit qiuqutit atuqtauyut uqatiariagani aturiaqaqtut, aturniqaqtut hivuniquhijutit havauhirlu uqatiarnigit, ilagiarutitlu maliruakhat hivuniquhijutit ukuniga qanuriningini:

Piyakhat Hulaqutinun Uqautait uvani Hungayaaqtumik Naunaitkutini

Naunaitut piyakhat Hulaqutinun Uqautait naunaiyaqtauniaqtut aularutaani attautit titiraqhimayut uvani hungayaaqtumik naunaitkut uvalu pidjutiqarniaqtut piyakhanik uvani maliktakhainut naunaijaut atugakhat (piinialgit uvani [Ilaliutihimajut A](#)). **Tukhiutit tunihyukhat malikhautikharnik naunaitkutikharnik hulaqutinun uqautait taima ilitaqhimayut naunaitkut talvani titirarmi tamangnik atuqtakharnik nalvaaqtaugiaqaqtun.** Tukhiutit akhuuqhayaayut aturlugit malikhautikhat ilaliutihimajutit piinialgit uvani Ilaliutihimajut A. Tamna naunaitkutaq ihuaqhaqtauyukhaq ihariagiyaupat naunairiami inuup havauhikhat (unalu havauhikhat ihuaqtuq ihariagiyaayut tuniyaayuq).

Ihumagiyakhat Arjiktat Titiraqhimayut Qiuqutit

Arjiqtaq titirarniit qiuqutit uqatiaqtut aturniqaqtunik hivuniquhijutit ihumagiyauyaagani, havauhirlu uqatiarniginik.

Naunaitkutit Uqautauyunun-Kitunun atugakhat Titiqqat uvani Aupayaaqtuni Titirarviit Qiuqutit

Akhuurutauyuq akhuuquyait ihivriuhimmaariami NIRB-kut qaritaujakkut pulaarvinga naunairiami ihivriuriami nutaat naunaiyainiq titiqqat: www.nirb.ca.

NIRB-kut pitquyait Tukhiutit ihumagiyait hapkuat naunaiyainiq titiqqat piliulirumi Hulaqutinun Uqautait:

- Nutauniqhanut Maliktakhat: Tukhiutinut Maliktakhat
- Inungnut Ilaupkainiq Maliktakhat Titiraq
- Inuit Qaujimagatuqangit Maliktakhat Titiraq
- Inuliquitit-Maniliurutit Hanalrutit

1.2 Maligaliqinikkut Tungavinga

Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat havaktauhimayut malikhugit Nakataa 12, Ilanga 12.2.23(h) haffumani Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa *uvalu ss. 26 (1)(e)* unalu 101 uvani *NuPPAA*. Maliktakhat piyauhimayut piyaangini pinahuarutit haffumani Nakataa 12, Ilanga 12.5.2 haffumani *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa* unalu s. 101(3) uumannga *NuPPAA*.

Pigiami aulapkaininngit, hivulliqaanga tikinnahuarutingit NIRB-kunnit ubluq tamaat hapummiutigiami atuliqtitaugiamilu ittut hivunirmilu nakurudjutingit inungnut nunallaanullu Nunavut Nunagijangani, hapummiutigiamilu avatinga ihuaqtuq Nunavut Nunagijanganik. NIRB-kut ihumagijakhaillu inuuhiringnaqtumik inungit Kanatami hilataanit Nunavut Nunataarviup Ittuq. NIRB-kut hulaqutait naunaiyainiq havaangit piliuqhimayuq ukununnga:

- a) Ihivriurlugit havaakhat tukhiutit ihumaliuriangini imaaton ihivriungitpatalu pijariaqaqqata;
- b) naunaijarlugit naunairlugillu qanuraaluktut aviktuqhimajumi hulaqutait havaakhamut;
- c) ihivriurlugit nunami imaalu inuuhinut-pijangaijautikkut aktuutauniit havaakhap uuktuutikhanut;
- d) ihumaliurlugit, talvuuna ihivriudjutikharnik, taima Havaakhangit tukhiqtauhimajut aulatitijukhat, taimaitkumi, talvuuna kituliqaak atuqtakharnik atuqtakharniklu, unalu unniudjutit atuqtakharnik Ministamun; unalu
- e) Munarilugit havaakhat maliqalugit iluaniittut uvani Nakataa 12, Ilangani 7 uvani Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa.

1.3 Naittuq Hulaqutinun Uqautait

Hulaqutinun Uqautait Titiraqhimajumik titiraq:

1. Naunaiyaqhimayut havaakhat, ilauyut ihariahungniq, hulidjutit, uvalu ilauyut uvalu hulidjutit uvalu ahiagut;
2. Naunairlugit, itqungniarutit, naunairlugit, uvalu tuhaqtitiblutik naunaiqtakhat mikhaagun hulaqutauniaqtut havaakhanun inungnun aanniaqtailinikkut uvalu inuuhiaqattiarnikkut uvalu avatingit uvalu inungnun-maniliurnikkut hulaqutit;
3. Naunaittiaqhimajut naunaitkutikhangit piliurutikhait ihuaqhaidjutikhait havakhimayut piiyariangani, ikikliyumirutikhat, munridjutikhat, unaluuniit ikajuutikhanik ihuangitunun hulilukaarutikhait havaakhangit ihuaqhaidjutikhait ayuqhautainik; unalu
4. Uqatiarnigit amirijutit unipkaarniginiklu pigiarutit nalaumaliriagani nalaumanigit hulaqutait nalautaagat.

Naunaiqhimayut ihariagiyaayut tunigiami hulaqutinun uqautait quulitqiamik ihariagiyangit hulaqutinun uqautait tamainnut havauhikhat piyait NIRB Ihivriurniq.

Hulaqutinun uqautait ikayuutigiyauyuq atuqtauyyuq NIRB-kunnit naunaiyariami hulaqutatit havaakhamut uuktuutikhat naunairiamilu ilaliutihimayuuq ihumaliurniq pivallianirmut tukhiutingit. NIRB-kut ihariagiyyuq uumunnga Ikayuqtiuyup Hulaqutinun Uqautait naunaitkutangillu tuniyauyuq Ikayuqtiuyunit ayuqhaqtipkainiaqtullu nunallaangit, inungnut, piimayullu inuit. Una naunaiqtakhat atuqtauyyuq naunaipkariami NIRB-kut Unniudjutit uumunnga munariyalik Ministaingit(t) Katimayiingit Ihivriurninnga iniqtirumi. Akhuurutauyyuq munariyakhaa tunigiami piqaqtuq naammayunik nampanik unalu ihivriurniq piniarungnaqhiyuq hulaqutait avatinganut unalu inungnut-ikajuutikhangit avatinga pipkaidjutiyyuq uumunnga tukhiqtaujuq havaakhat. Hulaqutinun Uqautait kangiqhidjutikhait piinarialgit nalunaqtuliginikkut qaujimajangit, Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait. Tukhiutit piyariaqaqtut ilaulutik hulaqutauniaqtut nunallaanun havaakhanun hulidjutinunlu kangiqhipkarlugit, katimaqatigilugit, uvalu pidjutigilugit ilaulutik ilanginun aktilaanginun pivallianirmun havaakhamun.

Hapkuat Maliktakhait naunaiqtaa qanurittakhanik, aktikkutilaanga, qanuraaluklu naunaiqtakhat ihariagiyaayuuq hulaqutinun uqautait unalu naunaiyainiq nakuuyumik pigiami NIRB-kut ihariagiyanginnik.

1.4 Apqutit Hulaqutinun Uqautait Tuyuqtauyut

Piqaqtuq malruungnik hivulliqaami apqutingit talvuuna Ikayuqtiuyuuq tunittaaqtuq hulaqutatit uqaqtanganik, unaluuniit havaakhat uuktuutikhat quviagiya ihariagiyangit hulaqutatitnik uqaqtanginnik, havaakhamut NIRB-kunnut ihivriurniq:

1. *Iniqtiqhimaituq* hulaqutinun uqautait tuniyauyut atuqtilugu NIRB Ihivgiurniq malikhugit NIRB-kut tunihiyut havaakhanun-pihimayut maliktakhat (Standard Upautiniq)

2. Havaakhat uuktuutikhat quviagiya ihariagiyangit hulaqutinun uqautait tuniyauyuq NIRB Naunaiyainiq

Hapkuat talvannga piyakhat tuniyuq naunaitkutamik NIRB-kut piyunut pigiami Ihivriurnirmik. NIRB-kut pihimayait pittaarninnga qanuriliurutingit naunairiamilu piquqtuq naunaiqtakhat ihariagiyauyuq pigiami tamaat ihivriurniq kituni, unalu pittaarninnga ilaliutigiami, piiyariami, ihuaqhiluguluuniit talvannga piyakhat ihivriurnirmut havaanga ihariagiyaupkat. Ihivriurninnga havaanga ihuaqhaqtaunginnarialik ihariagiyauyuq ihuaqhigiami NIRB ihivriurninnga aadlanut maligatigut havaqatingit ukunatitut Nunavut Ihumaliurnirmut Katimayiingit unalu Nunavut Imarmut Katimayiingit. Tukhiutitut Maliktakhat naunaiqtaa NIRB-kut havaangit unalu Tukhiutitut ihariagiyangit piinarialik uumani

<https://www.nirb.ca/content/guides>.

1.4.1 Iniqhimaittuq Hulaqutinun Uqautait Tuyuqtauyut Ihivriutlugit (Atuqtauyut Upautidjutit)

Atuqtaunginnaqtuq NIRB Ihivriurniq piquqtuq pingahunik (avaliittumik talvannga piyakhat naunaiqhimayut [Piksangani 1](#)). Taimaali, Tukhiutit upalungaiyaiyuq malgunnik titirqanik Hulaqutinun Uqautait: hivuani *Iniqtiqhimaituq*; uvalu malikhugit naunaiqtakhat apiqhuutit, inungnun katimadjutit, ayungnaqtutigit ihivriurutait, uvalu uqautigiblugit *Iniqtiqhimaitut*, ilaayut angigutiquqtut aalanguqtirniit kinguliit Hulaqutinun Uqautait. Tamaita pingahut havauhikhat ilaayut inungnun ilauqatigiingnirit.

1. Havaakhaq 1: Naunaiyainiq unalu Maliktakhat Piliurninnga

Hivulliqaami talvannga piyakhaq NIRB-kut ihivriurninnga havaanga piliuriami qanurittakhanik naunaiyaininnganik havaanga unalu havaakhat, unalu pilaqutiniaqtuq piliurninnganut havaakhat. Una talvannga piyakhaq pivaktuq aadlatqiinik piliurninnga havaakhamut-Pilluaqhimayut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhait aadlamiklu ihuaqhiyait qanurittakhanik tuniyauyut Naunaiyaitillugit. Atuqtilugu Naunaiyainiq uvalu Maliktakhat Piliugutait, NIRB-kut tunihiniaqtut iniqhimaitumik havaakhanik-kitunun Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat Qablunaatut, Uivitut, uvalu Inuktut uvalu pilugit titiraqhimayut uvalu uqaughikkuq uqaqtauyut kangiqhipkarlugit inmi kinguliit. Iniqtaupkat, Havaakhaq-Kitunut Maliktakhat tujuutauhungujut Atuqpagaat Aktuqauniinnut Uqaqtaujuukhat Maliktakhat.

2. Havaakhaq 2: Iniqhimaittuq Hulaqutinun Uqautait

NIRB-kut pigumitku *Iniqhimaittumik* Hulaqutinun Uqautait uumannga Uuktuutimik, piniaqtuq malikhautinganik ihivriurniq Hulaqutinun Uqautait Maliktakhait tuniyauyuq, ilitarigiami akhuurutauyut naunaiqtakhat ayuqhautingit unalu/unaluuniit aadlangurninnga qanurittakhanik. NIRB-kut naunairumiuk *Iniqhimaittuq* Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat, nutauniqhanut ihivriurniq iluani ittut Hulaqutinun Uqautait piyait, ilaliutiyuq pigiami titiraqhimayut uqaqtakhangit, nunallaani naunaiqtakhat katimaniq, nutauniqhanut katimaniq, unalu

katimaliqtinnagit katimaniq unalu Nunallaani Katimayiingit. Katimaliqtugit Ayuqhaqtipkaiyuq, Angigutigiblugit Timiqutilgit, ilauyut, uvalu inungnun (haffumuuna Nunallaani Katimayiitigut ilangani) tuniyauyut piyakhanik tunihilutik Katimayiinun tutqikhaqhimayunik mikhaagun ayuqhautit tapkua ihuaqhaqtauhimayut katimatilugit, uvalu naunairlugit nakuunikkut ayuqhautit uqautaulutik haffumuuna tuniyaunikkut kingulirmin Hulaqutinun Uqautait uvalu piyakhat kinguliit havauhiit Ihivriuqtauyut.

3. *Havaakhaq 3*: Kingulliq Hulaqutinun Uqautait

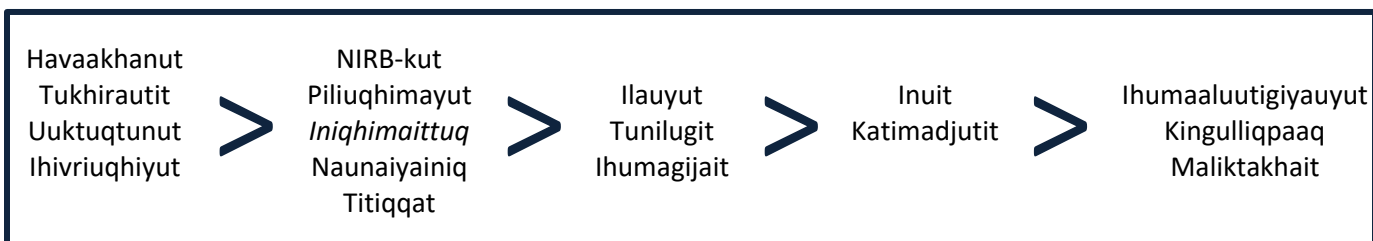
Munariyakhaa Ikayuqtip upalungaiyariami Kingulliqaanga Hulaqutinun Uqautait malikhugu Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat, Havaakhat-Ihuaqtumik Maliktakhat, unalu Hivuagut-Katimalihaaqtunik Katimaniq ihumaliurniq ilaliutiyurlu titiraqhimayut uqariiyaqtamingnik tuniyauyuq Ikayuqtiuyumit. Akhuurutait titiraqhimayut katitiqtauhimayut haffumuuna Nutauniqhanut Katimadjutikkut uvalu angiqtauyaaqtut Katimayiinin naunaiyautaa haffuma Ikayuqtip uqautigiyaangani nakuunikkut ihumaaluutit naunaiyaqhimayut ilaayunin ihivriurnikkut havauhiat. Nutaanguqtirniq *Iniqhimaituq* Hulaqutinun Uqautait kivgaqturlugu Kingulliq Hulaqutinun Uqautiqangniaqtuq mikiyunin nutaanguqtiqhimayunik piyakhat angiyumik aalanguqtiqhimayut titiqqat. Talvannga piyait Kingulliqaanga Hulaqutinun Uqautait tuniqhaininnganik, NIRB-kut piyait iluanit naunaiyainiq titiqqanik naunaiyariami maliktait Maliktakhait, naunaiyainiq tuniyauyuq Katimayiinginnit Katimaliqtinnagit, aadjikutariyaillu titiraqhimayut uqariiyaqtamingnik. Alruyaqtuutitut ihivriuqhiniq Kingulliqaanga Hulaqutinun Uqautait talvannga piyauyuq, Titiraqhimajumik kiudjutinik angiqtauyut ukunuuna kingulliqpaaq Titiraqhimajumi tuniyauyuq Katimayiingit naunaitkutingit pihimayurlu Kingulliqpaaq Tuhaqtipkainiq. Malikhautiplugu qanitpalaarnikkut tuhaadjutikharnik, tamna Katimayiit tunihiniaqtun Kingulirmik Unniudjunmik atuqtakharniklu talvunga Ministamun ihumaliurutikharnik taima havaakhaq pilimaiturluuniit aulatitiyaangat pivalliadjutikharnik.

Naunaijaut 1: Havauhiq Tunihinirmun Hulaqutinun Uqautait Atuqtilugu Atuqtauyug Ihivgiurnikkut Havauhia

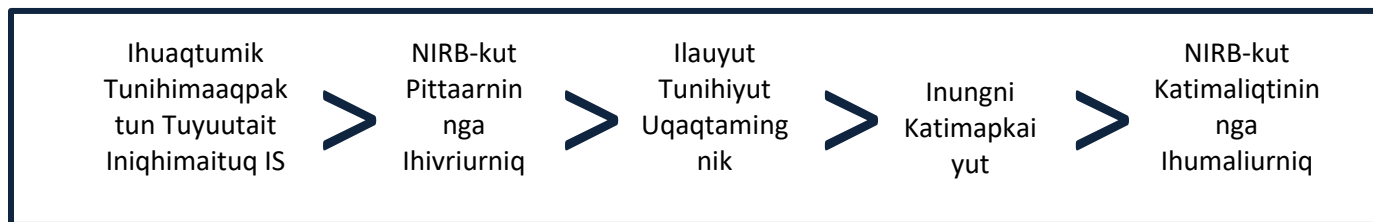
Pingahuuyut Havaktakhangit

Minista Turaaqhimayug Tukhirutit

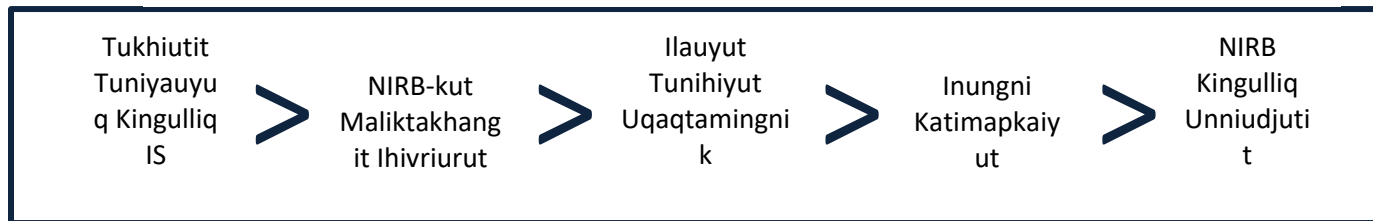
Havaakhaq 1: Naunaiyainiq unalu Maliktakhat Piliurninnga (90nik ublunik*)

Havaakhaq 2: Iniqhimaittug Avatimut Hulaqutinun Uqautait (Iniqtiqhimaittug EIS) (160 ubluni*)

Havaakhaq 3: Kingulliq Avatimun Hulaqutinun Uqaqtait (FEIS) (naamavyaktuq 125 ublut*)

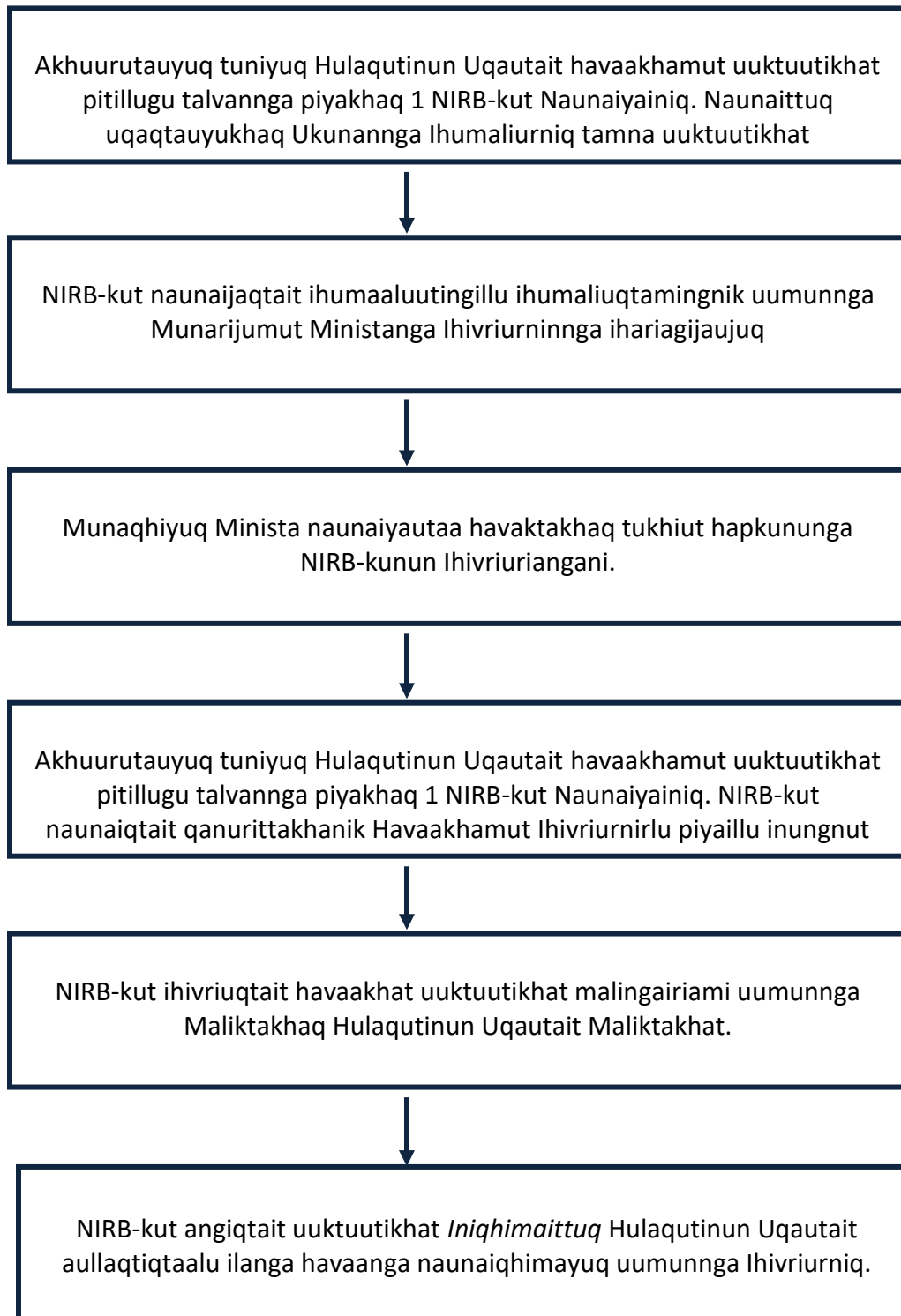

Pitquyahimayut piumaniaqtut aturlugit auladjutikkut Ihivriurutit havauhiit naunaiyaqhimayut qulaani uvaluuniin ahiagut tunihiyut havaakhanun tukhiutinik tapkua ihuaqtumik naunaiyaqhimayut piqagiangini naunaiqtakhat piyakhat Hulaqutinun Uqautait. Uvani qanuriniitigut, Katimayit ihuaqhaqtaaqtaait havauhiit uvalu kiklikhait havaklugit ihivriurutit pihimayut Itquumayup tuyuutait kinguliit Hulaqutinun Uqautait uvaluuniin angiqtaaqtaait havaakhat tukhiutit Iniqhimaittug *Hulaqutinun Uqautait*.

1.4.2 Havaakhat Uuktuutikhat tuniyauyuq NIRB Naunaiyainiq

Tukhiutit piyaaqtut tunihilutik havaakhanun tukhiutitik atuqtilugu Ihivriurutinun atugakhat tapkua pidjutiqaqtut naunaiqtakhat piyakhanik kingulirnun Hulaqutinun Uqautait atuqhugit Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautaitnun Maliktakhat. Uqaqtauyukhaq hunani tamna Tukhiutit piumayuq tuniyauluni aulaluni tamangnun uuktuutinun uvalu Hulaqutinun Uqautait. Ihivriudjutikhangit hivulliuyuq hulaqutit ihivriudjutikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhat. Pilluarutinga Naunaiyainiq naunaiyariami naunaittumik ihivriurniq ihariagiyayuq nakuutqiamik kangiqhigiami hulaqutait uumannga tukhiqtauyuq havaakhat. Naunaiqhimayut piyariaqaqtut tunihilutik havaakhanik tukhiutitik, imaalu ilaliutihimayunik naunaiqtakhat apiqutaukpata, ihivriuqtilugit. Tamna Havaktiuyuq piumayuq havaakhaq pijaujumajuq auladjutikharnik taima Hulaqutinun Uqautait tautuktitilunilu taima upautiyaangat atuqtakharnik Hulaqutinun Uqautait, piiqtaugiaqaqtun atuqtakharnik pivalladjutikharnik Havaakhat-Naunaiqhimayut Maliktakhait hivulliqtiginiaqtunlu ikinikharnik atuqtakharnik talvanga Atuqtauyukharnik Ihivriudjutikharnik hanaqidjutikhangit naunaiyagiikhimayut qullani. Taimaa NIRB-kut naunaiyaininnga ihumaliurutinga havaanga ittuq aadjikutaanik, ilauyut tunittaaqtuq qanuqtut ihumagiyamingnik pitillugu Naunaiyainiq uqaqtaminik pitillugu Katimayiingit qanuqtut Ihivriurnirmut piniarungnaqhiyuq. [Titirauyaaq 2](#) takuupkaiyuq havauhirmik una havaakhat atulirumayuq tuniyaukpat naunaiyaitilugit pigiarunmik agiqtauvlunilu Hulaqutinun Uqautait.

Naunaijaut 2: Piniarungnaqhiyuq Havaangit Tuniqhaininnganut Hulaqutinun Uqautait NIRB-kunnit Naunaiyaidjutaanit

1.5 Nutaaguqtirnit hulaqutait Naunaitkutit Hivuani Angiqtauhimajut Angiyut Havaakhath

Ilaliutihimayut atugakhath
takuyaangani

**Ihuaqtumik Inungnut Ilaupkainiq
Maliktakhaq Titiraq**

<https://www.nirb.ca/content/guides>

NIRB-kut ihumagiffaanginnariaqaqtait
atuqtauvaktunut qanurittaakhainganinginnullu
NIRB-kunni Havaakhamut Naunaitkotaliriniq Ilanga
Nakataai 12, Ilanga 12.8.2 uumannga *Nunavunmi
Nunataarutaanut Angirutaa* unalu s. 112 uumannga
NuPPAA. Ihumagijaujuq Havaakhamut Naunaitkut
aullaqtiqtauniarunaqhijuuq inmikkut Katimajiinnit

inmikkut uuktuutikhamingnik, uuktuutikhamik Tikkuqaqtauhimajumit Inuit Timiqutingit,
Kivgaqtuijuq, aallat ilaujumajut, imaaluuniit Ministamit ataani Titiraqhimajuq 12, Ilangani 12.8.3
uvani Nunavunmi Nunataarutaanut *Angirutaa imaalu* s. 112(2) uumannga *NuPPAA*. Havaliriami
ihumagiffaarnikkut uumani Havaktakhami Titirarmi piliuqtaujuqhaq imaatun:

- Hapkuat atuqtauvaktunut qanurittakhanginnullu ittut uumani Havaakhamut
naunaitkotaliriniq **pingitait pijakhatik**;
- Qanuriniit ilauyut havaakhamun uvaluuniin hulaqutinun atugakhainun uvalu qanuriniit
angiyumik aalangayut tahapkunanga nigiuqtauyunin talvanga Havaakhap Naunaitkutaani
tuniyauniatigut; uvaluunii
- Piqaqtuuq qaritaujalidjutikharnik pivallidjutikharnik nuutaanikluuniit naunairutikharnik
taima tunihimaaqtun **ihuaqtumik hanaqidjutikharnik** iniqtiqtiyaangat pidjutikharnik
aturiaqaqtut qanuringniritlu.

Tukhiqtauuyut ihuaqhaqtauhimayut ihivriuqtauyaaqtut ilikuuqtumik Naunaiyautit qaniitigut
atadjutait kingulirmun havaakhamun. Una tukhiutijangit ilagijaukpat angiqtauhimajuq
havaarijaujukhaq kihimi atulaaqtangit inmikkut, Ihivriurnikhanut naammattiaqtumik ihivriuriami
ihuiluutauhimajut haffumani havaarijangit. Kihimi, nutaaq ihuaqhaqhimayulluuniit
hulilukaarutingit ihariagiyuuq aadlangurninngit uumunnga atuqtauvaktunut
qanurittaakhainganinginnullu uuminnga Havaakhamut Naunaitkutaq, NIRB uqaqtakhaa Minista
aullaqtirlugu naunaiyainiq. Taimaa uuktuqhimagaluaqtitlugit Ihivriurnirmut havaanga, NIRB-kut
ihumagiyangit havaanganut piliuriami Ihumaliuffaarninnga Havaakhamut Naunaitkutaq
atuqtauvaktunut qanurittaakhanullu. Una uuktuutigillaklugu, Ihuaqhaininnga havaanga
naunaiqtaa atauhiq havaanga naunaiqhimayuuq [Ilanga 1.4](#) ihivriuqtaunginnarialik Ilangak
havaanga. Katimayit Ihuaqhaiffaarutait ilauyukhat ihivriurutit piniarungnaqhiyunun
**tukhiqtauyunun ihuaqhaidjutikhanun pidjutauyut nutaanun, ihuaqhaqtauhimayut, uvaluuniin
aalakiit hulaqutit avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut hulaqutit** kinguani
naunaiyaqtauhimayut havaakhamun.

NIRB-kut ihariaginiaqtuuq Tamna Tukhiutit upalungaiyariami ilaliutiniq Hulaqutinun Uqautait
akhuurutauyumut ihuaqhainiq havaakhamut ihumagilluaqtamingnik, tuniniaqturlu naunaiyainiq
uumunnga Ayuittiaqtuuq unalu ilauyut naunaiyalirumi naunaiyaininnganik. Iniqtirutit
piniaqhimayut tunigiami havaakhath uuktuutikhat ihuaqhaininnganut uqaqtauuyut uqariami
piniarungnaqhiyut havaangit NIRB-kunnut. Taimaali tamaita titiraqhimayut atuqtaulimaitut, una

Atuqtauyuk Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat maliktauyukhat Hulaqutinun Uqautait ilaliutihimayut.

2.0 ILANGA 2 – HIVUNIKHALIURUTIKHANUT HIVUNIKHALIURUTIKHAT

Inuit Qaujimajatuqangit, Inungnut Ilaupkainiq, qayagiyaunirmut Maliktakhat, unalu Nungulaittumut Pivallianiq maliktakhat, ilumuurutingit, maliktakhaq NIRB-kut hulaqutait naunaiyainirmut havaangit. Ilauyut titiraqhimayut ataani naunaiyaqhimayut niriuktauyut hapkununga Kivgaqtuqtunun pivallialigaangata Hulaqutinun Uqautait.

2.1 Inuit Qaujimajatuqangit

Katimayiit akhuuqtut uuktuutinun haffumunga Inuit Qaujimajatuqangit tamaini Katimayiit Katimadjutaini uvalu nigiktut tapkua Inuit Qaujimajatuqangit angiyumik uvalu pittiaqtumik kangiqhipkarlugit havaakhat pivalliajutit imaalu Hulaqutinun Uqautait. Una Ilangani naunaiqtaa qanuqtut NIRB naunaiqtaa qanuqtut ihumagiyangitlu Inuit Qaujimajatuqangit unalu Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit unalu Nunallaani Qaujimajangit. NIRB-kut ihariagiyangit ihumagiyanginniklu uumunnga Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit piliurninnganut Hulaqutinun Uqautait angikliyumiliqtuq Ilangani [4.4.2](#).

Ilaliutihimayut atugakhat
takuyaangani
Tukhiutit Inuit
Qaujimajatuqangit **Maliktakhait**
Titiraq
<https://www.nirb.ca/content/guides>

Inuit Qaujimajatuqangit qitqaniituaq inuuhinun Inuit avatiini Nunangat, ilauyut Nunavunmi. Avaliittuq Qaujimajangit, ilagiyanganik Inuit pitquhinginnik, ilumuurutingit, nunaryuaptingnilu tautuktauyuk, unalu qitqani havaanga inuuhingani Nunavut unghiktumut ahinit nunaryuaptingnit hulaqutatit naunaiyainiq. Tuniyuk una qitqani havaanga, ilaliutininnga Inuit Qaujimajatuqangit NIRB-kut havaangit ihumaliurutingillu – uuktuutingillu NIRB-kut ihivriurniq ukunangga Akhuurutauyut – ihariagiyauyuk piliurninnganut tammaqtailigiami, akhuraaluk, ihuaqtumiklu hulaqutatit naunaiyainiq qanuriliurutingit pimmariktumik pilaarutingit Inuit. Inuit Qaujimajatuqangit pidjutiqaqtut aalangayumik ikayuutinik hulaqutinun naunaiyautit Nunavunmi pidjutigiblugit qanuriniit ilihimayatit uvalu ukpigiyait pidjutiqaqtut uvalu ilauyut.

Akhuurutigiblugu inmi tautuktamingnik, katitiqhimayut atuqhimayait, uvalu uqauhikkut hiamitirniq amigaituni ukiuni, Inuit Qaujimajatuqangit tunihiyut naunaiqtakhat avatipitingnun uvalu ilauqatigiingnikkut qitqani Inuit uvalu avatingit. Una ilaqaqtuq hunanik taimaitunik avatiliqinikut aulanigit, inuuhirmi manikhaqhiurutinilu inuuhiqatiarnirmik, nunanik aturniginik, uqatiarutiniklu ukuniga qanurininigik causal-lu havaqatiriingniginik ukua. Inuit Qaujimajatuqangit tamatkiumayuk tautuktuyaa tamna ihuangituq avatikput ilikuuqtumun ilakhainun, uvalu

tautuktuumiyaaqtait avatikput amigaitut atadjutiqaqtut ilangit. Amigaitqijat naunaitkutikhat piluqtauhimajut imaalu pidjutiqaqtut tamainnik inuuhinnik.

Inuit Qaujimajatuqangit pidjutiqaqtut ukpigiyait uvalu ilihimayatik. Ayuiqhimayuuq uvalu havaktauhimayuuq inuuhingmingnin Inuit uvalu Inuit-nunarjuat nunaryuami piqatigiingniq uvalu ilauqatigiingniq. Aulahimaaqtumik ihuaqhaqhugit uvalu maligahat tapkua piqatigiingnikkut uvalu ilauqatigiingnikkut ublumi. Inuit Qaujimajatuqangit piqaqtut qanuq inuit ilauqatigiingnirit aalanun uvalu avatiinun uvalu qanuq qaujimajangit havaktauyut uvalu uqautiginikkut. Inuit ilauyukhat tamaini havaakhani pivallianikkut uvalu ihivriurutikkut havauhiit, idjuhikhait ihivriurutait anginiqhait uvalu munaqhidjutikhait uvalu ihivriuffaarlugit.

Katimajiit atuliqtait hapkua naunaijautait Inuit Qaujimajatuqangit: "hunat Inuit ilihimajaujut itquumangitut" (takulugu Karetak, J., Tester, F., & Tagalik, S. (Eds.). (2017). *Inuit Qaujimajatuqangit: Hunaujut Inuit ilihimainaqtun ilquumangitun*). Imaalu, Katimajiit ilituqhaijut tapkua Inuit Qaujimajatuqangit ihumagijaangitut uvalu piqaqtuuq amigaitunik qitqani tungaviqangitut kangiqhimanikkut haffumunga Inuit Qaujimajatuqangit. Una uuktuutigillaklugu, akhuurutaajut ilagijangit uuminnga Inuit Qaujimajatuqangit naunaiqtaujut uumanga R. Paton pitqutigiquplugu uumannga Qikiqtani Inuit Katimajiingit, naunaiqtaujut angiqtaujumik NIRB-kut *Ihumagiffaarninnga Unniudjutit unalu Pitqujangit uumunnga Qikiqtaalup Havaanga 2 Pivalliani*q Uuktuutikhat, Qikiqtaaluk Iron Ujarakhiurnirmut Kuapuliisit Havaamut Naunaitkutariniq No. 005, NIRB File No. 08MN053, May 13, 2022, uvani t p. 35, footnote 35:

Inuit Qaujimajatuqangit piqaqtut Inuit uqauhikkut ingilraanin, hunat tunijaujut uqarnikkut amigaittuni ukiuni ukuat Inuit Qaujimajangit. Inuit Qaujimajatuqangit piqaqtut tamangnik kingulingni tadjalu. Aviktaulimaittuq inuit iungnit. Ilaujuq hapkununga Inuinnarnun kinaunikkut. Inuit Qaujimajatuqangit Inuit qaujimajait tamangnik inuujut atulihugitlu ilauvaktut ublumi ublumimutlu inuuhiptingni. Qanuq Inuit inuujut uvalu takublugit nunarjuat. Aalangajuq uvalu kitunun Hapkununga Ukiuqtaqtumi avatiinun. Aadjikutaliulimaittuq imaatanliqaak, numiktiqtaulimaittuq uvaluuniit pipkaidjutiluniluuniit Inuinnaungittumik angirutaittumik tahapkununga Inuit talvunga iqaujimajangit pijait. Inuit Qaujimajatuqangit tuqikhaqtaujut Inuinnait Inuinnarnun.

Katimajiit ihumagiyaillu ilihimayatik tuniyaayut aalakiinin qaujimajangit-tigumidjutiqaqtut uvalu Nunaqaqaaqtut katimajiit uqadjaringnikkut s. 35 pilaarutingit talvani Nunavut Nunalaangit Nayugaani. Una kangiqhidjut naunaiyaqhimayuuq imaa:

- **Nunaqaqaaqtut Qaujimajangit** katitihimayuuq timinga qaujimajangit, qun'ngiarniq, kangiqhininngalu avatinganik ilauqatauninngalu inuugiami aadlanut avatinganullu, qanuqtut inuuhinga Nunaqaqaaqtut inuit.
- **Nunalaani Ilihimayainik Ikayuqtiuyuuq** ilihimayainik havakpakhimayainiklu nunalaani ilaayunik, ilaayut tautukhimayainik ilitugidjutikharniklu talvuuna avatiliqinikkut qanurlu ilihimayainik aulatitihimayut, tutquqtauhimayuuq, iliqatigiikhimayuuq, iliqatigiikhugitlu allanik inungnik.

Amihunik hivunikhaliurutikhat atuqtaujukhat katimaqatigiiktunut Inuit Qaujimajatuqangit, ilaujut:

- **Inuit Qaujimajatuqangit aalangayuq Uataanin qaujimajaujut.** Ilihaqtut ilitagiyukhat qanuq allatqiinguyuyuk pittiartutikharniklu ukuninga allatqiinguyut talvuuna ilaulukaarnikkut hanaqidjutikharnik, talvanga katitiqhimayut ilituqhaiyaangat.
- **Tapkuanginait Inuit pihimayaaqtut uvaluuniin piliurlugit Inuit Qaujimajatuqangit.** Inuit ilauiyukhat tamaini qanuriniini Inuit Qaujimajatuqangit atungnirit, ilauiyut naunaiyautit, itquumanikkut, unniudjutillu. Inuit Qaujimajatuqangit unguvaqtaulimaitut uvalu atuqtauyut takuyayut ihuaqtumik hilataanin.
- **Inuit Qaujimajatuqangit piutigiyait Inuinnaait.** Naunaitkutikhangit ihumagiyauniaqtun malikhautikharnik Inuit malikhautikharnik talvuuna patriation/ihuaqhaiyukharniklu Inuit Qaujimajatuqangit ihuaqtumun Inuit iliharvigyuat. Imaatun nunallaaq uvaluuniin timiqutigijaujut piqangitpata nanminiq Inuit Qaujimajatuqangit atugakhat, hivunikhaliurutit Nanminiqangnikkut, Munaridjutit, Piyaarnikkut, uvalu Pihimaniq⁵ takupkainiaqtun hapkunanga Tukhiutit.
- **Inuit Qaujimajatuqangit munariyauvaktut uqauhikkut pitquhikkut nakuutqiyayutlu kangiqhiyauplutik uqauhikkut titiraqhimayunik.** Qaujimajangit piliuqhimayuyuk uqaqatigiikhutik angiqatigiikhutiklu-pivalliani. Unguvaqtiqtaugaangat uqauhikkut pihimayut, Inuit Qaujimajatuqangit atuqtaungit. Munariniq kangiqhiyakharaluangit una titiraqhimayangit.
- **Inuit Qaujimajatuqangit anginirmik titiraqhimayunik atuguminaqtumiklu ilitagidjutikharnik.** Uqautayuyumi quuliuyuni, Inuit Qauyimayatuqagiliuqtit pipkaiyuyuk nunagiayuyumi ilauiyunik qauyimayainik pihimainariagani ilitquhitik aguniarnikulu pigiarutit agiyumiklu pijutiqaqtut naunaitunik qanuriniginik pijutiqaqtunik ukuniga pigiarutitik avatauyunilu. Qaujimajangit piiqtauhimajut talvanga titiraqhimayunit nunalaani taima atuqtauhiuqtit Inuit Qaujimajatuqangitni.
- **Inuit Qaujimajatuqangit aulahimaanginaqtut titiraqhimayunik uvalu atuqtaunikku aalanguqtirniq.** Taimaali, Inuit Qaujimajait uqaqatigiayuyukhat attautini nutaaq havaakhaq uvaluuniin angiyut havaakhat aalanguqtirniq ihumagiayuyuyuk. Atuppalianigit taja "piyaulaaqtut" Inuit Qaujimajatuqangit atuqtaliyukhaugaluit. Una itquumalluaqtuq qilamuiqtumik aadlanguqtuq avatinganut qanurittakhanik Nunavunmi. imaatun uqauhiyut aalangurningit, taimaitutlu Inuit Qaujimajatuqangit. Kinguagut uqautigigumik Inuit Qaujimajatuqangit atuqtauliqtut, Inuit naunaiqhijukhat aturianginnariaqatut.

⁵ Malikhugu una Inuit Tapiriit Kanatami (2018) Kanadami Inuit Qaujiharnikkut Parnaquti (Hivulliujuukhat Nunarjuami 4) ukuallu Allait Aallait Ilitturipkainikkut Havagvik OCAP Uppiridjutainnun (<https://fnigc.ca/what-we-do/ocap-and-information-governance/>).

- **Inuit Qaujimajatuqangit quviahungnaqtuq.** Pihimaittumik aadlangurninnga ilagiyanga Inuit pitquhinganik unaluunait nunakyuaq nunaryuaptingni inmikkuuriami ilangit naunaiyainiq, Inuit Qaujimajatuqangit ihumagiyait qanuqtut tamarmik ilagiyangit piyut tamainnut. Qaujimajangit piliuqhimayuaq ihumagiyanganik tamaat iluani ittut apiqhuutimi.
- **Inuit Qaujimajatuqangit avataaniituq iqaiyarnikkut nunaryuami, ilauiyut naunaiyautait, pitquhiit uvalu ukpiginikkut ukpigiyaat tapkua qitqaniitut hapkununga Inuit nunaryuami tautuktainun.** Hapkuat ilaliutiyakharaluangit qun'ngiaqtamingnik ukuninnga naunaiyainiq nunaryuaptingni tamaat pigiami Inuit kangiqhiyait.

2.2 Inungnik ilaupkainiq

Akhuurutauiyuaq ilauiyut
pilaqutiniyaqtuq nunallaangit
aullaqtiqtuq **havaakhat**
uuktuutikhat itiqtinngu NIRB
havaanga (ukunait qiniqhianiq)
ilaupkaiyurlu piliuriami
akuniraalungmik unalu
aadlanguqtuq ilauqatauniq.

Akhuurutauiyut
ihariagiyauiyut
ihumaliuriami
tunigiamilu
ihuaqtumik
inungnut
ilaupkainiq

Ilaliutihimayut atugakhat
takuyaangani
Ihuaqtumik Inungnut Ilaupkainiq
Maliktakhaq Titiraq
<https://www.nirb.ca/content/guides>

pivikhaqautikhaq tamainni qanurittakhanik
havaakhamut, unalu havaakhat piliurninnga, tamainnilu

NIRB-kut naunaiyaininnganik uuminnga tukhiqtauiyuaq havaakhat. Inungnut ilauiyut akhuurutauiyuaq ilagiyanga NIRB-kut hulaqutait naunaiyainirmut havaanga. Uqautauyukhat piyariaqaqtut ilaulutik hulaqutauniaqtut nunallaanun, inungnut, piumayullu ilauiyut tukhiqtauiyunun havaakhanun hulidjutinunlu qanuq naunaiqtakhanun, katimadjutinun, uvalu piyaangini ilaulutik pivallianirmun havaakhamun, hulaqutinun ihivriurutinun, uvalu ihuaqhaidjutikhat uvalu munaridjutikhat aktilaangit. Ikayuqtiuyuaq ihariagiyauiyut inungnut ilaupkainiq piliurumi Hulaqutinun Uqautait naunaiqhimayuaq [Ilangani 4.4.1](#).

NIRB-kut atuqtait taininnga 'inuit ilauiyut' ilaliutiyluni taininnga naunaiqta aadlatqiinguyut naunaitkutingit himmautingit ilauninngalu ukunait inungnut, Tukhiutit, aadlat ilauiyut, NIRB-kullu Pitillugu NIRB-kut hulaqutait naunaiyainiq havaangit katimanirmullu. Inungnik ilaupkainiq, unaluq uqaqatigiingniq, piliuqhimayuaq piliuriami angmaumayumik, iquhimaittumik, takunnaqturlu havaanga unalu inungnut ihumaliuqtamingnik uuminnga havaakhat hulilukaarutingit taimaa pitquyauiyuaq ilaliutigumiluunait uumani havaakhamut naunaitkualik. Ihumagilluaqtangit inungnut ilaupkainiq piliuriami pivikhaqautikhaq himmiriami naunaiyariamilu naunaiqtakhat, katitiqtuq qanuqtut ihumagiyangit, atuliqtitaugiamilu havaqatigiingniq kangiqhininngalu inungnut naunaiykariami havaakhat piliurninnga, unalu NIRB-kut Naunaiyainirmut havauhingi, ihumaliurnirmullu. Inungnut ilaupkainiq unalu katimaniq uuminnga Inuit Qaujimajatuqangit aadlatqiinguyut atuqtakhangit (takulugu [Ilangani 4.4.2](#) ihariagiyaninnik piyut uumunnga Inuit Qaujimajatuqangit).

NIRB-kut ihumagiyait inungnut uqaqatigiingniq inungnutlu uqaqatigiingniq malruuk hivulliqpaami qanuriliurutingit inungnut ilaupkainiq. Ukua aalanganig it aturlugit turaarnig it aulaniginiklu hivunihijutinik qanuraaluklu ilauyut havauhirmi.

Ihuaqtumik nunalaani ilaulukaarniq aulaniaqtun ilitugipkaiyaangat, tutqikhaiyaangat **ilaulugu, havaqatigiiklutiklu**, hivunikharniklu

- **kangiqhipkarlugit** inuit. Una ilaqaqtuq pipkaiyaagani ihuaqtumik, pijutaayunik, kagiqhinaqtuniklu hivunihijutinik kagiqhijutaayunik Havaamik Kivgaqtuqtilu hulaqutait ilituqhautinik iniqtirniginiklu. Una ihuaqhiyakharaluangit qanuqtut inuit qanuqtut inuit qanuqtut ihumagiyangit ihumagiyauyukhaq ilaliutilugillu tamainnut qanurittakhanik havaakhamut piliurninnga unalu hulaqutaitit naunaiyainiq.
- **uqaqatigiblugit** inungnun uvalu tunihilutik piyakhanik tuniyaulutik uqagahamingnik haffumunga Havaakhap idjuhikhaanun uvalu ihiviurutinik, ilauyut anginiit naunaiyautit, ahiagut, ayuqhautit ihumaaluutinun, uvalu ihuaqhaidjutikhat. Una ilauyuq unniudjutinun inungnun ayuqhautinun tuniyauyut kinguani katimadjutini uvalu qanuq uqautauyut uvaluuniin

Kangiqhinaqtut inuit ilauqatigiingnirit tautungnaqtut, ilauqatigiingnikkut, pittiangnikkut, uvalu ilauyut:

- Piliuqtuq ilauqatauniq aullaqtiqtuq havaakhamut pivallianiq pitinnagulu NIRB-kut hulaqutaitit naunaiyainirmut havauhiit.
- Aadjikiiktumik aulahimaaqtumik ilauqatigiingnirit amigaitunun inugiarniitigut katimayit/timiquitingit/attautilit.
- Tunihimaaqtukhaq qilaminuaq ilitugidjutikharnik ilauyukharnik pidjutikharnik.
- Tukhirlugit uqautauyut inungnin qanuq ilauyumayut.
- Naunaittumik uqaqatigiingniq tikinnahuarutingit havauhiit inungnut ilaupkainiq.
- Pihimalugit ilauyut piyaangini ihuaqtumik, ihuaqtunik, uvalu piyaarlutik naunaiqtakhat qilamik pihimalugit.
- Tautuktutiluni pittiarinirmik uvalu kangiqhimanirmik Qaujimaangit uqautauyut inungnin uvalu piyaangini pihimayut ihuaqtumik.
- Tunihilutik ihuaqtunik kiklikhanik uvalu ilitagilugit ukiutigut uvaluuniin aalat kikliqarlugit ilauqatigiingnirmun.

uqautaungit. Una pipkaijuq inungnun kangiqhijaami qanuqtun uqautiit atuqtauvaktainnik imaalu/imaaluunniit tuninikkut naunaittunik mihaagun qujaginnanik ihumagijaujunik uqaqtauhimajun.

- **ilaupkarlugit** inungnik, ilauyut hulidjutit tapkua pipkaiyut inungnin uqaqtainik ilaulutik uvalu pidjutauyut tamaini qanuriniini havaakhat pivallianiit uvalu hulaqutiyut ihivriurutit. Una ilauyuq naunairlugit ayuqhautit inungnun ihumaaluutinun, kiudjutit naunaiqtakhanun tuniyauyut, uvalu uqautigilugit qanuq inuit uqaqtait uvalu Qaujimajait uqautauyut titiraqtauniaqtut uvalu tuhaqtitlutik inungnun.
- **havaqatigiblugit** inungnun tamaini qanuriniini havaakhap pivallianiranun uvalu hulaqutiyut ihivriurutit ilauqatigiiklutik uvalu piyaangini aulahimaaqtumik ilauqatigiingniq inungnun amigaitunun tungavikhanik, ilauyut upautilutik, qaritaujakkut, uvalu titiraqhimayut.

Inungnut ilaupkainiq ihariagiyauyuq, mikitqiami, uumunnga:

- Pittiaqtumik ilauqatigiingniq qitqani ilauyut.
- Tunihiluni pivallianikkut anginiitigut, idjuhikhait, ahiagut, uvalu upalungaiyautit nayugaini upalungaiyautin, igluqpinikkut, auladjutinun (ilauyut ikiliyuumirlugit auladjutit), ihuaqhaidjutit, qujanginnaq ihuaqhaqtauniaqtut, umikhimallagumayut (aturuijautikhanginut uvalu ihuaqhainikkut), kingulliqpamik umiktirutikhanik (atukaffuklugit uvalu ihuaqhainikkut idjuhianut) uvalu umikhimanikkut tukhiqtauyup havaakhap.
- Naunairlugit tadjamin uvalu ingilgaanin idjuhiit nunat, tariumi, uvalu ikayuutit atuqtauyut.
- Katitiriniq, munaridjutikhaq, aturnikkullu tuniqatigiingnikkut Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaaqqaqtut Qaujimajangit, ukuallu Nunallaani Qaujimajangit.
- Havaklugit avatingit, inungnun-maniliurnikkut, inuuhiqattiangnikkut uvalu aanniaqtailinikkut tungaviit qanuriniit ilauyut qanuriniit uvalu inungnun-idjuhiinun auladjutit (uvalu qanuq ilauliqutut) qakugunguraangat qanuriniit.
- Naunairlugit ihumagiyauyut avatingit uvalu inungnun-maniliurnikkut ilauyut (atauttimut taiyauhmayut ihumagiyauyut ilauyut) uvalu ilauyut naunaiyautit, qanuriniit, uvalu kiklikhait havaakhat hulaqutiyut, angikliyuumirlugit, uvalu nuutiqhugit hulaqutit ihivriurutit.
- Kangiqhipkarlugit uvalu ihivriurlugit hulaqutit naunaiyautit (i.e. anginiqhait hulaqutauniaqtut).
- Naunairlugit aulagiaqaqtunik hulaqutaujut (ilauyutlu anginirmik pidjutikharnik anginirmik hulaqutit).
- Kangiqhipkarlugit uvalu havaklugit munaqhidjutit uvalu ihuaqharlugit ilauyut aktilaangit.

Taimaa amihut angiqutut timiqutigiyangit timiqutigiyayullu piqarniaqtut inungnut ilaupkainiq ihariagiyaangit unalu uqariyaqtaamingnik nanminiriyait havaangit, tamna Angiqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat aadlallu NIRB titiqqangit naunaiqtaa NIRB-kut ihumagiyaanginnik ihariagiyaangillu. Anginiqaqtuqtapkua Tukhiutit naunairlugit niriuktait

hulaqutit nunallaanun. Tukhiutit akhuuqhaqtauyut uqarvigilugit Angirutiqagtut Timiqutingit imaalu ihuaqtut naunaiqtauhimajut Inuit Timiqutingit uvalu aalat timiqutingit. Ilaliutihimayut atugakhat piinialgit uvani Kivgaqtuqtup Inungnun Ilauqatigiingnikkut atugakhat Titiqqat.

2.3 Qayaginikkut Hivunikhaliurut

Una Ayuittiarikhimayuq nahurijaujuq ilaliutiyaangat qayangnaitkutikharnik hivunikhangit talvuuna Ajuqhautaujunun Uqagiikhimayut, ilauyut havaakhat idjuhikhait ([Ilanga 4.3.1](#)), ihiviurutait havaakhat ahiagut uvalu naunaiqhugit naunaiyaqhimayut havaklugit havaakhat ([Ilanga 4.3.2.1](#)), uvalu hulaqutigiyat itqurniarutit uvalu anginiqhait ihumaliurutit ([Ilanga 4.4.5](#)), imaalu naunaiyaqhimayut ihuaqhaidjutikhat uvalu munridjutikkut atugakhat ([Ilanga 4.6](#)). NIRB-kut Ihivriurningga havaanga piliuqhimayuq naunaiyariami tukhiqtaujuq havauhikhat qayagiyumik qayagiyumiklu piluni naunairiamilu talvani piqaqtuq aaniqtaugiami avatinganut, qanuriliurutingit piniaqtuq pittailigiami ikikliyumiriamiluuniit nakuungittut hulaqutait, piqalluangitkaluaqtillugu naunaiqtakhat unalu ilihimagumi qanuriliurutinga qanuraaluklu hulaqutatit inminik.

Havaliraangata havaakhamun-kitunun hulaqutin ihivriurutit, Katimayiit atuliqtait naunaiyutait qayangnautikkut hivunikhaliurutit paqinaqtut Hivunikhaliurutini 15 haffumani Rio Uqariiyautini avatiinun uvalu Pivallianikkut (1992): "Talvani qayangnaqhitivaktut qajangnaqtunik imaaluuniit ihuittunik ahirruqtaulimaittunik, piqalluanginmat tamaat nallunaqtunik naunaiqhitikhanik atuqtaulimaittut *pidjutiqaqtunik kinguvaktittukkut akikhanik ihuariakhanik pittailitikhanik avatimutihuittumik*" [naunaijautikhanik ilaudjutikhanik].⁶ Katimayiit ihariagiyait hapkua qayangnautikkut hivunikhaliurutit ilauyaangini avatikkut ihumaliugutinun tapkua 'qayaguhuutit' uvalu pidjutiqaqtut ihuangitumik avatingnun hulaqutinik, taimaalu qayangnautiqaraluaqtillugit hulaqutit naunaiyaqtaulimaitut . Katimayiit ihumagiyait ilauniaqtut hapkua pidjutit, mikiniqhakkut:

- qajangnaqtuq piniarunqnaqhijurлуunniit ihuittunik hulaqutinik;
- tamna pilaqurnia tapkuat aktuanit atuqtauni mikhigiarni uvaluniit utiqpaliani;
- nunagiyauyunit ataniqtuiyut NIRB-kunik; unalu
- inungnun ihumaaluutinun.⁷

Ihuarningga uumunnga qayaginirmut maliktakhat piyullu hungiutiniq munariniq ihuaqhigiami naluyut pimmariktumik piplogu avatinganut aanirniq nakuuqpiaqtumik piliqtait Kanatami unalu

⁶UN (United Nations). 1972. *Rio uqariirutikhat avatiptingnut pivalliadjutikhanullu*. 24 uvani 100 Unniudjutit ukua United Nations Katimaryarutait uvuuna Inungnun Avatiinun, Stockholm, pp. 5-16.

⁷(Doc ID No. 286425). NIRB File No.: OOMN053, Kingulliq Tuhaadjutikhaq Unniudjut haffumunga Mary River Havaakhamun, Baffinland Iron Uyaraqhiuqtit Kuapaliisit, September 14, 2012, uvani p. 13.

naunaiqtauyuk pilihaaliqtuq nunaryuaptingni hulaqutatit naunaiyainiq avatinganullu maligatigut ihumaliurniq.⁸

Katimayiingit ihumagiyut Tukhiutit aturiami hungiutiyuq atan'nguyaq ilaliutigiami hulaqutait itqurnarutingit munarininnganut, ihuaqhiniq, unalu atan'nguyat aulapkaininngit. Ataani uuma hungiutinikkut munaqhijutikkut upautiniq, Katimayiit niriuktut Ikayuqtip aturlugit munaqhijutikkut naunaiyautit naunaiyagiangani, aulahimaaqtumik pihimayut, itqungniarutit hulaqutit uvalu ihuangnikkut ihuaqhaidjutikhat uvalu atan'n gujat havaktauyut uvalu atulirlugit uqautigiyaangani tamaita hulaqutit. Angitqijat qajangnarniit angijumik ihuittunik hulaqutivaktuq angitqijanik pitqujahimajunik amirinikkut mikhilaaqtirnikkullu qanuriliurutikhanik.

Tamna Ihuaqtuq nanuq ayuqhautinga naunaitkutaq naunairiami naluyuq, piniarungnaqhiyuq ihuittumik hulaqutait mikhilaarniaqtuq himmautiffaarluniluuniit. Una ilauyuq tunihiniq naunaiqtakhat uvaluuniin itquumadjutininik ikayuutikhat ihumaliugutitik hulaqutini Naunaiyautini.

Tautuktitiyaangat uuktuutikharnik qayangnairutikharnik hivunikhangit, tamna Tukhiutit ilauyukhaq naunairutikharnik talvuuna:

- tautuktutiluni tapkua tukhiqtauyut havaakhat Ihivriuqtauyut ihuaqtut haffumunga qayangnautinun hivunikhaliugutinun piyaangini tapkua akhut uvaluuniin ahiguqtirnikkut inungnun uvaluuniin avatiinun;
- titirlugit ihumagiyauyut hulaqutainun uukturumajaujuq havaakhat uvalu mikhiyuumigiangani hapkua hulaqutit, ilauyut ihumagiyauyut havaktauyut imaatan naluyauyut atuqtauyut;
- Naunairlugit quyanginaq naunaiqtakhat uvaluuniin ayungnaqtutigit ayuqhautit uvalu upalungaiyautit kangiqhiyaangini uvalu/uvaluuniin mikhiyuumirlugit hapkua ayuqhautit pihimayut tadjamin qanuriniit qaujimajangit uvalu Inuit Qaujimajatuqangit haffumunga Havaakhamun;
- Naunairlugit upautiffaarnikkut uvalu munaqhijutikkut hulidjutit upalungaiyaqhimayut, kituni imaatan naluyauyut atuqtauyut itqungniarutini hulaqutit;
- pidjtaulutik inungnun ihumagiyainun angirlugit hapkua hulaqutit; unalu
- tautuktutiluni Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait ihumagiyauyut tamainun tapkua ihuaqtut qayangnautikkut hivunikhaliurutit piyariaqangit "Naunairlugit" havaklugit ayuqhautit avatiinun ilauyut imaatan:
 - tariumi avatingit

⁸114957 *Canada Ltée (Spraytech, Société d'arrosage) v. Hudson (Town)*, [2001] 2 SCR 241, 2001 SCC 40 (CanLII), <http://canlii.ca/t/51zx> at para. 31; unalu *Morton v. Kanata (Iqalukhiuqtit Tariullu)*, 2015 FC 575 (CanLII), <http://canlii.ca/t/ghjfq> titiraqhimajuni 41-43.

- inuuhirmi manikhaqhiurutinilu ilaqaqtut ilitquhirmik, niqiqattiarnirmik, nunanik aturniginik;
- Inuit pilaarutait imaatun anguniarniq uvalu inmikkut-ihumaliugutit ; unalu
- Iluani-pidjutiaqtut inuuhikkut-pidjutiaqtut inungnun-pidjutiaqtut auladjutit.

Nunaryuami Katimayit hapkununga Anguniarnikkut Maniqanirmi ([IUCN, 2007](#)) titiraqhimayut maliktakhat uuktuutini qayangnautikkut hivunikhaliugutit tamaqtailinirmun huradjaat uvalu idjuhiit piquitit munaqhidjutit tapkua ihumagiyaayukhat hapkununga Kivgaqtuqtimin pivallianikkut Hulaqutinun Uqaqtait uvalu tukhiqtauyut havaakhat.

2.4 Aulapkaihimmaarniq unalu Aturaaqtakhangit Pivallianikhanut

Akhuurutaayuq Hulaqutinun Uqaqtait naunaittumik naunairniaqtaa qanuqtut tukhiqtaujuq havaakhat piyait tikinnahuaqtanginnik nungulaittumik ilitariyaayuq itquumavingani. Hulaqutinun Uqaqtait naunaiyaqhimayut tukhiqtauyut havaakhat ikayuutaayut aulahimaatumik, ilaayut tapkua naunaiyaqhimayut hulaqutauniaqtut nunallaat, inungnun, uvalu piumayut ilaayut uvalu Naunairlugit qanuq atuguminaqtumik hivunikhaliugutit atuqtauyut hulaqutauniaqtut tukhiqtauyup havaakhap. Ikayuqtiyuq ihariagiyangit ihumagigiami nungulaittumut unalu nungulaittumut pivallianiq taimaa piliurumi Hulaqutinun Uqaqtait naunaiqhimayuq [Ilangani 4.1.3](#) uumanilu [4.3](#).

Aturuminaqtumik pivallianiq naunaiqtauyut piliurninnga uuminnga "*ihariagiyanginnik tadjapiittumik pipkaidjutinga hivunirmi kinguvat pigiami nanmininngit ihariagiyanginnik*" ([UN, 1987](#)). Talvuuna auladjutikharnik maniliurutikharnik, avatiliqinikkut, inuuhirinikkut, pitquhiliqinikkut, inuuhirinikkutlu pidjutikharnik inuuhirinikkutlu, taima piyaangat munaqhidjutikharnik avatiliqinikkut pigiaqaqtuniklu pidjutikharnik ublumimun hivunirmilu hivunikhangit. Una naunaiyautaa tapkua hulaqutit ihumaliugutinun havaktauyut ublumi hivuniptingni kinguliptingnun ihumagiyaayukhat. Aularanginnaarningit tunngaviujuq NIRB-kut hivulliqaami tikinnahuaqtangit naunaiqhimayuq Ilangani 12.2.5 uumannga *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa* unalu s. 23 uumannga *NUPPAA*. Katimayingit ihumagiyakhait taimaa, qanuraaluklu, havaakhat **hapumminiaqtaa ihuaqhigiamilu** ittut hivunirmilu nakurudjutinga nunaqaqtut nunallaangillu Nunavut Nunagiyangani, ihumagiyuq piumayanganik aadlanit Kanatamiut. Katimayingit aadlamik ihumagiyakhait taimaa havaakhat naunaiqtaa hivulliutiyakhait ilumuurutingillu inungit tikkuaqtauhimayut nayuganga (*NUPPAA* s. 103(b)(c)).

Atuqtauyut Hulaqutinun Uqaqtait Maliktakhat pihimayut hapkunani pidjutini tapkua NIRBkut ihumagiyaat ilaayut atuqhimanaqtumik imaa ihumagiblugit avatiit, maniliurnikkut, inuuhiqattiarnirmun, pitquhikkut, inuuhiqattiarnirmunlu:

- 1) Avatinga piqaqtuq atayuq unalu inmikkuuqtuq avatinga, inungnut-ikajuutikhangit ilagiyangit, unalu pitquhinga, aanniaqtailiniq, nakurudjutingalu, unalu timiqutigiyayut;

- 2) Qanuraaluk timimi avatauyuq, uumayuvaluit nunamilu aalaganiginik, inuuhirmilu manikhaqhiurutit avatauyuq, inuuhirmilu, manikhaqhiurutinik, ilitquhirmilu ilagiyauyunik inuuhiqatiarnikhamiklu aktuqtauniarmata uukturumajaujuq havaamit;
- 3) Qanuriliurutikhat pijauhimajut ihuaqtumik pidjutauijut imaalu ikiklijuumirlugit ihuittut aktuutaujut;
- 4) Tamna anginiqpaq tamna uuktutauyuq havanguyuq hapumminia nakuuhigiarnilu tatya hivunikhamilu inuuhiringnit tatya hivunilu hivunikhami nunavummiut, ihumagini piyumani inuuhiringnilu ahii Kanaitianmiutat;
- 5) Aktilaangitigut atutqiktaqtut uvalu atuqtaulimaitut ikayuutit tapkua angiyumik hulaqiniaqtut hapkunanga tukhiqtauyumin havaakhamun;
- 6) Anginiqhaa tukhiqtauyuq havaakhaq pidjutiqaqtuq hivuliuyukhanik uvalu ukpigiyainik inungnun naunaiqtauhimajut nayugait; unalu
- 7) Uuktuutit qayaginikkut hivunikhaliurutit (titiraqhimayut qulaani) uvalu ihumagiyauyut nalunaqtut uvalu qayangnautit ihuangitumik ayuqhautit.

NIRB-kut naunaiqtait qanurittakhanik uumunnga nungulaittumik pigiami hapkuat tikinnahuaqtaamingnik talvani pittaarumi:

- 1) Tamaqtailiniq nunami nauhimayut, ilaayut piyaarnirit idjuhiit auladjutait (nunamingni uvalu avikturniini) pihimayaangini inmi havauhiit uvalu auladjutait uvalu ikayuutikhat nunamiutanik uvalu nunami aalakiingnikkut;
- 2) Iltagidjutikharnik munaqhidjutikharniklu nunalaani anguniarniq, anguniarniq, katimayukharnik, nayugakharnik allaniklu nunami imarmi imarmiutaniklu atuqtakharnik, taimaitunik pitquhiliqinikkut atuqtakharnik, tingmiyukharnik tangmaarvikharniklu, pitquhiliqinikkut katitirutikharnik (kinguniptingni, ublumimun, hivunikharniklu);
- 3) Iltarinig pimmariktumiklu pilugit ukiulihaaliqtunut ihuarninnga; tamna, pilaarut hivuniptingni kingun'ngat maniliurutikhanut pivalladjutikhanut, aanniaqtailinikkut, inuuhiringnaqtumiklu aturnikhaniklu avatingnut atuqtakhaniklu; unalu
- 4) Iniqtirninnga uuminnga ihuaqhaqhimayut inungnut unalu maniliqinirmut ikayuutit, uumanilluaq Nunavunmi.

3.0 ILANGA 3 – UPALUNGAIJARNIQ HULAQUTINUN UQAUTAIT

3.1 Naunaiyarnirmut Qanuriliurutikhat Qanuriliurutingillu

Una ilanga uqatiaqtuq tamainik nahuriyauyunik pijutiqaqtunik Ikayuqtiriinit pigiarutinik havaariyaagani hulaqutait ilituqharniganik pivalianiganiklu hulaqutait Uqauhiq, ukualu naunaitkutit hivunihijutulu katitirniniginik, ilituqhautit, makpiraalu. Naunaiyaqhimayut piyakhat uvalu atugakhat hulaqutinun ihivriurutinun atuqtauyut kitunun inungnun ilauqatigiingnirmun, Inuit Qaujimagatuqangit, anginiit, tungaviit uvalu atuqtauyut avatingit, uvalu upautidjutait hulaqutinun naunaiyautit piinarialgit uvani [Ilanga 4.4](#). Avaliittuq munariyakhaa Ihumaliurutinga upalungaiyariami Hulaqutinun Uqautait piquqtut ihuaqtumik naunaitkutanik, naunaijautit

unalu/unaluuniit ilaupkainiq tamaita katitihimayut qaujimajainik (e.g. nalunaqtuliqinikkut naunaitkutait, Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit Nunallaani Qaujimajangit) naunaijautikhanik hulaqutait atulirumajait havaakhami pivalianinganiklu ihuaqharimi munaqhijami pigiarutinik.

Akhuurutauyuq ihariagiyauyuq ilaugiami NIRB-kunnut, pilaqutiniaqtuq nunallaanut, inungnut, ilauyumayullu ilauyut ihumaliuqtillugit piliurninngalu Hulaqutinun Uqautait ikayuriamilu titiqqat. Tamna Tukhiutit ilaupkainiaqtuq aktuqtaujunut nunalaani, inungnut, ihumagiyutlu ilauyut pivalliajutikharnik Hulaqutinun Uqautait, ilauyutlu kikkivikhaqangituq tapkuninga:

- Havaakhap idjuhikhait, ilauyut imaatunitpata igluqpait uvalu hulidjutit
- Ilitariyauningit ihumagiyauyuq ilagiyait
- Ilitariyauningit auladjutikhangit
- Naunaipkaivingmut naunaiqtakhat
- Nunannga aturninnga
- Hulaqutit naunaiyautit (ilauyut anginiit ihumaliugutit uvalu angikliyuumirlugit hulaqutit)
- Ihuaqhautikhat uvalu munaqhijutit
- Pivalliajutikharnik upalungairutikharnik

Tamna Ikayuqtiuyuq ihumaginiaqtun hivitunikhat havaakhat pivalliajutikharnik Hulaqutinun Uqautait, ilauyut:

• Nayuganga upalungaiyarniq	• Umikhimallangniaqtuq
(munarinikkut munarinikkullu)
• Nappaktirinirmun	• Kingullikpaamik umiktirutikhanginik
(aturuijautikhanginut
utiffaarutikhangit idjuhianut)
• Auladjutit (ilauyut ikiliyuumiqutut
auladjutit)	• Kinguani-umikhimayut
• Ihuaqhaidjutit	
• Ihuaqhaqtaulaaqutut	

Uukturumajuq uqaqtuq:

- Naunairlugit tamaita angiyut ayuqhautit qaujimajangit uvalu naunaiqtakhat uvalu kangiqhimadjutit uvalu atugakhat havaktauyukhat uqautigiyaangani hapkua ayuqhautit;
- Piqarluni ihuaqtumik uqarninnga Qaujimajangit unalu naunaiqtakhat piinarialik aadlatqiinit Qaujimajangit tunikariyakhangit; unalu

- Iniqhimalugit uvalu havauhiit, imaalu upalungaiyautit uqautigiyaangani aalakiigutait uvaluuniin ihumaaluutit naunaiyaqhimayut, imaatun iniqtigutait pihimayut nalunaqtuliqinikkut, hananikkut, uvalu ayungnaqtutigit qaujimajangit ihuangit iniqtigutait pihimayut hapkunanga Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajait, uvaluuniin Nunallaat Qaujimajaitigut.

Ilangit uumannga Hulaqutinun Uqautait ihariaginiaqtuq ilaliutigiami ayurnaqtunik unalu naunaittumik naunaiqtakhat, Akhuuqtut akhuuquyayut aturiamingni ayurnaittumik uqauhinga pittaarumi ihumagigiamilu ilaliutiyuq ajurnaittuq uqauhinga naittumik tamarmik qanurittakhanik.

Piyauhimayut uvani Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat uvalu Havaakhanun-Kitunun Maliktakhat tuniyayut hapkunanga NIRBkunin atuqtaulimaitut naunaiyagiangani ihuingit uvani Hulaqutinun Uqautait. Hulaqutikkut Uqaqtait inmiikkut-titiraq tapkua pipkaiyut taiguagtumun kangiqhiyaangini tukhiqtauyut havaakhat uvalu pidjutauniaqtut avatiinun uvaluuniin inungnun-maniliurnikkut hulaqutit.

3.1.1 Niuviqhimayut Havauhiit uvalu Naunaiyautit

Kihiani talvani naunaiqtauyut NIRB-kunnit, Tamna Tukhiutit ihumaliuqtuq tikkuariami ihuatqiaq qanuriliurutingit katitiriami, katitiriami, tunigiamilu nampanik, naunaitkutanik, naunaiyainirlu Hulaqutinun Uqautait. Tukhiutit akhuuqhayaayut ilauqatigiingnirmun ilaayunun uvalu hulaqutiniaqtut nunallaanun hunat tautungnaqtut uvalu naunaiqtakhat ikayuutauluangniaqtut. **Hulaqutinun Uqautait naunaiyainiaqtut uvalu titirarlugit qanuq nalunaqtuliqinikkut naunaiqtakhat, hananikkut naunaiqtakhat, Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait atuqtauyut.** Qanuriliurutingit katitiriami naunaiyariamilu nalunaqtunik naunaitkutanik aadlanganiaqtuq qanuriliurutinginnit ihumagiyayuyut ihuaqtumik katitiriami, naunaiyariami, tunilunilu Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit. Hapkuat qanuriliurutingit aadlangurniaqtaa aviktuqhimayumit nunallaanilu. Anginiqatquq tamna Ihuaqtut titiraqhugit atugakhat atuqtauyut uvalu tautungnaqtut upautidjutaini.

Tamna Ikayuqtiuyuyut naunairutiqarniaqtuq kituliqaak nalunaqtunik atuqtakharnik iniqtirutikharniklu (imaatun itun, aulahimayut talvuuna naunairutikharnik, hulaqutit ihivriudjutikharnik, ihuaqhaidjutikharnik, hunavalungniklu).

Tamna Naunaituq ilitagigumi taima naunaitunik naunairutingnik pilimaitun talvuuna ayungnautikharnik Uqagiikhimayunik tuyuqtauyukharnik, ilauqarniaqtuq naunaiyagiikhimayunik ikaangnikharnik taima piqaqtukhat naunairutingnik pigiaqaqtun. Taimaa hivulliqaami tuniyauniq iniqhimangitpat NIRB-kut ihumaginiaqtait tuniyakhaq Iniqhimaittuq hulaqutatit *Uqaqtakhangit*. NIRB-kut ilitariyait qanuraaluktut naunaitkutanik apiriyut piinarialikluuniit aadlangurniaqtuq piliurlunilu Ihivriurninnga qanurittakhanik *Iniqhimaittuq* Kingulliqaamut tuniyayuyut.

3.1.1.1 Nalunaqtuliqinikkut Uvalu Titirauhikkut naunaiqtakhat

Naunaiyautit katitiqhimayut, uuktuutit havauhiit, uvalu naunaiyautit atuqtauyut, imaalu atungniit ihuaqtumik uvalu naunaiyainikkut munaqhidjutit, naunaitumik naunaiyaqtauyukhat uvalu naunaiyaqhimayut. Anginia ihuarningalu qanurilinit, pifaarnigit ilituqhaut qanurinkanik naunaitkutiniku ilituqharniginik, nakuuniganiku munariniganik ilituqhaivingmi ilituqharniaqut ilituqhaqtauniaquq naunaitumiku uqatiaqhimayumik. Tamaita naunaitkutit pijutiqaqtut naunaiyarniginik atuqhimayunik ilagiyainik nalaumaniginik, ihumagiyauyukhaugaluut ilituqhariagani nalaumanigit iniqtirnigit pijutiqaqtunik ilituqharniginik. **Tamainnut naunaitkutanut piyait ilumuuqtumik Naunaiyainiq Tukhiutit tuniniaqtuq:**

- ihuilidjutauniq uvaluuniin ihuarnikkut kanatakkut (hivuliq, atukhaq aallangajuq, hapiqhimaitumik, taimaalu.);
- naunaiyagakhat aktilaaganik; unalu
- mihingnautit uvalu ihumagiyauyut idjuhikhait uvalu kihiqtitautit atugakhat uvalu atugakhat atuqtauyut tapkua hulaqutiyut iniqtigutait.

3.1.1.2 Inuit Qaujimajatuqangit, Nunalaani Qaujimajangit Nunaqaqtut Qaujimajangit

Tamna Ikayuqtuq uqaudjauyuq ilaupkailuni hulaqutatitnut nunallaanut, inungnut, ihumagiyut ilauyut piliulirumik ihuaqtumik qanuriliurutinik naunaiyainiq tunigiamilu aadlanut naunaitkutanik. **Ikayuqtiuyuq tautuktitiniaqtuq naunaitkutinik tapkua:**

- ihuaqtut maliktakhat maliktauyut katitiriami, hapummiutimik aturninngalu Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit;
- Ilihimayainik tigumidjutiqaqtut ilauyut tamangnik katitiqhimayut naunaiyautait inuit Qaujimajatuqangit uvalu aalat ilihimayatik uqautiginikkut;
- Qauyimayait tigumidjutiqaqtut naunaiqtut qanuq Qaujimajangit atuqtitauyut tuniyauniginik atuqtauvlunilu hulaqutinut naunaiyautit; unalu
- angirutinga ilihimaninnganik tigumidjutiqaqtut aturiami una Qaujimajangit tuniyauyuq Hulaqutinun Uqautait.

Havaliraangata naunaiyautit katitiqhinikkut, pitquyauyut tapkua Ikayuqtit tutqikharlugit aulahimaaqtut pinahuarutit ihuaqtut pivalliadjutit, kavamatkut timiqutingit, aviktungniini atan'ngujat, naunaiqtauhimajut Inuit katimayit, Nunaqaqqaqtut katimayit uvalu timiqutingit (imaa nunamingni Anguniaqtit Timiqutingit), uvalu ihivriuqtit. Una pitquyauyuq piyurlu nampanik katitiqtauyut uumunnga Nunavut Munarinirmut Pinahuarut, malikhugu llangani 12 uumunnga *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa*, Tukhiutit havaakhat-pilluaqhimayuq munarinuq pinahuarutingit, unalu aviktuqhimayuni munarinuq havauhikhat talvani Ikayuqtiujuq tadsa ilaujut ihumaliurutingilluuniit ilaugiami.

3.1.2 Titiraqtauhimayut

NIRB-kut ihumagiyangit tamna Akhuurutauyuq ihumagilluaqtaa uqaqatigiingniq akhuurutauyut ilagiyangit ihumaaluutigiyayut tuniyurlu qanuraaluk naunaittumik ihuaqtumik uqumailitaa akhuurninnganut uumannga ihumaaluutigiyayut ihivriuqtauliqtuq. Akhuurutauyut ilagiyangit ihumaaluutigiyayutlu naunaiqtauniaqtuq naunaiyaqtillugit ihivriuqtillugit, NIRB-kut naunaiqtait akhuurutauyut ihumaaluutigiyayut piniaqtait naunaiyaininngani ihumagiyllu Uuktuutigiyayuyuk kiugiami. Tamna Ikayuqtuq naunairniaqtuq qanuqtut ilaliutihimayuk inungnut qanuqtut ihumagiyamingnik uqumailitaanik akhuurninnga uuminnga ihumaaluutigiyayut tunilunilu qanuriliurninnga iniqtiqtamingnik tikkuariami atuliqtait.

Tamaita naunaitkutit, atuqtut, ilituqhautitlu titiraqtauvariaqaqtut uqautaulutiklu ilituqhautit takuukhauyut nalaumayulu. **Hulaqutinun Uqaqtait naunaiyarniaqtait qanuq Ilaunikkut ilaayut Inuit tautuktainun, ilaani naunaiyaqhimayut haffumuuna tautungnikkut Inuit Qaujimagatuqangit, tamainun atugahainun havaakhanun pivallianirmun. Hulaqutinun Uqaqtait naunaiyarniaqtait atugakhat atuqtauayut naunairiangani ihuaqhaidjutikhat, munaridjutit hanaqidjutit, uvalu upautiffaarnikkut pinahuarutit ilaayut.**

Tamangnik amigaitut uvalu ihuaqtut qanuriniit atuqtauayukhat naunaiyagianganani avatingit uvaluuniin inungnut-maniliurnikkut avatingit uvalu atadjutit, aadjiliurlugit aalakiit idjuhikhait uvalu pivallianikkut piyakhat, ihivgiurlugit hulaqutit, uvalu havaklugit ihuaqharlugit uvalu munaqhaidjutikkut aktilaangit uvalu/uvaluuniin piyakhat. Maligakhait naunaiyaqtauayukhat, inmi akhuurutit uqaqhimayut, uvalu aalakiigutait qitqani qanuriniit (imaa ihuangitut, ihuaqtut, piyaulimaitut) naunaiyaqhimayut uvalu naunaiyaqhimayut. **Tamna Tukhiutit aulatitiniaqtuq tamainik ihivriudjutikharnik, kangikhidjutikharnik naunairutingnik, iniqtiqhimayainiklu ihivriudjutikharnik aulahimayut titiraqhimayunik (ilaayut nallunaqtunik naunairutingnik Inuit Qaujimagatuqangitlu, Nunaqaqqaqtut Qaujimagangit, unaluuniit Nunalaani Qaujimagangit).** Naunaitkutit tuniyauyukhat ihuaqtumik, uvalu Ikayuqtuq naunaiyaiyukhaq inungnut piinagiaqaqat ikayuutit uvalu Naunairlugit uvaluuniin naunaiyautit ikayuutit ihuaqtumik pidjutaayut imaatan nanminiqangnikkut uvaluuniin hiamitailinikkut ihumaaluutit atuqtauayut.

3.1.3 Aturningit Aulayut naunaiqtakhat

Upalungaiyariami Hulaqutinun Uqaqtait, NIRB ihumagiyut Tukhiutit aturiami piinarialik ihuaqtumiklu qanurittakhanik apiqhuutinik naunaiyainirlu iniqtiqtauuyuk uumani tukhiqtaujuq havaakhat aviktuqhimayuk piyullu ihuaqtumut qanuriliurutingit Havaakhamut aadlanit piliuqtut, kavamatkunni timiqutigiyangit, timiqutigiyangit, havagvingit, aviktuqhimayut atan'nguyat, unalu inuup ihivriuqtiuyut. Una uuktuutigillaklugu, Tamna Tukhiutit ilaliutiyakhharaluangit ayuiqtamingnik aippaanganit unalu/unaluuniit tadjia hulilukaaqtut havaakhat aadjikutaanik avatingani. Atuliraangata atuqtut hivunihijutit pivagianganani aturiaqaqtut aalatqiit uiguini Atuinuqtut Hulaqutinun Uqaqtait Maliktakhait, Kivgaqtuqtiuyuk ilaqariaqaqtut hivunihijutinik hulaqutait Uqatiarnik naunaitumik naunaitunik naunaipkunmik naunaitkutini pijutaayunik hivunihijutinik (i.e. makpiraami, ilangani, makpirnia nampait). Imaalu, Tukhiutit piyukhaq tapkua Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimagait, uvalu Nunallaat Qaujimagait atuqtauayut tutquumavingnin tuniyauyut uqagauyunin hapkunanga aviktuqhimayunin Inuit

Katimayiit uvalu/uvaluuniin Qaujimajangit tigumidjutiquaqtut piyaarnikkut. **NIRB-kut aadlamik pitquyait tamna Ayuittiaqtumit uqaqatigiuyuq qaujimajangit tigumidjutiquaqtut ihuaqhaininnganik aturiami Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, unaluuniit Nunallaani Qaujimajangit qangaraalungmit aadlanut ihuangitturlu uumunnga tukhiqtaujuq Havaakhat.**

4.0 ILANGA 4 – HULAQUTINUN UQAUTAIT

Ilanga 4 uumani titiqqami tunivaktuq ihuaqtukkut hivulliurutikhanik hivulliurutikhaniklu ukununga Ikajuqtiujunun naunaijaqhugit NIRB-kut niriuktainnik Hulaqutini Uqautimi. Upalungaiyautit Hulaqutinun Uqautait, Kivgaqtuqtit maligahait Atuqtauyut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat – pihimalugit piyakhat haffumani *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa* unalu *NuPPAA* piyaukpata – ilaliutihimayut havaakhat kitunun maliktakhat tuniyauyut hapkunanga NIRB. Hulaqutit ihivriurutit piyakhat tuniyauniaqtut aulagutaanin attautit titiraqhimayut uvani hungayaaqtumik naunaitkutini. Hapkua aadjikiit piyakhat titiraqhimayut uvani iluani naunaitkutini atugahani uvani [Ilaliutihimajut A](#). Ilaliutihimayut atugakhat hapkununga piyakhanun tuniyauyut iluaniituni malikhugit naunaitkutit.

Naunaitkutaq Tuyuriami Ihariagiyaayut tuniyauyuq uumunnga Tukhiutit [Ilaliutihimajut B](#).⁹

Ilaliutihimayut atugakhat naunaiqtakhanun piyakhat hapkununga Hulaqutinun Uqautait ilauyaaqtut imaatun havaakhat-kitunun Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat havaktauyut uvalu tuniyauyut havaakhanun malikhugit Ilanga 12.5.2 haffumani *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa* uvalu s. 101(1) uumannga *NuPPAA*.

4.1 Tuyuutigiyayut Pitquyahimayut

Naunaitkutaq 2: Tuyuutigiyayut Pitquyahimayut

Tamainnut
Titiqqat tuniyauyut uvani PDF, angmaqtirutiqangitut munariyaayut, titirangnikkut qiniqhianirmun, aadjiliurlugit titiraqhimayut/piksat/naunaiqtakhat. Pittiarniq kiklivikhaqaqtunik qaritaujaliquidjutikharnik tununganirmi.
Aadjiliukhimayunik Hulaqutinun Uqautait tuniyauhmayut pigiaqagumik.
Naunaitkutit, nampat, piksat, pingahut-piyut uuktuutit, piksasut, hunavaluitlu tuniyauyut.
Nunauyat hatqigauyut ihuaqtumik naunaitumiklu tikuaqhiyunik ajikiinik naunaitumiklu tikuaqhiyunik naunaitkutinik pivagiagani naunaiyarniginik ajikutainiklu nunauyarmi qanuriniginik.
Titiralaauluaqtuq
Naunaittumik-avaliittumik pilluarutinga titiraq ilaliutiyuq piqaqtuq naunaitkutanik NIRB-kunnut ilaayunullu ayuiriamingni kangiqhigiamilu pijajumajuq havaakhat, pilaqutiniaqtuq, ikikliyuumiutiniq munarigiamilu qanuriliurutingit, ilakunganik hulaqutait, unalu

⁹ Ikajuqtiup munarijakhaa taimaa tunijaujaangani tamainnik naunaitkutikhanik pijariaqaqqata.

akhuurutauyuq tahapkuat hulaqutait, unalu Havaakhat aittuutinga nungulaittumut. Tamna titiraq titiraqhimayukhaq pigiaqaqtun uqauhirnik.

Maliktakhainut Naunaijaut

Maliktakhainut naunaijaut pipkagauyuq aalatqiinik naunaitkutitik hivunihijutitik tuniyauyut hulaqutait Naunaitkutitik hivunihijutitut aturiaqaqtunik tikuaqtauyut Atuqtauyumi hulaqutait Naunaitkut Pitquhiuyut Maliruakhani kitulu atulaaqtunik havaami naunaitunik maliruakhamik (unalu makpiraaq, Ilangani, makpirnia nampaa).

Hulaqutinun uqautait tuniyauyut aadjikiiktumik pitquidjutini imaa Atuqtauyut Hulaqutit Uqaqtauyukhat Maligahat. Piqutingit naunaiqtauyukhaq.

Naittut

atan'n gujat Naittumik piinarialgit ilikuuqtumik titiqqanik tapkua iluaniitut ihuaqtunik naunaiyautitik taiguaqtunun ilitaangini uvalu kangiqhiyaangini Havaakhat, avatingit uvalu inungnun-maniliurnikkut hulaqutit, ihuaqhaidjutit aktilaangit, anginiqhait nunamingni hulaqutit, uvalu upautiffaaqhugit uvalu munaridjutikhat pinahuarutit (tuniyauyut Qablunaatut, Uivitut, Inuktut¹⁰).

Qaritaujalidjutiqalimaittut, piinnarialgit, imaalu naunaittumik uqauhikkut naittumik piquaqtuq ihuaqtunik naunaitkutikhanik inungnut iliharianginni kangiqhilugillu Havaakhaq, inuuhiaqtut imaalu inuuhinut-piyangaiyautikkut aktuutaujut, ikiglinahuarutikhanut maliqatqujahimajut, anginiqhait nunamingni aktuqtauniit, imaalu takuuqhiffaarlugit munaridjutikhallu pinahuarutit (tunijauhijutit Qablunaatun, Uivivitun, Inuktut).

Tuyuutigiyauyut pitquyahimayut Hulaqutinun Uqautait ilauyut:

- PDF aadjikutaliuqhimaqut Hulaqutinun Uqautait naittumiklu tuniyauyuq piinarialeqihimayut qanuriliurutinga pimmariktumik kikliqaqtumik qaritaujaliriniq ukiuqaqtumi taimaa Hulaqutinun Uqautait iliuraqtauyuq NIRB-kut Inungnut Atiliurniq inungnut piinarialeqininnga ihiviriurnirlu.¹¹
- Tamaita titiqqat tuyuutauyukhat PDF pigiarunmi, angmaqtirutit munariyaulaittut, taiguaqtutlu qiniqhialaaqtut titirarniginik iluani makpiraaq, ajikutaanik ihuaqhaqhimayumik titirarniginik, piksanik, titiqqanik hivunihijutitik.
- Tukhiutit uqaqatiginiaqtait NIRB-kut tuniyautinagu naunaiyariami akhuraaluk aadjikutaliuqhimaqut Hulaqutinun Uqautait naunaitkutangillu ihariagiyaayut.

¹⁰ "Inuktut" unaluuniit "Inuktitut" imaatut ittuq qanurittakhanik uuminnga Inuit uqauhinnga taja aturninngani Nunavunmi, unalu Inuinnaqtun Kitikmeoni Nunavunmi

¹¹ Taimaa hivituyumik pittaarninnga aadlanguqtuq, Tukhiutit naunaiqtakharaluangit NIRB-kunnut kiklinga aktikkulaanga tamainnut titiqqamut iliuraliqtinagu.

- Ikayuqtiuyuq akhuuqhayauyut aturlugit aalakiit tuhaqtitinikkut (imaa naunaitkutit, naunaitkutit, piksat, pingahut-aktilaangit atugakhat, piksasiut, taimaalu.) ilaliutihimayut titiraqhimayut hunat tunihiyaangani havaakhat naunaiqtakhat ikayuutikhat amigaitunik inungnun kangiqhiyaangini havaakhat naunaiqtakhait aalatqiit qanuriniit.

Akhuurninnga akhuuquyauyuq ihivriuriami NIRB-kut Nutauniqhanut *Maliktakhaq Ilihainiq: Tukhiutinut Maliktakhat* (NIRB, 2020)¹² unalu [NIRB-kut Maliktakhat Qanuriliurutingit](#) aadlamik naunaitkutanik tuniqhaininnganut ihariagiyanginnik Hulaqutinun Uqautait.

Taima tuniiaugumi Hulaqutinun Uqautait Ilautitilunik, tamna Ikayuktiuyuq pilimaituq auladjutikharnik talvunga hivulliuyunik Hulaqutinun Uqautait titiqqat naunairutingnik ilauyukharnik tamainik havaakhat pijaujumajuq nuutaanguqtiqhimayut (naunaitkutikhat) pigiaqaqtun talvani Hulaqutinun Uqautait Ilauhimaquq tuniyauhimayut unalu/unaluuniit ilauyukharnik.

4.1.1 Numiktitiqhimajut

Tamna Ikayuqtiuyuq upalungaijaqtukhat iniqhimayunik titirangnik, naittumik titiraqhimajumi tamangnik inuit ilitarijahimajut uqauhingit (Uiivititun uvalu Qablunaaqtun) uvalu Inuktut.¹³ Nunauyat naunairutauniaqut takuukhauginaqtut atautimiilu atiiniq uqautauginarniginik nunagiyaayumit ilituqharnigani inmik uqauhirmi, ilagiarutilu ilitariyahimayunik quuliinik, ukualuat igilraat Inuit inigiyainik atiiniq ilitariyahimayunik havauhirmi uqautauyunik Ilangani 33.9 *Nunavut Nunataarutaanut Angirutaa*. Tamna Tukhiutit atuquniaqtun numiktiquyaangat kituliqaak naunaitumik uqauhirnik naitumik titiraqhimayut upalungaikhimayut inungnun atuqtakharnik.

4.1.2 Iluaniittut

Mikiniqharmik Hulaqutikkut Uqautini iluaniituqaqtuq ilitturipkaidjutinik naunaijaqhimayunik uvani Article 12, Ilangani 12.5.2 uvani *Nunavut Nunataarutaanut Angirutaa* unalu s. 101(3) uumangga *NuPPAA*.

4.1.3 Titiralaauluaqtuq

Tamna Nanminiaqtuq upalungaiyainiaqtuq iniqhimayunik titirangnik avaliiuq titiraq taima tunihimaarniaqtuq amigaitunik naitumik titiraqhimayunik talvani Havaakhat ihivriudjutikharnik nanminikkutlu qaffiutitilaangit/titiqqat. Tamna titiraq piqaqtukhaq ihuaqtumik naunaitkutanik NIRB-kunnut ilaayunullu (unalu ikayuqtiuyut, inungnut, pilaqutiniaqtuq nunallaanut) kangiqhigiami pijaujumajuq havaakhat, pilaqutiniaqtuq, ihuaqhinninnga qanuriliurutingit, ilakungit hulaqutait, unalu akhuurutauyut tahapkuat hulaqutait. Tamna aturniqpaq titiraq

¹² Maliktakhat titiqqat nutaanguqtiqtauniaqtut, uvalu Kivgaqtuqtut munariyakhait piyaangini nutaangutqiat atugakhat hunat.

¹³ Ilagiarutit uqauhiliqinikut aturiaqaqtunik nahuriyaayulu pipkagauniaqut Havaami pijutiqaqtunik Maliruakhanik.

ilaqaqturlu aturniqhat nunauyat takukhautitni pijaujumajuq havanguyuq inaa aturniqhatlu havaami ilagiyait. Naunaiyattiaqhimayut naunaiyautit (ilauyut tamaita ihuaqtut uvalu ikayuutauyut naunaiyautit uvalu atugakhat) tuniyauniaqtut ilikuuqtunun ilaliutihimayut uvalu naunaiyaqtauniaqtut ilaliutihimayut, titiraqhimayut, uvalu makpirniini titirarniini titiqqani. Tamna titiraq titiraqhimayukhaq pigiaqaqtun uqauhirnik.

Tamna titiraq, unalu Hulaqutinun Uqautait, naunaiyagiikhimayut imaa itun:

1. Atan'ngujat ukuallu Qaritaujaliqinikkut Naittumik (takulugu [Ilanga 4.1.6](#)) unalu 1-makpiraaq kangiqhidjutikhaq titiraq uumani Tukhiutijaujumi.
2. Havaakhaq Kangiqhidjutait Kangiqhipkaidjutit uvalu hulaqutinun naunaiyautit pihimayut (takulugu [Ilanga 4.2.2](#)).
3. Havaakhamut Naunaijautaa: Havaami ilagiyait hulijutilu ukualu qanurininga havaap ilituqharnigalu (takulugu [Ilangani 4.2.3](#), [4.3](#), unalu [4.4.3](#)).
4. Havaakhat Pidjutikharnik, Pidjutikharnik, Allarniklu (takulugu Naunaitkut [4.3.2](#)).
5. Naitumik uqauhiq hulaqutait ilituqhaut atuni akituniginik ilagiyaini (takulugu [Ilangani 4.4.4](#), [4.4.5](#) unalu [4.5](#)) atuqtumilu naunaqitaujuq, ilaujut:
 - naunaiyaqhimayut ingilgaanin kangiqhidjutit uvalu tadjamin qanuginiit;
 - nalautaarlugit aalangurningit nunami inujuhirnik inuuhirmilu manikhaqhiurutinilu inikhanik;
 - nalautaaqhimayut akturnigit ihumagiyauyunut ilagiyaini atuqtunilu;
 - ihuaqhiyuumirlugit uvalu ihuaqhiyuumirlugit aktilaangit;
 - ilakungit hulaqutait unalu akhuurninnga tahapkuat hulaqutait;
 - naunaijainiq hulaqutait;
 - aalat hulaqutit ilauyut:
 - aaniqtuqaqat uvalu ihuinaarnaitumik
 - hulaqutait avatipitingnun tukhiqtauyumun havaakhamun (imaa hilaup allanguqtirninga, pidjutait, seismological).
6. Inungnut ilaupkainiq (takulugu [Ilanga 4.4.1](#)).
7. Inuit Qaujimajatuqangit, Nunalaani Qaujimajangit Nunaqaqqaqhimajunun Qaujimajangit (taklugu [Ilangani 4.4.2](#)).¹⁴
8. Havaakhat aituhiimaarniq auladjutikharnik (takulugu Ilangani [4.3](#))
9. Naunaiyaffaarlugit uvalu munarinikkut pinahuarutit tukhiqtauyut (takulugu Ilanga [4.6](#))

¹⁴ Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajait, ukualu Nunallaat Qaujimajait ilauyut tamaini Hulaqutinun Uqautait ahiniungit aalanin naunaiqtakhat tuniyauyut.

10. Ilaliutihimayut

4.1.4 Maliktakhainut Naunaijaut

Tamna Ayuittiagiikhimayutq tuniniaqtuq malikhautikharnik naunaitkutikharnik taima ayungnaitumik malikhautikharnik, naunaitumik tautuktitiniaqtuq qanuq tamaita naunairutikhangit atuqtakharnik talvani Maliktakhait aulaliqtun, unalu naunaiyagiikhimayut talvani nayugaani naunairutikharnik atuqtakharnik talvani Hulaqutinun Uqautait. Ikajuuhiaq naunaiqhijukhaq ajuqhautingit imaaluuniit taanngittukkut naunaitkutikhanik imaalu nahurijaujut ubluani tujuutikhanik naunaitkutikhanik. [Ilaliutihimajut A](#) tuniyuq malirutinganik naunaitkutanga uuktuutimik uumunnga Ikayuqtingit iniqtiriarni. Tamna Maliktakhait naunaitkutikhangit tuyuqtauvakhimayut talvuuna ilaayunik naunairutiqaqtukhat tukhiqtauhimayunik havaakhat kituliqaaklu havaakhat kituni atuqtakharnik.

4.1.5 Uqarniaqtait

Hulaqutinun Uqaqtait titiraqhimayukhaq naunaitumik uvalu naunaitumik uvalu piyaarluni uqauhiq, uvalu ilaayut hapkua:

- Tamna titiraq nangiqtukhaq avalitumik titiraq;
- Avikturlugit naunaitkutit/aktilaangit tapkua tunihiyut naunaiyaqhimayunik naunaiyautinik (ilaayut tamaita ihuaqtut uvalu ikayurlugit naunaiyautit uvalu atugakhat uvalu munaqhidjutikkut upalungaiyautit) atautimun-piyauyukhat hapkununga titiqqanun;
- Naunaitkutinga Hulaqutinun Uqautait naunaipkaidjutingit nayugangit llangani qanuraaluktut, llangani, ilanganik makpirnia tamaita akhuurutaayut uqautikhat;
- Ihuaqtunik, naunaitkutinik, titirauyaqhimayunik, titiqqanik, nunauyanik, piksaniklu naunairiaganik unalu/uvaluniit ikayuutikhanik titirarniginik;
- Nunaayat hatqigaayut ihuaqtumik naunaitumiklu tikuaqhiyunik ajikiinik naunaitumiklu tikuaqhiyunik naunaitkutinik pivagiaganik naunaiyarniginik ajikutainik nunauiurningilu qanuriginik;
- Nivyaangnikkut tainiit, naittut, uvalu piniqtut naunaitumik uqauhirmik;
- Titiraqhimayut tamaita naunaitkutit, naunaitkutit, piksallu; unalu
- Iniqpiaqhimayutq titiraqhimayut ikayuutikhat taiguat uvalu naunaiyautit.

Naunaittumik ayurnaitqiyauyullu naunaitkutaq, Hulaqutinun Uqautait tuniyauniaqtuq aadjikutaanik aqiuqturiarni Atuqtaunginnaqtukhaq Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat kihimi naunaiqhimayutq NIRB-kunnit havauhikhami-pilluaqhimayut maliktakhat, talvaniluuniit nutaaq nakuutqiamik atuqtakhangit tuniyuq himmautinga. Aadjikiiktumik-pihimayut naunaiqtakhat attautini titiraqhimayuni uvaluuniin aktilaangit Hulaqutinun Uqautait titiqqat piimayauluaqtut pitaililugit. Taigugiaqaqtunik ilitugidjutikharniklu pijajumajuq havaakhat ihivriudjutikhangitlu ihumagiyaayukhat talvani uqaqtauhimayunik naunairutingnik.

Uqaqhimaagtukharnik munaqhidjutikharnik upalungairutikharnik havaktauyukhat taima avalitunik iniqhimayunik titiqqanik.

4.1.6 Naittut

Hulaqutinun Uqautait ilauniaqtut tamangnun Atanguyanun Naittumik uvalu Uqautauluaqtut Naittumik titiraqhimayut ataani.

4.1.6.1 Atan'nguyanin Naittumik

Atan'ngujat Naittumik titiraqhimayut ilauyut Hulaqutinun Uqautait uvalu piinariaaqiluni ilikuuqtumik titiqqamik. Naittumik uqauhiq piqarniaquq naamayunik uqatiarutunik taiguariami kagiqhiyaagani atulirumayauyuq havaakhat, aktuqtaulaaqtut, ihuaqharniginik pigiarutit, ilakulu akturnigit aginigilu ukua hulaqutait, agiklivalianiginik akturnigit, kiguani havaami, ihuaqhajutulu. Nunauyat naunairutauyuq agiyunik havaanik ilagiyainik tariurmi nunamilu aularutunik, aktuqtaulaaqtunik nunagiyauyunik nunaniklu naunaitkutulu ilauniaqtut tuniyaulutiklu tamaini uqauhirni uqautauyunik [Ilangani 4.1.1](#). Ministat Naittumik Uqauhiq ilauniaqtut ukuniga:

- Naittumik tamainun ilauyut tukhiqtauyumun havaakhanun uvalu ilauyut hulidjutit;
- Qanuriniga nahuriyauyuq ihuaqtumik nakuugituniklu aalagurniginik nunami inuuhirmi inuuhirmilu manikhaqhiurutunik avatauyunik inuuhiqatiarnikhamiklu;
- Naittut ihuangitut uvalu ihuaqtumik hulaqutit tukhiqtauyup havaakhap, ilauyut angikliyumirlugit hulaqutit, pinnaktumik ilakhanun uvalu naunaiyaqhimayut auladjutit. Tukhiqtauyut ihuaqhainikkut aktilaangit tuniyauniaqtut kitunun naunaiyautunik tamainun iniqtirutainun ihivriurutinun naunaitumiklu ihumaliurutit ilauyut tapkua iniqtigutait itqungniaqhimayut hulaqutit uvalu aktilaangit tukhiqtauyut uqautigiyaangani inmingnun. Una ilauniaqtuq ayungnautiqarniaqtun ihumagiyaunginaqtun ayungnautiqarniaqtun nunalaangitni;
- Naittumik ilauqatigiingnirmun havaktut ilauyunun kavamatkut katimayiinunluuniin, piimayullu attautit, ilauyut imaatun ihuaqtut, haniani nunat hilataani Nunavunmi Nunataarviup Nayugaani;
- Naittumik uqautigiluaqtait ayuqhautit, ilauyut tapkua uqaqtauyut ilauyunin inungnun uvalu hulaqutauniaqtut nunallaanun, uvalu hanaqidjutit tukhiqtauyut uqautigiyaangani uvalu anginiqhait naunaiqtakhat ilauqatigiingnikkut hulidjutit ilaliutihimayut idjuhikhaanun tukhiqtauyup havaakhap; unalu
- Akhuurutauyuq iniqtirutait ilakkut hulaqutinun tukhiqtauyup havaakhap kinguani ihuaqhaidjutikkut aktilaangit pidjutigiblugit uvalu anginiit tapkua hulaqutit.

Akhuurutauyuq ilauyukhauyuq ikaariagani uiguuyut tingmitikulu upalugaiyautit naunaitunik havaami ilagiyauyunik ikayuqturiagani taiguaqtiup kagiqhimaniganik atulirumayauyumik havaamik. Aalat tuhaqtitinikkut ikayuutit imaatun piksasiut, qaritaujakkut pingahut-aktilaangitigut atugakhat, naunaiqtakhat, taimaalu atuqtauniaqtut hivumut ilaliutiyaangani Atanguyat Naittumik uvalu ihuaqhiyumirlugit ilituqhaidjutit tukhiqtauyumun havaakhamun.

4.1.6.2 Qaritaujakkungittumik Naittuq

Qaritaujakkungittumik Naittuq piniaqtuq:

- ilaujukhaq ilaupluni Hulaqutini Uqautimi imaalu inmikkut titiraq;
- aadjikiiktumik tunngavikharnik talvani Atanguyangit Naitumik Titiraqhimajumi;
- tunihilutik ihuaqtumik piksamik tukhiqtauyumun havaktakhap uvalu Naunairlugit itqungniarutit hulaqutit, ihuaqhainikkut aktilaangit, anginiqhait ihumaliugutit, uvalu ihivriuffaaqhugit uvalu munaridjutikhait pinahuarutit;
- Titiraqtaujukhaq qaritaujakkuungittumik, piinariaqhimajuq, unalu naunaittumik uqauhinga naunairiami inuit ihivriuqtaaqtaa pitqujaujuq havaakhaq;
- ilauyut naunaiyaqhimayut uvalu ilaliutihimayut naunaiyaqhimayut titiraqhimayut ikayuutikhait hapkununga ayuittiaqhimangitut kangiqhiyaangini iluaniitunun Hulaqutinun Uqautait tamanun;
- ilaqaqtut nunaayat unalu/uvaluniit nahautit ihuaqtumik takuupkaiyut tamainik hulijutunik pijutiqaqtuniklu ilagiyainik ilauhimayut atulirumayayumi havaami, nunagiyaayumilu nunamilu qanurinigini atulirumayayumi havaami; unalu
- Tuniyaulunilu tamaini uqauhirni uqautauluni [Ilangani 4.1.1](#).

Tamna Tukhiutit atuquvakhimayut naunaitumik uqauhirnik auladjutikharnik pivalliyaangat qaritaujaliqidjutiqangitunik Naitumik naunaitumik ikikliyumiqtitiyaangatlu atugianganik naitumik. Nunaayat ihuaqtukhaugaluut naunaitkutini takuupkaiyaagani havaakhat qanurinigini ukualu ilitariyauhimayunik hunaqarninginik nunamilu naunaitkutini pijutiqaqtunik atulirumayayumut havaami. Tamna Tukhiutit hivutunirmik atuqtakharnik ilauyukharnik allanik tuhaqtitihimaaqtunik hanaqidjutikharnik (imaatun itunik piksanik, pingahunik-naunaitkutikharnik atuqtakharnik, piksasuuqhimayunik, hunavalungniklu) ihuaqhaidjutikharnik nunalaani ilituqhaidjutikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhanik. Tamna Ikayuqtiyuq atuquvakhimayut uqaqqatigiyaangat nunalaani tautuminaqtunik.

4.2 Pilihaaliqtunut Ilanga

Naunaitkutaq 3: Pitquyauhimayut Kangiqhipkaidjutikhanut Ilanganut

Tukhiutit naunaiqtakhait

Ihumagiyaayut, ataniudjutikkut havauhiit, auladjutikkut atuqhimayait, titiraqhimayut malikhugit, kuapaliisit maliguagahait, taimaalu naunaiyaqhimayut havauhikkut titiraqhimayunik tuniayayut.

Ihumagiyaait nunami imangmilu tamna Proponent piqaqtuq uvaluuniin qiniqhiabluni piyaangani.

Havaakhaq Kangiqhidjutait

Aktilaangitigut atutqiktaaqut ikayuutit tapkua angiyumik hulaqutiqaangniaqtut tukhiqtauyumun havaakhamin piyaangini atuqtauyut uvalu hivungani ihagiagiyauyut inuit naunaiqtauhimajut nayugait.

Havaakhap Qanurininga

Havaakhat hanaqidjutikhangit, ilaayut pijaujumajuq havaakhat hanaqidjutikhangit hulilukaarutikhangitlu, naunaiyaiyaangat naunairutingnik, havaakhat hanaqidjutikhangit ikaangnikhangitlu, naunaitun hanaqidjutikhangit, nayugaingit, nunamilu nayugaani.

Maligaliqidjutikharnik Auladjutikhangit

Naunairlugit piyakhait tamaita ihuaqtut avatingit uvalu inungnun-maniliurnikkut atugakhat, maligat, pitquyauyut, maliruagahat, atugakhat, ikayuutikkut munaqhidjutikkut upalungaiyautit, nunat atungniit upalungaiyautit, ihuaqtut avikturniini naunaiyautit uvaluuniin hanaqidjutit ihivriurutit ilaayut havaanun angigutit, uvalu tamaita havauhiit tukhiqtauyumun havaakhanun.

4.2.1 Tukhiutit naunaiqtakhat

Tamna Ikayuqtiuyuq tuniyukhaq naunairutikharnik talvuuna ihumagiyaahimayunik, munaqhidjutikharnik havaktauyukharnik, auladjutikharnik havakpakhimayainik, titiraqhimayunik malikhautikharnik, kuapuraisingit atugakhangit, hunavalungniklu unalu auladjutikharnik havakhimaaqtunik titiraqhimayunik. Tamna Ikayuqtiuyuq ilitaginiaqtuq nanminikkut naunaiyaiyaangatlu aulahimayunik tukhiqtauhimayunik nanminikharnik pidjutikharnik ihumagiyaainiklu talvani pijaujumajuq havaakhat, unalu auladjutikharnik ihuaqhaidjutikharnik kuapuraisingitlu munaqhidjutikharniklu atuqtakharnik. Hulaqutinun Uqautait naunaiyaidjutauniaqtut Ayuittiaqhimayut atugakhat ilaayut avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut avatiinun, ilaayut aanniaqtailinikkut uvalu inuuhiaqtiarnikkut. Hulaqutinun Uqautait hivumut naunaiyaqhimayut qanurlu hapkua atugakhat pidjutiqaqtut tamainun nanminiaqtunun kitut Ikayuqtiuyuq auladjutinun munamingautiqaqtut, ilaayut havakit, katulaaktut, katulaaktut, niuvaayullu. Hapkuat atugakhat naunairniaqtaalu Akhuurutaujup naunaipkainiq qanuriliurutingit ittuq naunairiami ajuiqtaminik ajuiqtait ilaliutihimajut uumunnga havaanut upalungaiyautit aulapkaininngillu qakunguraangat. Taimaalu, Tukhiutit tunihiniaqtuq iniqtiqhimayunik hivayagahanik naunaiqtakhat imaatan hivayautikkut kayumiktukkullu napait, titiraqarviit qaritaujakkutlu, qaritaujakkutlu, imaatanlu piyakhaqaqat, ilikuuqtut nayugait kuapaliisit auladjutaillu (aalaluuniin ihuaqtut) havagviit.

Tamna Havaktiuniaqtuq piqangitkumi hivunirmi auladjutikharnik havagiikhimayukhaq Nunavunmi Tunnganirmiluuniit Kanatami, uqarniaqtuq havagiikhimayukhaq piyaangat pivalliadjutikharnik havaakhanik aadjikiiktumik avatiliqinikkut unalu munaqhidjutikharnik taima aulatitiniaqtun akiligianganik piqaluangitunik havagiikhimayainik.

Tamna Ikayuqtiuyuq naunairutiqarniaqtuq kinguliuyunik ublumimunlu auladjutikharnik havakpakhimayainik talvani hulilukaarutikharnik tukhiqtauliqtun havaakhamun, ingilravikhangitlu qaritaujaliqidjutikharnik ilauqaqtunik ikiani, tariurmi, nunamiluuniit ingilravikhangit (ukiumi tamainiklu auladjutikharnik apqutikharnik ilagiyainik). Tukhiutit naunaitkutaqaqtukhaq:

- titirarlugit malikhugit kavamatkut atugakhat uvalu pitquyauyut ilauyut avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut ayuqhautit kinguani auladjutinun;
- titirarlugit qayangnautit, angiyumik aanirniq, kuviyuq uvalu qilamiungniq, uvalu pidjutiaqtut kiudjutinik;
- titirarlugit kuapaliisit atugakhat, maligahat atuqtauyut, pinahuarutit, uvaluuniin upalungaiyautit ihumaaluutinun avatiptingnun uvalu atuqhimaarlugit. Naunaiqtakhat tuniyauniaqtut qanuq upalungaiyautitik, piliihimat, uvalu pinahuarutit ihuaqtut uvalu ilitagilugit akhuurutit Inuit maligait, uvalu inuuqatigiingnikkut akhuurutigiyangit;
- titirarlugit nan'ngariblugit angiriiutauyut avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut pidjutit, ilauyut inuuhiqattiarnirmun, upalungaiyariiqhimagiyut uvaluuniin hivuani havaakhat umikhimakpata, tadjakaffuk uvaluuniin havagaanginarnikkut, uvaluuniin aalanguqtirnikkut nanminiqarnirmun;
- titiraqhimayut havaklugit atulaaliriagani munarijutit;
- havaqatigiblugit Nunaqaqaaqtut inuit, ilauyut hivuani atuqhimayait Hulaqutit uvalu Ikayuutikkut Angirutit ihuaqqat;
- titiraqhimayunik kituliqaak ayuiqhautikharnik unalu/unaluuniit ikayuutikharnik tuniyauhimayut Nunaqaqaaqtut inungnun hivutunikharnik talvani nanminiaqtunik;
- Qangaraalungnitangit aulapkainirmut atuqtamingnik Ukiuqtaqtumi unalu Tugliata-ukiuqtaqtumi aviktuqhimayut, unalu nakuuyumik pigiami ikikliyuumiutingit qanuriliurutingit;
- titirarlugit ilaliutinikkut avatiit, inungnun-maniliurnikkut, aanniaqtailinikkut, inuuhiqattiarnikkut, uvalu pitquhikkut ihumagiyaayut tamainun havaktakhanun atugakhat;
- ihuaqtumik hanaqidjutikharnik havaktauvakhimayut kingulirmi, naunaiyaiyaangat tapkuninga pivakhimayut nanminikkut tapkuningalu pivakhimayut talvuuna pingahuuyunik ilauyunik; unalu
- piyakhat uvaluuniin piyakhat tapkua piyakhalgit iliugarlugit titiraqhimayut uvaluuniin aalat qanuriniit maniliqinikkut munaqhijutit piyaangini akiligahat akiliuhiakhat pidjutaayut ihuinaarnikkut tapkua turaaqhimayut uvaluuniin pidjutiqangitut angiyumik ahiguqtirnikkut tukhiqtauyumin havaakhanin hapkuninga avatiinun uvaluuniin inungnun-maniliurnikkut avatiinun. Una ilaliutiyakhaa ihumagiyauniq akinganut upalungaiyaqhimayuyuk umikhimagumiluuniit, tadjakaffuk, ikikliyuumiqtuq, aulahimmaaqtulluuniit. Tamna Ikayuqtuq tuniniaqtuq naunaiqtakhat nutaamut qanurittakhanik havaakhamut maniliqinirmut unalu maniliqinirmut upalungaiyarniq

pigiama ihariagiyaayut piffaariami munarininnganullu, taimaa tukhiqtaujuq havaakhat pigumitku.

4.2.2 Havaakhaq Kangiqhidjutikhat

Hulaqutinun Uqautait ilauniaqtut naunaiyautinik tapkua tunihiyut tamainun havaakhanun naunaiqtakhat piyaangini NIRB-kut uvalu tamaita ilaayut naunaitumik kangiqhimadjutinik tukhiqtauyumun havaakhamun uvalu hulaqutauniaqtut. Qanuringa uqatiarutauniaquq naunaitunik havaami ilagiyainik ilagiyainiklu hulijutinik, ihuaqhainigini uqatiarnigit, pivikhaqarniga atuni pijutauyuup atulirumayuuyup havaami ahiiniklu qanuringinik. Tamna kangikhidjutikhat naunairutiqarniaqtuq katitirutikharnik atuqtauffaagiaqaqtunik hanaqidjutikharnik taima anginirmik ayungnautiqarniaqtun talvuuna pijaujumajuq havaakhat upautiyaangat aulahimayunik hivunirmilu pidjutikharnik nunaqaqtunik talvani naunaiyagiikhimayunik nayugaani. Una uuktuutigillaklugu, aktikkulaanga nutaangungittut ikayuutikhat atuqtauliqtut (ukunatit havivaluit nunallaani imnani) unalu tunngavingit pauwaqtuutimut havaakhamut, unalu nutaanguqtaqtut ikayuutikhat pilaqutiniaqtuq (ukunatit nunamingni ima qarvingit).

Ilagiarutit uqatiarnigit hivunihijutinut aturiaqaqtunik pipkagauyut [Ilangani 4.2](#).

4.2.3 Havaakhap Qanuringa

Iliuraqhimayuq uvani s. 99(1)(a)(b) uvani *NuPPAA*, anginia Havaktakhap ilaqaqtukhaq qujanginnaq havaktakhanik hulidjutinikluunniit naunaijaqhimajun uumani havaktakhami tukhirutimi pijauhimajun NIRB, ukunanilu qujaginnani aallani havagutini hulinirniluunniit Katimajiinni ihumagijait naamajunik pidjutilgit tukhiqtaujumun havaktaujukhamun. NIRB-kut ilaliutilimaitait havaangit hulilukaarutingilluunniit uumannga ihumaliurutinga piqalluangingmat uumunnga tukhiqtauyumut havaakhat.

Tamna Ikayuktiuyuq ihumaginiaqtun tamainik hanaqidjutikharnik, ilagiyaingit, hulilukaarutikhangit, havakhimaarlunilu ilitagiyauhimayunik hivunikhangit tukhiqtauhimayunik havaakhat ilagiyainik ayungnautiqaqtunik ihivriudjutikharnik.

4.2.3.1 Havaakhamut Naunaijautaa

Tamna Ikayuqtiuyuq tuniniaqtuq naunairutikharnik havaakhat iluaniitunik tamainiklu hulilukaarutikharnik aulahimayut tamangnun havaakhat hanaqidjutikharnik talvuuna hivunikhangit havaakhat (atuqtakharnik naunaiyagiikhimayut Havaakhat Naunaitkutikhangit pigiaqaqtun [talvani Naunaitkunmi 4.3](#)). Ikayuutauyukhaq kangiqhiyaangani avatingit, inungnun-maniliurnikkut, uvalu inuuhiqattiarnirmun hulaqutit. Tamna havaakhaq naunairutikhaq piqaqtukhaq havaakhat hanaqidjutikharnik tamainiklu hulilukaarutikharnik aulahimayut tamangnun ihuaq tumik. Tamna unniqtuta piqaqtitni qanuritni talvuna:

- uukturumayuuyuk havaakhaq tamaat, ilaayut tamaita havauhiit pivalliadjutikhat,

- hulilukaarutikhat piqarniaqtut anginiqharmik inuuhirmik, inuuhinut-ikajuutikhangit (ilaujut aanniaqtailinikkut imaalu pitquhikkut), inuuhiringnaqtumiklu hulaqutait;
- imaatun attautit hulidjutit, uvalu hulidjutit hivituniit, anginiqhait, uvalu aktilaagutait ihuaqtumik naunaiyaqhimayut piyaangini Ihuaqtumik ihumaliugutikhat hulaqutauniaqtut, ilauqatigiingnikkut tapkua hulaqutit, uvalu uqautigiyaangani inungnun ihumaaluutit mikhaagun tukhiqtauyumun havaakhamun;
- atugakhat, ilauyut ukiumi, qaffiiqtungniit, hivituniillu tamaita tukhiqtauyut hulidjutit uvalu naunaiyaqhimayut hulidjutit tapkua pidjutiaqtut amigairyuumilugit hulaqutit avatiinun, inungnun-maniliurnikkut, inuuhiqattiarnirmunlu qanuriniit;
- kitut himmautinga qanurittakhanik havaakhat akhuraaluk ilauyumagumi NIRB-kut Ihivriurninngani; unalu
- allanguqtiqhimayut aulaniaqtun talvani nunalaani avikturvingmiluuniit ihivriudjutikharnik hanigaingit taima tukhiqtauhimayunik havaakhat unalu/unaluuniit allanik naunairutiqaqtun havagianganik havaakhat.

Imaatun kitut maligahat atuqtauyut, maliktakhat, maliruagahallu pidjutiaqtut, kikliit uvalu qaffiuniit kiklikhait iliuraqtauniaqtut. Hapkua titirqat uqaqtauyukhat uvalu ilauyaaqtut ilaliutihimayut Hulaqutinun Uqautait imaatun piyakhagaqat.

4.2.3.2 Havaakhanik Pivallidjutikhainut Havauhiit

Tamna Ayungnautiaqtunik piqaqtukhaq tuniyaangat naunaitkutikharnik tamangnik havaakhat pivallidjutikharnik hanaqidjutikharnik [hanaqidjutikharnik upalungairutikharnik, nappaqtiriniq, auladjutikhangit (ilauyut ikiglijuumirlugit aulapkaidjutikhangit), munaqhidjutikhangit, ihuaqhaqtaulajut, umikhimallaglutik (munaridjutikhat imaalu munaqhidjutikhangit), Kingulliqaq umikhimajut (atullaktauffaarlugit imaalu aullaqtiffarutikhanut) imaalu kinguagut-umikhimajut], ihuaqtut inirvikhangit, havakpaktut imaalu havaktakhat pidjutiaqtut tamainut havaktaujukhanik. Una ilauyukhaq ihumagiyauyukhat ikikliyumirutikharnik auladjutikharnik, umikhimallaktukharnik, munaqhidjutikharniklu ihuaqhaidjutikharnik ilitagiyaangat taima auladjutikharnik aulaniaqtun nigiuqtaulimaitun nutqaqhimaikum. Tamna Ikayuqtiuyuq ilitagiuyukhat tamaita aulahimayut ihuaqhaidjutikharnik munaqhidjutikharnik upalungairutikharnik (auladjutikharnik inuuhirinikkutlu maniliurutikharnik) aulatitiyaangat tamangni ilitagiyaahimayunik hanaqidjutikharnik piiyagianganik ikikliyumiqtitiyaangatluuniit ihualuangitumik ayungnautiaqtunik taima aulaniaqtun allatqiinik havaakhat hanaqidjutikharnik tamangnik havaakhat hanaqidjutikhangit.

4.2.4 Maligaliqidjutikharnik Auladjutikhangit

Tamna Ikayuqtiuyuq tunihimaarniaqtuq ilitugidjutikharnik malikhautikharnik atuqtakharnik taima auladjutikharnik ilitagiyaangat malikhautikharnik allaniklu malikhautikharnik anirutikharnik aulagiaqaqtunik tukhiqtauhimayunik havaakhanik piqaqtukhaq tamainik

aulahimayut kanatam, ukiuktaqtuni, avikturningmi, nunalaani, Inuit nanminigiyaunikluuniit nunagiyaunik. Una ilauniaqtuq maligarnik, atuqtakharnik, Inuit inuudjuhiini maligarnik, malikhautikharnik, atugakharnik, malikhautikharnik hanaqidjutikharnik munaqidjutikharnik upalungairutikharnik, nunanik atuqtauyukharnik upalungairutikharnik, kituliqaak aulahimayut avikturningmi ilihairutikharnik hanaqidjutikharnik ihivriudjutikharnik aulahimayut tamainun havaakhat aulahimayut talvanga havaakhamun angirutikharnik umikhimahuiqtunik hulilukaaktunik. Una ilanga uqatiarniaquq qanuq aturiaqaqtut piyauniarmagaa, tikuaqhilituklu hivunikhami aalagurniginik, hunalu naunaitut kavamanit piyunautit agiqtaunigilu aturiaqarniginik. Titiraqhimayut taja pihimayut uvalu piyakhat laisit uvalu laisit, ilaayut ubluit ayuqhautit uvalu taimaarnikkut (piyaaqtut) iliuraqtauniaqtut. Piyakhat pitquyauyut uvani Nakataa 12 haffumani *Nunavunmi Nunataarutaanut Angirutaa* ilaulimaitut haffumang uqautauyumin.

Tamna Ikayuktiuyuuq ilauqarniaqtuq uqaqtakharnik kituliqaak atuqtakharnik pijaujumajuq piyaangat upautiyaangat havaakhat aulahimayut taaksingit hivunikhangit (ilaayutlu uqhuryuangit maningniklu taaksingit) Nunavut Kavamatkuni, unalu upautiyaangat avikturningmi ilihairutikharnik hanaqidjutikharnik pivalliadjutikharnik.

4.2.5 Avikturniinni Pihimayut

Tamna Ikayuktiuyuuq naunairniaqtaa tamainnut taininnga aviktuqhimayumi avatinga unalu inungnut-ikajuutikhangit (unalu aanniaqtailiniq, inungnut, maniliurniq, pitquhimullu) avatinga unalu nakurudjutinga aviktuqhimayumi unalu Nunavut tamaat. Una ilaqaqtuq, kihiani ukuaginaugitut ukuniga: nunanik qanuriniginik, nunami havauhirnik inuuqatiriigutiniklu, imaatiniginik ahiinik aulagtiriarutunik, ahiiniklu nanihijutunik, ahiiniklu taja pivallianikkut. Una uqaqatiriigutit ilaqariaqaqtut uqatiarniganik atulaaqtunik nunanik aturnigagut upalugaiyautinik nunamilu / atulirumayauyunik avatauyumi ilituqhautinik tikuaqhiyunik atuqtunik nunami inuhirmi inujuhirnik inujuhirniklu qanuriniginik, hunaluliqaa kikkulu pijutiqaqtuniklu atugakhat aturiaqaqtunik. Una uqaqatiriigutit ilaqariaqaqtutlu nunami taja hivunikhamilu nunami unalu/uvaluniit imarmiutanik aturniginik hulijutunik, agunahuarnirmik, agunahuarnirmik, katimanirmik, inuqarnirmik, nunaniklu aturniginik ilitquhirmi atuqtauyunik, aulaariami maniqamilu, ilitquhirmilu ilaliutiniginik (hivuani, taja, hivunikhamilu) atulirumayauyumi havaami aktuqtauniginik nuna.

4.2.6 Havaakhap Nayugaa

Hulaqutinun Uqaqtait piqarniaqtuq ihuaqtumik naunaiyautinik nunaitigut pihimayut uvalu inungnut-pihimayut kitut tukhiqtauyut havaakhat atuqtauniaqtut. Una unniqtuta ihumaginiartuq tahapkuat ilagiyai tahapkuat ilagiyai taphuma uuktutauyuuq havanguyuuq havanguyurlu atuqpiartuq kangiqhimani atuqpiarni nunaliquitit inuuhirmilu-maniliurutit aktuanit tukhirautilit havanguyuuq tapkuatlu aktuanit nunaliquitit avatiliqutit havanguyuuq. Tamna unniqtuta ihuaqhihimani nunamittutuqat inuliquititlu ilagiyai avatiliqutit unniqturnilu piqatigingnit akungani nunaliquitit avatigiyai nunaliuyunilu taihimayut inait, piniqhamiklu tapkuat atuqpangniqhat aktuanit nunaliuyut. Hapkua naunaiqtakhat ilauniaqtut:

- Nunauyami ihuaqhaivaktut (hivituylumik/Hanningajumik tikkuahidjutta (naunaiqhimayut, minutes, seconds) unalu Universal Transverse Mercator (UTM) ihuaqhaivaktut havaakhaluamut nayugalluangani;
- Tadj nuna uvalu/uvaluuniin imarmiutanik atuqtut (atuqtauyut tamangnun imap uvalu imakut aturniit) nayugaani uvalu ilauqatigiingnikkut tukhiqtauyut havaakhat igluqpait uvalu ilauyut Kavamatkut nunaini, Inuit Nanminiit Nuna, uvalu Kamisinap nunaa;
- Tamaita imaqtutit uvalu kuvilaitkutit imaqrviit;
- Nunami angiyut, inuuhirmi manikhaqhiurutini, ilitquhirmi aturniaqtut, akituniganiklu taimani igilraarnitaniklu inigiyaayunik unalu/uvaluuniit ilitquhirmi agiyunik inikhanik, Nunagiyaayumi Nunamilu Ilitquhaintinik Inikhat tikuaqtauyut aktuqtaulaaqtunik nunagiyaayunit, inuit tikuaqtauhimayunik inikhanik, Inuit qauyimayainik tigumidjutiqaqtunik Nunaqaqaqtuluniit ikayuqtiriinik;
- Avatiliqinikkut mihingnautiqaqtunik hanigaingit, Taimaitutun nunaryuaptingni nunaptingnilu min'nguiriit, nunamiitunik piqutikharnik, tariurmi munaqhidjutikharnik hanigaingit, United Nations Educational, Nallunaqtunik Pitquhiliqinikkutlu Havagviingit (UNESCO) Nunaryuaptingnik Ilitquhingit Nayugait, nunami nunamilu qayangnaqtunik haniraingit, kinipayut nunangit, nunagiyaingitlu kanatami titiraqhimayut huraadjat ayungnautiqaqtunik (Naunaitkutaq 1 Huraadjat *Ayungnautiqaqtunik Maligaaq*) allaniklu mihingnautiqaqtunik haniraingit;
- Pitquhikkut akhuurnaqtut idjuhiit nunap, pitquhikkut angiyut nayugait, uvalu pitquhikkut anguniarviit;
- Nunamingni nunallaat; unalu
- Nunannga Aturninnga (takulugu [Ilanga 4.2.6.1](#)).

Hulaqutinun Uqautait tunihiniaqtut nunauyanik tukhiqtauyumun havaakhmun nayugahaanun. Tamna nunauyaq ilaqarniaqtut kiklikhainik atulirumayup inaa taphumunga:

- nunami tikuaqhiyut
- akhuurutauyut havaakhat ilagiyangit
- angiyut aulapkaidjutikhat
- haniani piqutini atuqtauyummilluunniit nunat
- hanianiittuq nuna unalu/unaluunniit imarmiutanik atuqpaktainnik, imaalu
- akhuurnaqtut avatingit idjuhiit titiraqhimayut qulaani.

Unaluttauq, najugaani upalungaijautikhat/sketches ukuallu piksat takunnaqtut havaakhat najugakhait, najugainni, imaalu piliuqtauhimajut najugakhainnik havaakhap ilakhangit ilaujukhat. Inigiyaayut nunauyat titiraqtauniaqtut tamainit agiqtaulutiklu atiitik uqautauginarniginik

nunagiyauyumit nanminik uqauhirmingni/uqauhiriyamingni, ilagiarutilu ilitariyauhimayunik agitilaagata, ukualuat igilraat Inuit inigiyaunik atiitik ilitariyauhimayunik havauhirmi uqautauyunik llangani 33.9 *Nunavut Nunataarutaanut Angirutaa*. Tamna Tukhiutit atuqyauyut ilitagiyaangat uqauhirnik allatqiinguyut talvuuna ayungnautiqarniaqtunik nunalaangit, pigiaqagumik.

Nunauyat atulirumayauyuup havaap inikhanik pipkagauniaqut qaritaujami nunanik naunaitkutunik naunaitkutini ilaliutiyaagani titirarniit naunairiagani kiguvariangu aalat nunauyat. Tamna Tukhiutit ilauqaqtukhaq naunaitumik naunaitkutikharnik talvuuna ayungnautiqarniaqtun nunalaangit ilitagiyaangat naunaitkutikharnik tukhiqtauhimayunik havaktakharnik.

4.2.6.1 Nunannga Aturningga:

Akhuurutauyuq naunairniaqtuq nunauyami ihuaqtumik naunaiyariami maligatigut kiklikhanga kitut pigiami pilaarutingit ukunuuna atuqtitauyuq aadlalluuniit havaangit ihuaqhainiq, unalu Kuin Nunannga, Inuit Nanminiriyait Nunannga, unalu Kamisinaup nunanga. Naunaiyarlugillu tapkua nayugait imaa tunihilutik naunaiqtakhat imaa, kihimi kikliqangitut hapkununga: nayugait ihuaqhaidjutait, nunap aktilaangit, titiraqhugit qaffiuniit, aulagutaanun uvalu nungunianun ubluit, akiligahat, atiit ihuaqtumik tigumidjutiaqtut, uvalu kinguani-angiqtaunikkut ihuaqhaidjutit uvalu/uvaluuniin nutaanguqtigutait.

Tamna Naunaituq tunihimaarniaqtuq naunairutikharnik talvuuna aulahimayunik auladjutikharnik, laisikharnik, laisikharnik, allanikluuniit angirutiaqtunik taima ayungnautiqarniaqtun talvanga pijaujumajuq havaakhat tuniyaangatlu ilitagidjutikharnik katimadjutikharnik tigumidjutiaqtunik, laisikharnik, angirutikharnikluuniit.

4.3 Naunaiyattiaqhimayut Havaakhap Naunaitkutaa

Naunaitkutaa 4: Ihariagiyauyut uumunnga Havaakhamut Qanurittakhanik

Tamna pidjutikhaq pidjutikharniklu havaakhamun.

Qanuq pijaujumajuq havaakhaq havakhimayuq aulatitihimayuq talvuuna avatiliqinikkut avatingni, hilaup allanguqtirninganut, tadjia hivunirmilu nuna aturningit, pidjutaulyut inungnut nunallaanullu, pidjutaulyut huradjanut, inuuhinut-piyangaiyautikkut qanurinniit, ingilraarnittangnik atuqtakhat, inungnut ilaupkaidjutikhainik, taimaalu., takupkailutiklu qanuqtut uuktuutikhat havaakhat piluqtauhimajuq ikajuutikhanik nunamingni ihuarninganik aularanginaqtumiklu.

Tamna pidjutikhangit aulatitiyaangat havaakhat pukuktauvakhimayut talvuuna ihumagiyauihimayunik ayungnautiqarniaqtun, qaritaujalidjutikharnik akiligiaqagutunik, maniliurutikharnik atuguminaqtunik, ihuaqtumik pigiaqagutunik qaritaujalidjutikharnik, uuktuutikharniklu qayangnairutikharnik hivunikhangit.

Ihumagiyauyut idjuhikhait tautungnaqtut pivallianiq piyaangini "havaakhat aviktuqhimayut".

Tukhiqtaujuq havaktakhami pivallialiurnikkut umikhimanikkullu akiinnik, havaakhanun uukturvikhanik, kaantraakhanik, havangnikkut ikajuutikhanik pinahuarutiniklu, nunallaani havaktikhaqiurnikkut, ihuaqhainikkullu ihuaqhainirnik.

Hulaqutinun Uqautait ilauyukhat naunaiyaqhimayut havaakhat naunaiyautait. Hapkua titiraqhimayut iluaniituqaqtut naunaitumik piyakhanik mikhaagun havaakhat ilauyut uvalu tamaita hulidjutit ilauyut attautinun havaakhanun ilauyut atungnikkut tukhiqtauuyut havaakhat. Ikayuutauyukhaq kangiqhiyaangani avatingit, inungnun-maniliurnikkut, uvalu inuuhiqattiarnirmun hulaqutit.

4.3.1 Havaakhap Qanurinninga

Tamait havaakhat idjuhikhait naunaiqtakhat uqautauyut Hulaqutinun Uqaqtait ilauniaqtut uqautauyunun uvalu naunaiyaqhimayut hapkua:

- qanuq avatingit inuuhirinikkutlu-maniliurnikkut avatingni inuuhirittiarnikkutlu pidjutiqaqpakhimayut idjuhikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhat. Una ilaliutiyakhharaluangit ihumagiyauniq akhuurutauyut nunaliqininnga, nunaliqininnga, nunaliqininnga, nunanga, imanga, tariurmilu qanurittakhanik. Una uqaqatiriigutit ilaqariaqaqtut taja hivunikhamilu nunami unalu/uvaluuniit imarmiutanik aturnigagut hulijutinik, agunahuarnirmik, agunahuarnirmik, agiqatiriigutinik, inuqarnirmik, nunaniklu aturniginik ilaa ilitquhirmi atuqtauyunik, aulaariami maniqamilu, ilitquhirmilu ilaliutiniginik (hivuani, taja, hivunikhamilu) atulirumayauyumut havaami aktuqtauniginik nunami;
- qanuq pidjutiginiarungnaqhiyuq ayuqharniarungnaqhiyunut hilaup aalannguqtirninga pidjutaувактut uuktuqtauyumayunut havaakhmut pidjutaувактуq idjuhikhanut, upalungaiyautikhanut, atannguyanullu uuktuqtauuyukhamut ilakhanut pidjutiqaqtuniklu hulilukaarutikhat;
- qanuq idjuhikhait, hananikkut, uvalu munaqhidjutikkut upalungaiyautit pihimaniaqtait/ihuaqhiyuumirlugit atuqtauuyut avatingit, tugaaqhimalugit huradjaṭ nayugait, ilauyut imait nayugait, tariumi nayugait, uvalu nunami nayugait;
- inungnun-pihimayut auladjutit havaktauhimayut ihivriurutinun hulaqutauniaqtut;
- qanuq aviktuqhimayuni aanniaqtailinikkut, inuuhiqattiarnikkut, maniliurnikkut, uvalu pitquhikkut qanuriniit pidjutiqaqtut tukhiqtauuyuk havaakhat idjuhikhait. Una uuktuutigillaklugu, qanuqtut nunamingni piumalluaqtangit unalu havaamut pittaarninnga pipkaidjutiṭaa piliurninnga havaamut himmautingit, kayumingninnga igluqpiliurniq, havaakhmullu atugakhat;
- qanuq hulaqutiginiaqtaṭ inungnun (imaa inungnun-maniliurnikkut uvalu inuuhiqattiarnirmun) uvalu nunallaṭ pidjutiqaqtut tukhiqtauyumun havaakhanun idjuhikhaanun munaridjutikhat uvalu/uvaluuniin mikhiyuumirlugit ihuangitut hulaqutit ungahiktunun nayugaini. Una uuktuutigillaklugu, piniarungnaqhiuq angikliyuumiriami inungnut akhuurninnga, hananiinirmik nutaanik aanniarutinik uvaluuniin aaniarutinik,

hulaqutunik qayangnautiqagtut inugiangnigit, angikliyumirlugit ihumaaluutit nunamingni igluqpinikkut, apqutinun, iqakunik uvalu imakkut munaqhidjutikkut auladjutit, huqungniq quviagilugu idjuhia avatingit (imaa aalanguqtirnikkut ihuaqtumik aktilaangit, hugiyarnikkut tautugiami, hugiyarnikkut piyaarniq), tamarnikkut piyaarnirmik anguniarnikkut uvalu katimadjutinun, ilaijarniq hailihimanirnik tamarniklu itquumajunik tautungnaqhijuniklu aallanguqtirutinik nakuuninganun anguniarnirnun, hivulliurlugillu hulaqutigijaungittullu niqikhaqarnikkut inungmiunikkut ihumakkullu aanniaqtailinikkut, aallaniklu);

- qanuq hulaqutiginiarungnaqhiyait havaktut inuillu ataani tamangnik auladjutit uvalu aanirnikkut uvalu ihuinaarnaitumik qanuriniit pidjutiqaqtut idjuhikhaanun tukhiqtauyup havaakhap;
- qanuqtut hulaqutait ihuirutauvaktun iarmiutanun nunamiutanun niryutitut (e.g., tuktit, Nanut, Kilgaviit, qilalukkat iqalungnik) pidjutivaktun havaakhat qanuriniit, hapkuallu qauyimayayut atugakhat pinaitumiklu aullaqtirutikhanik imalu/naliak nakungirutivaktunik huradjanut, ilaujut nunaulyaliuqhimajut nayugainik havaakhat ilanginik, unalu uktutikhanik havaakhat havakhikhimayunik nungumalingnik qanuritakhainik tamakpianganik aktikutilanginik mikhagut havaakhat avatingnut nirjutitlu;
- qanuq havaakhat idjuhikhait, hapkualuat havaakhat igluqpait uvalu nayugait upalungaiyautit, pidjutaayut tunihinikkut ingilgaarnitanik ikayuutitik uvalu nayugait atuqtauyut anguniarnikkut iqalukhiuqtut uvalu huradjaat uvalu ingilgaangnitat ingmiqutait;
- qanuq inuit ilauqatigiingnirit, Inuit Qaujimajatuqangit, Pitquhikkut Qaujimajangit uvalu Nunallaat Qaujimajangit pidjutiqaqtut upalungaiyautinun uvalu idjuhikhait tukhiqtauyut havaakhat uvalu pivallianirmun Hulaqutinun Uqautait;
- qanuq Tukhiutit atuliqtaa qayagiyaunirmut maliktakhat uumani havaakhmut ihumaliurniq, piliurninnga, atan'nguyarlu;
- qanuq tukhiqtauyup havaakhaq ikayuutauniaqtup hapkuninga mungingnaitumik;
- piniarurnaqhijun hivunikhani havaktakhani pivallialiurnikkut; unalu
- tautuktitiluni tapkua tukhiqtauyut havaakhat umikhimaniaqtut ihuaqtumik hulaqutigingitait ilauyut inungnun uvalu/uvaluuniin avatiinun, ilauyut:
 - Naunaitkutikhangit nallautiqhimayut halumailrungit allaniklu hunavaluit (iqaiyalinikkut avuqaqtuniklu) qullirutikhangit avatipitingni unalu nallautiqhimayup kapuutikhangit ilaayunun nunalaani umikhimagumik ihuaqhaidjutikharniklu; unalu
 - Ihumagilugit tamainun naunaiyaqhimayut nayugait umikhimahuiqata uvalu ihuaqhaidjutikhat.

Tamaita ihumagiyauyut ataani idjuhikhait kitut ihuaqtut hulaqutinun naunaiyautit naunaitumik uqaqtauyukhat.

4.3.2 Pidjutikha ihariagininngalu Havaakhat

Hulaqutinun Uqautait naunaiyarniaqtaa hulidjutikhaq ihariagiyauyurlu tukhiqtauyumun havaakhamun imaa Naunairlugit tikinahuagutait havaakhat ihumagiyauyunin haffumunga Ikayuqtimin uvalu inungnin uqaqtauyut ilauqatigiingnirmun. Tungavikhaa tukhiqtauyumun havaakhamun ilauyukhat hapkununga:

- Ayuqhautit uvalu piyakhat tapkua tukhiqtauyut havaakhat pihimayut nakuuyumik;
- Aturuminariakhanik maniliurutikhanut, ilauyullu qanuqtut uuktuqtauhimayuq havaakhaq turaarvigilugu uvaluuniit ahiagut ikajuutauniaqtuq nunallaanut Nunavunmi;
- Ihivriurninnga hivituyumik-kikliqaqtuq hivunikhamut qanuriliurutingit uumannga pijaujumajuq havaakhat, qanuqtullu ayuqhaqtipkainiaqtuq tuniluniluuniit ingilravikhanginnik aadlallu ittut unaluuniit tukhiqtaujuq aulapkaitjutikhanik havaqatigiingniq Nunavunmi;
- Naunaitkutaq qangaraalungmit, nutaaq, piniarungnaqhiurlu hivunirmi atuqtut nunallaani naunaiyainiq, aviktuqhimayuni naunaiyainiq, unalu havaakhat aulapkaitjutikhanik, unalu maniliurniq, kavamatkunni, inungnut, nanminiaqtumullu; unalu
- Ilituqharnigit tamaita amiakut ikayuqtauniginik atulirumayauyuup havaap pijutauyunik Nunavumi, Kanatamilu tamaini. Ilakungit ikayuutikhaq ihivriurniq ilaliutilimaittuq ihumagiyauyuniq maniliurninnganut ikayuutit, kihimi nakuungittut inungnut, pitquhitigut, maniliqinirmutlu hulaqutait piniaqtuq, unalu kihimi kikliqangittuq himmautinganut maniliurutikhat hulilukaarutingit ikikliyuumirniaqtuq tammaigumiluuniit pipkaidjutinganit uumannga tukhiqtaujuq havaakhat.

Uqautigiyait qulaani pihimayut ikayuqtauniaqtut ihivriurutikkut ihuaqtumik uvalu ihuangitut inuuhiqattiangnikkut uvalu maniliurnikkut hulaqutit atuqtauyunun havagvikyuanun, niuvaavingnun, nunallaanunlu inuuhinun tukhiqtauyup havaakhap. Una ilituqhaut naunairutauryariaqaqturlu tuniuhaijutinik agiyuniklu nakurutauniginik unalu/uvaluuniit ahiuniganik naunaitunik inuuhiqatiarnirmik ihumaqatiarnikhamiklu inuuhirmi manikhaqhiurutinilu ikayuqtiriinik nalaumayuni ilituqhautini. Takulugu [Ilangani 4.5.2](#) ilagiarutinik aturiaqaqtunik hivunihijutiniklu inuuhirmi manikhaqhiurutinilu hulaqutait ilituqhaunmik.

4.3.2.1 Ahiagut

Hulaqutinun Uqauti ilauniaqtut naunaitumik naunaiyautit tamainun ahiagut naunaiyautaa havaklugit tukhiqtauyut havaakhat ilauyut uvaluuniin hulidjutit, ilauyut "piqangitut" ahiagut. Una ilituqhaut ilaqariaqaqtuq tikuaqhijutinik uuktuutiniklu piqariaqarniginik naunairiagani nutaunihqat atulaaliriagani manikhaqhiurutulu atulaarnigit ahiaguurniginik atulirumayauyumut havaami (ilaa, aularutinik nunamilu inuuhirmilu manikhaqhiurutiniklu avatauyunik). Una ihivriurniq piyakhait qanuraaluktut naunaittumik piqaqtuq pipkaidjutigiami NIRB-kut inungnullu

naunaiyariami tukhiqtaujuq havaakhat himmautinganut naunaiqturlu piumayanginnik ihumaliurut ihuatqiaq qanuriliurutingit uumannga maniliqinirmut akingit avatingalu, inungnut-ikajuutikhangit, unalu nakungittumik hulaqutait ikayuutingillu, unalu angikliyuumiqtuq hulaqutait.

Tamna Ikayuqtuq ilaliutiyakhaa pidjutaa tikuaqhiniq havauhikhap ilagiyangit piumalluaqtanganik himmautinga, huurlu piumangitkumi aadlamik himmautingit. imaatun aalakiit apqutit ihumagiyauyut ilakhainun apqutinun uvalu hiamitirnirmun pihugviit, Nanminiqauqtuq tautuktitiyukhaq hakugiktumik ihumagiyaniq haffumunga Inuit Qaujimajatuqangit uvalu pittaililugit hulaqutit hapkununga Inuit ukpigiyainun. Pilluarumayaa himmautinga Ikayuqtiuyuq ihumagiyauyukhaq avatinganik, aanniaqtailinirmut, inungnut, maniliurniq, nakurudjutinga, pitquhimullu hulaqutait, nutauniqhanut pittaarninnga nakuutqiamiklu piinarialik nutauniqhanut, maniliqinirmut pittaarninnga, uuktuutingillu uumannga qayagiyut maligat. Taimaa piumalluarumayait himmautinga aadlangurninngit pitillugu naunaiyaininnganik, Tamna Ayuittiaqtuq uqaqatiginiaqtaa NIRB naunaiyariami una tukhiqtaujuq aadlangurniaqtaa aadlangurninnga aktikkulaanganut uumannga pijaujumajuq havaakhat ihivriurniq.

Ihivriurutit ahiagut tautuktitiyukhat:

- ihivriurutit ayungnaqtutigit uvalu maniliurnikkut atuguminarniit attautinun ahiagut ihumagiyauyut hapkununga:
 - Ihuilidjutaulaaqtuq Ukiuqtaqtumi nunami, ukunaniluaq kayumingniganik hilap aalagurniganik hulaqutait;
 - kitunik naluyauyunikluniit ilituqhaunmi;
 - inuunikkut (pitquhikkut anguniarniq/anguniarniq nayugaa, avaliingaarniq);
 - piniarungnaqhiuq hivumuuqtiriami inuuhinga uumannga tukhiqtaujuq havaakhat unalu/unaluuniit piluqhimagyuq qanuriliurutinga;
- Nakuutqiaq piinarialgit qaritaujaliquitit ihumagiyauyut uvalu aturlugit ihumaliugutikhat ahiagut naunaiyautaa;
- Tamna maliktakhangit atuqtaujuq naunaiyariami himmautinga naunaiqtaa ihumaaluutigiyauyuq tamarmingnut naittumik (pitillugu igluqpiliurniq aulapkaininngillu) unalu akuniraalungmik (talvannga aturuijautikhanginut ihuaqhaiffaangninga) timimitigit-hulaqutatit avatingalu hulaqutait, unalu angikliyuumiqtuq hulaqutait, uumannga pijaujumajuq havaakhat;
- Uuktuutit qayaginikkut hivunikhaliurutit, naunaiyaqhimayuq uvani [Ilanga 2.3](#), ilauyut ihumagiyauyut naluyauyut uvalu ihuitumik hulaqutit; uvalu
- Qanuq ihumagiyait, naunaiqtakhat, Qaujimajait uvalu uqaqtait hulaqutiniaqtut nunallaanun, inungnut, uvalu aalat ilauyut ihumagiyauyut ihivriurutinun tamainun ahiagut piyakhanun. naunaiqtakhat ilaliutiyakharaluangit uqaqatigiingniq qanuqtut ilaupkainiq uqaqatigiingnirlu uumannga Tukhiutit pipkaidjutiya pijaujumajuq havaakhat ihumaliurniq, qanuqtullu piumalluaqtangit Nunavummiut, inungnut, aadlallu ilauyut

ihumagiyaayut uumannga Ihumaliuqtiuyuq naunaiyariami piumayanginnik havaakhat himmautingit.

4.3.3 Hivunirmi Pivallianiq

Tamna Naunaituq ilitaginiaqtuq kituliqaak ihuaqtumik tautuminaqtunik angikliyumirutikharnik aulahimayunik havaakhat, tamna pidjutikhangit atuqtakharnik iglukpakharnik, ilihimayaayunik hanaqidjutikharnik. Tamna Ikayuuhiaqtauyuq tunihimaarniaqtuq naunairutikharnik taima titiragianganik Hulaqutinun Uqautait. Una ilauyuq tunihiniq ihuaqtunik naunaiqtakhat mikhaagun niriuktaunikkut hivungani pivallianikkut¹⁵ ilaayut tukhiqtauyumun havaamun piyaangini tamna Tukhiutit 'havaakhaq aviktuqhimayuq'¹⁶. Ihumagiyaayut idjuhikhait ihuaqtut tunihigaangamik naunaiqtakhat hivungani pivallianikkut.

Unaluttauq, una Ikajuqtiujuq uqautigijakhait qanuqtut takunnaqtuq hivunirmi pivalliaadjutikhanut pidjutaayunik ihumagijaujakhainnik piliulirumik aulapkaidjutikhanik ihuaqhaidjutikhanik auladjutikhainnik uuktuqtaujukhamut havaakhamut. Ikayuqtiuyuq naunaiyainiq angikliyuumiqtuq hulaqutait uumannga pijaujumajuq havaakhat ilaliutiniaqturlu hivunirmi pivallianiq qanurittakhanik naunaiqhimayuq hamna qaangani.

4.3.4 Maniliurnahuarnirmun Havaakhanunlu naunaiqtakhat

Kangiqhiyaami ilangani uumannga tukhiqtaujuq havaakhat, Hulaqutinun Uqautait ilaliutiniaqtuq qanurittakhanik uumannga maniliqinirmut unalu havaamut ilagiyangit (unalu aulapkainirmut akingit unalu havaamut pivikhaqautikhaq) uumannga tukhiqtaujuq havaakhat. Una kangiqhidjut niriuktauyuq kangiqhipkarlugit hulaqutinun ihivriurutit inungnun-maniliurnikkut avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut iluaniitunun ([Ilangani 4.5.2.3](#)), ilauniaqtullu:

- Akituyut akiit, itqungniaqhimayut auladjutinun akiit, ilaayut umingnikkut akiit uvalu atautimun niriuktauyut maniliurutit (tadja niuvaanikkut akiit);
- Nallautiqhimayuq nampangit ubluq tamaat ilanganilu havaakhat aulatitiyaangat talvuuna aulangituniklu talvuuna tukhiqtauhimayunik havaakhat, ihumagiyaayukhat nunalaani nanminiqaqtunik auladjutikharnik kaantulaangitlu;

¹⁵ **Ihuaqtumik tautuktauyaaqtut hivungani pivallianikkut:** Havaakhat hulilukaarutikhangitluuniit aulayut talvuuna malikhautikharnik ihivriudjutikharnik tuyuqtauniaqtunluuniit malikhautikharnik ihivriudjutikharnik hivunirmi, naunaiyagiikhimayut talvuuna aulahimayunik pijaujumajuq havaakhat naunaiyagiikhimayut, Titiraqhimajumik atuqtakharnik, kituliqaakluuniit malikhautikharnik uuktuutikharnik titiraqtauhimayut talvuuna angirutikharnik havagvingnun.

¹⁶ **Havaakhaq Aviklugu:** Pidjutigiyaat atuqtauyut Hapkununga Nanminiqaqtunun ihuaqhaidjutait havaakhat mikiyunun ilanginun Hulaqutinun Ihivriurutinun havauhiit, pittailiblugit anginiqhakkut-aktilaangit naunaiyautit uvaluuniin ikiliyuumirlugit piyaarnirit itqungniarutit anginiqhakkut hulaqutit Havaakhain avatiinun. Ihumaliurumi havaakhat uuktuutikhat ihumagiyaayukhaq uuminnga inuup havaakhat ihuaqhaqtaugumiluuniit ittunut havaakhat, NIRB-kut naunaiyaqtait pitquyayuyq qanurittakhanik taimaalu ilagiyangit ilaliutihimayuq hivulliqaami Havaakhat ihumagiyauttaqturluuniit inmikkut.

- Qanuritut havaakhat, piyariaqaqtut ayuiqhautit uvalu iliharnikkut aktilaangit (atuqhugit ilitagiyauyut naunaiyautait auladjutit) ilauyut ilihaidjutit piyakhat attautinun havaanun;
- Piyakhat havaakhanun;
- Qaffiuniit inuit ukiut havaakhat, aviktuqtauyut aalakiinin atugakhat tukhiqtauyup havaakhap;
- Kaantraktittinikkut niuvirnikkullu ilitturipkaidjutinik tamainnun havaktakhanun uumani Havaktaujumi ilaujullu, ilihimajaukpat, naunaijarniq amigaitilaanginni qanurittunilu havaakhanik havaktauniaqtun kaantraaktinin hunaniklu kaantraaktinin havaktakhainnik havaktinun. Una ilauyuq piyakhat hapkununga katulaanun havagiangini Inuit nanminiit uvalu nunamingni nanminiaqtut. Piyaqqat, una ilauyukhaugaluq ikayuutikhanik ikayuqtimun tunihiniaqtuq Inuit uvalu nunamingni nanminiaqangnikkut;
- Nunallaat turaaqhimalugit havaktikhaqhiuqtut piyakhanik uvalu nigiuktauyut havaktukhaqhiurnikkut maliguagahanik;
- Havaktut igluukhainik qanurinigit ukualu qafiunigit havaktut nahuriyauyut iglumiuyaagani havagviuyaagani havaktuluniit maniqamiitut, havagvingmi ikayuutinik igluukhaniklu havaktut, aularutinik havagiami atulirumayaayuniklu havaamingni;
- Uqautigilugit ihuaqhaqtauhimayut nunamingni havaaniktitaayunun havaktinun (Inuinnaungitut), tapkualuat kitut nunaqaqtut nunallaani tukhiqtauhimaitumik tingmilutik ingilradjutinik tukhiqtauyumun havaakhamun nayugahaanun (t) uvalu qanuq Tukhiutit upalungaiyautit ikayuutikhat tingmiyunun/tingmiyunun havaktinun nunallaani kivgaktiuyut havaktit;
- Nigiuktauyut uvalu ihumagiyaat havaakha ut tukhiqtauyumi havaktakhami inungnin tukhiqtauyuni havaakhani aviktuqhimayuni ihivriurviini;
- naunaiqtakhat ikayuutikkut, ilauyut havaktut ikayuutait pinahuarutit tapkua niriuktauyut havaktinin uvalu hapkua ikayuutit hivituryuuminiaqtut katulaaktunun havaktinun (imaa ilihangniq, ayuitamingnik ihuaqhiyuumirlugu, havaakhatigut upalungaiyautit, havaktut uqaudjinikkut, pitquhikkut ikayuutit, inuuhiaqattiagnikkut pinahuarutit);
- naunaiqtakhat ilihaidjutikkut piyakhanik uvalu/uvaluuniin ikayuutinik tuniyauyut Inuinnarnun hivumuuqtilugit iluani nanminiaqtut, ilauyut munaqhidjutikkut munaqhidjutit;
- naunaiqtakhat ilihaidjutinun piyakhanik uvalu pihimanikkut upalungaiyautinik arnanun, ukualuat Inuinnait arnat;
- naunaiqtakhat munaridjutikhanun havagvingmi uumilguhainiq uvalu inukluguhungniq, ilauyut maliguagahat uvalu ilihaidjutit tuniyauyut tamainun havaktinun;
- naunaiqtakhat ikayuutikkut pinahuarutinun uvalu/uvaluuniin ikayuutit tuniyauyut Inuinnarnun nakuuyumik iliyaangini katulaangnikkut uvalu niuvaanikkut havauhiit; unalu
- Havagvingmi atugakhat unalu pinahuarutit (ukunatitut naunaitkutingit qanuriliurutingit, havagvingmi aaniqtailiniq pinahuarutingit, ilihainirmut Qaujimaangit pinahuarutingit,

havagvingmi ikayuutikhaq Ukununga Inuit unalu Inuinnaungittut havaktut, nunallaani ikayuutikhat havaktup ilanginnut, niqailraarnikkullu niqikhaliurnirmut pinahuarutingit).

4.4 Hulaqutit Ihivriungnirmun Qanuriniit

Mikiniqharmik Hulaqutikkut Uqautini iluaniituqaqtuq ilitturipkaidjutinik naunaijaqhimayunik uvani Article 12, Ilangani 12.5.2 uvani *Nunavut Nunataarutaanut Angirutaa* unalu s. 101(3) talvanngat *NuPPAA* nahuriyauyurlu naamagiyaagani aturiaqaqtunik s. 103 uumannga *NuPPAA*. NIRB-kut ihumaginiaqtait ihariagininnga himmautingit uumunnga, himmautingalu qanurittakhanik pigiami, tukhiqtaujuq havaakhat naunaiyariami qanurittakhanik kitunut akhuurutauyut avatinganut unalu inungnut-ikajuutikhangit hulaqutait ilitariyait tamarmik inmikkut ukpiriyaillu, naunaiyariamilu pitquyanginnik uumunnga munariniq Ministanut.

4.4.1 Inungnik ilaupkainiq

Naunaitkutaq 5: Pitquyauhimayut Ihuaqtumik Inungnut Ilaupkainiq

Ihuaqtumik Inungnut Ilaupkainiq unalu Ilauyut Ilaupkainiq
naunaiqtakhat ilaupkainirmut hulilukaarutingit tuniyuq ihumaliurutimut uumunnga pijaujumajuq havaakhat, ilaujut havaakhat piliurninnga ihumaliurutingillu, naunaiyainiq, katitirniq piliurninngalu tunngavinganik naunaitkutanik, naunaiyainiq hulaqutait, unalu naunaiqaqtumik ihuaqhainiq ikayuriamiluuniit ilitariyauyut hulaqutait piliurninngalu munariniq naunaiyaffaaqtaillu pinahuarutit.
Inungnun ilauqatigiingnikkut upalungaiyautit tuyuqtauuyut.
Tamna Naunaituq naunaitumik ilauhimaanginaqtuq nunalaani ayungnautiqarniaqtunlu nunalaangit talvuuna pivalladjutikharnik hulaqutit titiraqhimayunik.
Qanuriliurutingit Ilaupkainirmut
Qanuriliurutikhat atuqtaujut havagiami tamainnik ilaupkaidjutikhanik naunaiqtauhimajut.
Ilaupqatigiingnikkut Naunaiyautit uvalu qanuriniit
naunaiqtakhat uvalu qaujimajangit uqautauyut atuqtilugu attautit ilauqatigiingnirit naunaiyaqhimayut.
Naunairutikhangit qanuq Ikayuktiyuq atuqtakharnik ilituqhaiyaangat ihumagiyaahimayut ilitarijahimajut talvuuna nunalaani ilaulukaarnikkut talvuuna aulaniaqtunik havaakhat. Ihumagijauningat iniqtirutainnik aallangajunik nunamingni ihumagijainnik tunijaujukhat.
Uqatiarnigit qanuq Kivgaqtuqtit atuqtut inuit upipkarniginik tikuaqhiyaagani qanuraaluk atulirumayauyut havaakhat takuupkaiyuq havaarilraarumayainik atuqaarumayainiklu inuit tikuaqtauyni inikhami.

Akhuurutaujut pijariaqaqtut ilaupkailutik aktuqtauniarunaqhijut nunallaat imaalu inungnut talvuuna havaakhat imaalu hulipkaidjutikhat qanuqtut tuhaqtidjutikhainnik, qaujihailutik, imaalu ilaupkailutik kangiqhipkaidjutikhaniklu pivalliadjutikhanik havaakhap, aktuutauniinnik naunaijautikhanik, imaalu aktuqtauniinnik uqaqtamingnik. Inungnik ilaupkainiq, unaluaq uqaqtatigiingniq, piliuqhimayuq piliuriami angmaumayumik, iquhimaittumik, takunnaqturlu havaanga unalu inungnut ihumaliuqtamingnik uuminnga havaakhat hulilukaarutingit taimaa pitquyauyuq ilaliutigumiluuniit uumani havaakhmut naunaitkusalik. Ihumagilluaqtangit inungnut ilaupkainiq piliuriami pivikhaqautikhaq himmiriami naunaiyariamilu naunaiqtakhat, katitigtug qanuqtut ihumagiyangit, atuligtitaugiamilu havaqatigiingniq kangiqhininngalu inungnut naunaipkariami havaakhat piliurninnga, unalu NIRB-kut Naunaijainirmut havauhingi, ihumaliurnirmullu. Inungnut ilaupkainiq unalu katimaniq uuminnga Inuit Qaujimagatuqangit aadlatqiinguyut atuqtakhangit (takulugu [Ilangani 4.4.2](#) ihariagiyanginnik piyut uumunnga Inuit Qaujimagatuqangit).

Una Ilangani tuniyuq naunaiyainiq uumunnga Ayuqhaqtumik ihariagiyangit inungnut ilaunig piliurninnganut havaakhat hulaqutatitlu Uqaqtakhangit piliuqturlu naunaitkutanik Inungnut Ilaupkainiq NIRB-kunnut Ilangani tuniyauyuq [Ilangani 2.2](#). Naunaitkutaq Tamna Ayuittiagiikhimayut atugiaqaqtun tautuktitiyaangat ihuaqtumik ilaulukaaktukharnik pigiaqaqtun talvani [Iliutihimajut D](#).

Tukhiutit akhuuquyut taiguriami NIRB-kut Maliktakhat Inungnut Ilaupkainiq aadlamik naunaiyainiq inungnut ilaupkainiq havaakhmut piyait naunaiyainiq ukunuuna NIRB-kut havauhiit, piinarialik uumani: <https://www.nirb.ca/content/guides>

4.4.1.1 Ihuaqtumik Inungnut Ilaupkainiq

NIRB-kut ihariagiyuq Akhuurninnga ihumaliuriami tunigiamilu ihuaqtumik inungnut ilaupkainiq pivikhaqautikhaq tamainni qanurittakhanik havaakhat tamainnilu NIRB-kut naunaiyaininnga uuminnga tukhiqtaujuq havaakhat. Kangiqhinaqtut ilauqatigiingnirit ilauyut qanuq Ikayuqtit havaqatigiblugit hulaqutauniaqtut nunallaanun uvalu inungnut, qanuq naunaiqtakhat uvalu qaujimagangit himauhiqtauuyut, naunaiyaqhimayut, uvalu naunaiyaqhimayut, uvalu qanuq una uqautauyuq ilauyuq havaakhanun pivallianirmun, hulaqutinun ihivriurutinun, uvalu Hulaqutinun Uqautait. Tamna Ikayuqtiyuq tautuktitiniaqtun taima apigiyaungitun ihumagiyainik talvanga nunalaani kihimi katitirutikharnik ihumagiyainik pivakhimayut naunaitumik hulaqutit talvani havaakharnun, tamna Hulaqutinun Uqautait, upautikharnik ihuaqhaidjutikharnik, hivutunirmik upalungairutikharnik hunavalungniklu.

Tamna Ikayuqtiyuq tautuktitiniaqtuq qanuq naunaitumik ilauhimaqtunik nunalaani ayungnautiqarniaqtunlu nunalaangit taima pivallialigumik Hulaqutinun Uqautait. Ikayuuhiaxhat turaaqhimaniaqtut qanuq ilaunirit attautinun timiuyununlu hulaqutauniaqtut nunallaanun. Ihivriuriami inungnut ilaupkainiq hulilukaarutingit piyait Ukunannga Nakuuyumik, NIRB ihumagiyait, mikitqiaq, taimaa hapkuat ilangit nakuuyuq inungnut ilaunig ilaliutihimayuq uumunnga Akhuurutauyuq inungnut ilaupkainiq ihumaliurutingit hulilukaarutingillu:

- Piliuqtuq ilauqatauniq aullaqtiqtuq havaakhamut **piliurninnganik** hivuagulu NIRB-kut hulaqutinut naunaiyainirmut havauhiit;
- Aadjikiiktumik aulahimaaqtumik ilauqatigiingnirit amigaitunun inugiarnikkut katimayit/timiquitingit/attautil;
- Tunihiluni qilamik tuhaqtidjutinik inungnun ilauqatigiingnirmun piyakhanik tamaini havaakhap idjuhikhaanun uvalu hulaqutinun ihivriurutinun;
- Tukhirlugit uqagauyut nunallaanin qanuq ilauyumayamingnik;
- Naunaitumik tuhaqtiyaangat hanaqidjutikharnik hivunikhangitlu nunalaani ilaulukaarnikkut qanurlu nunalaani kiudjutikharnik, ilauyut qanuq Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajangit, Nunalaani Qaujimajangit, katitiqtauvakhimayuq, kangikhiyauyuq, atuqtauvakhimayuq, ilitugipkaktayukharniklu havaakhap, ayungnautiqagtunik ihivriudjutikharnik, unalu/unaluuniit ihuaqhaidjutikharnik munaqidjutikharnik upalungairutikharnik;
- Piyaangini ihuaqtut, ihuaqtut, uvalu piyaarnirit naunaiqtakhat (ilauyut numiktiqhimayut uvalu naunaiyautait piumayaitigut uqauhiq) tuniyauyut qilamik piyaangini tapkua inuit piqaqtut ihuaqtumik piyakhanik uvalu ikaangnikhainik ihivriurlugit naunaiqtakhat;
- Tautuktutiluni pittinirmik uvalu kangiqhimanirmik iluaniitut ilauyut qaujimajangit uqautayut nunallaat uvalu uqautigilugit nunallaat (ies) piyaangini ihuaqtumik;
- Tunihimaaqtukhaq ihuaqtumik ikaangnikhangit taima ilitagihimayut ukiungani allaniklu atuqtauyukharnik pigiaqaqtunik nunalaani;
- Havaklugit upalungaiyautit uvalu hulidjutit tapkua pipkaiyut aktilaangit inungnun ilauqatigiingnikkut ihuaqtut qanuriniitigut; unalu
- Tautuktitiniq piumanirmik uvalu atuguminaqtumik piyakhaq hungiutilugu inungnun ilauqatigiingnikkut upalungaiyautit uvalu havauhiit piyakhaqaqat piyaangini inungnun ilauqatigiingnikkut tikinahuagutit piyaulutik.

4.4.1.2 Ilauyut Ilauqatauniq

Tamna 'inungnun' uvani iniqhimayunik titiqqani naunairutiqahimayutq ihumagiyunik ilauyukharnik, nunalaani ilauyut kituliqaak inuk kituliqaak ayungnautiqagtunik nunalaani, aulatitihimayurlu nunalaani allanikluuniit ihumagiyainik katimayiit (ilauyut ilihimayainik tigumidjutiqagtunik, Inuit timiqutingit, kavamangit, hunavalungniklu).

Hulaqutiniaqtut nunallaanun pidjutiqagtut haamlanun naunaiyaqtauhimayut hulaqiniaqtut hulidjutinun ilauyut tukhiqtauyunun havaakhanun.

Tukhiutit munaqhiyut Naunairlugit nunallaat tapkua hulaqiniaqtut tukhiqtauyunun havaakhamun. Qanuqtut ihumagiyamingnik ilauyut havaamut, NIRB-kut aadlamik ilitariyait pilaqutiniaqtut nunallaanut naunaiyaitillugit pijaujumajuq havaakhat unalu naunaiyaitillugu naunaiyainiq (takulugu [Ilangani 4.4.3](#)). Kanatami uvalu aviktuqhimayut kavamat Naunairlugit hulaqutiniaqtut ilauyut ilauyaangini naunaiyautini havauhiini.

NIRB-kut pitquyait
Tukhiutit ilaupkaiyuq
ihuaqtumut
Aviktuqhimayuni Inuit
Katimayiingit,
Anguhiqijitkut
Katimayiingit
Katimayiingillu
haamlangillu
naunaiyariami
nakuutqiamiklu
atuqtamingnik
ilaugiamingni pilaqutiyut
nunallaangit Nunavunmi.

NIRB-kut pitquyait Tamna Tukhiutit uqaqatigigiami nunamingni timiqutigiyayut naunaiyariami nakuutqiamiklu atuqtamingnik ilaugiami pilaqutiniaqtutq nunallaanut, unalu ilitarilugit inuit ilaugiamingni. Hapkununga nunallaanun Nunavunmi, Aviktungniini Inuit Katimayiit, Anguhiqijitkut TimiqutingitKatimayiitlu, ukualu Haamlat pitquyayut hivuliuyut hivayagahat. Qanuriniitigut uvalu imaatunimangaat tukhiqtauyup havaakhap, Una Tukhiutit itqumatquyayutq ilaulunilu kavamatkut havagviit uvalu timiqutilgit nuatqatiriit nunani ukualu nunamingni kavamat uvalu avikturniini Nunaqaqaaqtut timiqutingit kitut ilauyut hulaqiniaqtut uvaluuniin piumayamingnik uvani Havaakhami, ilauyut Nunaqaqaaqtut Katimayiit ihuaqtumik. 35 pilaarutit.

Akhuurutauyuq itqumaquyayut uqaqatigigiami NIRB-kut piluguluuniit NIRB-kut naunaiyainiq titiqqat aadlamik naunaiyainiq ihariagiyanginniklu inungnut uqaqatigiingnirmut ikayuriamilu piliuriami ilaupkainiq maligamik.

Titiraqhimayunik katimayiuyut Ihumagiyayunik ihumaliugianganik ilauyukharnik tamangnun talvani hanianilu talvani Nunavut Nunaini Nayugaani pigiaqagtun talvani [Ilaliutihimajut C](#). Akhuraaluk qayagiyut tamarmik nunallaat aadlangayut unalu inuit katimayiingillu uqaqatigiyakharaluangit tamainni nunallaani ihuaqtumik naunaiqtakhait nunallaani qanurittakhanik. Ihuinaaqhimayut piquaqtaagtut ilaliutihimayunik piyakhanik ilauqatigiingnirmun hulaqutauniaqtut nunallaanun uvalu timiqutingit qaliriingnikkut nayugaini uvalu nuatqatigiingnikkut nunat hilataani Nunavut Nunataarviup Nayugaini, ilauyut Nunaqaqaaqtut Katimayiit ihuaqtumik. 35 pilaarutit (takulugu [Ilangani 4.4.5.5](#) ilagiarutininik hivunihijutinik).

Tukhiutit akhuuqhayauyut ilauqatigiingnirmun atuqtauyunun timiuyunun kitut ilauqatauyukhat attautini nunallaani uvalu pitquidjutikhanik ilauqatigiingnikkut nakuutqiatigut atuqtauyut hapkunani pittiarinnikkut.

4.4.1.3 Qanuriliurutingit Ilaupkainirmut

Hulaqutinun Uqautait naunaiyarniaqtait atugakhat ilauqatigiingnirmun tunihinirmunlu, mikiniqhakkut:

- Pidjutaa tamarmik ilaupkainirmut qanuriliurutingit;
- Nayugaa, ikaarniit, qanuriniillu ilauqatigiingnirit (imaa inuit/hybrid/virtual katimadjutit, katimaryuarutit, titiraqhimayut, inungnun tuhaqtidjutit, Nunaqaqaqtut qaujimagangit naunaiyautit, nunallaat hivuliqhuqtauyut);
- Tikuaqhinikkut havauhiit naunaiyagianganik katimayut uvalu attautit ilaulutik tapkua ihumagiyauyut piyaarnirmik, ihuaqtumik, uvalu piqatigiingnikkut-havaklugit attautit ilauyut;
- Havaangit munariyakhangillu ilauyut katitiriami, naunaiyainiq, naunaiyainiq, naunaiyainiq, ihuaqhiqamilu naunaiqtakhat ilihimanirlu; unalu
- Parnaiyaqhimayut ilaupkainiq tamaani inuuhingani havauhikhap.

4.4.1.4 Ilauqatigiingnikkut Naunaiyautit uvalu qanuriniit

Hulaqutinun Uqaqtait naunaiyarniaqtait naunaiqtakhat uqautauyut attautini ilauqatigiingnikkut, ilauyut mikiniqhakkut:

- Ilauyut auladjutait: piyaaqqat uvalu ihuaqtumik, katimayut unguvaqtauyukhat qanuriniitigut, ukiungit, uvaluuniin aalat nunallaat ihuaqtut pidjutit imaatun anguniaqtut, nanigiaqtut, anguniaqtut taimaalu ikayuutikhat qanuriniitigut Pihimayut Naunaiyautit + ihivriurutit;
- Aturningit aviktuqhimayuni uqauhiit/uqauhiit numiktiriami Titiraqhimajumik titiqqanik inuuyaamilu kagiqhipkaidjutikhanik;
- Qanuq tuhaqtitinikkut aulapkaqtauyut inungnun haffumuuna pidjutigiblugit pitquhikkut ihuaqtumik qanuriliugutinik;
- Qanuritun iluaniitunlu naunairutingnik iliqatigiikhimayut tapkuninga Proponent (imaatun itunik ilitugidjutikharnik, piksasuuqhimayunik, piksasuuqhimayunik, pingahuniklu naunaitkutingnik atuqtakharnik, taiguaniklu);
- Akhuurutit havaktauhimayut tunihiyaanganik havaakhatigut naunaiqtakhat, ilauyut timiqutingit uvalu attautit kitut naunaiqtakhat tuyuqtauyut;
- Naittut uqautauluaqtut, hivuniqhijutit qauyimaayuyulu uqaqatiriingniginik, ihumagiyaayunik uqauhiyayuniklu ilauyunit tamaini upikarniganik hulijutini;

- Qanuq Kivgaqtuqtuq piniaquuqtuq ihuaqhiyaagani ihumaluutit tikuaqhiyut inuuhirmi havaami, hivituniganik amiriyaagani kiguanilu umikhimaniganik;
- Ihumagijauningat iniqtirutainnik aallangajunik nunamingni ihumagijainnik; unalu
- Upalungaiyautit, piqaqat, upautiffaarlugit attautit ilauqatigiingnirit.

Hulaqutinun Uqautait uqautigiyakhait anginiqhait kitut naunaiqtakhat ilauqatigiingnikkut hulidjutinun tunihyut ihumaliurutinun mikhaagun tukhiqtauyut havaakhat, ilauyut havaakhat idjuhikhait uvalu upalungaiyautit, havauhikhait uvalu katitiqhugit tungaviit naunaiqtakhat, uvalu kangiqhidjutitaqtut ihuaqhaidjutit uvaluuniin pidjutitaqtut naunaiyaqhimayut hulaqutit uvalu idjuhikhait munaqhaidjutit uvalu maliklugit pinahuarutit.

Hivunirmi ihumaliuqhimayut ilaupkainiq hulilukaarutingit ilitariyauyukhaugaluat, upalungaiyaqhimangitpallu, tunngavinga havangitkumi hivunirmi ilaupkainiq hulilukaarutingit ilaliutyukhat.

4.4.2 Inuit Qaujimajatuqangit, Nunalaani Qaujimajangit Nunaqaqqaqhimajunun Qaujimajangit

Naunaitkutaq 6: Pitqujauhimajut Havautikhainnik Inuit Qaujimajatuqangit

Qanuriliurutingit Katimaniq Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit

Inuit Qaujimajatuqangit Upalungaiyautait tuyuqtauyut.

Qanuriliurutikhaq atuqtauyuuq katitiriami, naunaitkutaq, naunaiyariami, naunaiyariami, unalu naunaiyariami Inuit Qaujimajatuqangit naunaittumik naunaittuq.

Atuqtaaqtuq Inuit maliktakhangit maliktaujuat katitirninnganut, hapummiutinganut, aturninngalu uuminnga Inuit Qaujimajatuqangit unalu naunaiqtaujuq uumani lkajuqtiujup tuniqhainniganik. Kangiqhidjutit uqautaujut ihuaqtut.

Akiituq, hivuani, uvalu Kangiqhidjutitaqtut angirutit qaujimajangit tigumidjutitaqtut ilauyut uvani Havaakhanun Inuit Qaujimajatuqangit naunaiyautit tuniyauyut katitiriangini uvalu aturlugit ilihimayatit uqautauyut pivallianirmun Hulaqutinun Uqautait.

Naunairutikhangit Qanuriliniillu

Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajangit, unalu Nunalaani Qaujimajangit katitiqtauvakhimayut, ihivriqtauvakhimayut, ihumagiyaqhimayutlu iniqtirutikharnik tuniyauvakhimayut talvani Hulaqutit Uqaqhimayainik.

Upalungaiyautit uqautigiyaangani ihumaaluutit naunaiyaqhimayut hapkunuuna Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait.

Tungaviit aalakiigutait iniqtigutait qitqani qaujimajangit ikayuutit uvalu upalungaiyautit uqautigiyaangani.

Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajangit, unalu Nunalaani Qaujimajangit ilituqhaiyaangat pivalladjutikharnik ihuaqhaidjutikharnik munaqhadjutikharnik uuktuutikharnik.

Inuit ihumagiyait hunat pidjutituaqtut angiyumik hulaqutinik uvalu imaatun havaakhaq pidjutauniaqtuq uvaluuniin ikayuutauniaqtuq angiyumik ihuitumik hulaqutinik ilauyut Hulaqutinun Uqautait.

Munariblugit Hiamitailinikkut naunaiqtakhat

Hiamitailinikkut naunaiqtakhat munaqtau yut ihuaqtumik.

Tukhiutit piyariaqaqtut atuliqtitauluni Inuit Qaujimajatuqangit, ukualu Nunaqaqaaqtut Qaujimajangit uvaluuniin Nunallaat Qaujimajait ihuaqtut, havaakhanun pivallianirmun, hulaqutinun ihivriurutit, uvalu Hulaqutinun Uqagutit (ilaliutihimayut naunaiqtakhat haffumunga Inuit Qaujimajatuqangit NIRBmi pidjutait piinarialgit uvani [Ilanga 2.1](#)). Ilaliutihimayut naunaigakhat naunaijautikhat avatingnun aktuutaulajut hapkununga Nunaqaqaaqtunun Katimayiinun ihuaqtumik. 35 Pilaarutit takulugu [Ilanga 4.4.5.5](#). Katimaniq Inuit Qaujimajatuqangit, ukualu Nunaqaqaaqtut Qaujimajait, ukualu Nunallaat Qaujimajait, aularutiyukhat qilamik havauhiitigut, una Qaujimajangit tunihiniaqtuq akhuungnaqtunik kangiqhidjutinik ilauyut hapkununga:

- Havaakhap idjuhikhaa hapkununga aulaqtirvianin uvalu tamaini hulaqutinun ihivriurutinun (imaa, piqaqqat akhuurnaqtut nayugait tapkua pittailiyauyukhat havaakhanun auladjutainun uvalu ikhivalutik? Piqaqqa himmautinga qanuriliurutingit havaakhmut piliurninnganik? Qanuq Inuit atungniaqqat nunamik kinguani umiqtirutaa?);
- Ilitaqhadjutikharnik ihumagiyauihimayunik hanaqidjutikharnik, naunairutingnik uuktuutikhangitluuniit atuqtakharnik talvuuna naunaiyaitilunik;
- Iltariyauningat nalaumajunik inikhainnik imaalu atukakafukturilaaqtainik kuvirautainut;
- Naunaitkutulu aulanigitlu pivikhaqarnigani naunaitkutit katitiriyut (ilaa, bio-iqaiyarnirmik, inuuhirmi, aaniaginirmik, manikhaqhiurutinik ilitquhirmilu, nunanik aturniginik, igilraat inigiya yut atinik);
- Iltagidjutikharnik kiklivikhangit ihuaqtunik allanguqtirutikharnik talvuuna ihivriugianganik Havaakhat-naunaiqhmayut katitiqhimayutlu ayungnautigiyaingit;

- Aulatitilutik hivulliuyunik ayungnautiqagtunik naunaitkutikharnik, ilauyutlu ilitagidjutikharnik talvuuna naunaiyagiikhimayut aulangituniklu ayungnautiqagtunik auladjutikharnik;
- Iltariyaunigit ihuaqhalaagtut, hiniktavrikhat amirijutinilu pigiarutit;
- Mihaaqtat anginiqhait (pidjutait) ilakkut hulaqutit kinguani uuktuutit ihuaqhainikkut aktilaangit; unalu
- Tikuaqhilutit ihumagiyaayunik, pivalianiganiklu, kiguani amirijutiniklu pigiarutinik.

Tamna Ayuittiagiikhimayut naunaiyainiaqtut qanuq Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaagtut Qaujimajangit, unalu/unaluuniit Nunalaani Qaujimajangit katitiqtauvakhimayut **ihivriuqtauvakhimayut, ihumagiyauniaqtunlu** iniqtirutikharnik tuniyauvakhimayut talvani hulaqutit titiraqhimayunik. Una ilaqaqtut ilitturipkaidjutinik tunidjutinik (imaakiaq nunanik aturninik, huradjanik qanuriliurutinik), apiqhuutinik ihumaaluutiniklu uqaqtauvaktun, ilaupkainirnik ukunani inungni, qanuqtullu qaujihimaniit havaktauvaktun tuniqatigiikhugillu. Qanuq Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaagtut Qaujimajait, uvaluuniin Nunallaat naunaiyaqhimayut, imaalu maligahat katitirnimun, munaridjutikhat, atungniillu Inuit Qaujimajatuqangit aalanganiaqtut aviktungniinun nunallaanunlu. Tukhiutit **akhuuqhayaayut ilauqatigilugit** atuqtauyut Aviktungniini Inuit Katimayiit uvalu nunamingni timiqutingit inmi havauhiitigut uvalu nakuutqiatigut atuqtauyut havaktauyut (takulugu [Ilaliutihimajuq C](#) titiraqhimayut Timiqutingit ilauqatigiingnirmun Nunavunmi ukualu nuatqatitik nunagijaujut). Itqumatquyayut tapkua, ilauyut, inungnun ilauqatigiingnirit katimadjutillu haffumunga Inuit Qaujimajatuqangit aalakiit iqaiyautit (takulugu [Ilanga 4.4.1](#) piyakhanun ilauyut Inungnun Ilauqatigiingnirmun).

Tukhiutit akhuuqhayaayut taiguarlugit ukua NIRB-kut Ikayuqtiatigut Maligahait mamitiinirmun Inuit Qaujimajatuqangit, piinialgit uvani: <https://www.nirb.ca/content/guides>. Aallat maliktakhat ilaujut, kihimi kirlivikhaqangitut hapkununga:

- Havaqatigiplugit Tikkuqaqtauhimajut Inuit Timiqutingit katitirnimik, munaridjutikhanik, aturnikhaniklu Inuit Qaujimajatuqangit (ilaujut tutquumaviit imaalu uqautigilugit naunaitkutikhat);
- Ilaliutiblugit Inuit Qaujimajatuqangit nalunaqtuliqinikkut upautidjutit uvalu naunaiqtakhat. Uqautikhanut ilaujut:
 - Uqautigiblugit Inuit Qaujimajatuqangit nalunaqtuliqinikkut naunaiyautit uvalu naunaiqtakhat,
 - Unnirturni kitutliqak inait tahmaat piqarnit havagutailu kangiqhimani allatqit uvaluniit tapkuat allatqit iniqtaunit piyauyalat,
 - Iltaqhidjutikharnik huuq (taima anginirmik apiqutingnik) atauhiq hanaqidjutikhaq ihumagiyaavakhimayut allamun,

- Kituni ihuigijaunirni/aallanguqtirnikkut inirutinik, naunaijarnirnik nutaanguqtiffaarnikkulluunniit qanuqtun hapkuat inirutit pihimajun naunaitpiaqhimauniku naunaijarnirnik taimaatun qanuqtullu aallakkiit inirutit ihuaqhaqtauffaaqtun talvuuna aallanik ilaupkainikkut.
- Takupkaqtittiplugit Inuit-hivuliqhuqtut maliktakhat maliktauvaktut;
- Uqautigiblugit Inuit Qaujimajatuqangit
 - Naunairlugit ihuariyauyut naunaiqtauhimayunut
 - Naunaiyaangat qullirutikhangit akhurnaqtunik ilitarijahimajut ayungnautigivakhimayut
 - Kangiqhipkarlugit havaakhanik munaqhiyut atugakhat
- Naunaiqhitikhat inirutait pijauvaktut ihuaqtumik; unalu
- Niriuktauyut atuqtauyut katitigaangata, katimayut, nipiliurlugillu Inuit Qaujimajatuqangit, ilauyut:
 - Akiituq, Hivuani, uvalu Kangiqhidjutitqaqtut Angirutit tamainin ilauyunin
 - Nanminiqauqtuq, munaqhidjutikharnik, tutquqtigiyaangat, piyaangatlu Inuit Qaujimajatuqangit
 - Naunaiyaqhugit uvalu naunaiyaqhugit Inuit Qaujimajatuqangit
 - Upautiluni aalakiigutininik naunaiqtakhat qitqani uvalu nunallaani
 - Ihuaqtunik naunaiyarlugillu nunallaat tapkua Inuit Qaujimajatuqangit uvalu iniqtigutait piyauyut ihuaqtumik
 - Transmiting Inuit Qaujimajatuqangit Tuhaqtittinirlu Inuit Katimadjutaini
 - Kiklikhait uvalu atukat aktilaangit
- Attautit Qaujimajait tigumidjutitqaqtut ilauyut uqautiginikkut uvalu nutaanguqtiqhugit Inuit Qaujimajatuqangit aalanguqtaqtut attautinun havauhianun.

4.4.2.1 Qanuriliurutingit Katimaniq Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit

Tamna Ayuittiagiikhimayut tuniniaqtuq kangikhidjutikharnik talvuuna hanaqidjutikharnik atuqtauvakhimayut katitigianganik, kangikhidjutikharnik, ihivriudjutikharnik, unalu synthesize Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, Nunallaani Qaujimajangit, ilauyutlu ikiniqaqtunik, kihimi kiklivikhaqangituk ukuninga:

- Aturningga katitiqtait Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit taigualiurninnganit, tutquumavingit, aadlatluunniit tunngavingit, unalu hivulliqaanga Havaakhat naunaiyainiq ihuaqhaininnganut;

- Havaklugit ilihaidjutit atuqtauyut havagiangini Qaujimajangit uqautiginikkut;
- Pigiarutit upitpangniginik uqatiaqtuq [Ilangani 4.4.1.3](#);
- Havaangit munariyakhangillu tamaita ihumaaluutigiyayut inuit timiqutigiyayullu katitiriami, naunaiyainiq, naunaiyainiq, naunaiyariamilu una nampangit (unalu ilaayut Ilihimaninnganik naunaiyainiq); unalu
- Ihuaqtut maliktakhat ihuaqtut aktuqtauvaktut Inuit nunallaangit utiqtiffaarutikhanik hivituyumutlu tutquumavikhanik Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaahimajut Qaujimajatuqangit, imaalu Nunallaani Qaujimajatuqangit, ilitariplugit nanminiqaqtut uumani naunaitkutikhami.

4.4.2.2 Naunairutikhangit Qanuriliniillu

Hulaqutinun Uqautait naunaiyaqhimayut naunaiqtakhat uqautayut atuqtilugu attautit ilauqatigiingnikkut kitunun hapkununga Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait naunaiyaqhimayut uvani [Ilanga 4.4.2](#). Ilaliutihimayut naunaiyaqhimayut tapkua ilaayukhat, mikiniqhani:

- Akhuurutit katitiriangini ilihimayatik Iningnikhanin, arnat, inulramiit, kikliqarlugit katimayit, uvaluuniin anguniaqtut Qaujimajait tukhiqtauyut havaakhat nayugait uvalu avikturniini naunaiyautit nayugait;
- Qanuq apiqhuutit uvalu ihumaaluutit uqautayut;
- Upalungaiyautit upalungaiqhimalutik ihivriuffaarlugit Qaujimajangit tigumidjutiqaqtut;
- Naunaitkutikhangit qanuq Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaahimajut Ilihimajainik, unalu Nunallaani Ilihimajainik kangiqhidjutiqaqtunik havaakhat ayungnautiqaqtunik ihivriudjutikharnik havakhimayut; unalu
- Ilihimayainik iliqatigiikhimayut iniqtiqhimayainiklu ilitugipkaktauhmayut tapkuninga Ilihimayainik tigumidjutiqaqtunik.

Tamaini uiguini Akturnigagut Uqauhirmi, Kivgaqtuqtip uqauhiriniaqait qanuq ilaliutiniganik Inuit Qauyimayatuqaginigini, Nunaqaqqaqtut Qaujimajangit, Nunagiyaayumilu Qaujimajangit inikhani havaami qanurinikhanik, tungavikhanik naunaitkutininik katitirniniginik, hulaqutait nalautaarut, agiyunik ilituqharniganik, pivalianiginiklu ihuaqharniginik munarinigagulu pinahuaruti.

Imaakaffuk aadlatkiirnik qauyimayainnik Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Nunallaanilu Qauyimayait nalunaqtuniklu iniktirutait, Tukhiutit ihumagiyakhait havaktakhait uukturiamingnik qayagiyaunikkut hivunikhaliugutihanik (naunaiqhimayuq aadlamik uvani [Ilangani 2.3](#)) ilitturipkaiffaaraangamik ihuittumik. Qanuriniitunik imaaton piquaqtuq anginiqharmik nalunaqtumik, Tamna Tukhiutit havaqatigiingniaqtuq aituiyaangat ilaayukharnik qaiyaangat ayungnautiqaqtunik upautikharnik talvani kiklivikhangit talvani *Nunavut Nunataarutaanut Angirutaa* tuniyaangatlu naunaitumik ilitagidjutikharnik ihumaliurutikharnik tunngavikharnik pidjutikharniklu havaqatigiiktukharnik ihuaqhaidjutikharnik allatqiinik nalvaaqhimayainik

talvuuna nallunaqtunik Qaujimajangit Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, unalu Nunalaani Qaujimajangit naunaiyagiikhimayut talvanga Ihuaqtumik.

4.4.2.3 Munariblugit Hiamitailinikkut naunaiqtakhat

Piinariaaqinikka Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit, pittaarninngaluuniit aadlanut uqariami inungnut, kikliqaqtaaqtuq uumannga uqariyaqtamingnik hiamitiqtaulimaittunik aadlaniklu ihuaqtunik uqariyaqtamingnik. Tukhiutit pigiami ihuaqtumik qanuriliurutingit piinariaaqigiami Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit naunaipkarlugulu Qaujimajangit aadlanut tamainnut pivallianiq havaakhamut unalu Hulaqutinun Uqautait. Quviahuutit tautuktitiyukhat tapkua angirutiqahimayut Ilihimayamingnik tigumidjutiqaqtunik katitiriangini uvalu aturlugit ilihimayatik uqautauyut pivallianirmun Hulaqutinun Uqaqtainun.

NIRB-kut kangiqhiyait Ikayuqtinga iliuraqtaaqtuq hiamitiqtakhaungittunik angirutingit naunaiqtaa kitut naunaiqtakhat aadlanut uqaqtautaaqtuq pingitpalluuniit. Una uuktuutigillaklugu, qayangnaqtut naunaiqtakhat ukunatitut ihuaqtuq angunahuarniq unaluuniit angunahuarniq nayugangit aadlanut uqainnarialik ilihimayunit tigumidjutiqaqtut Ukununga Tukhiutit naunaipkaiyuq havaakhamut ihumaliurutingit (ukunatitut havaakhat piliurninnga, hulaqutatit naunaiyainiq, ihuaqhigiamilu qanuriliurutingit) aadlanut piumangittut inungnut. naunaiqtakhat akhuurnaqtut Hulaqutinun Uqautait naunaiyaqhimayut uvaluuniin naittumik naunaiyaqhimayut tunihihimaitumik naunaiyautinik (anguniarnikkut tukturnik atuqtauyut nayugaini uvalu ihuaqhainikkut aktilaangit iliugaqtauhimayut).

Tukhiutit havaqatigiyakhait Qaujimajangit tigumidjutiqaqtut uvalu naunaiqtauhimajut Inuit Katimayit ihuaqtunik atugahanik tutquqtirinikkut uvalu uqautigilugit naunaiqtakhat uqautauyut. Piqarniaqtuq qanuriliurumi taimaa, angirutimik Ilihimanirmut tigumidjutiqaqtut, Tamna Tukhiutit aadlanut uqaqtaaqtuq hiamitiqtakhaungittut naunaiqtakhat Katimayianginnut naunaipkariami ihumaliurutinginnik. Titiraqhimajumi NIRB-kut Maliktakhangit Qanuriliurutingit, Ikayuqtingit titirainnarialik pigiaqtdjutimik NIRB-kunnut apiriyuq titirarmik hiamitiqtaulimaittuq nivingaqtulimaitturlu inungnut. Ikayuqtiqaujuq naunaiqhinaqtuq imaaluuniit naunaitkutikhanik ihuaqtunik pidjutiqaqtunik nanminirijaujut imaaluuniit hiamitiqtakhaungittunik ihumaluutaujunik tadjja.

4.4.3 Qanurinningit Aktuumanirmut Naunaiyautit

Anginia hulaqutip ihivriurutip ihumaliurutaa:

- kiklikhangit ihivriurutit, ilauyut atukafuutitut kiklikhaillu havaakhanut;
- hivuliuyukhat ayuqhautit tapkua ilauyut tukhiqtauyumun havaakhamun; unalu
- ihumagiyaunginaqtut nunami uvalu inungnun-maniliurnikkut ilauyut uvalu angitqiat auladjutit ihumagiyaayukhat.

Ihivriuqtillugit, NIRB-kut naunaiqtait qanurittakhanik Naunaiyaininnga qanuqtut ihumagiyaamingnik Ikayuqtiyunit unalu piumayut ilauyut (ukunatitut Kanatap Aviktuqhimayunilu

Kavamanga havagvingit, Tikkuqaqtauhi mayut Inuit Timiqutigiyangit, ilauyullu inungnut). Aallanik naunaitkutikhanik, ihivriudjavatit hailijut maliktakhanik atuqtakhanik <https://www.nirb.ca/content/guides>. Taimaa Tukhiutit tikkuarumi tunigiami Havaakhamut Uuktuutikhat quviagigumiuk ihariagiyangit NIRB-kut ihivriurniq Naunaiyainnngani, ihumagiyauyuq ilaugiamingni hulaqutait nunallaangit, ilauyut inungnut, ilauyullu naunaipkariami piliurninnganik qanurittakhanik.

4.4.3.1 Ihumagiyauyuq Nunamik Haniraijainiq unalu Inungnut-Ikajuutikhangit Ilagijangit

Naunaitkutaq 7: Ihariagiyayut uumunnga Ilitariniq Ilumuurutigiyanginnik Ilagiyangit

Naunairlugit ihumagiyauyut avatingit uvalu inungnut-maniliurnikkut ilauyut, havauhiit, uvalu ilauqatigiingnikkut tapkua hulaqiniaqtut tukhiqtauyunin havaakhanin. Uqatiarnigit pigiarunmi tikuaqhijutinik ilituqharniginiklu ihuilijutinik nakurutauyuniklu hulaqutait atulirumayauyuup havaap ihumagiyauyuni ilagiyaini.

Hivulliuyukhat ihumagiyauyut ilauyut tukhiqtauyumun havaakhamun naunaiyaqhimayut ilaayunin.

Hulaqutinun Uqautait naunaiyaqhimayut ihumagiyauyut ilait naunaiyaqhimayut hulaqutinun naunaiyautit. NIRB-kut naunaiqtait ilumuutut ilagiyangit ilagiyanganik avatinganut unalu inungnut-ikajuutikhangit avatinga akhuurutauyut kitunut aviktuqhimayunut uvaluuniit nunallaamut. Hapkua hivumut naunaiyaqhimayut ihumagiyauyut avatingit ilauyut uvalu ihumagiyauyut inungnut-maniliurnikkut ilauyut. Naunaiqhimayuy [Ilangani 3.1](#), Hulaqutinun Uqautait ilaliutiyakharaluangit havaangit ilauninngalu ukunanit ilumuutut ilagiyangit tikkuqaqtauyut pilaqutiniaqtuq uumannga tukhiqtauyut havaakhat.

Kingulliq titiraqhimayut ihumagiyauyut ilauyut tuniyaulutik uvani Hulaqutinun Uqautait iniqtauniaqtut malikhugit amigairyuumilugit uvalu idjuhikhait tukhiqtauyut havaakhat uvalu pidjutigilugit ilihimayatik avatiinun uvalu inungnut-maniliurnikkut avatiit pihimayut inungnut ilauqatigiingnikkut uvalu pittiangnikkut ilauqatigiingnikkut haffumunga Inuit Qaujimagatuqangit, Nunallaat Qaujimagait, uvalu Nunaqaqaqtut Qaujimagait. Titiraqhimayut ihumagiyauyut idjuhiit uvalu inungnut-maniliurnikkut ihumagiyauyut ilauyut ihuaqtut uyagakhiuqtut havaakhat Nunavunmi piinarialgit uvani [Ilaliutihimajuq E](#). Una Titiraqhimajumi unagungituq, tunihiyuq ihuaqtumik aulagutaanun haffumunga Ikayuqtip naunaiyautainun ihuaqtut akiit ilauyut.

Akituniga ilagani ihumagiyauniaqtut pijutiqagituq ilauniganik nunami, kihiani akituniganik iliyauniganik ilagiyaini inuit, ukualu igilraat aturniginik, ilitquhirmi inuuhirmilu ilaliutiniginik, inuuhiqatiarnirmiklu. Tamna Tukhiutit tuniniaqtuq tunngavikhamik pukugianganik nunalaani aulayutlu ihivriudjutikharnik talvuuna naunaiyagiiqhimayut naunaitkutit tuniyauvakhimayut. Tamainun ihumagiyauyut ilauyut atuqtauyut naunaiyautini, Tukhiutit naunairlugit, uvalu naunaiqhimayut naunaiyautit, unalu qanuriniit, uvaluuniin kiklikhait, imaalu naunaiyaqhimayut kikliit hulaqutit tapkua atuqtauniaqtut naunaiyagianganik aalanguqtiirniit akiit ilauyut titiraqhimayut uvani [Ilangani 4.5.5.6](#).

Ihuaqqat, imaatunitpata ukua aturniaqqtut ilagiyait uqautauyariaqqtut nunauyani naunaitkutiniiluniit, naunaitkutit kinamut ukua ihuaqtut pidjutauyulu (ila, pijutiqaqtut nunami, inuuhirmi manikhaqhiurutinilu (ukualuat aaniaginigit, ilitquhirmi, igilraarnitat, igilraarnitat, tuninguiqtirijutinik, pulaaqtuliqinikut, nalaumaniginik) inuuhiqatiarnirmik, ahiinikluniit ihumagiyaayunik. Tamna Tukhiutit naunaiyayukhaq naunaitunik nunami hanigaingit avatingitluuniit taima ihumagiyaunginaqtun, aulahimayutlu anginirmik avikturvingmi avatingniitunik inuuhirinikkutlu-maniliurutikharnik avatikharnik pittiarutikharnikluuniit. Tamna Ikayuqtuq naunaiyaqtaakhaa qanuqtut ilumuurutigiyangit ilagiyangit tikkuqaqtayut unalu qanuriliurutingit atuqtauyut itqurnarutigiami naunaiyariamilu hulaqutait uumannga pijaujumajuq havaakhat htumut ilagiyangit.

Tamna Naunairutikhaq ihumagiyaayuq ilitagiyaangat pijaujumajuq havaakhat hanaqidjutikhangit hulilukaarutikhangitlu taima nigiktauniaqtun ilauyukharnik pukuktauhimayunik ihumagiyaahimayunik hanaqidjutikharnik. Hapkuat ilagiyangit/hulilukaarutingit katitiqtaaqqtut hapkununga qanurittakhanik:

- Iluaniitut uvalu hulidjutit ilauyut nayugait upalungaiyautin, igluqpinikkut, auladjutinun (ilauyut ikiliyuumiqtut auladjutit), ihuaqhaidjutit, kitut ihuaqhaqtauhimayut, tadjakaffuk umikhimanikkut (munariyaayut uvalu ihuaqhaidjutit), kingulliq umikhimania (pivalianiq uvalu utiqtitauffaqqnikkut) uvalu kinguani umiktaukpat tukhiqtauyup havaakhap; unalu
- Iluaniitut uvalu hulidjutit havaktauyut havaakhatigut pivallianingmun, kitut atuqtauniaqtut ihuaqtumik tautungnaqtunik hivuniptingni.

4.4.3.2 Naunaiyainiq Kiklikhangit

Naunaitkutaq 8: Pitquyauhimayut Hapkununga Avatiinun uvalu Tadjakanun Kikliit

Ilitariyauningit inikhait uvalu atukafaarnigit kikliit hulaqutinun naunaiyautit.

Anginia uukturumajaqtup havaakhap ilaqaqtukhaq qujaginnanik NIRB-kut naunaijaqtauhimajunik havalakpaktuni kiklikhainnilu kiklinginni. Tamna inikhalik atukafaarnilu kikligiyai atuqtauyut aktuani qauyiharninut aalatqingulat pipugit aturniqhat ilagiyai ihumagiyaunilu ilikkut ilagiyainut.

4.4.3.3 Spatial Kiklingit

Hulaqutinun Uqautait naunaiyarniaqtait aktilaangit tukhiqtauyup havaakhap naunaitkutait ukualu kiklikhait nayugait hulaqutiniaqtut havaakhanun pihimayut kikliinun atauttinun qanuriniitigut hulaqutinun. Tamna Akhuraaluk ihariagiyaayuq uqaqatigigiami pilaqutiniaqtuq nunallaangit, inungnut, ihumagiut ilauyut unalu NIRB naunaiyalirumi nayugangit kiklikhangit atuqtauyut hulaqutatitni uqaqtanginnik. Qanuriniitigut uvalu imaatuninmangaat tukhiqtauyup havaakhap, Tukhiutit akhuuqhayaayuq ilauqatigilugit kavamatkut havagviit timiuyullu imaalu nunamingni kavamat uvalu avikturniini Nunaqaqaqqtut katimayit kitut ilauyut hulaqiniaqtut uvaluuniin piumayamingnik tukhiqtauyunun havaakhamun.

Hapkua kikliluut kikliit ihumagiyaayut mikiniqhaq hulaqutinun naunaiyautit:

- **Nayugahanik ihivriututit nayugait:** tukhiqtauyut havaakhaq tungavia (imaa, imaatun havaakhat hulidjutit havaktauniaqtut, ilauyut tukhiqtauyut igluqpait, igluqpait uvalu igluqpinikkut, ingilradjutikkut pihugviit, apqutikkut, uhidjutit apqutait, taimaalu auladjutit/hivumuuqtinikkut, imakkut taimaangnikkut uvalu iliugarnikkut, uvalu angikliyumirlugit uvaluuniin aalat nunamin ikayuutit katitiqhiyut ikayuutikhat havaakhanun iqaiyarnikkut havauhiit uvalu hulidjutit).
- **Nunamingni Naunaiyaiviinni:** nayugaat ilaupkaiyut, uvalu ahiagut nayugaini naunaiyautit, imaatun piquaqtuq ihuaqtumik pidjutinik hulaqutinik pidjutiqaqtut havaakhanun hulidjutinun atugakhat tukhiqtauyumun havaamun, aulahimaaqtumik hulidjutit, uvaluuniin ihuangitumik auladjutikkut qanuriniit. Nunap kikligiya naunairutiqaqniaqtut talvuuna hanaqidjutikharnik ihumagiyauliqtun (imaatun itunik, nunalaani ihivriudjutikharnik nayugaani naunaiyagiikhimayut talvani imarmiitunik avataini allangurniaqtut talvanga naunaiyagiikhimayut talvani avatiliqinikkut avatingni).
- **Nunami Ilituqharnigagut imaatun:** inikhaq iluani piquaqtuq atulaaqtunik turaarviulaaqtunik, ukunani, hanahimagituniklu nunami inungnilu manikhaqhiurutinilu hulaqutait atulirumayauyuup havaami ilaliutillaqtunik hulaqutait ahiinik havaanik, pijutaulaaqtut aulavalianiginik hulaqutait. Nunat kiklingit aviktuqhimayuni naunaiyainiq ihuaqturlu ihumaaluutigiyayut ihumagiyauliqtut unalu imaatun ittut unalu nunangit, nunallaangit, ilangalu Nunavunmi aadlallu aviktuqhimayut Kanatami akhuurutauniaqtut naunaiyaininnganut hivituyumik- hulaqutait uumannga pijaujumajuq havaakhat. Tamna Naunairutikhaq uqaudjivakhimayut ihuaqtumik ihumagiyaangat nuutirnikkut ayungnautiqaqtunik ilitagiyaangat ihumagiyaunginarniaqtun hanaqidjutikhangit ayungnautigiyaingitlu Nunaqaqqaqtut Katimayiun ihuaqtumik. 35 pilaarutit talvuuna tingmitikkut tariurmiituniklu ingilravikhangit (pigiaqagumi) tukhiqtauhimayunik havaakhanik.

Hulaqutinun Uqautait naunaiyautaniaqtut kiklinun attautit ihumagiyaayut ilauyut attautinun uvaluuniin ilauyut auladjutit atuqtauyut ihivriuriangini ihuangitut uvalu ikayuutaayut hulaqutit tukhiqtauyumun havaakhamun uvalu tunihilutik ihumagiyaayut attautinun kiklinun. Kiklikhait ihivriurutit tukhiqtauyut havaakhat ihumaliugutauniaqtut pihimayut hapkunani qanuriniitigut:

- Tamna iqaiyalinikkut anginirmik havaakhat hulilukaarutikhangit, ilauyut ingilravikhangit;
- Anginiqhait nunami imarmiutaniklu avatingit nunamilu ayungnautiqaqniaqtun talvuuna pijaujumajuq havaakhat, pidjutigiblugit pidjutit imap kuviniit, uvalu nuutirnikkut uvalu/uvaluuniin inuuhit auladjutait huradjatigut huradjat, uvalu tautuktitiblutik tautungnaqtunik nunaitigut anginiqhait hulaqutit, ikayuqtauyut nalunaqtuliqinikkut atugakhat, Inuit Qaujimagatuqangit, Pitquhikkut Qaujimagangit, uvalu Nunallaat Qaujimagait;
- Nunamiutanik akturnigit (ilaa, pijutaayunik halumailrunik aularutinik, bioaccumulation-nik, nipiquqtunirmik);

- Nunallaat (tamangnik iluani hilataanilu Nunavunmi Nunataarviup Iluani) turaaqhimayut uvaluuniin turaaqhimangitlutik tukhiqtauyunin havaakhamun;
- Qanuraalungnitat igilraat tajalu nunami unalu/uvaluuniit imarmiutanik aturniginik hulijutunik, agunahuarnirmilu, iqalukhiuriami, katimaqatiriini, inuqarnirmi, nunamilu aturniginik ilaa ilitquhirmi aturniginik, aulaarnirmi maniqamilu, ilitquhirmilu ilaliutiniginik (hivuani, taja, hivunikhamilu) aktuqtaulaaqtut atulirumayauyumit havaamit;
- Aktilaangit, idjuhiit uvalu imaatuninmangaat kinguani, tadjamin, uvalu ihuaqtumik tautungnaqtut havaakhat uvalu hulidjutit kitut ilauyaaqtut hunanun titiraqhimayut qulaani; unalu
- Piniarungnaqhiyuq avatinganik unaluuniit inungnut-maniliurnirmut pilaqutiyuq hilataanit Nunavunmit.

Hulaqutinun Uqautait piqaqtukhat naunaiyaqpiqahimayumik uvalu tungavikhanik tamainun kikliinun uvalu aktilaangit piyauyut uvalu tunihilutik naunaitkutunik tapkua hulaqutiniaqtut nunallaat uqautaulutik mikhaagun hapkua amigaitut kikliit uvalu ihuarnikkut. imaatun Inuit naunaiyaqtauhimayut ahiagut klinik, ihumagiyaayut tuniyaayukhat atuliqhimaitangit. Nunamingni uvalu Aviktungniini ihivriurutit Nayugait aalakiingniaqtut qitqani huaktuinikkut uvalu qitqani ihumagiyaayut ilauyut uvalu/uvaluuniin auladjutit, pidjutiaqtut tunihinirmik havaktakhamun hulaqutinik attautinun ilainun. Una uuktuutigillaklugu, nunamingni naunaiyainiq naunaiyaqhimayuuq uumunnga imanga utuqqaup avatinga aadlanganiaqtuuq uumannga naunaiqhimayuuq avatinganut, aadlanganiaqtuuq uumannga naunaiqhimayuuq ingilraarnitanik naunaiyainiq. Tamna Ayuittiagiikhimayuuq piqagiaqangitun tuniyaangat anginirmik tunngavikharnik naunaitkutikharnik avatiliqinikkut tamangni qulaani naunaitkutikharnik kihimi tuniyukhat ihuaqtumik naunairutikharnik ilituqhaiyaangat aulahimayut avatingniitunik, inuuhirinikkut-maniliurutikharnik, unalu angikliyumirutikharnik ayungnautiaqtunik tukhiqtauhimayunik havaakhat.

4.4.3.4 Uunarniitigut Kikliit

Hulaqutinun Uqautait naunaiyarniaqtait atukafuktut kikliit tukhiqtauyup havaakhap uvalu ihivriurutit. Tamna Tukhiutit ihumaginiaqtun imaatun pigiaqagtunik, tamna havakaffuktukhaq kiklivikhanga havaakhat allanik talvuuna ihivriudjutikharnik, taima allanguqtiqhimayut tapkuninga ihumagiyaaulaqtunik pidjutikharnik. Talvuuna ihumaliurutikharnik inikhavikharnik kiklivikhangit, tamna atuqtaulaaqhimayuuq kiklivikhangit naunaiyaiyukhat allatqiinik ihuaqtunik naunaitkutikharnik talvani naunaiyagiikhimayut naunaitkutikharnik talvani naunaiyagiikhimayut naunaitkutikhangit unalu ihivriudjutikharnik avatigaqtunik, inuuhirinikkut-maniliurutikharnik, unalu angikliyumirutikharnik ayungnautiaqtunik tuniyauvakhimayut.

Taimaitutun kiklivikhangit, kiklivikhangit allatqiinguniaqtun talvuuna, allanik hunavalungnik, qanuritun ayungnautigivakhimayaingit ihumagiyauniaqtun ukiunganilu allanguqtiqhimayunik. Havaktaunia tadjakakap kikliinun piqaqtuuq malrungnik pidjutinik: kiklikhait atuqtauyut itqungniariangani aallanguqtirutit, uvalu atukafaaqtut uvalu qakugungurniit tapkua naunaiyaqhimayut hulaqutit. Tamna ikaangnikhaq aulavikhanga atuqtauvakhimayuuq

naunaiyaiyaangat allanguqtirutikharnik aulayukhaq nigiuktauniaqtun talvuuna tukhiqtauhimayunik havaakhat, ilauyutlu kinguliuyuq umikhimayuq unalu kingulirmi umikhimavikhangit, unalu lkayuqtiuyuq pigiaqaqtunik allatqiinik anullautikharnik ulapqiyukharnik.

Hulaqutinun Uqautait ihumaliurutiginiaqtaat atukaffuktut kikliit ilikkut nayugait upalungaiyautit, nappaqtiriniq, auladjutikhangit (ilauyut ikiglijuummirlugit aulapkaidjutikhangit), munaqhidjutikhangit, kittut ihuaqhaqtaujariaqaqtut, umikhimallaglutik (munarijaujut imaalu munaqhidjutikhainnik), Kingulliqpaaq umikhimajut (atullakhipkaidjutikhat imaalu aullaqtiffarutikhanut) imaalu kinguagut-umikhimajut, ilaujut upalungaijautikhat hulipkaidjutikhat havaktaujanginni atajumik uuktuutikhanut havaakhamut. Tadjakaffuk umikhimallangniaqtuq (uvaluuniin munaqhidjutinun uvalu ihuaqhainikkut) pidjutiqaqtut hivitunia umikhimahimaitumik tukhiqtauyuq havaakhat uvalu ilauyut munaqhidjutikkut uvalu ihuaqhainikkut hulidjutit. Kingullirpamik umiktirutikhanginik pidjutiqaqtuq aturuijautikhanginut ihuaqhaiffaangninga hulidjutit. Tamna kingulirmi aulavikhanga talvuuna aulavikhanga taima pijaujumajuq havaakhat piiqtaugumi auladjutikharniklu nutqaqtitivakhimayurlu taima naunaitkutikhangit uqagiikhimagumik utiqtitauvakhimayutlu taima nunamiitunik naunaitkutingnik piyagiikhimavakhimayutlu talvuuna malikhautikharnik angirutiaqaqtunik.

Atukaffuktut kikliit kinguani-atuqtauyut amigaitut ukiut, qanuriniitigut nayugait, qanuriniit havaakhat, uvalu atugakhat umikhimanirit.

Tamainnut tadjakaffuk kiklikhanginnik, hulaqutinun uqautait tuniniaqtuq ihumaliurutimik naunaiyainirlu kiklikhanganut tikkuqaqtayut, unalu qanurittakhanik kitut ilauninnga pilaqutiniarungnaqhiyunut nunallaangit, inungnut, aadlalluuniit piumayangit ilauyut ilaliutihimayuq nutauniqhanut ayuitamingnik, Inuit Qaujimajatuqangit, Qangaraalungnitat Qaujimajangit, unalu Nunallaani Qaujimajangit. Tamna lkayuqtiuyuq tautuktitiniaqtuq ihumaliurutikharnik pitquhiliqinikkut ublumimunlu nunami unalu/unaluuniit imarmiutanik atuqtakharnik nunamilu (taima, ublumimun, hivunirmilu) ilauyukharnik allanik hanaqidjutikharnik ihumagiyauniaqtun talvuuna naunaiyaiyaangat atuqtaukaffukhimayunik kiklivikhangit pijaujumajuq havaakhat. Una ilitugipkaqtauniaqtuq katimaqatigilugit nunamingni atuqtut.

Unaluttauq, tamna lkajuqtiujuq ilitariniaqtait piniarungnaqhijut hilaup aalannguqtirninga qakugunguqqan. Tamainni imaatan hivunirmi hilaup aadlangurninnga hulaqutait ilumuutikum ilagiyangit unaluuniit tukhiqtaujuq havaakhat ihumagiyauliqtuq, Tamna Ayuittiaqtuq ilaliutiniaqtuq aadlatqiinik qanurittakhanik piliuqhimayuq aadlatqiinik ihuaqtumik uuktuutinik uqarlugulu qanuriliurutingit tamarmingnut. Una uuktuutigillaklugu, piqalimaittuq qilaminnuuq qayangnarninnga nunap qiqumania mahaqtirninnga, kihimi Tamna Ayuittiaqtuq ilaliutiyakhaa hivunirmi piniarungnaqhiyuq una qayangnautinga piliurninnganut havaakhamut ilagiyangit talvani ihuaqtuq.

4.4.4 Naunaitkutikhangit Avatiliqinirmut Inuuhinut-Piyangaiyautikkut Avatingit unalu Naunaitkut Naunaitkutingit

Naunaitkutaq 9: Pitquyauhimayut Naunaitkutikhanut Naunaitkutikhat

Uqatiarnigit taimani inuujuhirmik tajalu tungaviyunik avatauyuk nunamilu inungnilu manikhaqhiurutinilu aulanigit iluani atulirumayauyumi havaami.

Hulaqutit Ihivriurutit ihumaginiaqtait *tadja* idjuhiit, iqaiyangnikkut, uvalu inungnun-maniliurnikkut avatiit pihimayut imaalu *aalatqiigutait* uvalu *qanuriniit qakugungugaangat*, ilauyut *ingilgaangnit* qanuriniit. Una uktuutigillaklugu, piqangitkaluaqtillugu tuktungit tunngavingit naunaiyainiq pigumitku, naunaingittuq piqalimaittuq tuktunik hivunikhami taimaa utuqqat nayugangit talvani, taimaalluq Inuit Qaujimagatuqangit naunaiqtait tuktungit.

4.4.4.1 Piliurnirmik Naunaijarvikhat

Aulaqtiriarunmi qanurinigit uqatiaqtut nunami, inuuhirmilu manikhaqhiurutinilu avatauyumi qanurinigini havaami pivaliagiaqtinagut. Naunaitkutikhangit naunaijautigiplugit qanurinningit ilaujut tamangnik amigaitqijaujut naunaitkutikhat imaalu naunaiqtauhimajut, pijariaqaqqata, kangiqhijaami ihuaqtut ilangit avatiliqinikkut naunaiqtauhimajut. Aulaqtiriarut ilaqarniaquq inuuhiqatiarnirmik, niqikhaqattiarnirmik, ilitquhirmi atuqtauyunik, maniqamilu aturniginik. Ilitariplugit ilauqatigiingniq ukunanit ilumuqtumik ilagiyangit unalu Inuit Qaujimagatuqangit unalu/unaluuniit pitquhimut atuqtamingnik, akhuurutauyuk Hulaqutinun Uqautait naunaiqtaa tamaat qanuqtut nutaaq qanurittakhanik avatinganik, uumunngainnaungittuq nalunaqtunik qun'ngiarniq, kihimi uumannga Inuit tautuktanganit. Tamna unniqtuta tapkuat atuqhimanit, *tadja* tuklit qanuritnit, tapkuatlu aktuanit aulanit ilaqarni ihumagiyauni hivuani havanguyut huliniitlu piyauni iluani aturiangi naunaiyarnit inait (havaakhait) tapkuat qaliriingni naunaiyarni inait. Aulaqtiriarunmi qanurinigit, unalu ikaangniit, qauyipkagauryariaqaqtut qahaktunik aturniaqaqtuniklu naunaiyainikut naunaitkutit unalu Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimagangit ilaujut:

- Ihivriurninnga makpiraaliuqhimayuk taigualiuhimayuk
- Nutauniqhanik ilituqhainikut unipkaanik
- Havaqatait-ihivriuqtait nulunaqtunik taigualiuhimajut
- Qanuriniit Nunaqaqaaqtut Qaujimagangit naunaiyautit

Tamna Naunaituk naunaiyainiaqtuq hanaqidjutikharnik atuqtauniaqtun pivalliajutikharnik ihuaqtumik tunngavikharnik, ilauyutlu qanuq inuit ilauvakhimayut aulatitiyaangat naunaiyagiikhimayunik atuqtakharnik. Piliurumik tunngavingit (ngit) Hulaqutinun Uqautait, Tamna Tukhiutit ihumaginiaqtait aadlat aadlatqiinguyut naunaitkutit unalu nalunaqtunik nampangit, ukunatitut Inuit aadlallu Nunaqaqaaqtut unipkaangit unipkaangitlu, qanuqtut ihumagiyangit nunannga, nakurudjutinga, niqiqattiarniq, pitquhitigut atuqtamingnik, nunamiklu aturninnga. Tukhiutit havaqatiginiyaqtait hulaqutiyyut nunallaat uvalu Nunaqaqaaqtut katimayiit ihuaqtumik naunaiyagianganit uvalu aturlugit una Qaujimagangit uvalu naunaqtakhait.

Ilitarigiami inmingnik aadlangurninngit qanuriliurutingillu, unalu atuqtaunginnarninnga aadlallu atuqtauffaanginnarialik phenomena, Tamna Ayuittiaqtuq katitirniaqtaa tunngavinga nampangit naunairiami piqaqtuq ikaarninnganik, naunaiyainiq, imaatunlu angikliyuumiqtuq tamarmik tadjakaffuk unalu imaatun ittut. Una uuktuutigillaklugu, amihuuninngit tuniqhaininngalu huradjanik ilihimajaujut aadlanguriami atuqtaunginnarninnga qakunguraangat unalu nunangit qaffinik ukiunik havagiami maniqqami ihivriurniq ihariagiyauyuq katitiriami ihuaqtumik tunngavinga naunaiqtakhat tamainni ukiungani. Unalu, Tamna Naunaiyainiq ihumagiyakhait ittut hulaqutait qanuriliurutingillu uumannga hilaup aadlangurninnga ilumuqtumik ilagiyangit.

Kangiqhigiami nunami qanurittakhanik unalu piniarungnaqhiyuq hulaqutait uumannga pijaujumajuq havaakhat, Tamna Ayuittiaqtuq ihumagiyakharaluanga piliurninnga tamaita avatinga unalu inungnut-ikajuutikhangit avatinganut munariniq pinahuarutingit naunairiami tunngavinga nampangit ihariagiyauyuq ikayuutauyuq kangiqhigiami ilauqatigiingniq ukunanit nunamit qanurittakhanik unalu piniarungnaqhiyuq havaakhat hulaqutait hapkununga qanurittakhanik. Tukhiutit akhuuqhayauyut ihaarlugit ihuaqtut ataniudjutit naunaiyaqhimayut atugakhat atugahani naunaitkutini katitiqhimayut. Upalungaiyariami upalungaiyariamilu ihariagiyauyuq tunngavinga naunaiqtakhat hivunirmi hulaqutatit naunaiyainiq, NIRB akhuraaluk akhuuqugiami Ayuittiaqtunik angiyunik havauhikhat ilaugiamingni pilaqutiyut nunallaangit, inungnut piumayarnullu ilauyut, unalu kavamanga unalu ihuaqtuq Aviktuqhimayuni Inuit Katimayiingit, unalu NIRB pitillugu piliurninnga pijaujumajuq havaakhat.

Mikiniqharmik, tunngavikkut ilitturipkaidjutit imailuqtukhat:

- Katitiqhimayut ihuaqtumik naunaiyaiyaangat ihivriudjutikharnik, ilauyukharnik, atuguminaqtuniklu nallautiqhimayunik;
- Ihuaqtut itqungniarnirmun hivuani-havaagahat (ingilgaat) tungaviit qanuriniit;
- Atuqtauyut itqungniarlugit hulaqutauniaqtut havaamin;
- Katitiqhimayut ihumagiyauyukhat ukiungani auladjutikharnikluuniit aallatqiinguyunik, naunaiyaiyaangat anginirmik ilauyukharnik;
- Ikayuutauyut naunaiyautit kinguani-havaakhap aalanguqtiirnit qaniinut;
- Katihimayut havaqatiriikhutik uqaqatiriiklutikluniit aturniaqqtunik ilauyunit, aallatqiinik ihumagiyauyunik;
- Takuukhauyuq atulaarniganiklu; unalu
- Maliklugit ilitagiyauyut naunaiyautit atugakhat uvaluuniin atugakhat piyaangini ihuaqtumik.

4.4.4.2 Ilaijarniq Nalujaungittullu

Hulaqutinun Uqautait ilauyukhat ayuqhautit nalunaqtullu ilauyut naunaiyautinun katitiquahimayut uvalu naunaiqtakhat atuqtauyut. Qanuriliurninnga unalu/unaluuniit talvannga piyakhangit pigiami naunaiqtakhat ayuqhautingit uqaqtauniaqtut, ayuqhautingit tunngavingani naluyut naluyauyut itqurnarutinganut hulaqutait, unalu pittaarninnga ihariaginaqtuq

akhuurninnganik piyut munariniq unalu ihuaqhainiq pinahuarutingit ([Ilanga 4.6.3](#)). Tamna Tukhiutit ilitagiyukhat taima nallunaqtunik Inuit Qaujimajatuqangit nalvaaqhimayainik allatqiinguyut ihumaliurutikhangitlu kingulirmik auladjutikharnik.

Nalunaqtuliginikkut naunaiyautit katitiqhimayut, naunaiqtakhat ilauyukhat uvani:

- nalaumayumik naunaitkutit atuqtauyut;
- hapiqhimaikum aktilaangit ilauyut tungavikhatigut naunaiyautit; unalu
- ilitagidjutikharnik anginirmik ayungnautiqagtunik ilihimayainik ilitugidjutikharniklu ihivriudjutikharniklu.

Tamna Tukhiutit ilauqarniaqtuq kituliqaak ayungnautiqagtunik naluyauyukharniklu ilitarijahimajut Qaujimajangit tigumidjutiqagtunik ilauyut talvani katitiqhimayunik kangikhidjutikharniklu Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaaqtut Qaujimajangit, Nunalaani Qaujimajangit.

4.4.5 Hulaqutit Ihivriungnirmun Upautiniq

Tamna ihariagiyauyuq hulaqutatit naunaiyainiq, naunaiqtakhaa:

- Tunngavikhangit naunaitkutikhangit (ilauyut aulayut ingilraarnitangniklu atuqtakharnik) auladjutikharniklu allanguqtirutikharnik;
- Hulaqutiniaqtut attautinun ihumagiyaayunun ilakhanun;
- Hulaqutiniaqtut uvalu aalanguqtirniit ihumagiyaayut ilait atayut auladjutinun (uvaluuniin katitiqhimayut hulaqutit), ilauyut piyaarnigit auladjutit pihimayaangini havauhiit uvalu auladjutait uvalu ikayuutikhat idjuhiit uvalu nunatigut aalakiingniit;
- Piniarungnaqhiyut angikliyumik aktuutingit uumannga pijaujumajuq havaakhaq uumunnga ilumuqtumik ilagiyangit unalu atuqtakhangit naunaiqtauyut;
- Piniarungnaqhiyut uumunnga avatingnun aktuutaulajut;
- Hulaqutiginiarungnaqhijun Nunaqaqqaaqtuni Inungnin uqaqujaujunun. 35 pilaarutit;
- Tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat pittaililugit, ikiliyuumirlugit, uvaluuniin naunaiyaqhimayut aktuqtauyut; unalu
- Pihimayaayut ilakkut aktuqtauyut kinguani ihuaqhainikkut aktilaangit iliugaqtauqpata.
- Naunaiyaqhimayut anginiqhait naunaiyaqhimayut hulaqutit.

Tukhiutit niriuktauyut ihivriurlugit hulaqutit tapkua naunaiyaqtauhimayut nunallaanin ayuqhautainun ihumaaluutinun, ihumagingitkaluaqtilugit Tukhiutit paqitatik itqungniaqhimayut anginiqhait tapkua hulaqutit. Una pipkaidjutiniaqtaa ilauyut nakuutqiamik ihumagigiami hulaqutait pigiami nanmininga iniqtiqtamingnik akhuurutaayut tahapkuat hulaqutait.

Hulaqutit naunaiyautit attautinun ihumagiyaayunun llanginun

Ihariagiyaayut hulaqutait ilituqhaunmik atuni akituniginik ilagiyait uqatitauyut uvani uuma [llangani 4.4.5](#) unalu [4.5](#)). Hulaqutait naunaiyautit attautinun ihumagiyaayunun ilaayut atadjutiqangniaqtut titiraqhimayunik havaakhatigut ilait uvalu hulidjutit kitut ilauniaqqat uvalu kitut pidjutiqangniaqtut hulaqutauniaqtut.

Titiraqhimajumi, ikpat, aadjikutaanikluuniit hanalrutimik atuqtauyukhaugaluq ilitarigiarmi hulaqutait havaakhamit avatinganit.

Tamna Tukhiutit atuquvakhimayutq ilaayukharnik ayungnautiqagtunik nunalaani, nunalaani, ihumagiyaayut ilaayut ilitagiyaangat ihuaqtunik hanaqidjutikharnik hanalrutikharniklu ilitagiyaangat tautuktitiyaangatlu pidjutikharnik ayungnautiqagtunik. Ihariagiyaangat naunaiyainirlu ihuaqtuq hulaqutatitnut naunaiyainiq avatinganut unalu inungnut-maniliurnirmut ilagiyaangat naunaiqhimayut [llangani 4.5](#). Atuqata nalautaagaayut ihuitunik hulaqutait, atulirumayaayutq mikhivaaliriagani pigiarutit ihuaqhiyauniaqtut ilaliutinigini munarijutinik upalugaiyautini titiraqhimayut [llangani 4.6](#).

Hulaqutit naunaiyautit auladjutinun

Atuqtaayunut Hulaqutinun Uqautait maliktakhat, auladjutit naunaiyaqhimayut imaa "atadjutait iluaniitut hunat tapkua ihuaqtut ihuaqhaqtauhimayut qanuq tapkua piyaangini hulidjutit".¹⁷ Attautit ihumagiyaayut ilaayut titiraqhugit auladjutit, kitut atuqtaungitut avaliingaaqtitaunirmun atadjutiqagtut. Una aktilaanga ihivriurut anginiqaqtuq naunaiyagianganik katitiqhimayut hulaqutit uvalu hulaqutit tamainun nunanun auladjutainun uvalu nunamik aturniit inungnin. Ajikutaanik kigulirmi naunaitkutini ihumagiyaayut ilagiyait ilaqaqtut ilituqhaunmi, naunaitut atuqtut ilituqhagaayut aalagalaaqtut. Ilaayut ihivriutautilugit, ilaayut inuit, niriuktaayut kangiqhipkarlugit kitut auladjutit naunaiyaqtauyut.

Pivikhangit

ilaumatigiikhugit nunami auladjutit tapkua ilaajut uumajut, iqaijarnikkut, inuuhiqattiarnikkut, uvalu maniliurnikkut ilaajut avatingit (imaa kuukkap auladjutait ilaajut imait, nunat, hilami, iqalukhiuqtut taimaalu.).

Auladjutikkut naunaiyautit anginiqhauyuq-aktilaangit uvalu ukpiginikkut naunaiyautit katitiqhimayut hulaqutit avatiptingnun uvalu tugaaqhimayukhat piyaarnirmik nunamin auladjutit (nunamingni uvalu avikturniini) pihimayaanganik idjuhiit uvalu auladjutait uvalu ikayuutikhat huradjatigut uvalu nunatigut aalakiigutainik. Akhuurninnga iliuraqtauyukhaugaluq ilaumatunirmut pilaqutiniaqtuq nunallaanut timiqutigiyayumut ilumuurutingalu iliuraqtauyut inungnit. Ilituqharnigit hanayauryariaqagtut ilituqharniganik hulaqutait ukua inuk ihumagiyaayut ilagiyainik ukua atuqtut. Ihumagiyaakhat ilaajukhat:¹⁸

- Tamna ihumagiyaaulaqtuq ilakhangit katitiginiaqtun hanaqidjutikharnik

¹⁷ Meadows, Donella H. (2008). *Ihumaginiq Uumani Timiqutigiyayut: Primer*. White River Piqutinga: Chelsea Green Publishing. P. 11

¹⁸ Titirarlugit kangiqhidjutiqagtut hapkunanga MVEIRB Pine Point Maliktakhat

- Piniarungnaqhiyuq inmikkuuqtumik unalu atayumik hulaqutait uumunnga ilumuqtumik ilagiyangit uumani timiqutigiyangillu
- Piniarungnaqhiyuq angikliyuumiqtuq hulaqutait ilitarigiami timiqutigiyauyut
- Hulaqutiginiaqtaat uvaluuniin aalanguqtirniit auladjutainun auladjutaini

Hulaqutit Ihivriurutit kangiqhipkaqtauyukhat imaa:

- Inuit Qaujimagatuqangit
- Nunaqaqqaagtut Qaujimagangit
- Nunalaani Qaujimagangit
- Nalunaqtuliqinikkut naunaitkutit
- Maliganun piyakhat
- Nunallaani ukpigiyait
- Ayuittiarnikkut ihumaliugutunik

Akhuurutauyut uqaqtamingnik hulaqutait naunaiyainirmut

- Makpiraaliuqhimayuq titiraq
- Havaqatait-ihivriughugit
nalunaqtuliqinikkut unniudjutit
- Hulaqutiginiaqtun nunalaangit
- Inuit, kavamat, timiqutauyullu
- Nalaumalugit
naunaiqtauhimajut
piyaaqqat
- nunat
nayugait

4.4.5.1 Hulaqutit Ihuaqhariiqlhimayut

Naunaitkutaq 10: Pitquyauhimayut Hulaqutinun Itqungniarnirmun

Uqatiarnigit qanuq ilituqhainikut naunaitkutit, Inuit Qauyimayatuqagitunik, Igilraat Qauyimayainik, Nunallaani Qauyimayainik atuqtauniginik nalautaariami hulaqutait.

Uqatiarnigit qanuq inuuhiqatiarnirmik atuqtuniklu aktuqtaulaaqtunik nunagiyauyuni takuukhauyut nalautaarnignik hulaqutait.

Uqatiarnigit qanuq upipkarniginik naunaitunik ikayuqtiriinik qauyipkaiyut hulaqutait ilituqhaut nalautaarutiniklu.

Ajuqhautingit uuminngaluuniit nalunaqtut ihuuluutauhimajut ihivriurnikhanut (ilaliutigangit uuktuutigijangit atuqhimajangit, nalunaitkutaq angmaumajut, unalu kiuviniit) nalunaiqtauhimajut.

Aalakiigutait iniqtigutait pihimayut Qaujimagangit ikayuutit uvalu naunaiyaqhimayut haffumunga Proponent's piimaluaqtainik, piqaqat, naunaiyaqhimayut uvalu naunaiyaqhimayut.

Tamna Tukhiutit ihivriurniaqtuq pidjutinik naitumik hivutunirmiklu atuqtakharnik, aulangitunik, havakhimayut, unalu angikliyumirutikharnik aktuutaujut - ilauyut avatingnun aktuutaulajut aktuutaujutlu Nunaqaqqaagtut Katimayiinun ihuaqtumik auladjutikharnik. 35nik pidjutikharnik -

tukhiqtauhimayunik havaakhat avatingniitunik inuuhirinikkutlu maniliurutikharnik avatingni, unalu ilaulukaarniq talvuuna ihumagiyaunginaqtun hanaqidjutikhangit anginirmiklu hanaqidjutikharnik ilauliqtun talvani. Tukhiutit pipkainiaquq uqaqatiriigutikhamik qanuq nalautaagat aalagurniginik hulaqutaitluniit naunaiyarniginik tungavikhamik qanurigininik (takulugu [ilanga 4.4.4](#)). Tamna Tukhiutit naunairutiqarniaqtuq ihivriudjutikharnik talvuuna ilitagidjutikharnik naluyauyukharnik aulahimayut tamangnun naunaiyagiikhimayut ayungnautiqagtunik. Tamainnut titiraqhimayut ihariagiyauyut naunaiyainirlu hulaqutatitnut naunaiyainiq avatinganut unalu inungnut-ikajuutikhangit avatinga takulugu [llangani 4.5](#).

Tamna Ikayuqtiuyuq naunairlugit ayungnautiqagtunik tamangnun ihumagiyauihimayunik hanaqidjutikharnik naunairlugit hanaqidjutikharnik naunairutiqarniaqtun tamangnin pijaujumajuq havaakhat, ilauyutlu hulaqutaujut aulahimayut talvanga ayungnautiqagtunik hulilukaaktunik ihuaqhaidjutikharniklu, taima aulatitihimayunik ihuaqhaidjutikharnik (imaatun itun, havagvikyuangit atuqtakharnik) atuqtauvakhimayut aulatitiyaangat auladjutikharnik atuqtakharnik. Itqungniarutit tuniyauniaqtut naunaiyautinik uvalu naunaiyaqhimayut, ilauyut hapkua:

- Unnirturni qanuq nalunaqtunik hanatyuhitlu tuhagakhat, Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaqtut Qaujimajangit tamnalu/uvaluniit Nunaliuyuq Qaujimajangit tuhaqhitai unniqturturni tapkuat unniqturturni aktuanit, naunairni mikhigiarni, anginiqparlu;
- Titirarlugit naunaiyarlugillu naunaiyainiq qanuriliurutingit, unalu kihitittiit amihunikluuniit uuktuutingit unalu naunaiyainiq (takulugu [ilanga 3.1](#));
- Ikayurlugit naunaiyautit, naunaiyautait qanuriniit uvalu iniqtigutait naunaiyautit ihuaqtunun taiguanun, unniudjutinun, ilauqatigiingnirmun, naunaiyautit;
- Titirarlugit ihumagiyauyut kikliqarniillu naunaiyautit katitiqhimayut uvalu naunaiyautit, uvalu Naunairlugit qanuq naluyauyut hulaqutinun itqurniarutit havaktauyut hapkununga;
- Naunairlugit kitut hulaqutiyut itqungniarutit naunaiyautit ilauyut ikayuutit nunallaanun uvalu attautinun, kitut ilauyut (naunaiqtakhat havaktauyaaqtut inungnun), uvalu qanuq ilauyut naunaiqtauhimajut uvalu ilaukpata hulaqutinun itqungniarutaanun (takulugu [ilanga 4.4.1](#));
- Qanuqtut Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaqaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait atuqtauyut naunaiyariangani hulaqutauniaqtut uvalu imaatun iniqtirutait pihimayut Qaujimajangit ikayuutit aalanganiaqtut, Kivgaqtuqtut naunaiyangniaqtait akhuurutit havaktauyut uvalu ihuaqhaidjutikhat, munagiblugit, uvalu hiniktarviit aktilaangit atuliqhimajait ihuaqharlugit hapkua aalakiigutait.
- Naunairlugit tamaita tukhiqtauuyut ihuaqhaidjutikhat uvalu ihuaqhiyuumirlugit munaqhaidjutikkut hanaqidjutit, piyaaqqat;
- Naunairlugit uvaluuniin naunairlugit ilakkut hulaqutit ; unalu
- Naunaiyailugit pidjutikharnik anginirmik igluqaqtunik ayungnautiqagtunik.

4.4.5.2 Hulaqutit Avatiptingnun Havaakhamun

Naunaitkutaq 11: Piqaqtukhat Ihuaqtumik Ayungnautiqatunuk Avatiliqinikkut talvuuna Havaakhat

Niriuktauyut hulaqutit avatiinun havaakhamun, ilauyut hulaqutit ilauyut idjuhiatigut phenomena, imaatun pidjutiqagtut idjuhikkut uvalu hilaup allanguqtirninga.

Tamna Tukhiutit uqarniaqtuq ayungnautikharnik avatikharnik talvuuna tukhiqtauhimayunik havaakhat, ihumaliugianganik naunairutingnik taima:

- Nunap uvingayut qayangnaqtut (ilauyut uvingayut nunap ataanilu, aalakiit uvaluuniin mahaktirlugit nunallaat, frost heave, hikukkut uvalu secour uvalu secourmik hulidjutit);
- Ihuangitut nunat qanuriniit (kikliit uvalu/uvaluuniin ihuinaagutit);
- Nunap qiqumaninganik (nunap qiqumaninga pijutiqaqtut nunap qiqumaninga auktuqpalianinga hanauyarninganilu nunap imaup akhurutainut pijutauniganit nunap qiqumaninganik);
- Hilarlukpiakhuni (qun'ngakpiakpaktut hulipkaidjutit, tipaittut, pilakhiijut aallallu); unalu
- Tariup hikua qanurinningit, tariup aktilaangit aulaniit, hilaup allanguqtirninga.

Nalautaarutaugaluaqtut hulaqutait avatauyumi Havaap hanayaulaaqtuq ilituqhaunmik nalautaaganik hulaqutait Havaamit akituniqaqtunuk ilagiyainik ([Ilangani 4.5-mi](#)), una ilituqhaut ilaqariaaqtuq uqaqatiriigutininik atautimukhimayunik atautimuktirninganiluniit hulaqutait avatiliqinikut qanurininiginik Havaami ilitariyauniginiklu aalangurningit pilaaqtut qanurilivalianiginiklu pijutauyut hilap aalagurniganit.

4.4.5.3 Hilaup Aallanguqtirninga

Naunaitkutaq 12: Piyakhat haffumunga hilaup allanguqtirninga Naunaiyautit

Naunaiyaqhugit GHG Puyuit uvalu Havaakhanun Hulaqutit haffumunga Hilap Aalanguqtirninga Uqariyaqtamingnik

Ilituqharnigit Havaap puyuum anialailaqtataa piqaqtuq (GHG) puyuit ihuaqtunuk puyuit ikikliyuumirlugit akhuurutit, turaaqhimayut, uvaluuniin hilaup allanguqtirninga maligat, maliruagakhat, uvaluuniit atugakhat.

Hulaqutit puyutigut uaqhiviinun, tamangnik nakuuyut uvalu ihuangitut.

Piyariaqaqat, aulayumik GHG inaunaiyautikhat.

Piyariaqaqat, amiakunik upalugaiyaunmik.

Tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat, ilauyut naunaiyautit nakuutqiatigut piinarialgit ayungnaqtunuk uvalu avatiliqinikkut atuqtauyut imaalu pidjutiqagtut.

Naunaiyaqhugit Havaakhat Hulaqutit haffumunga Ilumuuqtut Ilait iluani hilaup allanguqtirninga

Tunngavinga tikkuarniq hilaup uuktuutinga piyullu qanurittakhanik, unalu naunaiyainiq naunaitkutaq nalunaqtumik uumunnga hilaup uuktuutingit qanurittakhaniklu, unalu piyut hulaqutait aadlanut itqurnarutingit uumani Hulaqutinun Uqautait.

Hulaqutit hilaup allanguqtirninga ihumagiyaayunun ilakhanun.

Ihuilidjulaaqtunik ihumagiyaayunik ilagiyainik hilaup allanguqtirninganut, ilaayut qanuq ayuqharninganut ihumagiyaahimayut ilakhanut aallangurniarunaqhiyut qakugunguqqan, qanuqtutlu hamna kangiqhipkaidjutikhaq qauyihaidjutikhanik Havaakhap aktuqtauniinnik ihuaqtunik ilakhainnik.

imaatun ilauqatigiingniq atuqtauyut Havaakhmun, ilaudjutaa hilaup allanguqtirninga naluyayut ihivriurutinun Havaakhap hulaqutait quviagiyaayut ilaayut.

Qanuq tautuktitiniq uvalu naunaiyautit hulaqutainun hilaup allanguqtirninga ihumagiyaayunun ilakhanun uvalu tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat kangiqhidjutiquaqtut hapkunanga inungnun ilauqatigiingnikkut havauhiit.

Qanuq Tukhiutit ihumagiyaayuq uvalu pidjutiquaqtut Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait naunaiyautit hilaup allanguqtirninga hulaqutit haffumunga ihumagiyaayunun ilakhanun, ilaayut qanuq ilauqatigiingnikkut kangiqhidjutiquaqtut naunaiyautit uvalu tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat hulaqutinun ihumagiyaayunun ilakhanun.

Qanuq hilap aalanguqtirnira tuhaqtitait tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat, ukualuat mahulingainnikkut uvalu/uvaluuniin hungiutinikkut ihumagiyaayut ilaayut hulaqutinun Havaamin.

Ihivriungniq Havaakhat Hilaup Aalannguqtirninga Mahulingaijautikhanik

Tunngavinga tikuaqtamingnik nunami qayangnaqtunik pipkaidjutyurlo qanurittakhanik naunaiyaininnganut havaakhat mahulingaitjut, unalu qanuqtut hilaup kiklikhangit piyullu qanuriliurutingit naunaipkaqtait tikuariniq naunaiyainirlu.

Tunngavinga tikkuarniq hilaup uuktuutinga piyullu qanurittakhanik, unalu naunaiyainiq naunaitkutaq naluyayumik ilihimanirluuniit uumunnga hilaup uuktuutingit qanurittakhaniklu, unalu piyut hulaqutait aadlanut itqurnarutingit hulaqutatitni Uqaqtakhangit.

Qayangnautit uvalu/uvaluuniin hulaqutit haffumunga Havaakhmun hilaup allanguqtirninga, ilaayut hulaqutit uvalu ihumagiyaayut havaakhanun idjuhikhait, upalungaiyautinun, igluqpinikkut, auladjutinun, umikhimayullu.

Uqaqtakhangit hilaup aadlangurninnga akhuurninnga havaakhamut, unalu aulapkaininngit, maniliqinirmut pittaarninnga, pitquyauyuq uqariyaqtamingnik unalu/unaluuniit ikikliyuumiutiniq qanuriliurutingit, umingninngalu.

Tautungnaqtun Inuit ihumagiyaingit tautukhimayaingitlu talvuuna hilaup allanguqtiginikkut, Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajangit, Nunalaani Qaujimajangit, unalu ihuaqtumik pigiaqaqtun nallunaqtunik Qaujimajangit, iliugaqtauvakhimayut ilitugipkaiyaangat ilitugidjutikharnik ihivriudjutikharniklu hivunirmi ayungnautigivakhimayainik talvuuna hilaup allanguqtiginikkut.

Hilaup allanguqtirninga allanguqpalliajuq pidjutivakhugit Tununganirmi kayumitqiyauyumik ahianit Kanatami, unalu pingahuiktukhutik kayumitqijaujumik hilarjuami iidjuhanit¹⁹ Hilap alangurninnga naluyaujunik tamangnut nallautarutauvaktun hivunirmi qanuriningit, pinnahuaqtunik qanuriliurutit naliak alangurninnga nakuyuniklu nahuriyait talvanitunik, uvunalu nalukhanginamiklu nakurutaulutik havaakhat, uvunalu tutqikhaktauyukhatqanuriliurutikhangit.

Talvuuna, Hulaqutinun Uqautait ilaliutiniaqtuq uqaqatigiingniq hilaup aadlangurninnga, unalu qanuraaluktut kitut hulaqutait havaakhamut tuniyuq hilaup aadlangurninnganut (ukunatitut, puyuum anialailaqtataa (GHG) puyuit), hulaqutait hilaup aadlangurninnganut ihuaqhaqhimayut ilagiyangit, unalu havaakhat hilaup aadlangurninnga ayuqhautilgit piyullu hungiutiniq²⁰ qanuriliurutingit. Tukhiutit naunaiyaqtakhait uvalu ihivriurlugit piyakhat uvani [Naunaitkutani 12](#) pihimayut tadsa nalunaqtuliqinikkut qaujimajangit, Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait imaalu uuktuutit hilaup allanguqtirninga atugakhat. Ilaliutihimayut naunaiyaqhimayut piyakhat tuniyauyut ataani.

a) Ilitagiyaangat Havaakhat Ikayuutikhangit Talvuuna Hilaup Aalangnuqtirninga

Ihivriuriami hulaqutait uumannga tukhiqtaujuq Havaakhat, Hulaqutinun Uqautait ilaliutiyakhait uqaqatigiingniq uuminnga Havaakhat GHG anianiit pilaqutingillu Kanataup hilaup aadlangurninnga ikikliyuumiriami akhuurutingit. Tukhiutit munaqhiyut piyaangini maligahat, piyakhat, uvalu turaarutait ilauyut hilaup allanguqtirninga tapkua atuqtau yut uvaluuniin atuqtaulutik angigutikkut timiqutinin, imaatun Avatiliqiyit uvalu hilaup allanguqtirninga Kanatami. **Havaklugit ayungnaqtutigit naunaiyautit, ikayuqtut maligahait hapkunanga ihuaqtunik angigutinin timiqutitigit, imaatun Avatiliqiyit uvalu hilaup allanguqtirninga Kanatami.**

Uqaqatiriingnigit *ilaqarniaqtuq* ukuniga:

¹⁹ Kanadaup Aallanguqtirninga Hilaup Unniudjut (2019) <https://changingclimate.ca/CCCR2019/>

²⁰ Ihuilidjulaaqtunik uqatiaqtau yuq imaa: Nanminiriyait uvaluuniin iqaiyaqhimayut ihuangitumik hulaqutiyut. Ihuilidjulaaqtunik pijutiqaqtut aalatqiinik ihumagiyaayunik hunaqarninginiklu ilagiyainilu ihumalungnarniganik aanirutulaaqtuniklu piyaagani ihuaqhariagani ihuaqharlugilu. IPCC (2018) https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2022/06/SR15_AnnexI.pdf

- Nalaumalugit ukuat Greenhouse Kasiliit (GHG) maligakhangit, atugakhat, Maliktakhaitlu;
- Ikayuutit kanatami / aviktuqhimayuni (piinialgit) hiamitirnikkut ikikliyumirlugit akhuurutit;
- Katitiqhimayut Puyuum anialailaqutaa anianiit, pidjutigiyaangani puyuit ilauyut nunamun-atungnirit aalanguqataaqtut;
- Nakuunikkut uvalu ihuangitut hulaqutiyut puyutigut uarviinun;
- Taima aulavikhangit GHG ihivriudjutikharnik (piqagiaqagumik talvuuna aulahimayunik puyungit ikikliyumirutikharnik atuqtakharnik, hivunikhangit, unalu hilaup allanguqtiginikkut malikhautikharnik, atugakhangit, Maliktakhaitlu);
- Amiakuqarnaittumik upalungaiyautikhat (piyariaqaqqata ataani ihuaqtunik puyuinuit ikiglinahuarutikhanik uuktuutikhainik, tikitakhat imaaluuniit hilaup aalannguqtirninga maligat, atugakhat maliruagakhallu); unalu
- Tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat, ilauyut naunaiyautit nakuutqiatigut piinialgit ayungnaqtunik uvalu avatiliqinikkut atuqtauyut imaalu pidjutiqatut piyakhanik.

b) Naunaiyaqhugit Havaakhat Hulaqutit haffumunga Ilumuuqtut Ilaith iluani hilaup allanguqtirninga

Akhuurutauyuq ilitarittiniaqtuq aadlangurninngit qayangnarninnganut ilumuuqumik ilagiyangit pingmat hilaup aadlangurninnga unalu Havaakhat hulaqutait. Tukhiutit niriuktauyut aturlugit nakuutqiat piinialgit atugakhat ihumaliurutigilugit hivungani qanuriliugutit, ilauyut nunaryuami hilap atugakhat (uvaluuniin Nunaryuap Auladjutait atugakhat) hivungani hilap uvalu atugakhat hulaqutauniaqtut. Itquumayut atuqtukhat amigaitunik atugahanik imaaton ihagiagiyaupkata uvalu/uvaluuniin piyaaqqat uvalu qinirluni ayuittiarnikkut uqaudjinik havagiangini ihivriurutinik. Pidjutaayunun imaaton havagvingni atugakhat havaktauhimayut ikayuutikhat kitunun naunaiyautinun, tamaita ihuaqtut atugakhat, ihumagiyauput, uvalu naunaiyautit ilauniaqtut. Tukhiutit maliklugit maligahat hapkunanga ihuaqtunun angrutinun Timiqutingit, imaaton Avatiliqiyit uvalu hilaup allanguqtirninga Kanatami.

Uqaqatiriingnit ilaqarniaqtuq ukuniga:

- Tungavikhaa tikuaqhinnikkut hilap atugahainun uvalu ilauyut qanuriliugutit, ilauyut naluyauput ilauyut hilaup allanguqtirninga itqungnarutit;
- Hulaqutait hilaup allanguqtirninga ihumagiyauput ilauyut kihimi kikliqangitut hapkununga:
 - Hulaqutit hilaup allanguqtirninga akhut hulidjutit ilauyut tipayut, hilap, taimaalu hulaqutit akiinun ilauyut (imaa iqaluit hulaqutit hinaanun nungutirnanun);
 - Naunaiyaqhimayut hulaqutit hilaup allanguqtirninga naunaiyautaanun uvalu akhut hilap kikliini ihuaqtut Havaakhamun uvalu ilauyut hulaqutit ihumagiyauput ilauyut (imaa nuutiqhugit nauhimayut uvalu huradjat, nunap qiqumaninga mahaktirnia);

- Ihuangnikkut, hulaqutiyut hilaup allanguqtirninga qayangnaqtut avatingit idjuhiit uvalu/uvaluuniin ihumagiyauyut iluani nunami uvalu imarmiutat avatingit (imaa qayangnaqtut nunat tautungnaqtut);
- Ihuilidjaulaaqtunik ihumagiyauniqaqtunik ilagiyaini hilaup aalanguqtirninga, ilauyut qanuq ayuqharninganut ihumagiyauyut ilakhanut aallanguarniarunaqhiyut qanurinniinik aallanguarniarunaqhiyut tadjakaffuk anginingani Havaakhap, imaalu qanuqtut hamna kangiqhidjutikhaq ihivriuhidjutikhanik Havaakhap aktuqtauniinnik akiqaqtut ilakhanut;
- imaatun ilauqatigiingnirit atuqtauyut Havaakhap, ilaunirit hilaup allanguqtirninga naluyauyut ihivriurutinun Havaakhap hulaqtait quviagiyauyut ilauyut
- Qanuq tautuktitinikkut uvalu ihivriurutait hulaqutit hilap aalanguqtirnianun ihumagiyauyunun; ilanginnik unalu pitquyauyuq ihuaqhainiq naunaipkaqtayut inungnut ilaupkainiq havaanga
- Qanuq Tukhiutit ihumagiyauyuq uvalu pidjutiqaqtut Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqaqtut Qaujimagait, uvalu Nunallaat Qaujimagait naunaiyautini hilaup allanguqtirninga hulaqutit ihumagiyauyunun ilakhanun, ilauyut qanuq ilauqatigiingnikkut kangiqhidjutiqaqtut ihivriurutit uvalu tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat hulaqutinun pittiarinnik ilanginun; unalu
- Qanuq hilap aalanguqtirnira tuhaqtait tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat, ukualuat mahulingainikkut uvalu/uvaluuniin hungiutinikkut ihumagiyauyut ilauyut hulaqutinun Havaamin.

c) Ihivriungniq Havaakhat Hilaup Aalanguqtirninga Mahulingaijautikhanik

Hulaqutinun Uqautit uqautiginiaqtait hivungani ayuqhautit uvalu qayangnautit haffumunga Havaakhap pidjutauyunun hilaup allanguqtirninga, ilauyut hulaqutit Havaakhanun pidjutauyut aalanguqtirnikkut uvalu aktilaangit idjuhiit hivuuganaqtut (imaa, akhut uvalu/uvaluuniin uunaqpalaarnikkut uvalu anugikkut hulidjutit, anugikkut uvalu hikup aulanianun, hikup aulanianun uvalu hikukkut aulaviit, tariup aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup imap aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup imap aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup aulanianun, hikukkut uvalu hikukkut aulaviit, tariup aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup imap aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup aulanianun, tariup aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup aulanianun, hikukkut uvalu hikukkut aulaviit, tariup imap aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup imap aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup imap aktilaanga, anuqhiqpalaarnikkut uvalu hikup aulanianun, tariurmin imap aktilaanga, ingattaqjuummirjuaqtunik qakuqtanikluuniit, aalanguqtiruit qakugu hikup, ivyuniit, uvalu qakugunguqpalianiit), uvalu pidjutiqaqtut nunami (imaa, tipait, hikut, qiqumaniit qanuriniit, nunat, avalanches, nungutirniit, ikualaaqtut, hilami qanuriniit, uvalu hikukkut hulidjutit) (takulugit [Ilangani 4.4.5.2](#)). Naunairutit ilitaginiaqtait ukuat idjuhiit amingnaqtunik atuqtakharniklu, ihumaliurniaqtun qanuq hilaup allanguqtiginikkut ayungnautiqarniaqtun tapkuninga, ihivriugianganiq qanuq ayungnautiginiaqtun Havaakhat.

Tukhiutit pidjutitqaqtut piinarialgit ikayuutit kanatamin uvalu aviktuqhimayut kavamainin, naunaiqtauhimajut Inuit Katimayit, uvalu ayungnaqtunik qaujimajangit kangiqhipkarlugit kangiqhimadjutit qayangnautit uvalu ayuqhautit hilaup allanguqtirninga havaakhamun.

Tukhiutit maliklugit maligahat hapkunanga ihuaqtunun angirutitqaqtunun Timiqutingit, imaatun Avatiliqiyit uvalu hilaup allanguqtirninga Kanatami, havaklugit hilaup allanguqtirninga mahulingainikkut ihivriurutinik. Tukhiutit atungniaqtut hilaup allanguqtirninga atugakhat, imaatun hapkua atugakhat pidjutitqaqtut aktilaangit hivungani hilap qanuriniit, piliuqhimaitumik uvalu aturlugit attautit "nakuutqiatigut itqungniagutit" qanuriliugutit (CCDS, 2018).

Uqaqatiriingnit ilaqarniaqtuq ukuniga:

- Tungavikhaa tikuaqhinikkut idjuhiatigut hivuuranaqtut uvalu pidjutauyut qanuriniit ihivriurutait havaakhat mahulingainiq, ilaayut qanuq hilap kikliini uvalu ilaayut qanuriniit kangiqhidjutitqaqtut tikuaqhinikkut uvalu ihivriurutit;
- Tungavikhaa tikuaqhinikkut uvalu ihivriurutinik hilap atugahainun uvalu ilaayut qanuriliugutit;
- Naunaiyainiq naunaitkutamik naluyamingnik ilihimanirmikluuniit uumunnga hilaup qanurittakhanik;
- Qanuq hilap aalanguqtirnira pidjutiginiaqtaa hulaqutauniaqtuq tapkua ihuaqtumik pidjutiqangniaqtut uvalu ihuangitut hulaqutit munariyaungitpata, ilaayut qanuq hapkua aalangurniaqtut tadjakaffuk anginiqhait Havaakhap talvunga uvalu ilaayut umikhiimanikkut havauhiit. Una ilaayuq hulaqutit akhut katimayut akhut hulidjutit haffumunga tukhiqtauyumun Havaakhamun uvalu ilaayut ihumagiyaayut haffumunga Havaakhanun idjuhikhait uvalu upalungaiyautinun, kitut ilaayut kihimi kikliqangitut hapkununga:
 - Uunaqpalaapalaniaq uvalu nikhivalianikkut hulidjutit;
 - Anugikkut uvalu ikuutarlutik;
 - Hikumi-pilukaaqhutik uvalu pilulukaaqhutik hulidjutit;
 - Hilataanit tariuq imap aktilaanga (imaa, angiyuq uvalu mikiyumik);
 - Akhut higyat qakuqtaqtuluuniin qakuqtat; unaluuniit
 - Aalangurniarunaqhiyut hikup, tipait yuniit, qakungugaangatlu.
- Ihuangnikkut, hulaqutigiyat tukhiqtauyumun Havaakhamun, uvalu ilaayut ihumagiyaayut haffumunga Havaakhap idjuhikhaanun uvalu upalungaiyautinun, aalanguqtirniranun avatiinun pihimayut hilaup allanguqtirninga (imaa piinarialingmik uvalu atungniit imap, nunap qiqumaninga auktuqpalianinga);
- Uqaqhimayuq talvuuna hilaup allanguqtiginikkut auladjutikharnik Havaakhat, ilaayut ayungnautiginiaqtun auladjutikharnik, pijaujumajuq havaktakhangit unalu/unaluuniit ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikhangit, umiktitauniaqtunlu; unalu

- Tautungnaqtun Inuit ihumagiyainik tautukhimayainiklu talvuuna hilaup allanguqtiginikkut, Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimajangit, Nunalaani Qaujimajangit, ihuatqiyauyuniklu pigiaqaqtun nallunaqtunik Qaujimajangit iliugaqtauvakhimayut ilitugipkaiyaangat ihivriudjutikharniklu hivunirmi ayungnautigivakhimayainik talvuuna hilaup allanguqtiginikkut.

4.4.5.4 Naunaiyainiq hulaqutatit Naunaiyainiq

Naunaitkutaq 13: Piyakhat haffumunga Akhut Hulaqutinun Naunaiyautit

Naunairlugit Havaakhap itqungniarutait angikliyuumirlugit hulaqutit ihumagiyaayunun iluaniitut uvalu avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut auladjutit ilaayut ihuaqtumik tautungnaqtut havaakhat uvalu hulidjutit, ilaayut tukhiqtauyut hivuniptingni hulidjutit ilaayut tukhiqtauyumun Havaakhanun ataani naunaiyautini, pihimayut naunaiyaqhimayut amigaitut uvalu atukaffuktut ihivriurutait kiklit.

Ihivriungniq akhurnaqtunik ilanganik katitqihimayunik ayungnautigivakhimayainik kingulirmi uuktuutikharnik tukhiqtauhimayunik ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikharnik, ihumagiplugit Havaakhat ilagiyangit aituihimaqtangit angikliyumirutikharnik ayungnautigivakhimayainik.

Naunairlugit piyakhat upautiffaarlugit aktilaangit tapkua ihuaqtut aviktungniinun akhuurutit hungiutiyaangini munarittiarlutik angikliyuumirlugit hulaqutit.

Angikliyuumiqtuq hulaqutatit katitirninnganut unalu aadlatqiinguyut hulaqutait avatinganut unalu inungnut pipkaidjutiyuq qangaraalungmit, ittut, tukhiqtaujuq, unalu ihuaqtumik tautungnaqtunik havauhikhat, unalu hulilukaarutingit piyut uumunnga pijaujumajuq havaakhat, naunaiqhimayuq Ilangani 80 uumannga *NuPPAA*. Hapkuat aadlangurningit inikhanganik ikaarnimiklu pilaqutiniaqtuq ukunangga, pipkaidjutiluniluuniit, hulaqutait ilaliutiyut ilauqatigiingilluuniit. Akhuraaluk hulaqutait pipkaidjutiniaqtuq inmikkut mikkauvallaaqtumit, kihimi atauttikkut akhuurutaayut, qanuriliurutingit piyut qakugu.

Angikliyuumiqtuq hulaqutatit naunaiyainiq qiniqhiayuq ilitarigiami nakuungittut avatinga unalu inungnut-maniliurnirmut hulaqutait pipkaidjutiniaqtuq uumannga hulaqutatitnit uumannga pijaujumajuq Havaakhat atayut tahapkununnga aadlat havaakhat piyait, havaktauliqtuq, havaktauniaqturluuniit. Angikliyuumiqtuq hulaqutatit naunaiyainiq pipkaidjutiyukhaq Tukhiutit ihuaqtumik naunaiyariami qanuqtut ilauninnga hulaqutait aadlatqiinit Havaakhat ilagiyangit hulilukaarutingillu, tahapkuallu aadlanit qangaraalungnitamit, ittut, pitquyaayuq ihuaqtumiklu takunnaqtuq havauhikhat, pilaqutiniaqtuq tikkuqaqtayut ihumagiyaayut ilagiyangit. Angikliyuumiqtuq hulaqutatit naunaiyainiq pipkaidjutiyukhaq Ayuittiaqtut, pilaqutiniaqtuq nunallaangit, inungnut, piumayanginniklu ilaayut, nakuutqiamik kangiqhigiami akhuraaluk unalu atauttimut hulaqutait itqurnarutaayuq pigiami RSA qanuqtullu tukhiqtaujuq havaakhat ilauqatauniq hnunnga angikliyuumiqtuq hulaqutait.

a) Naunaiyainiq Atauttimut hulaqutatit Naunaiyainiq

Tamna Ikayuktiyuq naunaiyainiaqtuq katitigiyaangat ayungnautikharnik ihivriudjutikharnik naunaiyaiyaangat tunngavikhangit atuqtakhangit tamangnik ihumagiyauhimayunik hanaqidjutikharnik, taima ihumaginiaqtun ayungnautigiyaangit kinguliuyunik, aulahimayunik, pijaujumajuq unalu ihuaqtumik tautuminaqtunik havaakhat hulilukaarutikhangitlu talvani naunaiyagiikhimayut nayugaani atukafaarlunilu ihivriudjutikharnik kiklivikhangit.

Uqaqatiriingnigit ilaqarniaqtuq ukuniga:

- Uqatiarnigit aturniaqtut ihumagiyaunigit agitqiyamik, nunami atautimuktiqhimayut hulaqutait ihumagiyauniginik tikuaqhijutunik ilauginiginikluniit atuqhimayunik ilagiyainik, qauyipkagaayunik tuqikhaqhimayuniklu ukunanga:
 - Atugiaqaqtun nunami atuqtauyukharnik upalungairutikharnik avikturvingmilu / hanaqidjutikharnik avatiliqinikkut ihivriudjutikharnik taima ilitagihimayut aulahimayunik avatigaqtunik inuuhirinnikkutlu atuqtakharnik, naunaitunlu atuqtakharnik hanigaangitlu ihumagiyauyut (imaatun itun, uumayunik ayungnautigaqtunik);
 - Maliktakhait ilitagiyaangat ihumagiyaunginaqtun ilagiyangit (takulugu Naunaitkut [4.4.3.1](#)); unalu,
 - Nalunairutit ilaunigini aktuqtaulaaqtunik ilaayut NIRB-kuni takuupkailutiklu Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqaqtut Qaujimagangit, Nunallaani Qaujimagangit kagiqhiyaagani nunami inujuhirnik inujuhirniklu atuqtunik (ukualu ilaliutinigit). Ihuaqqat, Tamna Tukhiutit uqaqatiginiaqtait hanianit nunagiyanganit hilataanit tikquaqtahimayut nayuganga (takulugu [Ilanga 4.4.5.5](#)).
- Naunaiyaqhugit atugakhat havaktauyut uvalu qanuriniit atuqtauyut naunaiyagiangani nayugahait uvalu kiklit atauttinun ihumagiyauyut ilaayut naunaiqtauhimajut, kangiqhidjutigaqtut uvalu tutqikhaqhugit imaa:
 - Atugiaqaqtun nunami atuqtauyukharnik upalungairutikharnik avikturvingmilu / hanaqidjutikharnik avatiliqinikkut ihivriudjutikharnik;
 - Maliktakhait naunaiyaiyaangat inikhavikhangit atuqtaukanginaqturlu kiklivikhangit (takulugu [Naunaitkut 4.4.4.3](#)) nuutaanguqtiqhimayurlu aulahimayut talvuuna katitiqhimayunik ayungnautigaqtunik ihivriudjutikharnik; unalu
 - Nalunairutit ilaunigit aktuqtaulaaqtunik ilaayunik, NIRB-kut, takuupkainiganiklu Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqaqtut Qaujimagangit, Nunallaani Qaujimagangit naunairiagani tamainit atulaaqtut ilagiyaini tikuaqtauyut.
- Naunaitkutikhangit talvuuna naunaiyagiikhimayut atuqtakhangit, ilitugipkaqtahimayunik naunaiyagiikhimayutlu tapkuninga:
 - Atugiaqaqtun nunami atuqtauyukharnik upalungairutikharnik avikturvingmilu / hanaqidjutikharnik avatiliqinikkut ihivriudjutikharnik;

- Maligahat ihumaliurutinun tungavikhainun qanuriniit (takulugu [Ilanga 4.4.4](#)) uvalu nutaanguqtihimayug ihuaqtut haffumunga angikliyuumirlugu hulaqutinun ihivriurutinun;
- Uqaqatiriigutit taimani, taja, nalautaagaayulu aulanigit qaguguraikpat atuni ihumagiyaayuni ilagiyaini iniqhiyaagani ilitaqhijutinik ihumalungnaqtunik mahulirutiniklu atuni ihumagiyaayut ilagiyait hivunikhami aalagurniginik; unalu
- Nalunairutit ilaunigini aktuqtaulaaqtunik ilaayunik, NIRB-kut takuupkailugilu Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaqtut Qaujimangnit, Nunallaani Qaujimangnit kangiqhiyaagani atuqtumi qanurininik.

b) Naunaiqhitiligumik Aktungnarniit ihumaliuqhutiklu Akhuungnarniit

Tamna Naunaittuq ilitariniaqtaa Havaakhat itqurnarutauyug angikliyuumiqtug hulaqutait ilumuutsumik ilagiyangit avatingalu unalu inungnut-ikajuutikhangit timiqutigiyayut atauttikkut ihuaqtumik tautuktaunginnarialik havauhikhat hulilukaarutingillu. Una ilaayug tukhiqtauyug hivungani hulidjutit ilaayut tukhiqtauyumun Havaktakhamun naunaiyaqtauhimayumi, ihumaliugutauyuni naunaiyaqhimayut uvalu atukaffuktut ihivriurutikkut kiklit. Tamna Tukhiutit naunaiyainiaqtug akhurnaqtunik ilakkut katitiqhimayunik Ajuqhautaujunun taima uuktuutikharnik tukhiqtauhimayunik ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikharnik, ihumagiluarlugit Havaakhat ilagiyangit aituihimaqtunik katitigiyaangat ayungnautigiyaangit avikturvingmi.

Uqaqatiriingnit ilaqarniaqtug ukuniga:

- Uqautiit naunaitkutini nalujauningani qaujihimanirniluunniit pidjutijun nalautinniaqhimanikkut nakuujunik tautungnaqtunik havaktaujukhanik hulidjutiniklu. NIRB-kut angirniaqtait mikitqiamik nalunaqtumik nalunaqtumiklu uumannga Proponents-kunnit hivunirmut ikikliyuumiutinganikluunniit ihuaqtumik tautuktauyug pivallianiq;
- Titiraqhugit atugakhat atuqtauyut itqungniarlugit angiklivaliayut hulaqutit, ilaayut amigaitut ihuaqtut qanuriniit ihumagiyaayut havauhiitigut pivalliajutit tapkua ihumagiyaayut idjuhiit avatiinun ihuinaarnirmun uvalu qayangnautit (takulugu [Ilangani 4.3.2](#) unalu [4.3.3](#));
- Titiraqhugit atugakhat havaktauyut uvalu qanuriniit atuqtauyut naunaiyagiangani ilauqatigiingnirit qitqani Havaakhap akiit ilaayut kinguani, atuqtauyunun, tukhiqtauyut, uvalu ihuaqtumik tautungnaqtut havaakhat uvalu hulidjutit, ilaayut tukhiqtauyut hivungani hulidjutit ilaayut tukhiqtauyumun Havaakhamun ataani ihivriurutini, iluani napaaqtuni uvalu atukaffuktut kikliini (takulugu [Ilanga 4.4.5.1](#));
- titirarniit pigiarutip havaariyainik qanurininiklu atuqtauyut naunairiagani hunaliqaa nunami amiakunik hulaqutait (takulugu [Ilangani 4.4.5.7](#)), ukualuliqaa ilaugitut iglumi hulaqutait, ukualu ihumagiyaayut naluyaayulu;

- Naunaiyautaa anginiqhait ilakkut angikliyumirlugit hulaqutit kinguani uuktuutit tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat pihimayut naunaiyaqhimayut ilakkut ilanganun hulaqutit (takulugu [Ilanga 4.4.5.7](#));
- Naunaiyautaa hapinginikkut anginiqhakkut ilakkut atautimut hulaqutit, ilaayut takunnaqtun ilaulukaarnikkut aktuqtaujuun ilaayunik takunnaqtuniklu Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimagangit, unaluuniit Nunalaani Qaujimagangit kangiqhiyami inuuhirinikkut pitquhiliqinikkutlu ukpiriyainik ilituripkaiyangat nunami hulaqutaujut naunaitkutingnik (takulugu Ilangani [4.4.5.8](#)); unalu
- Naunaitkut tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat tapkua ayungnaqtutigit uvaluuniin maniliurnikkut ihuaqtut, ilaayut aviktuqhimayut uvaluuniin havaqatigiingniikkut upautiniit, uvalu ihuarniit pittaililugit, mikhiyumirlugu, ihuaqhilugu, uvaluuniin ihuaqhiyumirlugu ihuangitut nauvalianikkut, idjuhiit, iqaiyarnikkut, aanniaqtailinikkut, inuuhiqattiarnikkut, maniliurnikkut, uvalu pitquhikkut hulaqutit.

c) Naunairlugit Ihivriuffaaqhugit Qanuriliurutikhat Munariyaangini munarilugillu Pidjutauyut Hulaqutit

Tamna Ikayuqtiuyuq ilitagiyaangat naunaiyaiyaangat uuktuutikharnik - unalu, ihuaqtumik, aulahimayut talvani nunamiitunik hanaqidjutikharnik - naunaiyaiyaangat katitiqhimayut Ajuqhautaujunun ihuaqtunlu talvuuna Ikayuqtiuyuq aulatitiyaangat ilanganiklu talvani Havaakhat aituihimaqtunik angikliyumirutikharnik Ajuqhautaujunun.

Uqaqatiriingnigit ilaqarniaqtuq ukuniga:

- Naunairlugit munaqhinikkut aktilaangit, ilaayut aadjikiigutait aviktungniini akhuurutit munagiyaangani angikliyumirlugit hulaqutit, imaaton piyaarnikkut maniqamun-atungnirit upalungaiyautit uvalu avikturniini / hanaqidjutit avatikkut ihiviurutit, nunallaanun-pihimayut munaqhidjutikkut pinahuarutit, uvalu ihivriuffaaqhugit aktilaangit tapkua aulahimaqtumik atuliqtauyut aalanin Ikayuqtunin;
- Uqautigilugit nalunaqtut ilaayut hulaqutit naunairiangani munaqhidjutikkut aktilaangit. Ilanginni, hungiutiluni munariniq aviktuqhimayumi unalu/unaluuniit havaqatigiiktumik imaaton ihariagiyauyuq ihuaqhigiami angikliyuumiqtuq hulaqutait; unalu
- Uqautigilugit qanuq ilauqatigiingnirit hulaqutiyut ilaayut uvalu ihumagilugit Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqqaqtut Qaujimagait, uvaluuniin Nunallaat Qaujimagangit kangiqhipkarlugit idjuhikhait uvalu tukhiqtauyut atulingnikkut upalungaiyautit tukhiqtauyunun upautiffaarlugit aktilaangit.

**4.4.5.5 Avatingnun aktuutaulajut hulaqutaitlu Nunaqaqaqtut
Ikayuqtiriini uqatiariagani. 35 Pilaarutit**

Naunaitkutaq 14: Piyakhat Ihivriungnirmun Avatingnun aktuutaulajut uvalu Hulaqutit hapkununga Nunaqaqaqtunun Katimayunun Asserting s. 35 Pilaarutit

Niriuktauyut avatiit uvalu inungnun-maniliurnikkut hulaqutit tukhiqtauyup havaakhap kitut atuqtauniaqtut hilataani tikuaqtauhimayup nayugaani.

Niriuktauyut avatiit uvalu inungnun-maniliurnikkut hulaqutit hapkununga Nunaqaqaqtunun Katimayunun ihuaqtumik. 35 pilaarutit.

Hulaqutinun Uqaqtait ilauniaqtut ihivriurutit ihumagiyauyut avatingnun aktuutaulajut tukhiqtauyumun Havaakhamun unalu niriuktauyut hulaqutit hapkununga Nunaqaqaqtunun Katimayit ihuaqtumik. 35 pilaarutit. Avatingnun aktuutaulajut, pidjutikhaanun haffuma Atuqtauyup Hulaqutinun Uqangnikkut Maliktaqhat, hulaqutiqaqtut atadjutiqaqtut hulidjutinun havaakhamun uvaluuniin ilaayut havaktut iluani naunaiqtauhimajut nayugait, kitut atuqtauyut tamaini nunaryuami, aviktuqhimayuni/aviktuqhimayuniluuniin kikliini, uvaluuniin hulaqutit atuqtauyut naunaiqtauhimajut nayugaini havaakhat kitut atuqtauyut kitut atuqtauyut uvaluuniin ilangit hilataani taiyauhimayut. Inikhat iluani Nunavunmi kihimi hilataani tikuaqtauhimayup nayugaa ihumagiyauyut numiktirinikkut. Numiktirinikkut ihumagiyauyut ilaayut tamangnik nunat qanitut nuvirviit nayugait imaalu uqautigilugit ikayuutit. Auladjutit numiktirinikkut ihumagiyauyut NIRB-kut naunaiyaidjutainun hamma:

- imaatun ittuq piyut hulilukaarutingit ilagiyanganikluuniit havaakhamut naunaiqhimayup NIRB-tnun;
- pijajumajuq havaakhat hanaqidjutikhangit talvani naunaiyagiikhimayunik nayugaani taima allat Nunaqaqaqtut katimayit pidjutikharnik;
- Piniarungnaqhiyuq nakuungittunik hulaqutait nakurdjutinganut Kanatamiutat hilataanit tikuaqtauhimayup imaatun ittuq;
- Piniarungnaqhiyuq nakuungittumik hulaqutait pilaarutinginnut aadlat Nunaqaqaqtut katimayit, unalu angunahuarnirmut pilaarutingit; unalu/unaluuniit
- Pilarni nakuungittut aktuanit piqarnit hilataani taihimayut inaa (naunaitkutariplugu imaq, hila, hilaun, aulanitlu allatqit tahapkuatut tuktut, tariurmi huradja, iqaluit, tingmiatlu).

Piqaqtup nayuganik iluani hilataanilu tikuaqtauhimayup nayugaini tapkua Nunaqaqaqtut katimayit aalakiinin nunanin piqaqtut pitquhikkut atuqtauyut uvalu aulahimaaqtumik aturlugit uvalu aadjikiiktumik piyaarnirmik uvalu pilaarutit. Ilanganik pijajumajuq havaakhat ittuq hapkunani tikuaqtauhimayumi, NIRB-kut ihariagiyauyup ilitarigiami ihuaqtup Nunaqaqaqtut Katimayit uqaqtaminik. 35 pilaarutit. Tamna Ayuittiagiikhimayup malikhautikharnik atuqtakharnik talvanga Kanatangit kavamangit talvuuna katimadjutikharnik atuqtakharnik tapkuninga Nunaqaqaqtut Katimayit ihuaqtumik auladjutikharnik. 35 pilaarutit. Nunaqaqaqtut Katimayit uqarlutik s. 35 pilaarutit pidjutiqaqtut hapkununga Inuinnarnun

uvalu Nunaqaqaaqtunun pilaarutit tigumidjutiqaqtut ilitagiyaayut ataani Titiraqhimajumi 40 haffumani Nunavunmi Nunataarutaanut *Angirutaa*, ilaayut Inuit Ukiuqtaqtumi Quebecmi, Hiuvulliyut Aallait Ukiuqtaqtumi Manitobami, First Nations in Northern Saskatchewan, Makivik, Nunavik, Eeyou Marine Region (James Bay and Northern Quebec), Sahtu Settlement Region, Wek'èezhii imaaluuniit Tłı̨chǫ Nunataarviup Avikturnianni, Mackenzie Valley, Qaliriikhimajut Treaty Areas talvani Northwest Territories, Mackenzie Valley, Qaliriiktut Treaty Areas talvani Northwest Territories, Nunatsiavut, unalu Kalaallaliit/Denmark. Maliktakhait talvuuna havagviingit ilaayukharnik nuatqatigiainik nunalaangit pigiaqaqtun talvani Ilaulukaarnikkut Malikhautikharnik Titirangni (piyaangat talvani <https://www.nirb.ca/content/guides>).

Tamna Ikajuqtiujuq tunihimaarniaqtuq ihumagiyaayukharnik talvuunaAvatingnun aktuutaulajut taima naunairutiqaarniaqtun talvanga ilaulukaarnikkut talvuuna aktutaulajut tukhiutit havaakhat naunaiyagiikhimayun nayugaani aktuutaujut havaakhat nayugaani hilataani naunaiyagiikhimayunik nayugaani. Naunaiqtauhimayuq qulani, avatingnun aktuutaulajut hulaqutait piyut angikliyumiriami hulaqutait piyut uumunga tukhiqtaujuq havaakhat naunaiqtauniaqtuq (takulugu [Ilangani 4.4.5.4](#)).

imaatun ihuaqqat, pidjutauniaqtut avatingnun aktuutaulajut ihumagiyaayukhat tamainun ihumagiyaayut ilaayut naunaiyaqtauhimayut hapkunanga Kivgaqtuqtumin, kitunun ihumagiyaayut tuniyaayut nuutirlugit hulaqutit ilaayut tariumi huradjat, nuutirnikkut qupanuat uvalu tariumi qupanuat uvalu nayugait, imaalu amigaitut nuutirnikkut nunami huradjat imaa tuktut. Una ilauniaqtuq atuqtakharnik, talvuunaluaq, halumaitumiklu ayungnautiqaqtunik talvuuna inuuhirinnikkut-maniliurutikharnik avatikharnik, ilaayut nunami unalu/unaluuniit imarmiutanik atuqtakharnik, allaniklu anguniarnikkut pitquhiliqinnikkutlu atuqtakharnik niqikhailiurnaiqtuliqinnikkut aulahimayutlu inuuhirikharnik. ilakkut hulaqutit kitut atuqtauayut hilataani naunaiqtauhimajut nayugait ilauniaqtut uvani Ayuittiarnikkut ihivriurutait avatingnun aktuutaulajut.

4.4.5.6 Naunairutit, Qanurinhait, Pitquyaayullu

Naunaitkutaq 15: Ihariagiyaayut Piyut Iltarigiami Naunaitkutat, Qanurittakhanik, unalu Kiklikhanginnik Naunaiyainiq

Naunairlugit uvalu naunairlugit tamaita ihuaqtut naunaiyautit, qanuriniit, kikliit atuqtauayut hulaqutini naunaiyautini.

Talvuuna aktuutaujut ihivriudjutikharnik, tamna Ikayuktiuyuq ilitaginiaqtuq naunairutikharnik atuqtakharniklu naunaiyainiaqtun ihivriudjutikharnik avatingnun aktuutaulajut havaakhangit, ilaayutlu kituliqaak angikliyumirutikharnik nuutiqhimaqaqtuniklu aktuutaujut unalu anginirmik aktuutaujut, unalu naunaiyainiaqtunlu tikuaqtauayukharnik. Uukturumajuq uqaqtuq:

- tunihilutik naunaitumik uvalu ihuaqtumik atadjutinik qitqani naunaiyautit uvalu ihuaqtut akiit uvalu auladjutit;
- uqatiaqtuq ilauniganik aktuqtaulaaqtunik nunagiyaayunit, inuit, ilaayumavlutiklu ilaayut, nutaunighanik ayugitut qaayimayaayulu tigumidjutiqaqtut, qanurlu Inuit

Qaujimagatuqangit, Igilraat Qauyimayainik Nunagiyauyumilu Qaujimagangit qauyipkaiyut tikuaqtuijutiluniit uvani Ilangani, tiguaqtitijutilu qungiakhanik mihingnautinikluniit naunaitkutitik; unalu

- naunairlugit tamaita naunaiyautit, qanuriniit, kikliit, imaalu aktilaangit hulaqutit pitquyauyut inungnin uvalu kavamat kitut atuqtaujut uvalu tunihilutik naunaiyautinik kitut atuqtaungitut.

Tukhiutit akhuuqhayaayut aturlugit havaktauhimayut uvalu ilitagiyauyut aktilaangit uvalu naunairlugit tamaita kikliit atuqtauuyut. Tamna Ikayuqtiuyuq ilitariniaqta qanuqtut nalunaqtunik, Inuit Qaujimagatuqangit, Qangaraalungnitat Qaujimagangit, unalu Nunallaani Qaujimagangit atuqtauuyut piliuriami kiklikhanginnik. Kitut akhuurutaayut aadlatqiingit iniqtirutinganit ilihimaninnganit tunngavinganit unalu ihuarninnga uumunnga Proponent's piumalluaqtanganik aadlamik naunaiqtauuyukhaq.

Ukununga Atuqtauraangat Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat, NIRB-kut atuqtait hapkua naunaiyautit:

Criteria	pidjutaayut ihumagiyaulutik uvaluuniin hunat piyakhat piyaulutik ihivriulirupkit hulaqutauniaqtut (imaa TSP, PM10, PM2.5, NOx, SO2, aalanguqataaqtut nauhimayut (VOCs), Ozone (O3), taimaalu., qanuriniit aktilaarlugit ikianun halumailgut).
Naunairut	anginiqhait aalanguqtirniq akiinun ilaayut (imaa, piqangitumik uvaluuniin piqangitumik tahirmi naunaiyautauyuq ayukhaqangnikkut qanuriniit). Una aktilaarutauniaqtuq uvaluuniin ilaungituq uvalu piqangiluni.
Metric	aktilaarutait aalanguqtirniq quviagiyauyuq ilanga.
Aallatqiingningit	tapkua aalanguqataaqtut uvalu nakharniaqtut ihuangningmik.
Atukhugit	ihuaqhaqhimayut kiklikhait (mikiniqhaq/kiklinga) atuqtauyuq Ihivriuriangani aktilaangit (imaa TSP <i>PM10</i> , <i>PM2.5</i> , <i>NOx</i> , <i>SO2</i> , <i>VOC</i> , <i>O3</i> unalu <i>GHG</i> puyuit kikliit anugikkut qanuriniit).
Aktilanga aktuutaujut	tamna piplogu ahianguarniq tikitanga inai atuqpiarnia.
Aktilanga ihuaqhaidjutikhanut	maliqatqujauhimajut iliuraqtauniaqtut

4.4.5.7 Naunittut Akhuurutingit

Naunaitkutaq 16: Piqaqtukhat Anginirmik Ihumaliurutikharnik

Qanuriliurutingit atuqtauyyuq piliuriami akhuurutauyut ihumaliurutingit naunaiqtauyut.

Tainiit atuqtauyut naunaiyagiangani aktilaangit anginiqhait naunaiyaqhimayut uvalu naunaiyaqhimayut.

Qanuq attautit pidjutit naunaiyaqhimayut uvani s. 90 uumannga *NuPPAA*, aadlallu akhuurutauyut ihumaaluutigiyayut ilitariyayyuq NIRB-kunnit (ukunatatittuq, Atuqtaunginnaqtut unaluuniit Havaakhat-pilluaqhimayut Hulaqutinga Uqaqtakhangit Maliktakhat), ihumagiayyuq naunaiqhimayut.

Qanuq nalunaqtuliqinikkut tautungnaqtun, Inuit Qaujimagatuqangit, Pitquhiliqinikkut Ilihimayainik, unalu Nunalaani Ilihimayainik atuqtauvakhimayut ilitugipkaiyaangat hanaqidjutikhangit iniqtiqhimayainiklu talvuuna anginirmik ihumaliurutikharnik naunaiyagiikhimayut.

Qanuq inuuhiqattiarnirmun uvalu ukpigiyait hulaqutiniaqtut nunallaat pidjutiaqtut ihumaliugutinun anginiqhait naunaiyaqhimayut.

Qanuq ilauqatigiingnirit kitunun katimayunun kangiqhidjutiaqtut anginiqhakkut ihumaliurutit naunaiyaqhimayut.

aalatqiigutait iniqtigutait pihimayut qaujimagangit ikayuutit uvalu naunaiyaqhimayut haffumunga Proponent's piumayaitigut, piqaqat, piqaqat, naunaiyaqhimayut.

Ilaijarniq nalunaqtulluunniit angijuni ihumaliurutini naunaijaqtauhimajun.

ihivriurutit hulaqutit ilauniaqtut itqungniarutit anginiqhait hulaqutit avatiptingnun. Akhuurutauyut ihumaliurutingit iliuraqtauyut itqurnarutauyut ilakunganik hulaqutait ilumuutikum ilagiyangit unalu qanuriliurutingit. Ihivriungniq anginirmik ayungnautikharnik akhurnatqiyayyuq hanaqidjutikharnik Hulaqutinun Uqautait aulatitihimayurlu talvuuna naunaiyagiikhimayunik naunairutikharnik atuqtakharnik avatiliqinikkut piqaqhimaitumiklu tukhiqtauhimayunik havaakhat ihivriugianganihiklu akhurnaqtunik allanguqtiqhimayunik ilitagiyauhimayunik.

Piliurninnga akhuurutauyyuq ihumaliurutingit ilakunganik hulaqutait, Ikayuqtingit ihumagiayyuq ukununnga:

- Naunaiyailugit hanaqidjutikhangit atuqtauvakhimayut pivalliadjutikharnik akhurnaqtunik atuqtakharnik hanaqidjutikharniklu ilihimayainik atuqtauvakhimayut.
- Naunairlugit uvalu naunairlugit taidjutit atuqtauyut naunaiyagiangani aktilaangit anginiqhait.

- Naunairlugit qanuq attautit pidjutit naunaiyaqhimayut uvani s. 90 uumannga *NuPPAA* aadlallu akhuurutauyut ihumaaluutigiyayut ilitariyauyuq NIRB-kunnit (Una Atuqtaunginnaqtut unaluuniit Havaakhat-pilluaqhimayut Hulaqutinun Uqautait Maliktakhat), ihumagiyauyuq.
- Naunaiyailugit qanuq nallunaqtunik ilituqhainikkut tautuminaqtun, Inuit Qaujimajatuqangit, Pitquhiliqinikkut Ilihimayainik, unalu/unaluuniit Nunalaani Ilihimayainik atuqtauvakhimayutq ilitugipkaiyaangat hanaqidjutikharnik iniqtirutikharniklu anginirmik atuqtakharnik.
- Tamna Uukturnumajuq naunaiqhiniyaqtuq qanuq Inuit Qaujimajatuqangit, inuuhirinikkut, unalu aktuunaullayut nunalaanut ihumagiyauyuq akhurnaqtunik.
- Naunaiyailugit qanuq ilaulukaarniq naunaitunik katimayiinun ilitugipkaqtauhimaaqtun akhurnaqtumik atuqtakharnik.
- Uqautigilugit qanuq aalakiit ilaayut' ihumagiyaait ihumagiyauyuq anginiqhakkut ihumaliurutinun.
- Naunairlugit aalatqiit iniqtirutait pihimayut qaujimajangit ikayuutit uvalu naunaiyaqhimayut haffumunga Proponent's piumaluaqtait, piqaqat. Una ilaqarniaqtuq havagutunik piliuqtauhimajunik, ilaujullu ihuaqhainikkut, amirinikkut, hiniktarvikhaniklu qanuriliurutikhanik atuliqhimajuq ihuaqhainikkut humuunanik.
- Naunairlugit ayuqhautit nalunaqtuluuniin anginiqhakkut ihumaliugutini.

Akhuurutaujuq aallanguqtirniq tahamaniittuni nunagijaujuni inungnilu-maniliurutikhakkut, taimaalu niriuktaujuq qanuriliurutikhat talvani inuuhingani havaktakhami, ihumagijaujukhaq ihumaliurnikkut hulaqutinik anginiqarningani, ilaujullu hilaup aallanguqtirninganun. Aadjikutariyaa avatinganut qanuriliurutingit naunaiqhimayut hamna qaangani unalu tamaat tautuktuujaaqtaminik avatinganik, Tamna Tukhiutit naunaiqtakhaa ilauninnga uumani qitqanilu ilumuutsumik ilagiyangit angikliyuumiriami kangiqhininnga akhuurutauyut avatinganik apiqhuutimi unalu qanurittakhanik unalu ayuqhautinga itqurnarutauyuq hulaqutait uqaqtauyuq [Ilangani 4.5](#).

Itquumajut
akhuuqhajaujut
ihumagilugit
havaklugit
tuhaqtitlugit hailijut
nunamik
aturningagut
upalungaijautikhat,
munarijaujut
najugait, imaalu
nunallaani-ittunik
munaqhidjutikhanik
taimaalu., ihuaqqata.

- (i) angikliyuumiqtuq hulaqutait pipkaidjutiniaqtuq uumannga hulaqutatitnit uumannga havaakhat atayut tahapkununnga kitut aadlat havaakhat havaktauyyuq, havaktauliqtuq havaktauniaqturluuniit; unalu
- (j) qujaginnanik aallanik pidjutinik Katimajiit ihumagivaktait ihuaqtut qaujiharnirmi anginiqarniani hulaqutini.

Hapkua naunaiyautit kitut piyaaqtut kitunun anginiqhait naunaiyaqhimayut hulaqutauniaqtut:

- Ihuittumik
- Akhuurutauyuq ihumaliurutinganik piyullu akhuurutauyut qanuraaluktut aadlangurninnganik
- Ilaani akuniraalungmut
- Nikhitaaktuq
- Pihimayuq angiyumik haniliriini aktilaagut
- Ilauyut angiklivalianikkut aalanguqtirniq
- Aviktuqhugit ihuangnirit nunat uvalu inungnun-maniliurnikkut auladjutit
- Nakuungittumik hulaqutait avatinganik aulapkaininnga nunamiiginaqtuq unalu inungnut-ikajuutikhangit timiqutigiyauyut
- Nakuungittumik hulaqutait avatinganik aulapkaininngit qaangiutiyurluuniit piinarialik piinarialaqihimayuq pittaarninnga uumannga avatinga unalu inungnut-ikajuutikhangit avatinga
- Ilauyut aalakiigutainun inungnun akhuurutit uvalu inungnun ihumaaluutikkut uvalu avatqutugit piumayauyut aktilaangit aalanguqtirniit
- Maliqatingittut tadjat atuuqtauyunut maliktakhanut maliguagakhanullu

4.4.5.8 Naunaittuq

Naunaitkutaq 17: Ihariagiyaayut Kitunik hulaqutait

Tamna Ikayuqtiuyuq ilitaginiaqtuq ilitagidjutikharnik naluyauyukharnik ayungnairutikharnikluuniit aulahimayut tamangnun naunairutingnik ayungnautiqagtunik qullirutiqagtuniklu anginirmik.

Tamna Ikayuqtiuyuq ilitaginiaqtuq ilitagidjutikharnik naluyauyukharnik ayungnairutikharnikluuniit aulahimayut tamangnun naunairutingnik ayungnautiqagtunik qullirutiqagtuniklu anginirmik. Aktilaangit kitunun itqungniarutit ilauyut pidjutit imaatun:

- kikliqarlugit tamainun kangiqhimadjutinun avatiinun kikliqarnikullu ihuaqtumik tautungnaqtut hivungani hulidjutit uvaluuniin qanuriniit;
- hilaup aalanguqtirninga;
- aturningit nutauniqhanik Ukiuqtaqtumi; unalu

- piinarialik nampanik unalu naunaiqtakhat.

Tamaita nalautarutit uqauhiuyulu pijutiqaqtut hilap aalagurniganik ilaqariaqaqtut ilagiyainik qanuriniginik. Tamna Ikayuqtuq tuniniaqtuq ihuaqtumik naunaitkutikharnik qanuq naluyauyukharnik havaktauvakhimayut, talvuuna hanaqidjutikharnik taimaitunik havaakhat havakhimayut, munaqidjutikharnik, qilaminuarlu upalungairutikharnik (takulugu [Naunaitkut 4.6](#)).

4.5 Havaakhap Avatiit uvalu Hulaqutinun Ihivriurutit

Naunaitkutaq 18: Piyakhat haffumunga Havagiangini Hulaqutinun Naunaiyautit

Avatiliqutit Uvalu Inuuhikkut-maniliurnikkut Avatiit uvalu Hulaqutinun Naunaiyautit
Niriuktauyut avatiit uvalu inungnun-maniliurnikkut hulaqutit tukhiqtauyup havaakhap, ilauyut tapkua pihimayut hulaqutinun avatiptingnun tukhiqtauyumun havaakhamun.
pijaujumajuq ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikhangit munaqidjutikharniklu naunaitunik Ajuqhautaujunun.
Ilituqharnigit ilagiyaini hulaqutait ihumagiyauyuni ilagiyaini. Ilauyut anginiqhait ilakkut avatiit uvalu inuuhikkut-maniliurnikkut hulaqutit tukhiqtauyup havaakhap, ilauyut angikliyuumirlugit hulaqutit, pidjutigiblugit ihuaqhaidjutit aktilaangit tukhiqtauyut hapkunanga Ikayuqtimin.
Naahuriyaukpat nunami ajikutariyaanik inuuhirmilu manikhaqhiurutinilu hulaqutait atulirumayauyumi havaami, unalu atautimuktiriagani akturnigit, kiguvaqtinagu nunaap ihuarniganik tikuaqtauhimayug inikhaq.
Akhuurninnga ilakunganik avatinga unalu inungnut-maniliurnirmut hulaqutait uumangga tukhiqtaujuq havaakhat, ihumagiyuq qayagiyumik maliganga, angikliyuumiqtuq hulaqutait, unalu ikikliyuumiutingit qanuriliurutingit tukhiqtaujuq Uumangga Ihumaliuqtiyuq.
Taimaalu, hunat anginiqhait, tukhiqtauyut havaakhat munaridjutauniaqtut ihuaqhiyuumirlugillu atuqtauyut hivunganilu inuuhiqattiarnirmun inungnun nunallaanunlu naunaiqtauhimajut nayugait, ihumagiblugit piumayait aalat Kanatamiut.
Inungnut Aanniaqtailinikkut Avatingnullu Qajangnarniit Naunaiyautit
Inungnut Aanniaqtailinikkut Qajangnautikkut Qaujihaidjutikhat havaktauhimajut ihuaqtunik naittumik tukhiqtauhimajut ihuaqhautikhanik maliqatqujahimajut aannialiqtailitkhanik imaaluuniit ikiglinahuarutikhanik aanniarnaittumik qajangnarniinnik taffumanga tukhiqtauhimajut havaakhat.
Avatimut Qayangnautikkut Naunaiyautit havaktauyut naittumik tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat pittailidjutikhat uvaluuniin ikiliyuumirlugu ihuangitut avatikkut qayangnautit hapkunanga tukhiqtauyumin havaakhamin.

Ayungnautiqatuuq uvalu Ihuinaarnikkut Naunaiyautit

Naunaiyainiq aaniqtumik ihuittumiklu uumannga ayuitaminik unalu/unaluuniit inungnut ihuittumik piyut unaluuniit nakuungittumik qanuriliurninnganik.

Hulaqutinun Uqautit tunihiniaqtut iniqtiqpiaqhimayumik naunaiyautinik itqungniaqhimayut hulaqutit hapkunanga tukhiqtauyumin havaakhamun nunami uvalu inungnun-maniliurnikkut avatiit (takulugu [Ilanga 4.4.4](#)), kitut kivgaqtungniaqtut pihimayumik havaklugit aalakiit ihuaqhaidjutikhat uvalu munaqhaidjutikkut upalungaiyautit piiyagianganani uvalu/uvaluuniin mikhiyuumirlugu hulaqutauniaqtuq tukhiqtauyumin havaakhamin. Tamna Ayungnautigiyauyuq ilitaginiaqtuq pidjutikharnik havakhimayuq taima nalvaaqhiyaangat allatqiinik talvuuna ihuaqhaidjutikharnik, munaqhaidjutikharnik, hiniktarvikharniklu uuktuutikharnik, taima tapkuat tiguaqtauhimayut, pidjutikharniklu ihuaqhaidjutikharnik kituliqaak allatqiinguyunik.

Hulaqutit ihivriurutit kangiqhipkaqtauyukhat imaa:

- Inuit Qaujimagatuqangit
- Nunallaani ukpigiyait
- Nunaqaqqaqtut Qaujimagangit
- Ayuittiarnikkut ihumaliugutininik
- Nunalaani Qaujimagangit
- Ihuaqtut maligakhat imaalu nakuutqijat atuqtakhat
- Nalunaqtuliqinikkut naunaitkutit
- Maliganun piyakhat

Akhuurutauyut uqaqtamingnik hulaqutatitnut naunaiyaininnga hamma:

- Makpiraaliuqhimayuq titiraq
- Havaqatait-ihivriughugit nalunaqtuliqinikkut unniudjutit
- Hulaqutiginiaqtun nunalaangit
- Ilauyut inungnut
- Ilauyumayut ilauyut, ilauyut kavamat uvalu ihuaqtut angigutiqaqtut Timiqutingit
- Nalaumalugit nunat naunaiqtauhimajut nayugait ihuaqtut
- Angiqtauhimayut nunanik aturnigagut upalungaiyautit

4.5.1 Avatiliqutit Avatingit Nayugaa uvalu Hulaqutinun Naunaiyautit

Avatiliqutit akturninga ilituqhaut atuqtuq tamainik havaami pigiarutinik pivalianiginik :

- Nayuganga upalungaiyarniq
- Auladjutit (ilauyut ikiliyuumiqutut auladjutit)
- Nappaktirinirmun
- Ihuaqhaidjutit
- Ihuaqhaqtaulaaqtut

- Umikhimallangniaqtuq (munarinikkut munarinikkullu)
- Kingullirpamik umiktirutikhanginik (aturuijautikhanginut uvalu ihuaqhaiffaangninga)
- Kinguani-umikhimayut

4.5.1.1 Ilitagidjutikharnik Ihumagiyaunginnaqtunik Ilanginnik, Timiqutigiyayut

Tukhiutit piyariaqaqtut hulaqutait ilituqhaunmik tamaini ihumagiyaunyuni ilagiyaini atuqtunilu tikuaqtauyut (takulugu [Ilangani 4.4.3](#) ilagiarutinin hivunihijutinik). Tamna ihumagiyaaulaqtuq nunamiitunik ilagiyangit ilauqarniaqtun:

- Ikkiap nNkuuningat
- Hilaup Aallanguqtirninga uvalu hilahiutit
- Hilaup Aallanguqtirninga
- Nipiquqtuniq uvalu Nipiquqtuniq
- Nunami Avatingit
- Nunaliqiyit
- Nunamit imaq
- Qangani Imaq uvalu Qaanganiituaq
- Kuukanit Tattinit Imarmik Avatingit
- Nautiavaluit
- Avaatingnut Huraniq nirjutit Uumayuniklu Najugaat
- Tingmiat Tingmiatlu Najugaat
- Tariumi Avatingit
- Tariumi Uumayut

Tukhiutit naunaiyainiaqtuq ihumagiyauyut ilakhait apiqhuutauyut ilaayunin tapkua tiguarahuangit uvalu tunihilitik ikayuutikhanik tungavikhamik.

4.5.1.2 Naunaitkutip Naunaitkutait

Tamna Naunaituq aturniaqtuq naunairutikharnik naunaiyagiikhimayuq talvani avatingniitunik avatingni (takulugu [Naunaitkut 4.4.4](#)) naunaiyaiyaangat ayungnautikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhat talvuuna tamainik havaakhat hanaqidjutikharnik. naunaiqtakhat tuniyaayukhat imaa "Ihumagiyauyut Nayugahait atugakhat" naunaitumik atadjutit avatiinun inungnunlu aanniaqtailinikkut qayangnautikkut naunaiyautit havaktauyut ([Ilanga 4.5.3](#)). Tungavikhani naittumik ilaayut uqautiginikkut aulaniit uvalu qanuq avatingit aalanguqtaqtut inuuhinun tukhiqtauyut havaakhat, ilaayut hilaup allanguqtirninga. Naunaijaqhugu nunajuami avatinga, Ikajuqtiujuq pidjutiniaqtuq avatikkut pidjutimik ilitturipkaqtitaujuq nalunaqtuliginikkut, Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqqaaqhimajut Qaujijimajanginnik, ukunanilu Nunallaani Qaujijimajangit ihumagijainnik mikhaagun avatikkut aanniaqtailinikkut itqumajuniklu. Ihumagiyaaulaqtut pivalianigani tungavikhamik nunami avatauyumi qahaktut [Iliutihimajut E](#).

4.5.1.3 Ajurnautiqqaqtunik Naunaijainirmik

Hulaqutini ihiviurutini, Tukhiutit naunaiyainiaqtuq uvalu naunaiyarlugu naunaiyautit, qanuriniit, uvalu kikliit hulaqutit, ilauyut naunaiyautit ilaunikkut hulaqutauniaqtut nunallaanun, inungnun, uvalu piumayut ilauyut ihumaliugutimingnun, uvalu ilaulutik havaakhanun munaqhijutinun uvalu upautiffaarlugit aktilaangit. Attautit itqungniaqtauyut ihuangitut ilanganun hulaqutit uvani Ilanga, ilauyut ihuaqhainikkut aktilaangit tukhiqtauyut uqautauyukhat anginiqhakkut ikiliyuumirlugit uvaluuniin pittaililugit naunaiyaqhimayut hulaqutit, naunaitkutiqqaqtut havaakhanun idjuhikhait ([Ilanga 4.3.1](#)) uvalu avatiliqinikkut munaqhijutikkut auladjutit ([Ilanga 4.6](#)). Tamna Naunaituq Ikayuqtiuyuq ikaangnikhangit taima ayungnautigivakhimayaingit ihumagiyauniaqtun ayungnautikharnik, katitirutikharnik hanaqidjutikharnik havakhimayut ihuaqtumik ikikliyumirutikharnik ilituqhaiyaangatlu.

4.5.2 Inuliquitit-Maniliugutit Avatingit Tunngavingit unalu Hulaqutinga Naunaiyainiq

Inuuhirmi manikhaqhiurutinilu hulaqutait ilituqhaut atuqtuq tamainik havaanik pigiarutinik pivalianikut :

- Nayuganga upalungaiyarniq/hanattiarumilu
- Nappaktirinirmun
- Auladjutit (ilauyut ikiliyuumiqtut auladjutit)
- Ihuaqhaidjutit
- Ihuaqhaqtaulaaqtut
- Umikhimallangniaqtuq (munarinikkut munarinikkullu)
- Kingullirpamik umiktirutikhanginik (aturuijautikhanginut uvalu ihuaqhaiffaangninga)
- Kinguani-umikhimayut

Akhuuqtuq havangniaqtuq Inuuhirmi-piyangaiyautikkut Hulaqutinik Ihivgiurniq ihuarnikkut uvalu ihuarnikkut hulaqutinik inungnun-maniliurnikkut avatiinun, ilauyut inuuhiqattiarnikkut, maniliurnikkut, pitquhikkut, inuuhiqattiarnikkut, uvalu aanniaqtailinikkut ihumagiyauyut ilauyut. Inuuhirmi Manikhaqhiurutinilu hulaqutait Ilituqhaut havaariyauniaquq qanuraaluk akhuurutimik ayugituniklu ajikutariyaagani atuqtumik naunairiagani nunami ilagiyaini atuqtuniklu.

Akhuurutaujut akhuuquyayut tainia NIRB-kut Inungnut-Ikajuutikhangit Atuqtakhangit aadlamik naunaiyainiq pigiami Inungnut-ikajuutikhangit hulaqutait Naunaiyainiq, piinarialik uumani: <https://www.nirb.ca/content/guides>.

Inuliquitit-maniliugutit Hulaqutit ihivriurutit ikayuutikhat naunaiyagiangani, naunairlugit, uvalu kangiqhimalugit hulaqutauniaqtut Tukhiqtauyumun havaktakhanun attautinun, ilainun, nunallaanunlu. Akhuurutauyut ihumaaluutigiyayut tamainni naunaiyaininngani piyullu amihunut ilumuututigiyayut ilagiyangit ilaliutiuyukhat:

- Tadsa uvalu aalanguqtigtaaqutut piyaangini ikayuutit uvalu hulidjutit (imaa iglutigut, niqailiurnikkut, anguniarniq, anguniarniq), atuqhimayait aalakiit inugiangnigit, imaatun qanuriniitigut, ukiungit, piyaarnirit, maniliurutit aktilaangit; unalu
- Qanuq akturningit aturniaqut aalatqiinik inungnit pijutiqlarlugit inugiangnigit qanuriniinik, ilaa arnat, ukiugit, ayuginiginik, manikhaat.

Inuuhirmi manikhaqhiurutinilu hulaqutait Iltuqhaut ihumagiyakhait tamangnik **nakuuyumik** unalu **nakuungittunik** hulaqutait tikuaqhiyaagani ihumagiyayut ilagiyait. Hulaqutiniiaqtut nunallaanun, inungnun, uvalu piimayut ilauyut atuqtauyukhat timiqutingit, naunaiqtauhimajut Inuit Katimayit, uvalu kavamatkut havagviit ilauyukhat hulaqutinun ihivriurutinun inungnun-maniliurnikkut avatiinun. NIRB akhuraaluk pitquyait Tukhiutit ilaupkainiq ihuaqtunut Inungnut-Ikajuutikhangit Munariniq Katimayingit havalirumi hulaqutatit naunaiyainiq piliuriamilu ihuaqtumik ihuaqhainiq munarigiamilu qanuriliurutingit. Ihivriurninnga qangaraalungnitaniq munariniq taiguagakhat ikayurniaqtaa Ikayuqtinga kangiqhigiami qangaraaluk qanuriliurutingit.

4.5.2.1 Iltagidjutikharnik Ihumagiyauhimayunik Ilagiyangit, Hanaqidjutikhangit, ayungnautiqarniaqtunlu Nunalaangit

Tamna Ikayuktiuyuq aulatituyukhaq ayungnautiqaaqtunik ihivriudjutikharnik tamainik ihumagiyauhimayunik hanaqidjutikharnik naunaiyayaangatlu ilitarijauhimajut. Ihumagiyayut Inuuhirmi manikhaqhiurutinilu Ilagiyait ilaqalaaqtut ukuniga:

• Pivalliajulijikkut uukturvikhaniklu (ilaujullu inungnun maniliurutit)	• Iltuqhiliqinikkut ilihairutikhangit (ingilraarnitangnik ingilraarnitangniklu)
• Kaantulaangit Nanminirlu Atuatkhata	• Niqikhaqatiarniq/Niqailiurniq
• Havaakhat	• Inungnun Aanniaqtailinirmun
• Ilihanikkut uvalu ajuiqharvikhat	• Atauttit, ilagii uvalu nunallaat inuuhiaqatiangnikkut uvalu pidjutigiyait
• Pitquhikkut, ilauyut ukiuni qaujimaangit nuutirniq	• Inungnut qayangnaitkutikhat
• Pitquhikkut nuna uvalu/uvaluuniin imarmiutat atuqtauyut (anguniarniq, iqalukhiurniq, anguniarniq, katimayut, nunat, uvalu pitquhikkut tautuktitiyut uvalu atadjutit nunatigut, imarmun, hikumun)	• Nunallaani aulapkaidjutikhanik, inungnun havagutit, ingilradjutikhaniklu
• Pitquhiqangitut nuna uvalu/uvaluuniin imarmiutat atuqtauyut	• Iglukhat

Tamna Ayuittiagiikhimayuk tuniniaqtuq naunaitumik ihumaliurutikharnik pukuktauyukharnik ayungnautiqagtunik nunalaani, nunalaani ilaulukaarnikkut aulatituyunik, aulayutlu ilitagidjutikharnik ihivriudjutikharnik ilitugidjutikharniklu talvanga naunaiyagiikhimayut naunairutikharnik katitiqhimayut (takulugu [llangani 4.4.1](#)).

Kangiqhigiami inungnut-ikajuutikhangit avatinga unalu piniarungnaqhiuq havaakhat-pijumalluaqtangit ihuaqtumik ihuaqtumiklu, tamaat uqaqatigiingniq unalu ihivriurniq pijukhaq. Una uuktuutigillaklugu, tamaat kangiqhigiami naunaiyariamilu hulaqutait inungnut, ilamingnut, nunamingnilu nakurudjutinganut, aadlat ilangit ihumaaluutigiyayutlu ihumagiyaayukhat, ukunatitut pitquhinga, inuuhinga, niqailliurnaittumik unalu pipkaidjutingit, aanniaqtailinirmullu ihumagiyaayukhat. Akhuurutauyuq uqatiarutauniaqtuq ilaliutiniganik ukua inuuhirmi manikhaqhiurutinilu avatauyumi, ukualu ilaunigit nunami manikhaakhalu maniliurutit qanuriniginiklu aalatqiinit manikhaqhiurutit Ukiuqtaqtumi. Tamna Ikayuqtuq tuniyukhaq ihuaqtumik naunairutikharnik tautuktitiyaangat ihuaqtumik ilitugidjutikharnik auladjutikharnik auladjutikharniklu Ajuqhautaujunun nunalaani taima piyaangat Tukhiutit ilitagiyaangat pidjutikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhat Ajuqhautaujunun ukuninga nunalaangitni, ihuaqtumik uvaluuniin ihuangitumik, uvalu piyaangini inungnut-maniliurnikkut ihuaqhaidjutit atuqtauyut hapkunanga Tukhiutit piqaqtut ihuaqtumik piyaangini inmi tikinahuagutitik.

4.5.2.2 Naunaitkutip Naunaitkutait

Akhuurutauyuq tuniniaqtuq akhuurutauyuq naunaiqtakhat aulapkaininnganut ihuarninngalu uumannga inungnut-ikajuutikhangit avatinga tamarmik nunamingni Naunaiyainiq unalu Aviktuqhimayuni Naunaiyainiq (takulugu [llangani 4.4.4](#)) ikayuriami tunngavinga talvannga hulaqutait uumannga pijaujumajuq havaakhat naunaiyaqtaaqtuq, piqaqtuq aadjikutariyaanik hulaqutatit naunaiyainiq tamaita havaakhat qanuriliurutingit. Tamna Ikayuqtiuyuq naunairutiqarniaqtuq inuuhirinikkut-maniliurutikharnik hanaqidjutikharnik unalu hanaqidjutikhangit ayungnautiqagtunik ilagiyaingit taima aulagumik piqangitumik tukhiqtauhimayunik havaakhat (taimaitunik kangikhidjutikharnik aulayuniklu atuqtakharnik). Una pidjutiqangniaqtuq tungavikhamik kitut aalanguqtirnikkut uvalu hulaqutit tukhiqtauyup havaakhap aktilaqtauniaqtuq uvalu naunaiyarniaqtait Ikayungnikkut piumayait haffumunga Ihumagiyaayut Inuuhirmun-maniliurnikkut Ilait uvalu naunaiyautit uvalu qanuriniit.

- Nunallaani amihuuninngit, amihuuninngit tunngavingit, imaatun ittut, qanurittakhanik, unalu amihuuninngit qanuriliurutingit (unalu ahinit ungahiktumut piyut).
- Qun'ngiaqhugit aadlatqiingit ilihainirmut, niqimut pitquhingit, angaadjungnirmut qanurittakhanik aadlallu inungnut ilagiyangit aadlatqiini amihuuninngit.

Ihuaqqat uvalu ihuaqqat, naunaiyautit ihuigutigiyauniaqtut qanuriniitigut, ukiungitigut, uvaluuniin aalat nunallaat ihuaqtut pidjutit. Imaalu, Arnaunikkut/Angutaunikkut Pihimayut Naunaiyautit + naunaiyautit niriuktauyut. Inuuhirmi manikhaqhiurutinilu naunaitkutit qanuriniginiklu atuqtauyukhaugault uqauhiriyaagani tungavikhanik hivunihijutinik kiguanilu naunaiyarniginik akturnigit pijutiqaqtunik atulirumayayumut havaami. Ihumagiyaaulaqtut

tikuaqtaulaaqtut pivaliayaagani tungavikhanik inuuhirmi manikhaqhiurutinilu inikhani qahaktut [Ilaliutihimajut E](#).

4.5.2.3 Ajurnautiqaaqtunik Naunaijainirmik

Hulaqutinun Uqautit naunaitumik naunaiyainiaqtut uvalu naunaiyarlugu naunaiyautit uvalu qanuriniit naunaiqtauhimajut uvalu tapkua piumayauyut ihuaqtut uqautigiyaangani tamaita qanuritut tautungnaqtut hulaqutit, ilauyut angiklivaliayut uvalu ilakkut hulaqutit. Unalu, Tamna Tukhiutit ilaliutiyakharaluangit itqurnarutingit piniarungnaqhiyuq hulaqutait tamainnut akhuurutauyut Iulumuqtumik Inungnut-ikajuutikhangit ilagiyangit unalu timiqutigiyangillu ihuaqtumik ihumagiyauniaqtuq. Kingulikpamik, tamna Tukhiutit ihumagiyauyuq naunaitumik ilitagiyaangat kiklivikhangit ilihimayaingitlu atuqtaungitun talvuuna pidjutikharnik katitigianganik atuqtakharnik naunairutikharnik.

4.5.2.4 Arnaunikkut/Angutaunikkut Tunnganiqaqtunik Qaujiharniq Plus (GBA+) Pitquhikkutlu Ihuaqtunik GBA+

Naunaitpallaarmat, Arnaunikkut/Angutaunikkut Tunnganiqaqtunik Qaujiharnikkut Plus (GBA+) naunaijarnikkut hanaqidjutiuyuq naunaijarnikkut piniarungnaqhijunik hulaqutinik atugakhanik, pinahuarutinik, maliganiklu aallakkiingni katimajuni inungni ilaujullu arnani, angutini, arnaunikkullu-angutaunikkut inungnik. Una uktuut nayugaqaqtuq ihumagiyauyumun tamna inuup nayugaa hulaqutigiyat inmi ilauqatigiingniq hakugingnikkut uvalu pilaarutaanun. Tamna "unalu" piumayavut ilaliutiyavut aadlat kinauyaakhanik ihumaaluutigiyauyut uumunnga naunaiyainiq tunngavinga kangiqhigiami itquumayuq pilaqutiniaqturluuniit aadlatqiinut atugakhat, pinahuarutit, qanuriliurutingillu. Hapkua naunaiyautit pidjutit ilauyut nuliqinikkut, nayugait, ukiungit, ayuqhautit, aktilaangit, taimaalu. Unaluttauq, GBA+ naunaiqtauhimajut kangiqhidjutikhanut tamaita hapkuat kinaujaakhanut pidjutiqaqtut aulangittut avalingarvikhanik aallanit; Kihimi, GBA+ ihumagiyaat qanuq hapkua pidjutit uvalu aulablutik inungnun qanuq kitut pidjutauyut ihuarnikkut uvaluuniin ihuangitumik.

Taimaali GBA+ tungaviqaqtuq anginiqaqtuq tungavikhaq ayungnaqtunun auladjutit kitut havaktut aadjikiiktumik, amigaitut Inuit ihumayut uvalu timiqutingit naunaiyaiyut ihariahungnirmik hunat ilaani taiyauyut Pitquhikkut Ihuaqtut GBA+. Una piksaqarvik akturniga nunalitpalianiganik hivulirmi ihuaqutimik ihuarniqhamik. Hamma nunalihimayut kangiqhimayauyut ayungnaqtumik uvalu aulahimaaqtumik auladjutit kitut unguvaqtiqtait Inuit inmi ukiuqtaqtunin, ikayuutit, maniliurnikkut auladjutit, ataniudjutit, ilagiit auladjutait, qanuriniitigut/nuliqinikkut naunaiyautit, ukpiginikkut, taimaalu. Pitquhiliqinikkut Aulahimayut GBA+, qitqani nunalihimayut aanniqtirutit, pidjutiqaqtut ihuaqhaiffaarnirmun hakugikhiyuumirutillu Inuit pitquhiit kiudjutit aannirnirmun.

Akhuurutit haffumunga GBA+ uvalu Pitquhikkut Ihuaqtut GBA+ tunihiyut ikitunik apiqhuutinik tapkua havaktauyut uvani Maligahani, tapkua ihumagiyaat qanuq timiqutingit uvalu katimayut aulayut. Timiqutinun katimajununu taimailiuriami una havaguti (pingitturlu 'naunaijarlugin qiuqutit'), piliuqtukhat kavamatkunni pitquhimik pijaaqtuq upalungaiqhimalutiklu taimailiuriami GBA+-mik havagiami.

Arnaunikku/Angutaunikku-tunnganiqaqtunik ningarnirik (GBV), kangiqlimajaujun qanurittunik ningarnirik inungnik atuqpakhimajun taimaatun arnaunikku/angutaunikku, qanuqtun uqaqpaktait arnaunikku/angutaunikku/angutaunikku kinaunikku, qanuqtulluunniit ihumagijaujuq, angijuq ajuqhautiqaqtuq Inuit Nunangani hivuraanilu urban katimaviit ihumagijaujukhat.

4.5.3 Inungnut aanniaqtailinikkut avatingnullu qajangnarniit naunaijautit

Aanniaqtailiqiyit pidjutiqaqtut iqaiyangnikku, ihumakku, uvalu idjuhikkut iluaniitut. Tukhiutit havaqatigiyaqhait nunallaat uvalu atuqtaqtut nunamingni katimayit, naunaiqtauhimajut Inuit Katimayit, uvalu Aanniaqtailinikkut Kanatami naunairlugit ihuaqtut ihumaliugutit aanniaqtailinikkut. Tukhiutit ilaupkarlugit Aanniaqtailinikkut Kanatami piyaangini pitquyauyut aanniaqtailinikkut piyakhat piyaulutik uvalu nutaanik nakuutqiatigut atugakhanik uvalu maliktakhat.

Tamna Ayungnautiqaqtunik ihumaginiaqtun ukuninga naunaiyailigumik pidjutikharnik qullirutiqaqtuniklu naunairutikharnik talvani Havaktuliqiyitkut Avatiliqinikkutlu Ayungnautiqaqtunik Ihivriudjutikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhat, ilauyutlu Aanniaqtailinikkut Kanatami Malikhautikharnik Iniqhimayunik titiqqanik Ihivriudjutikharnik Inungnun Inuuhirinikkut Ayungnautiqaqtunik talvani Avatiliqinikkut Ihivriudjutikharnik:

- Inikhaq atukafuutilu nalautaagaayuq halumailruqarniganik;
- Qanuritut uvalu qaffiuniit halumailgut itqungniaqtauyut anipkaqtaulutik (qayangnatqiyauniaqtut uvalu/uvaluuniin angitqiat aktilaangit hivuuranaqtut, anginiqhauyuq qayangnaut);
- Qaffiuniit ihumagiyauyut ilauyut itqungniaqtauyut hulaqutigiblugit (imaa, anugikkut, imakku, nunatigut, niqainait);
- Pilaqurnia inungnut hatqiumani tapkuat aktuanit pilaqutinut ilagiyai (naunaitkutariplugu, imirniq imaq piqarnit, hugiarninut aturni qangani imaq, pilarnit niqainait niqit);
- Nayugaa qanitanilu inuit hulaqutiyut nayugait;
- Qajangnarningit inuit (e.g., aanniarutiqaqtut, ilaujut nunallaat, pitquhikkut angijut nunat, taimaalu.);
- Haniani hanianiidjutainni niruarviujunun ihumaaluutauniarungnaqhijuni (imaatun, inuit najugaani ukunani ukiup iluani nunainni inuqarnirmi imaatunluunniit najugainni aturutainni);
- Nunallaat, naunaiqtauhimajut Inuit katimayit, uvalu/uvaluuniin Nunaqaaqaaqtut katimayit ihumaaluutit ilauyut aanniaqtailinikkut, niqainait, uvalu atungniit pitquhikkut aviktuqhimayut;
- Tamaihimayut piyaangat anguniarnikkut katimayukharniklu hanigaangit, allanguqtiqhimayut ihuaqtunik anguyauhimayunik, tamaiyaangat pitquhiliqinikkut ilitagidjutikharnik; unalu

- Inungnun ihumaaluutit ilauyut niriuktauyut hulaqutit aanniaqtailinirmun.

ihumaliurutit ilauyut ihariahungnirmun qanuriniillu Inungnun Aanniaqtailinirmun Qayangnautikkut Naunaiyautit (HHRA) naunaiyaqtauniaqtut naunaiyarlugillu. Qanuriniit uvalu iniqtigutait tikihimayut ihivriurutini ilauyut inungnun aanniaqtailinikkut ihuaqtumik naunaiyaqhimayut uvalu ihuaqtut kitunun havaktakhanun uvalu qanuriniit HHRA havaktauyut. HHRA tuhaqtauniaqtut aanniaqtailinikut Kanatami Maliruakhamik ilaarlunilu ihumagiyauniganik ukuniga:

- Naunaiyagiikhimayut hanaqidjutikhangit, qaffiutlaangit, naunaitkutikhangitlu talvanga pijaujumajuq havaakhat puyungit unalu auladjutikhangit piqaqtun amingnaqtunik hunavalungnik;
- Tikkuarniq havaanga qayangnaqtunik aangayaarnaqtunik pipkaidjutiyut ihumaluutigiyauiaqtuq;
- Ilitagidjutikharnik apqutikharnik inungnun titiraqhimayunik;
- Ilitagidjutikharnik inungnik katimayunik (havaktiit nunalaanilu), ilauyut nunauyangit naunaiyaiyaangat nayugaingit ungahiktilaangitlu nunalaangit, iglungit, atukaffuktukharnik/hilami nayugaingit, hunavalungniklu havaakhat nayugaingit aulayutlu iglukpangit;
- Qanuriliurutingit atuqtauyut himmiriami qayangnaqtunik aangayaarnaqtunik pipkaidjutiniq itipkaqturlu aadlatqiinit inungnit katimayunit aadlatqiinit apqutinit pipkaidjutinirmut kapuqhiqtamingnikluuniit (ukunatitut, himmautingit ihumaaluutigiyauyut); unalu
- Maligahait atuqtauyut ihumaliurutigiyaangani anginiqhait hulaqutit (imaa aktungnirit ilauyut inuuhirmun kansungnikkut kikliqarnirmun).

Avatimut Qayangnautikkut Naunaiyautit ilauyaangini:

- Naunaiyagiikhimayut hanaqidjutikhangit, qaffiutlaangit, naunaitkutikhangitlu talvanga pijaujumajuq havaakhat puyungit unalu auladjutikhangit piqaqtun amingnaqtunik hunavalungnik;
- Tikuaqhinikkut havauhiit niruangnikkut ihumaaluutauniaqtuq;
- Ilitagidjutikharnik apqutikharnik nunami imarmiutaniklu nunamiitunik (Naunaiqhimayut Avatiliqinikkut Ilagiyaingit);
- Ilitagidjutikharnik naunaitkutikharniklu nunami nunamiitunik imarmiutaniklu nunamiitunik katimayukharnik;
- Qanuriliurutingit atuqtauyut aadlanguriami qayangnaqtunik aangayaarnaqtunik pipkaidjutiniq itiqtipkaiyurlu aadlatqiinit avatinganit piyut aadlatqiinit apqutimit

pipkaidjutigiyanganut kapuqhiriarningniluuniit (ukunatitut, himmautingit ihumaaluutigiyayut); unalu

- Maligahait atuqtauyut ihumaliurutigilugit anginirit hulaqutit (imaa, pusikhami naunaiyautit ukpigiyait).

Tamna Ikayuktiuyuq ilauqarniaqtuq naitumik atuqtakharnik ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikharnik pittailiyaangat ikikliyumiqtitiyaangatlu ihuangitukkut inuuhirinikkut Ajuqhautaujunun avatiliqinikkutlu Ajuqhautaujunun talvanga tukhiqtauhimayunik havaakharni.

4.5.4 Ayungnautiqaqtuq uvalu Ihuinaarnikkut Naunaiyautit

Hulaqutinun Uqautait ilauniaqtut ihivriurutinik aanirnikkut uvalu ihuaginikkut qanuriliugutit pidjutauyut qaritaujaliquitikkut uvalu/uvaluuniin inungnun ihuitumik pidjutiqaqtut uvaluuniin ihuaqtunik hulidjutinik tapkua piquaqtut ihuaqtumik pidjutinik. Tamna Tukhiutit aulatituyukhaq amingnaqtunik ilitagidjutikharnik ayungnautikharnik ihivriudjutikharnik ayungnautiqaqtuq ayungnautiqaqqanlu avatingni tamaini hanaqidjutikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhait, ilauqaqtukharlu ikiniqaqtunik ukuninga:

- Qanuriliurutikhat ihivriugianganik ayungnautiqaqtuq ayungnautiqaqqanlu;
- Naunairutikhangit ayungnautiqarniaqtun ayungnautiqaqqanlu, ilauyut:
 - Inikhaani uvalu atukaffungnikkut kikliit hulaqutit;
 - Piniarungnaqhiyuq angiyumik, pitillugu, piniarungnaqhiyurlu;
 - Uqatiarnigit ihuaqutit, amigainigit, pigiarut, nahautit, qanuriniginik, qanuriniginik qanuriniginiklu halumailrut ahiilu hanahimayut (iqaiyarnirmi halumailrulu) hatqiqtitaulaaqtut avatigiyainut avatauyumi; unalu
 - Naunaiqtuq ukiup iluani (ukunatitut, uqhuryuaq kuviyuq hikumi uumannga angmaqtilugu imaq).
- Uqatiarnigit qanuriliginik ukualu nunami, inuuhirmi manikhaqhiurutini, (ukualuat aaniaginit, ilitquhirmi, inuuhiqatiarnikhainiklu) hulaqutait, ukualu qayangnaqtut titiraqtit iniquaqtut haniani. Una ilauyukhaq ihumagilugulu:
 - takunaittutut ittut-pittaaqtunik qanuriliurutingit tamainnut angiyunut qanuriliurutingit qanurittakhanik unalu naunaiqhimangittut hulaqutait hapkuninnga qanurittakhanik; unalu
 - kituliqaak mihingnautiqaqtuq ikaarnikhangit aulaniaqtun (imaatun itun, uumayunik aulavikhangit, ubluit aulavikhangit tingmianik, tingmianik, iqalukhiugianganik, piqaliqtunlu qayangnaqtunik uumayunik Uumayunikluuniit Ayungnautiqaqtuq).
- Uqatiarnigit qanuq atuni pilaaqtut aanirutaulaaqtuniklu munariyauniaqtut mikhivaaliriaganilu, ukualu kihiani ukuagugitut qanuriniginik ukua:
 - Idjuhikhait qayangnautit;

- Qilamiuqtuqarnikkut uvalu qilamiurnikkut kiudjutit aktilaangit;
- Halumaqhilugit ihuaqhaidjutikhangitluuniit havaktauyukhat avatingni atuqtauyukhaq talvuuna, qilaminuarluuniit malikhautikharnik ayungnautigivakhimayainik; unalu
- Qanuq hapkua aalatqiiktut imaa ukiutigut/avatiliqinikkut qanuriniit.
- Uqatiarnigit kitunikliqaa atuqtunik upalurnaqtuqaqat upalugaiyarnirmik upalugaiyarnirmiklu atuqtunik tajalu ihuaqhautinik unalu/uvaluniit ihuaqhaijutinik ayugitunik upijutinik timiuyunik (ukualu nunagiyaayut kavamanilu ayuruirutikhainik);
- Uqautigilugit ilihaidjutit upalungaiyaqhimayut uvaluuniin piyakhat kiudjutinun;
- Uqatiarnigit qanuq qilamik amigaqhuutaayunik tuhaqtitauniaqut maligaliqinikut avatanulu nunagiyaayuni; unalu
- Uqautigilugit aktilaangitigut ilaayut, ilaayut Ikayuqtut, hulaqutiniaqtut nunallaanun, kavamatkununlu kiudjutigilugit aanirnirmun uvalu ihuinaangnikkut.

4.6 Avatilirinirmut Munariniq Timiqutigiyangillu

Naunaitkutaq 19: Pitquyauhimagut Avatimut Munariniq

Avatiliqinikut Munarijutinik Atuqtuq, Avatiliqinikut Munarijutinik Upalugaiyaut, ilagiyailu ihuaqhautit munarilugilu upalugaiyautit ihuaqhiyaagani nalautaaqtauyut nunami inuklu manikhaqhiurutinilu hulaqutait atulirumayaayumit havaamit.

Maliqatqujauhimagut, ilaajut hapkuat tukhiqtauhimajut Ukunanga Kivgaqtuijumit, pijariaqaqtut:

- pittaililugit uvalu mikhiyuumirlugit ihuangitut avatiit uvalu inungnun-maniliurnikkut hulaqutit, ilaayut qilamiurnikkut upalungaiyautit;
- ihuaqhilugit ikayuutit havaamut, ihuaqtumut ihumagiyauniq tuniyaayuq uqariami nunamingnit aviktuqhimayunilu piumayangit ikayuutit;
- ikayurlugit inuit kitut piumayait ihuitumik hulaqutiaqatut havaakhamun; unalu
- ihuaqhilugu avatingit itquumaninnga umikkumi havaakhat.

Umiktirutikhanginik uvalu Ihuaqhaiffaangninga Upalungaiyautit havaktakhamun, kitut titiraqhimayut qanuq aalakiit havaakhat ilaayut havaktauniaqtut umiktigiangani uvalu qanuq unguvaqtiqtauniaqtut, unguvaqtirlugit, uvalu umikhimayut malikhugit havaakhat igluqpait umiktirutikhanginik.

Hivuani Munariyauniq Munariyaunirlu Upalungaiyaut ihuaqhaqhimayut atulirumayaayumik havaakhamik ilaliutiyaagani Umikturutikhanginik Ihuaqhaiffaangninga Upalungaiyaut, uqatiaqtuq qanuq aalatqiit havaakhat ilagiyait uqautauniaqut *tadjakaffuk umikhimakpata* uvaluuniit *upalugaiyaqhimangitpat umikturutikhangit* atulirumayaayut havaakhap.

Hulaqutinun Uqautait naunaiyaqhimayut Hapkununga Piyunun Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Auladjutit, Avatimun Happumminirmut Upalungaiyautit, uvalu ilaayut ihuaqhaidjutit uvalu munaqhidjutikkut upalungaiyautit uqautigiyaangani ihumagiyaayut avatingit uvalu inungnun-maniliurnikkut hulaqutit hapkununga aturumajaujup havaakhamun. Avatimut Munariniq Timiqutigiyauyuq uumunnga Ikayuqtiuyuq munarigiami hulaqutait avatinganut ilaliutiyurlu piliuriami ihuaqhainiq qanuriliurutingit munarigiamilu talvanngalu pinahuarutit piyariami, ikikliyumiriami, munariniq, ihuaqhigiamiluuniit nakuungittut hulaqutait maliktaillu laisingit, angirutingit, unalu ihuaqtut maligat. Tamna Tukhiutit Avatiliqinikkut Munaqhidjutikharnik Hanaqidjutikhaq pigiaqaqtuq atugiaqaqtuq munaqhidjutikharnik upautikharnik. Hungiutiluni atan'nguyaq ihuaqtuq unalu pihimmaaqtumik havaanga ihuaqhihimmaariami avatinganut munariniq havaangit (unalu ikikliyumiriami qanuriliurutingit munarinirlu pinahuarutingit) ihuaqhiluni qanuriliurutingit naunairiami munariniq nampangit unalu nakuuninnga qanuriliurutingit piyait ikikliyumiriami nakuungittut hulaqutait. Una uuktuutigillaklugu, Tukhiutit paqittaaqtaa tamna pitquyauyuq ihuaqhainiq qanuriliurutingit ikikliyumiriami nakuungittumik hulaqutatit havangittuq ihumagiyaayut piliuriamilu nutaamik qanuriliurutikhamik piyariami, ikikliyumiriami, munariniq, ihuaqhiluguluuniit nakuungittumik hulaqutatit.

Avatimut **Munarinirmut Timiqutigiyangillu** ilaliutiyakharaluangit:

- *Uqaqhugit aktilaangit* unguvaqtirlugit, ikikliyumirlugit, munariblugit, uvaluuniin ihuangitumik hulaqutit.
- Avatimut *Munariniq Ihumaliurut* naunaiqtaa Ayuittiaqtup munarigiami avatinga unalu inungnut-maniliurnirmut hulaqutait tamainni aturninngani havauhikhap.
- Avatimut *Happumminirmut Ihumaliurut* naunaiqtaa avatimut hapummiutinirmut qanuriliurutingit ukunuuna tamaita havaakhat qanuriliurutingit kikliqariami hulaqutait ilitariyaayumut ihuaqhaqtauyut ilagiyangit.
- Attautit *Munaqhiyut uvalu Ihuaqhautikhat Upalungaiyautit* kitunun aalatqiinun pidjutinun, ilaayut, hulidjutit, uvalu havauhiit Havaakhat Ihivriuriangani ihuarniit ihuaqhaidjutikhat uvalu ilaayut upautiffaagutikhat havauhiit hungiutinikkut munaqhidjutit.

Anginiqaqtuq tapkua Ihuaqtumik ilaupkarlugit hulaqutiyut nunallaat, inungnun, uvalu piumayut ilaayut (kitut ihuaqtut angigutikkut Timiqutingit) pivallianingmun Avatiliqinikkut Munaqhidjutit Auladjutait uvalu titiraqhimayut qanuq ilaayut atulingnikkut uvalu ihivgiurlugit hapkua munaqhidjutit uvalu munaqhidjutikkut upalungaiyautit uvalu hulidjutit tukhiqtauyut havaakhat havaktaukpata. Unaluttauq, **tamaita munaqhidjutikhangit upalungaijautikhat naunaiqtauniaqtut naunaiqhitikhanik qanuqtutlu Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaqhimajut Qaujimajainnik, imaalu Nunallaani Qaujimajatuqangit atuqtauniaqtut tuhaqtitlugit munaqhidjutikhangit munaqhidjutikhallu upalungaijautikhat.**

Uuktuutit qanuq kitut Inuit Qaujimajatuqangit ilaayut munaridjutikhat ilaayut hapkua:

- Havaktikhaqhiuqtut uvalu ilihaidjutit Inuit munaqhidjutait.

- Manikhaakhaq nunallaani-ittut munariniq pinahuarutingit.
- Uqaqataaqhugit uvalu uqautauyut katimadjutit qitqani Ikayuqtip, munaginikkut katimayiit, uvalu nunallaat piyaangini ihuarniitigut qitqani ilauyut – uvalu unniudjutigilugit uvalu naunairlugit tapkua Inuit uqaqtait uvalu Inuit Qaujimajatuqangit iliugaqtaulutik.
- Atuguminaqtumik uvalu angiyumik ilauqatigiingniq hapkununga Inuit Qaujimajatuqangit tigumidjutiquqtut taiyauhimayunik ayuittiarnirmik (uuktuutigilugu Anguniaqtit Katimayiit ilauyut uvalu anguniaqtut hulaqutigaangata huradjanun ilauyut).
- Inuit ulapiqutainik katimayiit ihivriughugit qanuriniit munaqhidjutit uvalu pitquidjutikhat ilaliutihimayunik ihivgiurnirmik, munaqhidjutinik, uvalu hungiutinikkut munaqhidjutikkut aktilaangit ihuaqhiyuumigiangani kangiqhimaniq uvalu munaqhidjutikkut havaktakhap ilauyut.

4.6.1 Avatiliqinikkut Munaqhidjutikharnik Upalungairutikhaq

Hulaqutinun Uqautait ilauyukhat Ayuittiaqhimayut avatiinun atugakhat, Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Upalungaiyautit, auladjutikkut upalungaiyautit, uvalu ilauyut avatiliqinikkut munaqhidjutikkut auladjutit haffumunga tukhiqtauyumun havaakhamun. Avatimut Munariniq Ihumaliurut naunaiqtaa Ayuittiaqtup munarigiami avatinga unalu inungnut-maniliurnirmut hulaqutait tamainni inuuhinganut havaakhat. Avatimut Munaridjutikhanut Upalungaiyautikhat piqaqtukhaq atauhillaat munaqhinnirmut imaalu ihuaqhautikhanik upalungaiyautikhat, naunaiqhimaqut aallatqiiktunut pidjuttaujunut, ilakhainnut, hulipkaidjutikhat, imaalu havaktaujakhanut uuktuutikhanut havaakhamut. Mikinikhakkut, Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Upalungaiyautit naunaiyarlugu attauhiq ihuaqhaidjutikhaq uvalu munaqhidjutikkut upalungaiyautit uvalu naunairlugit hapkua:

- Hivunikhangit talvuuna Avatiliqinikkut Munaqhidjutikharnik Upalungairutikharnik;
- Atugakhat havauhiitlu naunaiqtaujuqhat hulaqutaujut upalungairutikharnik, aulatitiyaangat, munaqhidjutikharnik, ihivriutukharnik, unniudjutit ihuaqhaidjutikharnik munaqhidjutikharnik atuqtakharnik;
- Maligaliqidjutikharnik naunaiyainiaqtun upalungairutikharnik malikhautikharnik tamainik aulayukharnik malikhautikharnik, malikhautikharnik atuqtakharnik, ihuaqtumik atuqtakharnik;
- Aturuminarnirit tukhiqtauyut upalungaiyautit kiudjutigilugit aalanguqtirnikkut pivallianikkut upalungaiyautini, maligatigut atugakhat, avatingit uvalu inungnun-maniliurnikkut avatiit, ayungnaqtutigut, ihivriungnikkut qanuriniit, aulahimaaqtumik kangiqhimadjutit Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajait, uvalu Nunallaat Qaujimajait;
- Havauhiit ihuaqhariami atugakhait, havauhiit, qanuriliurutingillu;
- Upalungaiyautit ilaulutik hulaqutauniaqtut nunallaanun, inungnun, uvalu piumayut ilauyut pivallianirmun uvalu atulirniranun Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Upalungaiyautit;

- Aulahimaaqtut naunaiyautit atuqtauyut, ilauyut ihivriurutit hapkua Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Upalungaiyautit; unalu
- Qanuq maniliqinikkut havaktuliyitlu nuutiqauniaqtut atuliriangani tukhiqtauyut ihuaqhaidjutit uvalu munaridjutikhat aktilaangit, ilauyut naunaiyautit katitiqhimayut, naunaiyautit, unniudjutit, uvalu ihuaqharlugit atuqtauyut,

Hulaqutinun Uqautait hivumut uqautigiyakharaluangit qanuq qanuriniit hapkunanga Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Upalungaiyautit atuqtauniaqtut ikayuutikhat hungiutinikkut munaqhidjutinun tamaini atugakhani tukhiqtauyup havaakhap uvalu naunairlugit naunaiyautit, qanuriniit, uuktuutit, uvalu kikliit ihuaqhagiangani munaqhidjutikkut hulidjutit attautini upalungaiyautini.

naunaiqtakhat ihariagiyauyuq hhamna ihumaliurut pilimaitpat uumunnga Atan'nguyap hivulliqaami Hulaqutinun Uqautait tuniyauyuq, Tamna Ayuittiaqtuq ilaliutiniaqtuq ihuaqhaqhimayumik naunaipkainiq hulilukaarutinginnik NIRB-kut ihivriurninnga havaanga qakuguluuniit laisiliqiniq/munariniq havaangit taimaa una naunaiqtakhat piinariaaqipat (ukunatitut, Nutauniqhanut Katimaniq, Kingulliqpaaq Hulaqutinun Uqautait, Kingulliqpaaq Tuhaqtipkainiq, unalu Imaq Laisinik).

Taimaali naunaiqtakhat piyakhat hapkunani titiraqhimayuni piyauhimayut tamatkiumayumik, Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Upalungaiyautit uvalu attautit upalungaiyautit ihuaqhaqtauyukhat pivallianikkut upalungaiyautinun tukhiqtauyumun havaakhmun, kitut aulahimaaqtumik ihuaqhaqtaulutik ihivriutaulutik tamaini Ihivriurutini. NIRB-kut ilitariyait ayurnaittumik ihuaqharninngani naunaitkutanik apiriyuq hapkunani Ilangani ihariagiyauniaqtuq ihumagiamilu Tukhiutit aturiami ihumaliuqtamingnik atayut ihuaqhigiamingnikluuniit naunaiqtakhat nakuutqiamik piluni. Imaal, Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Upalungaiyautit ihuaqhiyuminaqtut kiudjutigilugit aalanguqtirniit avatingini uvalu inungnun-maniliurnikkut avatiit pidjutauyut hilaup allanguqtirninga uvalu angikliyuumirlugu hulaqutit.

4.6.2 Avatimut Happummiarnirmut Upalungaijaut

Tamna Ikayuktiuyuq upalungaiyainiaqtuq Avatiliqinikkut Munaqhidjutikharnik Upalungairutikharnik malikhautikharnik talvani Avatiliqiyitkut Munaqhidjutikharnik Upalungairutikharnik aulatinanik tamaita hanaqidjutikhangit tukhiqtauhimayunik havaakh. Tamna Tukhiutit uqarniaqtuq qanuq ilauhimaamtunik aulahimaarniaqtunlu ilaayukharnik ayungnautiqaaqtunik nunalaani, nunalaani, ihumagiyutlu ilaayut pivalliaadjutikharnik auladjutikharniklu Avatiliqinikkut Munaqhidjutikharnik Upalungairutikharnik. Upalungaiyautit ilauniaqtut havauhiinun titiqqanun tamainun atugahanun tukhiqtauyumun havaakhmun tapkua turaaqhimayut:

- nayugaani munaqhiyut havaktit,
- havaami aanniaqtailiniq, aaniqtailiniq, unalu avatinganik maliktait havaktut, unalu

- kavamatkut havagviit timiuyullu havaktut avatiinun uvalu maligatigut malikhugit munaridjutit/munaridjutit.

Ihuaqqat, naunaitkutat iluaniittut titiraqhimangittutlu naunaiqhimajut haffumunga Avatimun Happumminirmut Hivunikhaq tuniyauyukhaq Hulaqutinun Uqautait uvalu ilauluni, kihimi kikliqangituq hapkununga:

- Havaakhalluat Hulilukaarutit
- maliganun uvalu laisikkut piyakhat uvalu qanuq havaktauniaqqat;
- pijaujumajuq ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikharnik;
- Uqariiaqatamingnik
- naunaitkutit katitirniniginik, ilituqhautit, unipkaarniginik, ihuaqharniginiklu pigiarutininik, piqaqat
- ihuaqhaqhimayut atan'nguyat qanuriliurutinga;
- ihivriurniq ihivriurlugulu Ihumaliurut; unalu
- qilamiuqtuqarnikkut upalungaiyautit attautimun aalat munaqhaidjutikkut upalungaiyautit.

4.6.3 Munaridjutit uvalu Uqaqhugit Upalungaiyautit

Malikhugit Avatiliqinikkut Munaqhaidjutikkut Upalungaiyautit, Tukhiutit tunihiniaqtuq attautinun ihuaqhaidjutikhanik uvalu munaqhaidjutikkut upalungaiyautininik kitunun aalakiinun qanuriniinun tukhiqtauyumun havaakhamun uvalu avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut avatiit uvalu iliugarlugit tamainun atuqtauyunun atugakhat tukhiqtauyumun havaamun (imaa, Tingmitikkut qanuriniitigut Munaqhaidjutikkut Upalungaiyautit uvaluuniin Pitquhikkut uvalu Pitquhikkut Ikayuutikkut Munaqhaidjutikkut Upalungaiyautit). Aktuumanirmi Uqautimi, Tamna Hulaqutit tautuktitiyukhaq qanuq ihuaqhaidjutikharnik munaqhaidjutikharnik upalungairutikharnik naunaiyainiaqtun taima:

- Tamna havaakhaq aulatitivakhimayut pijaujumajuq pigiaqaqhunilu allanguqtirutikharnik ilitarijauhimagut qilaminuaq;
- Nalautaagaayut ihuilijutit nunami inujuhirnik manikhaqhiurutinilu akturnigit amiriyauyut qilamiklu mikhivaaliriagani qilamik ihuaqharlugilu pigiarutit atuqtauyut nutaaguqtiriagani ihuaqhivaaliriagani akhuurutit tikuaqtaukpata ihuaginiganik hakugiktumikluniit;
- Tamna Maliktakhait atuqtakharnik aulahimayut talvuuna pijaujumajuq havaakhat aulaniaqtun; unalu
- Havauhia, tamayat, uvalu igluqpait atayut tukhiqtauyumun havaakhamun aulayut ihuaqtumik.

Aturniqatiaqtuq piqariagani kiguani amiriyaaganilu havaakhat ihuaqhaqhimayut ihuaqtumik naunairiagani nalaumanigit nalautaagaayut akturnigit nakurutauniginiklu ihuaqhivaaliriagani

ihuaqhautit ihuaqharniginiklu kiklikhainik. Una kangiqhidjut atuqtauyukhaq ihumaliurutigilugit ilaliutihimayut hulidjutit piyakhat uqautigiyaangani niriuktaungitut qanuriniit uvalu naunairlugit hunat atugakhat havaktauniaqtut (atugakhat munaqhijutit). Hapkua upalungaiyautit hivumut naunaiyainiaqtut qanuq ihuangnirit hapkua ihuaqhaidjutit atugakhat munaqtauniaqtut uvalu unniudjutauniaqtut. Tamaita upalungaiyautit naunaiyaiyukhat havaakhat inuk munaqhiyuq atulingnikhaanun ihuaqhaidjutikhanik aktilaangit, auladjutit kiunautit, uvalu havauhiit uvalu ilangit tukhiqtauyup havaakhap kitut ihuaqhaidjutikhat pidjutiqaqtut.

Tamna Ikayuktiyuq tuniyukharlu ayungnautikharnik ihivriudjutikharlik maniliurutikharlik naunaitkutingnik (imaatun itunik, nunaryuaptingni maniliurutikharlik nunaryuaptingnilu niuvaivikharnik), Aallanguqtirutit qaritaujaliquitinun titiraujarnikkutluunniit titiraujarnikkut titiraujarutaani tukhiqtauhimajumi havaktaujukhami tukihidjutaani (e.g., aktikkulaanginni pittaarnikkullu tingmitini, nunami akhaluutini, umiani, aallaniluuniin qanuriliurutini (e.g., nanminirinikkut nuutirinnikkut, nunarjuami aannialaqidjutimi) taapkuat hulaqutiniarungnaqhijuu atuqtipkailirinnikkut nakuunikkaiarnikkunluunniit tukhiqtauhimajunik mikhilaaqtirinnikkut qanuriliurutikhanik munarinikkullu.

Tamainnut avatimut munariniq ihumaliurut unalu ihuaqhainiq munarinirlu ihumaliurut, Tamna Tukhiutit tuniniaqtuq naunaitkutaq qanuqtut ilauniq pilaqutiniaqtuq nunallaanut, inungnut, piumayullu ilauyut (unalu angiqtauyut timiqutigiyangit) piliurninngani tahapkuat ihumaliurutingit, qanuqtullu ilauniaqtut iniqtirutinganut ihivriurlugillu tamarmik ihumaliurutingit piyullu hulilukaarutingit tukhiqtaujuq havaakhat piyait. Unaluttauq, tamaita munaqhijutikhangit upalungaijautikhat naunaiqtauniaqtut naunaiqhitikhanik qanuqtutlu Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqqaahimajut Qaujimajainnik, imaalu Nunallaani Qaujimajatuqangit atuqtauhimajut tuhaqtitlugit munaqhijutikhangit munaqhijutikhaniklu upalungaijautikhanik. Attautit munaqhijutit uvalu ihuaqhainikkut upalungaiyautit ilauniaqtut naunaiyaqhimayut imaa:

- Tikhahuarutit munaqhijutikkut pinahuarutit;
- Ihuaqtut maligat, pitquyauyut, uvalu nakuutqiatigut atuqtauyut;
- Ihumagiyaayut ilakhangit munaqtauyukhat, aulahimayutlu naunairutikhangit, Maliktaqhait, uktuutikhangit, uktuutikhangit, munaqhijutikharlik atuqtakharniklu ayungnautiqaqtunik ihuaqhaidjutikharlik malikhautikharlik tapkuninga;
- Qanuqtun nakuuninginnik mikhaagut qanuriliurutikhat ihivriutauniaqtun qanuqtullu mikhaagut aallanguqtirniit qanuriliurutit hungiutilugillu hivunikhat ihuaqhaqtauniaqtun pijukhaukpat, ilaujullu aktilaanginni naunaitkutini naunaijarutini maligutainnilu havaktaujukhami angirutini;
- Qaffiiqturningit, hivituninga, nunamullu hivituninganik munaqhijutikhainik tamainut, imaalu naunaiqhitikhanik havaktit imaaluuniit havaakhat katiqhiniyaqtut, qaujihailutik, imaalu naunaijailutik naunaitkutikhanik;
- Havaangit Ikayuqtiuyup, maligatigut piyunut hulaqutatit, pilaqutiniaqtuq nunagiyamingnut, aadlalluuniit (ukunatatit, inmikkuuqtut ihivriuqtiuyut) tamainni ihumaliurutini;

- Tukhiqtauyut hungiutilugit munaqhidjutikkut aktilaangit uvalu qanuq havaktukhauniaqtut, ilauyut hivituniit hulidjutit uvalu kikliit tapkua naunaiyautayut ihagiahungniq aalanguqtirlugu uvaluuniin aalakiit munaqhidjutikkut upalungaiyautit uvaluuniin ihuaqhaidjutikhat tapkua takuyauyut qanuriniit (hulaqutit) aalangayut tahapkunanga itqungniarutinun;
- Uqaqatigiiklutik qanuriliurutingit pigiami qun'ngiaqtaugiami maliganganik maliktakhangilluuniit, havaamut tikinnahuaqtangit kiklikhangillu, unaluuniit uqariiyaqtamingnik pipkaidjutyuq kaantraktunut avatinganit ihariagiyanginnik kaantrangit;
- Ihivriurlugit piliriakhat turaarvigilugillu haffumani malitqujahumajut qaujiharnirnut uuminngaluuniit ihuaqhinauharlugit uuktuutikhangit;
- Tunngavingit manikharnirmut ihumaliurutimut naunaipkaininnganullu;
- Naunaitkutikhangit qanuriliurutikhangit munaqhidjutikharnik iglukpangnik talvanga allanguqtiginikkut atuqtakharnik talvuuna hilaup allanguqtiginikkut unalu angiyunik hilaup hulilukaaktunik (imaatun itun, anginirmik aulavikharnik);
- Uqautigilugit qanuq naunaiyautit aadjiliurutiginiaqtait hivituyut tukhiqtauyut havaakhat munarilugit qanuriniit, hulaqutainun hulidjutit, aalanguqtaqtut kangiqhidjutikkut naunaiyautit (imaa hilaup allanguqtrinnga) uvalu nuutirniit havaakhanut ilauyut qanuq munaqhidjutikkut upalungaiyautit ilauyut uvalu ihuaqhiyuumirlugit umikhimanikkut tikhinauharutit, tikhinauhagutit, qanuriniit, uvalu kinguliit qanuriniit;
- Kiklihinikkut naunaiyautit ihuangnirit ingilgaanin tungaviit uvalu tadjat tungaviit naunaiyautit (takulugu ilanga [4.4.4](#)) tunihiyaangani naunaitkutainik uuktuutinun havaakhamun hulaqutinun, ihariagiyau illu ilaliutihimayut munaridjutit hivuani havaktautinagit uvaluuniin auladjutit havaktauyaangini havagviit havaakhat pihimayut.
- Tukhiqtauyut unniudjutinun atugakhat munaqhidjutikkut qanuriniit, ilauyut havauhiit (imaa titiraqhimayut, nunallaat katimadjutait), unniudjutigilugit, uvalu naunaiyaqhimayut kitut Kivgaqtuqtuq uniudjuiniaqtuq hapkununga, ilauyut ihuaqtut angigutit Timiqutingit, hulaqutiyut nunallaanun, inungnun, uvalu piumayut ilauyut;
- Upalungaiyautit ilauqatigiingnirmun munarinikkut qanuriniit aalanun pidjutinun tukhiqtauyumun havaakhamun, ilauyut ihuaqhaqtauhimayut auladjutinun havauhiit uvalu ihuaqhaidjutikhat;
- Maliktakhait/hanaqidjutikhangit ihivriugianganik ihuarutikharnik munaqhidjutikharnik havaakhat, ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikhangit, unalu hungiutiyaangat ilihairutikhangit hanigaingit ayungnautiqaqan talvuuna tukhiqtauhimayunik havaakhat;
- Ilauqatigiingniq qitqani munaqhidjutikkut upalungaiyautit uvalu Avatiliqinikkut Munaqhidjutikkut Pinahuarutit;
- Ihuaqtunik aturnikhanik ihuaqtuniklu munaqhidjutikhanik maliqayakhainik atuqtauyukhat munaqhidjutikhanut pinahuarutit;

- Qanuq qanuriniit munaqhidjutinun uvalu aulahimaaqtumik ilauqatigiingnikkut hulaqutiyut nunallaat, inungnun, uvalu piumayut ilauyut – imaalu ayuiqhimayut aalanin havaakhanin aulayut aadjikiiktuni avatingini – atuqtauniaqtut ihuaqharlugit uvaluuniin ihuaqharlugit idjuhikhait uvalu atulingnikkut ihuaqhaidjutit ihuaqhaidjutikhat uvalu munaridjutikhait upalungaiyautit;
- Qanuq Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajangit, Nunallaat Qaujimajangit, nalunaqtuliqinikkut ihivriurutit, nunallaanun-pihimayut munaridjutit pinahuarutit, maliganunlu uqautayut kangiqhidjutiqaqtut kitunun munaridjutit uvalu ihuaqhaidjutikhat upalungaiyautit uvalu tukhiqtauyut hulidjutit; unalu
- Upalungaiyautit ilaliutinirmun naunaiyautit uvalu naunaiqtakhat katititqauhimayut haffumuuna nunallaanun-pihimayut munaqhidjutikkut pinahuarutit ihuaqtut uvalu piinarialgit.

Tamaita munarinikkut upalungaiyautit havaktauyukhat taimaali qanuriniit hapkunanga pinahuarutinin tutqikhariangini aulahimaaqtut aviktungniit pinahuarutit uvaluuniin pinahuarutit ihuaqtut kavamatkut katimayit, nunamingni katimayit, uvaluuniin aviktungniini atanguyat, ilauyut nunallaanun-pihimayut munaqhidjutikkut pinahuarutit.

4.6.3.1 Avatiliqutit Avatingit:

Akhuurutauyuq taja avatiliqinikut amirijutinik munarinigagutlu upalugaiyautinik ihuaqhaqhimayut ahivariagani mikhivaaliriaganiluniit ihuitunik hulaqutait atulirumayayumi havaami nunami avatauyumi (takulugu [Ilangani 4.5.1](#) uqaqatiriigutikhamik nunami avatauyumi). Upalungaiyautit havaktauniaqtut pidjutigilugit iniqtiqhimayut inuuhit aktilaangit tukhiqtauyut havaakhat uvalu iluaniituqaqtut ihuaqtumik munaqhidjutinik uvalu ihivgiungnikkut havauhiit (imaa, kiklikhait ihuaqhaidjutikhat) tapkua pipkainiaqtut maligahanik hatumiarnikkut qilamik uvalu ihuaqtumik pihimalugit.

4.6.3.2 Inuliquitit-Maniliugutit Avatingit

Ihumagiyaaulaqtut Inuuhirmi manikhaqhiurutinilu Amirijutinik Upalugaiyaut havaalu ihumagiyaayukhaugait Inuuhirmi manikhaqhiurutinilu Ilagiyainik naunaitkutit, ilaqalaaqtut uqautayunik ilaa inungnit aaniagitaagani, ilitquhirmik, inuujuhirniklu Qaujimajangit nuuniginik, inuk, qatangutiriit, nunagiyaayumilu inuuhiqatiarnikut havaqatiriigutiniklu, niqikhaqatiarnirmiklu nunagiyaayunilu nunagiyaayunit aktuqtaulaaqtut atulirumayayumit havaamit. Tamna Naunaituq tunihimaarniaqtuq upalungairutikharnik, atugakharnik, ilihairutikharnik ikikliyumiqtitiaangat pidjutikharnik ihuangitunik inuuhirinikkut, inuuhirinikkut, maniliurutikharnik, pitquhiliqinikkutlu ayungnautiqaqtunik unalu naunaiyaiyaangat ihuaqtumik ayungnautiqaqtunik tukhiqtauhimayunik havaakhat (takulugu [Naunaitkut 4.5.2](#) uqaqhimaaqtukharnik talvuuna inuuhirinikkut-maniliurutikharnik ayungnautiqaqtunik ihivriudjutikharnik). Una ilauniaqtuq atuqtakharnik upalungairutikharnik naunaiyaiyaangat ayuiqhautikharnik ilihairutikharnik pidjutikharniklu Inuinarnik, qanurlu Inuit Nanminigiyaingit Havagviingit piniaqtun ihumagiyaaulaqtunik kaantulaangit aulahimayut talvuuna inuuhikharnik atuqtakharnik pijaujumajuq havaakhat. Hapkua upalungaiyautit piquqtukhat ihuaqtumik

munaqhidjutinik uvalu ihivriurutikkut atugahanik (imaa kikliit ihuaqhaidjutikhat) tapkua pipkainiaqtut maligahanik hatumiarlutik qilamik uvalu ihuaqtumik pihimalugit.

Inuuhirmi Manikhaqhiurutiniklu Amirijutinik Upalugaiyautit uqauhiqaqtulu atulirniganik Inuit hulaqutait Ikayuutiniklu Agiqatiriigutauyunik ikiniqhanilu, ilauyut havaktuliqiyit, havaakhanut aanniaqtailinikkut uvalu qayangnautikkut, nunallaat, uvalu inungnun ilaunikkut, uvalu piyaaqqat, pivalliani iligiingnikkut angigutit hapkununga kavamat havagviinun, naunaiqtauhimajut Inuit katimayit uvalu avikturniini, aviktuqhimayut uvalu Inuinaungitut Nunaqaqaaqtut kavamangit hapkununga avatingnun aktuutaulajut uvaluunin hulaqutinik hapkununga Nunaqaqaaqtunun Katimayiinun ihuaqtumik. 35 pilaarutit.

Katimaqatigiplugit ihuaqtut Aviktuqhimayuni Inungnut-Ikajuutikhangit Munaqtiunikhainnut Katimayit, Ikajuqtinga naunaittiaqtakhaa havaanga piniaqtaat aviktuqhimajumi munaqtiunikhainnut uuktuutikhait, ilaujut qanuqtut munaqhidjutikhangit upalungaijautikhat nallaumaniaqtut tahapkununga Avikturniinni Inungnut-Ikajuutikhangit Munaqtiunikhainnut Katimajit.

4.6.4 Umikhimanikkut uvalu Unguvaffaangnikkut Upalungaiyautit

Tamna Naunaituq pivallianiaqtun umikhimayukharnik Utiqtiffaagianganik Upalungairutikharnik tukhiqtauhimayunik havaakhanik naunairutiqarniaqtuq qanuq aalatqiinguyut hanaqidjutikhangit naunaiyagiikhimayut talvani [Naunaitkunmi 4.3](#) havaktauniaqtun umikhimayaangat qanurlu atuqtauniaqtun, utiqtitaniaqtun, umikhimayurlu malikhautikharnik havaakhat iglukpangit umikhimakpata. Umikhimanikkut uvalu Utiffaarnikkut Upalungaiyautit ilauniaqtut aktilaangit ihuaqhaiyaangani avatingit itquumanikkut kinguani umikhimakpata tukhiqtauyuuq havaakhat. Una ihumaliurut hivulliqpaami akhuurutauyut ihumaaluutigiyauyut ihuaqhaqtauyuuq avatinganut naunaiyainiq NIRB-kut Ihivriurniq, akhuraaluk naunaittuq ihumagiyauyuuq uumani Nunavut Imarmut Katimayit Qanurittakhanik "A" Imaq Laisinik Uuktuutimik. Mikiniqhakkut, upalungaiyaut tuniyauyuuq hapkunani Hulaqutinun Uqautait ilauyukhat hapkua:

- Tautuktitiniq tapkua ayuqhautit ilauyut ihuaqtumik umingnikkut uvalu utiqtilugit tamaita tukhiqtauyut havaakhat ilauyut ihumagiyauyut qilamik qanuriniit havaakhat pivallianingmun havauhiit, ilauyut ihuangnikkut tukhiqtauyut havaakhat idjuhikhait;
- Naunairlugit Akhuurutinun tikhahagutait ihuaqhaffaagianganik nunat hulaqutiginiaqtaat tukhiqtauyumun havaakhamun;
- Ihumagilugit aktuqtaulaaqutut nunagiyauyut ihulinigani nunanik aturniginik qanuriginik aturluaqtainiklu;
- Uqatiarnigit utiqtiffaarniginik pigiarutit, pivikhaqarvikhat, ublukhailu, atulirumayauyulu aulavalianigit ihuaqhaffaarniginik, ilituqhainikut pinahuaruti, qauyijutulu pivikhaqarnimik havaktinut inungnutlu;
- Uqatiarnigit tajainaq umikhimalakut uqaqatiriingnigilu tadjainaq umikhimaniganik ihumagiyauyukhaugait atuqhimaginarniganik atuinarniganik Umiktirutikhangit Ihuaqhaffaangninga Upalungaiyaut;

- Tautuktitiniq tamna hilap aalanguqtirnira ihumagiyauyuq Umikhiyanikkut uvalu Utiffaarnikkut Upalungaiyautini;
- Uqautigilugit ihivriurutit pinahuarutait uqautigiyaangani ayuqhautit ihuaqhaffaariangini, nunamingni qanuriniit;
- Ihumagiyakhait aanniaqtailitikhait inungnut aanniaqtailitikhait qajangnaitkutikhaniklu;
- Naunaitkutikhangit umikhiyamajut imaalu kinguagut-umikhiyamajut munaqhahidjutikhangit ihuaqpiagtut avatingit ilakhangit ilaujut, kihimi kigliqagtut, huradjanut, nauhimajut, hilaamut nakuuninganik, nunannga ihuaqtumik, imarmullu imiqatarnirmik amigaitilangit imaalu amigaitilangit;
- Uqautigilugit hivituyumik-kikliqagtut munaridjutit uvalu ihuaqhahidjutikhat tapkua piyakhat iqaiyangnikkut uvalu hivuuranaqtut ihuaqhaffaarlugit nayugait havaktaukpata;
- Uqautigilugit qanuq avatingit uvalu inungnut-maniliurnikkut avatiinun hulaqutit ikikliyuumirutiniaqtut uvaluuniin unguvarlugit tukhiqtauyut havaakhat nutqaqata auladjutait;
- Havaffaangnikkut qanuriniit tapkua pipkainiaqtut nunamun utigianganik aadjikiiviyaktumik hivuani-havaakhamun nunamik atungniq uvaluuniin ihuaqtuq nuna aturnia;
- Naunairlugit qanuq Ayuittiaqhimayut upalungaiyautait pidjutiaqtut ihumagiyauyut ilauyut haffumunga acidmik uyaqat uvalu/uvaluuniin havigaliit kumaayat, ilauyut iqakunik uvalu iqakunik munaqhahidjutikkut hanaqidjutit;
- Nalunaitkutaq uvanngat Ajurnaittumik ilagijaujut ihuaqtumik ihuuluutauhimajut nunaliit, inungnut, unalu pijumajaujut ilauqatauhimajut, ilaliutigijangit Tikkuatauhimajut Inuit Timiqutingit unalu kavamangit nalunaiqhimajangit pijumajainnit nunguanit nunannga atuqhimajangit hivunikhait haffumani havaarijaujukhanut ihuuluutauhimajut, unalu qanuq tahapkuat ilagijaujut uvunga Ikajuqtiujup havaarijaujukhanut umikhiyaningit unalu himmauhikhait upalungaijautingit unalu nunannga ihuaqhahidjutit malikhimajangit; unalu kavamangit nalunaiqhimajangit pijumajainnit nunguanit nunannga atuqhimajangit hivunikhait haffumani havaarijaujukhanut ihuuluutauhimajut, unalu qanuq tahapkuat ilagijaujut uvunga Havaanut umingningit unalu himmauhikhait upalungaijautingit unalu nunannga ihuaqhahidjutit malikhimajangit; unalu kavamangit nalunaiqhimajangit pijumajainnit nunguanit nunannga atuqhimajangit hivunikhait haffumani havaarijaujukhanut ihuuluutauhimajut, unalu qanuq tahapkuat ilagijaujut uvunga Havaanut-umiakkuqtut havaarijaujukhanut umikhiyaningit unalu himmauhikhait upalungaijautingit unalu nunannga ihuaqhahidjutit malikhimajangit; unalu kavamangit nalunaiqhimajangit pijumajainnit nunguanit nunannga atuqhimajangit hivunikhait haffumani havaarijaujukhanut ihuuluutauhimajut, unalu qanuq tahapku
- ihumagiyauyut ihuaqhahidjutikhanun idjuhiitigut pihimayut tukhiqtauyup havaakhap.

Una Upalungaiyaut ihumagiyauniaqtuq "inuunikkut" titiraq, aktilaangit naunaiyaqhimayut ihuaqhahidjutikhat pidjutigilugit qanuriniit tukhiqtauyut havaakhat imaalu aalanguqtirnikkut

ayungnaqtutigit uvalu/uvaluuniin atugakhat uvaluuniin maligat. Hivunirmi ihuaqhainiq ihumagiyakharaluangit qanuqtut hapkuat

4.6.4.1 Munariniq Munariniit munariniitlu Ihumaliurut

Hivuani Munaridjutikhat uvalu Ihuaqhainikkut Upalungaiyautit havaktauniaqtut tukhiqtauyumun havaktakhamun ilaulugit Umikhiimanikkut uvalu Utiffaarnikkut Upalungaiyautit, kitut titiraqhimayut qanuq aalakiit ilauyut titiraqhimayut uvani [Ilanga 4.3](#) havaktauniaqtut *tadjakaffuk umikhiimajut* uvaluuniin *upalungaikhimangitut umikhiimanikkut* tukhiqtauyup havaakhap. Tamna Ihumaliurut hivulliqaami akhuurutaayut ihumaaluutigiyayut ihuaqhaqtauyup hulaqutatitnut naunaiyaininnganik Ihivriurnirmi ilaliutiyakharaluangalu uqaqatigiingniq hunavaluit titiraqhimayut qangannuaq Ilangani [4.6.4](#).

Hivulliqaanga Munariniq unalu Munariniit Ihumaliurut ilaliutiniaqturlu naunaiqtakhat qanuqtut aadlatqiinguyut ilagiyangit piliuqhimayup munariyauniaqtut pigumi *ikikliyuumiqtuq aulapkainnngit* uumannga pijaujumajuq havaakhat ukunatitut aaniarutinganik unaluuniit havaamut.

4.7 Titiraqhimayut Tutqikhaiyut Katimayiingillu

Naunaitkutaq 20: Ihariagiyaayut Naunaipkainiq uumunnga Ikayuutingit Hulaqutinun Uqautait

Titiraqhimayut tamaita qauyihaiyit kitut tunihiyut upalungaiyautinun Hulaqutinun Uqautait, ilauyut inmi ayuittiaqhimayut naunaitkutait, havauhiit, uvalu hivayagahatigit naunaiqtakhat.

Tamna Tukhiutit upalungaiyarniaqtut titiraqhimayunik tamainik tutqikhaiyunik aituihimaanginaqtun upalungairutikharnik Hulaqutinun Uqautait, ilauyutlu ayuittiagiikhiyayunik ilitagidjutikharnik, havaanganik, hivayagianganiklu naunairutinganik talvani ilaliutihimajut Hulaqutinun Uqautait. Unaluttauq, Tamna Ikajuqtiujuq upalungaijarniaqtut titiraqhimajunik timiqutaujunut ilaupkarlutik pivalliajutikhanut Aktuutaulajunut Uqaqtainnik, ilaujut ikaarniit, inikhait, imaalu pidjutigiplugit qaujihaidjutikhat, naunaitkutikhat atuqtakhat tunijauhijamut, imaalu uqarvigilugit naunaitkutikhat timiqutaujunut.

4.8 Iniqtirutit

Hulaqutinun Uqautait nunguniaqtut iniqtigutikhanik tunihiniq naittumik naunaiyautit tamainun ihumagiyayunun avatiinun, inungnun-maniliurnikkut, inuuhigattiarnirmunlu hulaqutit, niriuktauyut nuutirnirmun uvalu angikliyuumirlugit hulaqutit uvalu hulaqutiyut Nunaqaqaqtunun Inungnun uqariyaqhimayut. 35 pilaarutit, tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat, ilakkut hulaqutit, uvalu munaqidjutikkut upalungaiyautit. Naunaiyaqhuqit hulaqutit aviktungniinun imaatan havaakhaq tukhiqtauyup, una iniqtirutaa naunaitumik tunihiniaqtut akhuurutinik Hulaqutinun Uqautait paqitatik tikuaqtauhimayunun kitunun uvalu Kanatamun.

ILALIUTIHIMAJUQ A: INIQHIMAITTUQ MALIKTAKHAINUT NAUNAIJAUT

ILALIUTIHIMAJUQ B: IHUAQTUMIK PIYAKHAT NAUNAIYAUTIT

Naunaitkutaq: Ihuaqtumik Piyakhat hapkununga Hulaqutinun Uqautait Naunaiyautit

Iniqpiaktuq	Pitquyahimayut
	Titiiqqat tuniyauyut uvani PDF, angmaqtirutiqangitut munariyauyut, titirangnikkut qiniqhianirmun, aadjiliurlugit titiraqhimayut/piksat/naunaiqtakhat. Pittiarniq kiklivikhaqaqtunik qaritaujaliqidjutikharnik tununganirmi.
	Aadjiliukhimayunik Hulaqutinun Uqautait tuniyauhimayut pigiaqagumik.
	Naunaitkutit, nampat, piksat, pingahut-piyut uuktuutit, piksasut, hunavaluitlu tuniyauyut.
	Numiktiqhimayut tuniyauhimayut.
	Iniqitut maliguattiarvikhani ikpatimi.
Titiralaualuqaqtuq	
	Avaliitumik-avaliitumik titiraq.
	Atan'ngujat ukuallu Qaritaujaliqinikkut Naittumik (takulugu Ilanga 4.1.6) unalu 1-makpiraaq kangiqhidjutikhaq titiraq uumani Tukhiutijaujumi.
	Havaakhaq Kangiqhidjutait Kangiqhipkaidjutit uvalu hulaqutinun naunaijautit pihimayut (takulugu Ilanga 4.2.2).
	Havaakhamut Naunaijautaa: Havaami ilagiyait hulijutulu ukualu qanurininga havaap ilituqharnigalu (takulugu Ilangani 4.2.3 , 4.3 , unalu 4.4.3).
	Havaakhat Pidjutikharnik, Pidjutikharnik, Allaniklu (takulugu Naunaitkut 4.3.2).
	Naitumik uqauhiq hulaqutait ilituqhaut atuni akituniginik ilagiyaini (takulugu Ilangani 4.4.4 , 4.4.5 unalu 4.5) atuqtumilu naunaqitaujuq, ilaujut: <ul style="list-style-type: none"> o naunaiyautait ingilgaanin kangiqhidjutit uvalu tadjamin pihimayut qanuginiit o ihumagiyauyut aalanguqtirutit avatiinun uvalu inungnun-maniliurnikkut avatiinun o nalautaagauyut hulaqutait ihumagiyauyunut ilagiyaini atuqtunilu o ihuaqhaidjutikhat maliqatqujahimajut o ilakungit hulaqutait akhuurninngalu tahapkuat hulaqutait o naunaijainiq hulaqutait o aalat hulaqutit ilauyut: <ul style="list-style-type: none"> ▪ aaniqtuqaqat uvalu ihuinaarnaitumik ▪ hulaqutait avatiptingnun tukhiqtauyumun havaakhamun (imaa hilaup allanguqtirninga, pidjutait, seismological)
	Inungnut ilaupkainiq (takulugu Ilanga 4.4.1).

	Inuit Qaujimajatuqangit, Nunalaani Qaujimajangit Nunaqaqqaqhimajunun Qaujimajangit (takulugu llangani 4.4.2).
	Havaakhat ikayuutikharnik auladjutikharnik (takulugu llangani 4.1.3 unalu 4.3).
	Naunaiyaffaarlugit uvalu munaridjutikhat pinahuarutit tukhiqtauyut (takulugu llanga 4.6).
	Avikturlugit naunaitkutit/aktilaangit tapkua tunihyut naunaiyaqhimayunik naunaiyautinik (ilauyut tamaita ihuaqtut uvalu ikayuqhugit naunaiyautit uvalu atugakhat uvalu munaqhijutikkut upalungaiyautit) atauttimun-piyauyukhat haffumunga titiqqanun.
	Naunaitkutinga Hulaqutinun Uqautait naunaipkaidjutingit nayugangit Ilanganini qanuraaluktut, Ilanganini, ilanga, Ilangani, makpiraanganilu tamaita akhuurutauyut ilihaidjutingit.
	Ihuaqtut, titirarvikhat, titirauyaqhimayut, naunaitkutait, naunaitkutait, nunauyat, piksatlu naunaittiarlugit taimaa/uvaluuniit ikayuutikhat titiraqhimayut.
	Nunauyat hatqigauyut ihuaqtumik naunaitumiklu tikuaqhiyunik ajikiinik naunaitumiklu tikuaqhiyunik naunaitkutinik pivagiagani naunaiyarniginik ajikutainiklu nunauyarmi qanuriniginik.
	Amihuujujut ajuitpiaqtunik tainiit, naittumik, unalu naittumik uqauhiit.
	Titiraqhimayut tamaita ikpatit, naunaitkutit, piksallu.
	Iniqpiaqhimayut titiraqhimayut ikayuutikhat taiguat uvalu naunaiyautit.

ILALIUTIHIMAJUQ C: ILAUQATIGIINGNIKKUT TIMIQUTINGIT

Ilaudjutit ihumaliuqtukhat ilauqatigiingnirmun hapkununga pidjutiqangitunun titiraqhimayunik Nunavunmi-kitunun hulaqutauniaqtut ilauyunun²²:

Maligakkut Timiqutit <ul style="list-style-type: none"> Nunavut Upalungaijautit Katimayiit Nunavunmi Avatilirinirmut Katimajiit Nunavunmi Imaliqijiit Katimajiit, imaalu Nunavunmi Qaangiutijauhijautit Pilaarutit Naalagvik Nunavunmi Uumajulirijirjuat Katimajiit Katimarjuarutat 	Nunallaat <ul style="list-style-type: none"> Haamlatkut Atanilluaq Katimayiingillu 2022 Ilaujun Maligaliurvingmi Nunataarnikkut Katimayiit (CBCs) Pivalliajulijikkut Havaktit Haamlatkut Haamlangit Atan'nguyangit Inirnikhaat Arnat katimayiit (e.g., Pauktuutit Inuit Arnat Kanatami) Inulramiit katimayiit (imaatun itunik, Nunavunmi Inuit Inulramiit Katimayiit, Ikarivik) Angu'hikiyit Havaktit Iliharviit Atan'ngujat ukuallu Atan'ngujat Inuliyit Timiqutit (imaa Nunavunmi Taiguarnirmun Titirarnirmullu Katimajiit) Munaqhitkut Igluliyit Katimayiit Nunavunmi Uyaraqhiuqtit Palliihimat (RCMP)
Inuit Katimayiit <ul style="list-style-type: none"> Tikkuaqtauhimayut Inuit Timiqutigiyangit (DIOs) Inuit Aviktuqhimayuni Pivalliajutikhalirinirmut Katujjiqatigiit Nunataarnikkut Timiqutingit Anguniaqtuliyitkut Katimayiit 	
Kavamangit <ul style="list-style-type: none"> Nunavut Kavamanga: Kavamanga Kanadaup 	
Inungnut <ul style="list-style-type: none"> Nunatuqayut Nunavunmi Citizens of Canada-mi, nunaqaqtuq hilataani Nunavut, ihumaaluktuq havaktakhami 	

²² Akhuraaluk qayagiyut tamarmik nunallaat aadlangayut unalu inuit katimayiingillu uqaqatigiyaqharaluangit tamainni nunallaani ihuaqtumik naunaiqtakhait nunallaani qanurittakhanik. NIRB-kut pitquyit Tukhiutit ilaupkaiyuq ihuaqtumut Aviktuqhimayuni Inuit Katimayiingit, Anguhiqijitkut Katimayiingit Katimayiingillu haamlangillu naunaiyariami nakuutqiamiklu atuqtamingnik ilaugiamingni pilaqutiyut nunallaangit Nunavunmi. Tukhiutit ilauqatauyukhat uuktuutinun Aviktungniini Inuit Katimayiit pittiangnikkut maligahat, niriuktauyut, uvalu ilauyut katimayiit uvalu attautit katitqihimayut, munaridjutikhat, uvalu atungnirit Inuit Qaujimagatuqangit.

Ikajuqtiujut ihumagiyakhait ilauqatigiingnirit hapkununga maligaqangitut titiraqhimajut *Ilaujut nuatqatimingni uvalu tapkua /numiktirinikkut piumayamingnik uvalu piumayamingnik, ilaujut Nunaqaaqaqtut Katimajiit ihuaqtumik. 35 Pilaarutit Nunavunmi*¹:

Inuvialuit Nunataarvigijangat ²	<ul style="list-style-type: none"> • Avatimut Ayungnautiqagtunik Ihivriuqtiuyut Katimajiit • Inuvialuit Aviktuqhimajuni Kuapaliisit • Inuvialuit Atauttikkut Titiraqtiat (ikayuqpaktun Avatiliqinikkut Hulaqutikkut Ihivriuhinikkut Katimajiit, Avatikkut Hulaqutikkut Ihivriurnikkut Katimajiit, Iqaluliqinikkut Atauttikkut Aulapkainikkut Katimajiit, Uumajunik Munarinikkut Uqaudjinikkut Katimajiit (Nunatsiami) unalu Inuvialuit Ulapqidjutainni Katimajiit)
<p>Mackenzie Valley unalu Hilataanit Nunagijaujut/Avatingnut Pijumajut uvaluunit Haviquhiqtauhimajut (Sahtu Settlement Region, Wek'èezhì or Tłı̨chǫ Settlement Region)²</p> <p>Hilataanit Nunagijaujut/Avatingnut Pijumajut unaluunit Nunatsiarmi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mackenzie Valley Environmental Impact Review Board • Mackenzie Valley Nunakkut Imaliqiyillu Katimajiit • Sahtu Atuffaangnirmun Ikayuutit Katimajiit • Lutsel K'e Dene First Nation • Qurjiqtaq Dene First Nation • North Slave Métis Alliance
<p>Nunaqaaqaqhimajut Katimajut piquatut Titiraqhimajut 35 Pilaarutait Nunavunmi</p> <p>Hilataanit Nunagijaujut/Avatingnut Pijumajut Ihumagiyait uvaluunit Haviquhiqtauhimajut Ukiuqtaqtumi Manitoba,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ghotelnene K'odtineh Dene (Sayisi Dene First Nation and Northlands Denesuline First Nation)
<p>Nunaqaaqaqhimajut Katimajut piquatut Titiraqhimajut 35 Pilaarutait Nunavunmi</p> <p>Hilataanit Nunagijaujut/Avatingnut Pijumajut uvaluunit Haviquhiqtauhimajut uvani Northern Saskatchewan</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Athabasca Denesųłiné Né Né Land Corporation (Athabasca Denesųłiné First Nations of Fond du Lac, Black Lake, and Hatchet Lake)
<p>Hilataanit Nunagijaujut/Avatingnut Pijumajut uvaluunit Haviquhiqtauhimajut uvani Hudson Bay, Hudson Strait (tamarmik Nunavut islands ukuallu ataani nunagijainni Manitoba, Ontario Québec)¹</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Makivvik Kuapuliisitkut • Nunavik Imarmiutani Avikturnianni Avatilirinirmut Katimajiit • Nunavik Imarmiutanik Nunami Upalungaijainiq Katimajiit

Nunavik Imarmiutani Avikturnia, James Bay unalu Northern Québec ²	<ul style="list-style-type: none"> Nunavik Imarmiutani Avikturnianni Uumajuliqitkut Katimajiit
Eeyou Istchee unalu Eeyou Marine Avikturnia	<ul style="list-style-type: none"> Eeyou Marine Impact Review Board Eeyou Imarmiutanik Nunami Upalugaiyaiyit Kamisiuyuq Eeyou Imarmiutanik Angu'hikiyit Katimayit
Titiraqhimayut: ¹ NIRB-kut naunaiqtait nunallaani humi ittaakhaanik timiqutigiyaujut aadlanganiaqtuq akhuraaluk nunallaani, unalu hapkuat ilaujut tuniinarialik aadlamik nunallaani-pilluaqhimajut ihumagiyangit ihariagiyaukpata. ² :Naunaiqtaa <i>Nunavut Angirutaa</i> Nakataq 40 nunat	

ILALIUTIHIMAJUQ D: NAUNAIYAUTIT TAKUPKAIYAAGANI NAUNAITUMIK ILAUPKAINIGIT

Apiqqun	Hii	Angiuruvit, naunaittuq:	Imannaq	Qin'ngiguvit, ihuaqhaidjutikharnik uuktuutikharnik pigiaqaqtun:
Tunijumavin ihumagijarnik tikkuarutikhanik nunallaanik, inungnik, timiqtutiniklu ilaupkainikkut?				
Tunihivit qilamik uvalu aulahimaaqtumik tuhaqtidjutmik ilauqatigiingnikkut piyakhanik?				
Katiqhivit kiudjutikhanik nunallaanik qanuqtut ilauyumavit?				
Tamna ilaupkainiq havaanga takunnaqtuq (ukunatitut, havaakhat naunaiqtakhat ihumaliurutingillu, unalu tunngavinga ihumaliuqtamingnik, piinariaqihimayuq inungnut?)				
Uqattiaqhimavit havauhikhanik pijutauyuniklu inuit upipkagainik ukualu qanuq kiujutit pihimayut naunaitumik ihumagiyauniaqaalu havaami qanurinihanik?				
Angiqhimavat havauhiit ilauqatigiingnirmun Inuit Qaujimaqatuqangit,				

Nunaqaqaqtut Qaujimajangit, uvalu Nunallaat Qaujimajangit, ilauyut qanuq katitiqtauvat, naunaiyaqtauhimayut, atuqtauuyut, uvalu kangiqhidjutiqaqtut havaakhat, Hulaqutinun Naunaiyautit, uvalu/uvaluuniin ihuaqhaidjutit uvalu munaqhaidjutikkut upalungaiyautit?				
Ihuaqqa, ihuaqtuq, piinariaqihimayurlu naunaiqtakhat (unalu numiktirninnga uqaqtiunirlu piumalluaqtanganik uqauhinga) tuniyauyuq tuuliiqhimaittumik, pipkaidjutyuq inungnut piqaqtuq pivikhaqautikhamik ikaarnimiklu naunaiyariami naunaiqtakhat?				
Pivikhaqaqat pivikhaqarniga naamakpat, ilitaqhiniaqa ukiup ahiiniluniit kikliqarniginik inuit?				
Una ilauqatigiingnikkut Upalungaiyautit ihuaqhaqtauvat piyaangini inungnun ilauqatigiingnikkut tikinahuagutit piyauvat?				
Tamna Tukhiutit naunaitumik ihumagiyainik ihumagiyainiklu pivakhimayut nunalaani				

ihuaqtumiklu naunairutiqaqhimaqqqa qanuq ilituqhaiyaangat ihumagiyauhimayut?				
---	--	--	--	--

LALIUTIHIMAJUT E: TUNGAVIKHAA UVALU HULAQUTINUN IHUMAGIYAUYUT

5.1 Tungavikhaa uvalu Hulaqutinun Ihivriurutit Ihumagiyauyut ilauyut haffumunga Avatiliqiinun Avatiinun

Naunaitkutaq 21: Tungavikhat Ihumagiyauyut Avatiinun Avatingit

Ihumagijauluaqtut Ilagijait	Ihumagiyakhat ²³
Ikkiap nNkuuningat	<ul style="list-style-type: none">• Unniqtutit ikiani nakuuninga Nunagiyauyumi Ilituqharvik (LSA) Nunamilu Ilituqharviani (RSA).• Pivigijait ikiani halumailrut ukuallu nauttiaqpalianirmun kaasingit anianiit.• Ukiup ilagani aalaganigit uvaluniit aalangurningit qanurinigat pijutiqaqtut aalaganiginik anurimit nakuuniganik.
Hilaup Aallanguqtirninga uvalu hilahiutit	<ul style="list-style-type: none">• Nunamiutanik nunamilu qanurinigat LSA unalu RSA taimaiginarlu qanurilinigat, ukualu inigiyauyut atulirumayaayunik havaami ilagiyainik atulirumayaayuniklu uhijutinik apqutikhanik(ngit).• Ukiup tamaat, ukiup ilainnani, tatqiqhiut tamaatlu aktilaangit uvalu naunaiyaqhimayut ukpigiyait aktilaangit kiklit; ukiup ilainnani ukiup ilainnangit aallatqiingningit imaalu aallatqiingningit; uvalu akhut hilap hulidjutait aadjikutaani atuqtauyumi uvani LSA uvalu RSA.• Atuqtauluaqtut aulaniit ilauyut haffumunga Ilumuurutiqaqtunun Ecosystemic Ilanga (VECs) havaakhani uvalu pidjutauyut hulaqutinun Havaakhamun.

²³ Ihumagijauluaqtut tamaini Atutiaqhimayunik Hunaliqaa Ilagiyaini ilaqaqtut ukuninga:

- Ukiup ilainnangit aallatqiingningit, ukiumut-ukiumut nalaumattiarningit unalu avatikhangit aallatqiingujut.
- Ihumagiyauyut aallatqiinik hilap qanurinigat nahuriyauyut.
- Uqautigilugit aalat ayuqhautit naunaiyaqhimayut hapkunuuna inungnun katimadjutit.
- Uqautigilugit aalat ayuqhautit naunaiyaqhimayut hapkunuuna Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqaqtut Qaujimagangit, uvalu Nunallaat Qaujimagait uqautigiyait uvalu katitihugit.

<p>Nipiquqtunig uvalu Nipiquqtunig</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nivyaaqtunik nivyaqtuniklu qullirutikhangit talvani Havaakharmi nayugaani, ilauyutlu ihuaqtumik, pigiaqagumiklu, piqatigiiktukharnik ukuninga atuqtauyukharnik nunalaani hilalungnikkut atuqtakharnik, ukiungani aallatqiingnit, hunavalungniklu. • Hulaqutiniaqtut nipiquqtunikkut uvalu nipiquqtunikkut huradjatigut idjuhiit uvalu aanniaqtailinikkut tamangnik nunami uvalu tariumi avatingit. • Piyaqqat, ihivgiurlugu piinarialik naunaiyautit/naunaiyautit hulaqutauniaqtuq nipiquqtunikkut uvalu hajuktut qagaqtautinit imap uvalu tariumi avatingit.
<p>Nunami Avatingit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nunamiutanik. • Nunaliqutit (ilautitlugit ayyikkutat uvaluniit pilarnaqtut tahapkuatut qimiq, fragile nunat, kinipayut nunat), qulaani takukhauni, nunalu. • Nunap qiqumaninga <ul style="list-style-type: none"> ○ Tuniqhaininnga LSA (unalu imaatun ahiruqtirninnga nunap qiqumania, hikunga ittut nuna, hikunga ittuq, aukuqtut uvingayut uvingat, unalu talik kiklingit). ○ Uunarniit kituni upalungaiyaqtauhimayut haffumunga Havaakhap igluqpainun uvalu igluqpinikkut (ilauyut uqautiginikkut qayangnaqtut hilaup allanguqtirninga, uvalu qanuriniit ihuaqtumik uvalu qayangnautikkut igluqpinikkut). ○ Ilauqatigiingniq qitqani nunap qiqumaninganik havauhiit aulayumiklu qaliriit, qaagani immaup qaaganilu nunap qanurininganik, unalu qanuriniganik nunap qiqumaninganik talingmiklu naunaiyaunmik pivalianigani nunami hanianilu immaup timigiyait qanurilinigilu nunap imaup aulanigani apqutikhani. • Piniarungnaqhiyuq nunap qajangnarninnga ayuqhaqtipkainiaqtaa havaakhat unaluuniit pidjutaanik ayuqhaqtitauniaqtuq Havaakhamit (ukunattut,

	<p>utuqqat, nunap hituarninnga, piniarungnaqhiyuq, ahiruqtirninnga qayangnarninnga).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ihuarningat qan'nganiittut imaalu nipalliqtauvikhanik aturnikhanik nauffaarniinnik qanngit. • Atuqtut atulirumayauyuluniit munariyauyaagani inikhanik, ajikutaqagitunik munarijutinik inikhanik, aagayaarnaituniklu inikhanik RSA. • Inikhat uliisit uvaluniit palaeobotanical angiyut iluani LSA.
Nunaliqiyit	<ul style="list-style-type: none"> • Bedrock lithology, nunap qanurininga, qangani nunap qanurininga, nunalu (ilauyut nunat nunamilu hikuit) atukiqtitauyut ujaqataviillu, havaakhat igluqpait ukunatut taluktuiyut iqqakut munaridjutikhat igluqpait, apqutit, aallallu nunat piyumayainut. • Nappaktirinirmun nunait, taapkuatut imaittunik pittiariniit ihuinaarviqhaitlu, talvani anggiyumi havaakhani igluqpaqhani imaatanlu nunait havaakhait tukhiqtauyut (imaa, uyaraqhiurviit, umiaqarviit, qaritaujaliquivingmi, tutquumaviliqiviitlu, hunavaluitlu). • Typical avikturniini uvalu nunamingni avatingnuntitiraqhimayut nunatigut tuniyauyukhat tautungnaqtut nunatigut iglut uvalu qagatanigani, nunap imap naunaitkutait, uvalu kiklit nunat. • Naunaitkutikhangit nunap nauniinik nunap iluaniittut hinigviit nunalu, ilauyut hikut iluaniitut uunaqutingillu qanurinningit nunap qiqumaninga nunap qiqumaningalu, pijutiqaqtunik hituqaiyunik, nunap ataani aularingnigini, pihimanikulu ayuruirutikhanik tunngaviuyut. • Niuviqhimayuq ayungnautiqaqqaan ihivriuqtauyukharnik allaninluuniit hanaqidjutikharnik ihuaqtumik ayungnairutikharnik.
Nunamit imaq	<ul style="list-style-type: none"> • Hydrogeology of RSA unalu LSA: <ul style="list-style-type: none"> ○ Imarnik auladjutikhangit atuqtakharnik taima uqaqhimaqtun imarnik munaqidjutikharnik nunamilu imarnik aulaviingit. ○ Nunap imap aktilaanga, auladjutikhangit, tuniuqhaidjutikhangit idjuhiit, imaalu aullaningit apqutikhat.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nunap imait maniit atugakhait. ○ Naunaiyaqhugit uvalu uqautiginikkut pittiangnikkut uvalu qupilgut. ○ Hydraulic conductivity data for hydrogeologic units. • Naunaitkutikhangit nunap qiqumaninga imaalu talingnik tuniuqhaidjutikhangit, (ihumagiplugit ihuarnikhanik, imakkut aullaningit ataani tamajat, imaalu ilaudjutikhanik nunap imap qanngani imap). • Imak atugakhak manikhakhautit nunamilu imak atuktauvaktunik imakhivaktunik imakhivaktuniklu nunaulyukhimayunik imalu avaatingnut nungumanginiklu uiwuktunik (uvunalu, imak atuktauvaktunik, nunap qiqumaninganik, tahikmi taliksnik, kuviuvanuanik kupanuanik, nunaap nauvaliavaktunik nunaap nauvaliavaktuniklu. • Imarmut Hydrogeochemistry unalu nunap imap qanurittakhanik (ukunatitut, pH, aupajaaqtumik piniarungnaqhiuq, atauttimut ihuaqhaqhimaajut naptujunik, una otopic, ihuaqhaqhimaajut aniqhaqtautit, ihuaqhijaungittut haviit unalu cations). • Uqautigilugit ilauqatigiingnirit qitqani nunap imap uvalu qangani imap.
Qangani Imaq uvalu Qaanganiituaq	<ul style="list-style-type: none"> • Uqatiarnigit, inigiyauyuq, timimilu qanuriniginik qagata immarmik RSA unalu LSA. • Hydrology of RSA unalu LSA: <ul style="list-style-type: none"> ○ Imaqarvit ihiviukhinikmun naunaiyainingmun naunaitkutakhanik kuukkanik, tahiit, hikuinik imakagvit kuukauhikpaktut uvunalu nunap iluani kuukanik. ○ Imarmut imaqarviit, imaqarviit, imaqarviit, imaqarviit, imaqarviillu. ○ Hikumi mahakpalliayut hikut, hikup qanuriningat, yuniittutlu. ○ Qiqitihimaarlugit/aulaviit uvalu imakkut kikliit. • Nunap qanngani imap qanurittakhanik RSA unalu LSA: <ul style="list-style-type: none"> ○ Hivuuranaqtut idjuhiit.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Aulaqtiriarlugit halumailrut, tikuaqtauyut kiklikhait, naunaiyarlugilu aturniaqatut immarmik atuqtunik /maliruakhat. ○ Ilitariyauningat nunamittutuqat qulvahiktut halumailrut. • Naunaitkutikhangit tahirmi uarvikharnik unalu limnologynik talvani LSA. • Uqautigilugu imarmik timiit atuqtut RSA (i.e. imarmik atuqtauyut niuqagahanik, anguniarnirmun, ulapqinirmun hulidjutinun, pitquhikuluuniin hulidjutit). • Timikkut hivuuranaqtuniklu idjuhiit nunami LSA. • Inuuhimaarnikkut amigaitilaangit, piiqtauhimayut idjuhiit uvalu tautuktitiblutik imaqarvingni LSA.
Kuukanit Tattinit Imarmik Avatingit	<ul style="list-style-type: none"> • Naunaitkutikhangit nuutaamik imarnik biota ilauqaqtunik nunagiyainik nunagiyainiklu tuniqhaiyukharnik talvani RSA, tahapkuninga ilidjuhirivakgainik unalu/unaluuniit pitquhikkut nirjutit, unalu iqaluit ingilraviit tikuaqtauvaktunik (nirjutit pidjutyunik Qayakutaayunik Naunaitkutanik uvani Naunaitkutak 1 talvani atanguyaulluaktunik nirjutit <i>pidjutyunik Qayakutaayunik Maligat</i> (SARA), nirjutit pilingnik tutkikhaqtaayunik tahapkunanga Katimayinik mikharut Ihivriuqhinirmun Naunaiyaini Naunaitkutakhanik Huranik nirjutit Kanatami (COSEWIC) talvanilu iqaluit nirginiagvinik imalu talvani <i>Ilqalukhiurnikkut Maligat</i>. • Naunaitkutikhangit imarnik imarmi imarmiutanik talvani LSA, ilauyut: <ul style="list-style-type: none"> ○ Imarmit nunangit ilauyut hinani imap kikliit, imarmi imarmiutat uvalu nauhimayut, tahiit ataani idjuhiit, uvalu nunat nayugait (imaa iqaluit avatqutugit nayugait, huviurviit, aulaviit ingilraviit taimaalu.). ○ Trophic uqaqtuq. ○ Uumayuliquitit aulaningit (i.e. periphyton, phytoplankton, zooplankton, benthic invertebrates, iqalungnik, taimaa.). ○ Ilaulukaarniq ilaruhingitlu anginirmik tamangnik auladjutikharnik qullirutiqatunik.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kufiutilanginik uvunalu avaatingnut higaliukhimayunik nirjutit. ○ Unniqtuta iqaluit naunaitkutat uumayut inmilu inmiguqtut inugiangniilu aanniaqtailini, halumailrutlu uviapkarni. • Naunaiktait nayugait piyakhat tamainnut iqalukhiurnikkut huradjanut.
Nautiavaluit	<ul style="list-style-type: none"> • Unniqtutai tapkuat nauniit/qulliit qanurittuni talvani LSA, ilautitlugit mikhautni pusantit pihimayai atan'nguyat allatqit, uqaqatigiplugit taihimayut nunat tamnalu/uvaluniit atuqpiartut uumayunut inungnutlu. • Tahapkununa naunaitkutanik nirjutit, kufiutilanginik, avaatingnut nungumagiktuniklu talvani RSA, pilingnik akhuurutauvaktunik ilituriyauvaktunik nauvariakhainik VEC pihimayunik uvunalu nirjutit pilingnik ilituriyauvaktunik (Huranik nirjutit pidjutyunik Kayakutauyunik titigkakhimayunik Naunaitkutaani 1 talvani atanguyaulluaktunik SARA imalu nirjutit pilingnik tikuaqtavaktunik tahapkunani COSEWIC). <ul style="list-style-type: none"> ○ Tahapkuat tukihigiarutit ilaqariaqaqtut naunaitkutainik nirjutit piqaqtunik hivituyunik nunaap nauvaliayunik, uvunalu/naliak ipingnakpiaktukhanik Inuit inuudjuhiinik imalu pitkuhiktukpangnik ilauhimayunik Ingilgangnitanik Ihiviukhinikmun Naunaiyainikmun Naunaitkutakhanik katitiktauhimayunik atadjutiqaqtunik nauttianik nauttianiklu atuktauvaktukhanik talvani RSA. • Uqaqatigiiklutik aanniaqtailinikkut qanurinniinnik nauttianik huradjanik nunallaaniluunniit LSA, ilauyut tungaviit naunaiqtakhat halumailgukkut aktilaangit (ilauyut havigalgit) naunaiqtauhimajut huradjat atuqtauyut huradjanin uvalu/uvaluuniin inungnun, kitunun (humans niginikkut nauhimayut) uvaluuniin turaaqhimangitut (huradjat) huradjat), uvalu aalat nauhimayut tapkua pidjutiqaqtut qayangnaqtut halumailgut uvaluuniin avatingit aulaniit aktungnirit uvalu haluumailruvaluit.
Avaatingnut Huranik nirjutit Uumayuniklu Najugaat	<ul style="list-style-type: none"> • Ungiglihimayunik angu'hikiyit kufiutilanginik, pilingnik akhuurutauyukhanik ilituriyauyukhanik huranik nirjutit VEC pilingniklu nirjutit pilingnik tikuaqtayukhanik

	<p>(nirjutit pidjutiyunik Kayakutaunyunik titikgakhimayunik Naunaitkutanik Uvani Naunaitkutaani 1 talvani atanguyaulluaktunik SARA imalu nirjutit pilingnik tikuaktauhimayunik tahapkunanga COSEWIC), ilauhimayuniklu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Aanniaqtailinikkut (i.e., halumailrut taigukhilutik kivraqtuiyunut huradjanut anginiqaqtut Inuinnarnut niqikhanut). ○ Tuniqhaininnga, nuutirninnga ingilravingit unalu ikaaqtuq RSA piyullu ikaarninnganik taimaa hulaqutait uumannga Havaakhat unalu imaatan akhuurutauyut ukununnga Inuit angunahuarniq. ○ Naunaitkutaq huradjanut piquaqtut angiyunik nunami aulapkaininngit, unalu/unaluuniit akhuurninnga uumunnga Inuit inuuhinga pitquhingalu. <ul style="list-style-type: none"> • Unniqtuta nunamiutanik talvani RSA, atadjutivaktuniklu nunaap nauniinik tahapkunani nunami huranik nirjutit; • Iltariyauninginik huradjaq nayugait talvani LSA unalu RSA pigiaqaqtun, ilauiyut: Nunaryuami Minguiqhiviit, Akhut huradjaq Nayugait, Aviktuqhimayut Minguiqhiviit uvalu aalat nayugait maligaqaqtut munaqhidjutiaqtut; qimiaquqtut; tuktut nurriiviit munaqhitkullu; ingutaarviit nayugait; tunmiraviit; uvalu taiyauhimayut nayugait imaa aluut, kumait himautauyut nayugait, uvalu nayugait atuqtauuyut angnanin uvalu nukaqhiit. • Iltagidjutikharnik nunagiyainik kituliqaak avaliqangitunik ayungnautiaqaqtunik uumayunik, taimaitunik Huraadjanik Ayungnautiaqaqtunik, tapkuningaluuniit aadjikiiktunik tikuaktauhimayunik kanatamiluuniit nunaptingnilu kihititirutikharnik.
Tingmiat Tingmiatlu Najugaat	<ul style="list-style-type: none"> • Qanuriniga tikmijat aalatqiit, inugiangnigit, imaatiniginik, nunamiutaniklu RSA, akhuurutiqaqtut tikuaqhiyunik tikmijanik VECs nirjutitlu taiyauhimayunik naunaiqtauhimajut (Huradjaq Qayangnautiaqaqtut titiraqhimayut Uvani Naunaitkutaani 1 talvani kavamatuqani SARA nirjutitlu taivagait ukua COSEWIC). Una unniqtut ilaqarialik tukiliurutit uumayunut piquaqtut angiyumik nunaliqutit aulatyutai, tamnalu/uvaluuniit atuqpiartuq Inuit inuuhit ilitquhitlu.

	<ul style="list-style-type: none"> • Naunaitkutikhangit aulayunik qupanuangit nayugaingit, ilauyut atugianganik Tingmiat Nayugaingit, Nunamiutanik Tingmiat Nayugaingit, Nunaptingni Minnguigviit allaniklu akhurnaqtunik nayugaingit (imaatun ivayunik, ivayunik, ivayunik nayugainik, tingmianik nayugainik) talvani RSA unalu pijaujumajuq uhidjutikharnik aulavikhangit. • Uqatiarnigit ukiup ilagani/ukiup amigainigit, tuniuqhangnigilu qanurinigilu aalatqiini nunagiyauniluniit aturniginik, aulanigit inugiangnigilu qanuriniginik tikmijat VEC, ukualu kihiani ukuaginaugitut inugiangnigit amigainiginik, aalagurniginik, aulaniqatiariagani, tuquvalianiginik amigainigit, aalatqiingnigit, taimaitunik. • Naunaitkutikhangit aulavikhangit qupanuangit aulavikhangit ingilravikhangitlu ihumagiyauniaqtun Ilakhangit ayungnautiqaqpakhimayut Havaakharnin (ilauyutlu tapkuninga tuyuqtauyukharnik aulavikharnik tapkuningalu ayungnautiqarniaqtun tariurmi kuvihimayunik talvanga aulahimayunik unalu/unaluuniit anugikkut aulavikhangit), taima uqaqhimaagtukharnik auladjutikharnik mihingnautiqagtunik talvuuna.
Tariumi Avatingit	<ul style="list-style-type: none"> • Tariumi nunamiutanik, ilauyut: <ul style="list-style-type: none"> ○ Tariumi imait nunalu qanurinningit. ○ Tariumi biota ilauyut iqaluit uvalu Huradjat Qayangnautiqagtut. ○ Marine Najugaat. • Naunaitkutikhangit tariurmiitunik iidjuhiinik havauhiit ingilraniit ilauyut hinani avatingit, nunangit allatqiinguyut auladjutikhangitlu, ilauqaqtuniklu talvani LSA unalu RSA, ilauyut uukturumajait agjautinut aulaviit(t). • Naunaiqtakhat ukualu tukhiqtauyut agjautinut aulaviit, ilauyut: <ul style="list-style-type: none"> ○ Ukiup hikua ilauyut hikap qiqitiqpalianirit uvalu nutqangalangniq. ○ Piinarialik bathymetric naunaiqtakhat. ○ Qayangnaqtut nayugait hapkununga tariumi iqaluit, aadromous iqaluit, uvalu tariumi biota ilauyut kihimi kikliqangitut, coralmun uvalu

	<p>sponge nayugait, nigiviit, ataani uunarniit uvalu uunarniitigut qanuriniit.</p> <ul style="list-style-type: none"> Katimapkaidjutait Inuit Qaujimajatuqangit qaujimajangit katitiqhimayut ilauyut hinaanin uvalu hikup qanuriniit.
Tariumi Uumayut	<ul style="list-style-type: none"> Unniqtuta tariukkut huradjat inugiangnigit, tuniuqhaktai, nunalikutitlu talvani RSA, aturtut naunairni tariurmi huradjat VECs uumayutlu taiyauhimagut naunaiqtauhimajut (Species talvani Hivuranarniq titiqqat talvani Naunaitkutaani 1 tapkunani kavamatuqatkut SARA tapkuatlu allatqit naunaiqtauhimajut tapkunanga COSEWIC). Una naunaiyautaa ilauyukhaq naunaitkutikharnik uumayunik piquqtun anginirmik nunami auladjutikharnik, unalu/unaluuniit akhurnaqtunik Inuit inuuhiani pitquhingitlu. Ilitturipkaidjutit imakkut huradjani nunagijainni uvani LSA, ilaujullu niriviit atuqtaujun VEC-kut nirijaami, nurrinikkut, munaqhini, avatquhimajuni-ukiumi, aallanilu ihariagijauqpiagtunik hulidjutinik. Ilitagidjutikharnik tariumi uumayunik, ingilraarnitaniklu aulahimagut nunagiyainik, tuniqhaiyaangat, ukiuk tamaat nuutirnikkut atuqtakharnik, akhurnaqtunik hanigaingit (imaatun itunik, niriyaangat, nugarviingit, ukiukmi, hunavalungniklu), ilauqatigiyaangatlu agjautinut hulilukaarutikharnik.

Naunaitkutaq 22: Hulaqutit Ihivriurutit Ihumagiyauyut Avatiinun Avatingit

Ihumagijauluaqtut Ilagijait	Ihumagiyakhat
Ikkiap nNkuuningat	<ul style="list-style-type: none"> Uqautigilugit atugakhat, maliktakhat uvalu pitquyauyut tapkua Tukhiutit pidjutiqangniaqtuq mikhiyuumigiangani uvalu mikhiyuumirlugit hulaqutit ikiamun qanuriniit. Itqungniarutit hivunikhaliurutit halumailgut puyuit hapkunanga Havaakhanin aalakiini qanuriniini, ilauyut: qanuriniit ikiani halumailgut, aalat ihuaqtut ikiani halumailgut, uvalu hungayaaqtunik igluit puyuit. Naunaiyainiq pipkaidjutiniq Havaakhat anianiit uumani Nunallaani Naunaiyainiq Nayuganga (LSA) unalu Aviktuqhimayuni Naunaiyainiq imaatun (RSA), aturluni ihuaqumik uuktuutimik, uqaqatigiingnirlu piyut

	<p>hulaqutait unalu ikikliyuumiutiniq maligat munarigiamilu qanuriliurutingit. Atauttimut itqurnarutauyuq anurimik halumailrungit (unalu tunngavinga unalu iliuraqhimayuq) naunaiyaqtakharaluangit akhuurutauyut anurimut qanurittakhanik naunaitkutangit.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uqautigilugit Havaakhat ilauyut uvalu hulidjutit kitut ikayuutauniaqtut piyaangnirmun acidic ihumagiyainik, uvalu naunaiyautit ilauyut hulaqutit. • Ihivriurutit hulaqutiyut anugikkut qanuriniit uvalu inungnun aanniaqtailinikkut hapkunanga Havaakhat hiamitirniitigut atuqtilugu aalakiit havaakhat havauhiit ilauyut ikiani puyuugutit, qanuriniit ikiani halumailgut, uvalu aalat ihuaqtut ikiani halumailgut taimaalu. • Naunaiyainiq Havauhikhap gaasingit nauttianik kaasiliit aittuutit.
Hilaup Aallanguqtirninga uvalu hilahiutit	<ul style="list-style-type: none"> • Ilituqharnigit Havaakhap GHG anianiit aturniginit aturniaqtut puyuit ikiklivaaliriagani akhuurutit, turaarviuyut, hilap aalagurniganiluniit maligauyuq, maliruagakhani, pitquhiuyuluniit. • Nakuunikktut uvalu ihuangitut hulaqutiyut puyutigut uarviinun. • Piyariaqaqat, aulayumik GHG inaunaijautikhat. • Tunngavinga tikkuarniq hilaup uuktuutimik piyullu qanurittakhanik, unalu piyut naluyut piyut uumunnga hilaup aadlangurninnga itqurnarutingit. • Hulaqutait hilaup allanguqtirninga ihumagiyauyut ilauyut kihimi kikliqangitut hapkununga: <ul style="list-style-type: none"> ○ Hulaqutit hilaup allanguqtirninga akhut hulidjutit ilauyut tipayut, hilap, taimaalu hulaqutit akiinun ilauyut (imaa iqaluit hulaqutit hinaanun nungutirniranun); ○ Naunaiyaqhimayut hulaqutit hilaup allanguqtirninga naunaiyautaanun uvalu akhut hilap kikliini ihuaqtut Havaakhamun uvalu ilauyut hulaqutit ihumagiyauyut ilauyut (imaa nuutiqhugit nauhimayut uvalu huradajat, nunap qiqumaninga mahaktirnia); unalu

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ihuangnikkut, hulaqutiyut hilaup allanguqtirninga qayangnaqtut avatingit idjuhiit uvalu/uvaluuniin ihumagiyauyut iluani nunami uvalu imarmiutat avatingit (imaa qayangnaqtut nunat tautungnaqtut). • Ihuilidjautaulaaqtunik ihumagiyaunikaqtunik ilagiyaini hilaup aalannguqtirninga, ilauyut qanuq ayuqharninganut ihumagiyauyut ilakhanut aallanguarniarunaqhiyut qanurinniinik aallanguarniarunaqhiyut tadjakaffuk anginingani Havaakhap, imaalu qanuqtut hamna kangiqhidjutikhaq ihivriuhidjutikhanik Havaakhap aktuqtauniinnik ihuaqtunik ilakhainnik. • imaatun ilauqatigiingniq atuqtauyut Havaakhamun, ilaudjutaa hilaup allanguqtirninga naluyauyut ihivriurutinun Havaakhap hulaqutait quviagiyauyut ilauyut. • Qanuq tautuktitinikkut uvalu ihivriurutait hulaqutit hilap aalanguqtirnianun ihumagiyauyunun; ilanggit tukhiqtauhimayuniklu ihuaqhaqtauyukhanik ilitturipkaiyuummigutiqhanik inungnut ilaupkainirmun. • Qanuq Tukhiutit ihumagiyauyuq uvalu pidjutiqaqtut Inuit Qaujimagatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimagait, uvalu Nunallaat Qaujimagait naunaiyautit hilaup allanguqtirninga hulaqutit ihumagiyauyunun ilakhanun, ilauyut qanuq ilauqatigiingnikkut kangiqhidjutikaqtut ihivriurutit uvalu tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat hulaqutinun pittiarinnikkut ilanginun. • Qanuq hilap aalanguqtirnira tuhaqtitait tukhiqtauyut ihuaqhaidjutikhat, ukualuat mahulingainikkut uvalu/uvaluuniin hungiutinikkut ihumagiyauyut ilauyut hulaqutinun Havaamin.
Nipiquqtuniq uvalu Nipiquqtuniq	<ul style="list-style-type: none"> • Uqatiarnigit nahuriyauyuq nipiquqtuyumik nipiquqtuniganiklu tamainit aturniqaqtunik Havaami piquutinik hulijutiniklu. Amigairyuuminiaqtut nipikkut aktilaangit titiraqtauyukhat. • Uqaqatigiingniq naunaitkutangit, maliktakhat, kiklikhangit, maliktakhangillu Tamna Ayuittiaqtuq malirniaqtuq ikikliyumiriamiulu hulaqutait piyut nipiquqtuyumut nipiquqtuyullu.

	<ul style="list-style-type: none"> • Aalanguqtaaqutut tariumi nipiquqtunikkut aktilaangit havaakhat hulidjutit, ilauyut agjautinut hulidjutit. • Hulaqutiginiaraluaqat nipiquqtunirmik nivyaarnirmiklu ukuniga: <ul style="list-style-type: none"> ○ Inuit inuillu hulidjutit qanitumi nipiquqtunikkut ikayuutit. ○ Nunamiutanik nirjutit, pilingnik kauhimayakhainik tuktunik uvunalu apkuutainik kupanuanik tahapkuningalu nirjutit pidjutyunik Kayakutauyunik. ○ Tariumi huradjat. ○ Iqaluit halumayumik imarmi tariurmilu avatingini. ○ Benthic invertebrates.
Nunami Avatingit	<ul style="list-style-type: none"> • Akturnigit qulaanit LSA pijutauniganit Havaami pivalianiganik ukualu atukiutikhanik ihuaqutit ahivagauniginik, ihumagivlugit qayangnaqtut nunat ukualu kivgaqtuiyut aturniqaqtunik nautianik uumayuniklu nunagiyainik. • Hulaqutiniaqtut amigainiit uvalu tunihiniit aalangayut uvaluuniin ihuaqtut nunat (imaa kinipayut nunat, qimiaryuit uvalu hilap nunat) haffumanga Havaakhamin. • Pilarni nuna nungutirni, ilautitlugit maniqarvik nungutirni, pityutauyut qanganit aktuanit turangayut tapkununga Havanguyuq ilagiyai huliniit hulinilu (naunaitkutariplugu, apqutit apyarturnit, imarmun allatqit, imarmun aulatauni/imat) atuqtitlugu tamaita Havanguyuq tukliriit. • Hulaqutiniaqtut nunatigut qanuriniit hapkunanga ularnin, akiligiqhimagiyuq hilap puyuit uvalu ikiani puyuulaitkutikhat uvalu/uvaluuniin kuvihimagiyut Havaakhamin. • Akhuurninnga uumunnga Havaakhamut ihumaliurniq piliurninngalu piliurninnga havaakhamut ilagiyangit piyut nunap qanurittakhanik, talvanilluaq nunap qiqumania, qayangnaqtut nunanga, hikunga-iluani ittut nuna, hikunga ittut, aukuqtut uvingayut, unalu haviit kiklingit. • Hulaqutiqarungnaqhiyuq ihuaqtumik nuna, unalluaq uunaqutinga, uumani vicinity igluqpangit

	<p>aulapkaitjutikhaniklu mahaqtillugu hikunga- nunap qiqumania nuna aadlallu qayangnaqtut nunanga. Uqautigiyakhait ihumagilluaqtakhait pidjutaulyut aktuqtauniinnik qaanganit ayuqhautinut pidjutigiplugu hananikkut (e.g., kibluqhimayunik, ujarahiuurnikkut hananirmik, kibluqhimayunik/titirauhiinik, niviuvaluit, ujarahiuurnikkut kimberlite tualruit) igluqpangmi igluqpangmilu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ihivriurutit uvalu itqungniagutit nunap qiqumaninga idjuhia (atutqiingniq uvalu aktilaanga) ikualatiniq ikualativingni uyagakhiuqtilugit uvalu auladjutait munaqhidjutikkut igluqpait ilauyut iqakunik uyaqqat. Akuniraalungmut itqurnarutingit uumannga uunaqutinga qanuriliurutingit uumani ihuaqhaqhimayut atan'nguyat igluqpangit piyakhait ihumagiyauniq hilaup aadlangurninnganut. • Uqautigilugit piniarungnaqhiyunut qanurilidjutaanut, piqattaqattarninganik, tuniuqhaidjutikhainiklu nunamut qayangnarniinnik, ilauyut apunmit aputit aputitlu, pidjatauvtut hananikkut hulipkaidjutikhanik (e.g., kipluqhimajut/titirarlugit, unngavaqtirlugit igluqpait atuqtakhat).
Nunaliqiyit	<ul style="list-style-type: none"> • Piniarungnaqhiyuq nunannga unalu nunannga qayangnaqtunik uumani Havaakhat nayuganga pilaqutiyurlu tunngavinganut pittaarninnganut, unalu piniarungnaqhiyuq ukiup hilataanit, ahirurninnga unalu, qayangnautingit kibluqhimayumik/iniqarluni uvingayuq, nunap ataanit uvingayuq, qaangalu igluqpiliuqhimayuq igluqpat. Ihuaqqat, ilituqhaut ilagiatkukhaugalu ilituqharnigagut takuupkaijutinit ilaa nunauyat, nahautit, aalatqiinit uiguini, hituarvingnilu naunaitkutini. • Hivuranarniq naunaiyarnia nalautaarutitlu, ilautitlugit tukhiqtauuyut aulatauni piyaunit.
Nunamit imaq	<ul style="list-style-type: none"> • Aallanguqtarniarunaqhijut nunap qiqumaninganut, nunap hiku, imaalu talik qanurinniit imaalu tuniuqhaidjutikhangit pidjutigiplugit Havaakhap hulipkaidjutikhat. • Aalagulaaqtut nunap imaup aulaniginik aulaniginiklu (ilalu nunap iluani havaktut uvaluniit hanayauninginik). • Hulaqutauniaqtut imap qanuriniinun.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ihuaqtut atugakhat (uvalu tungavikhat) itqungniarutit nunap imap aktilaangit, qanuriniit, aulaniit, taimaalu. • Halumailgut ihumaaluutauniaqtut Havaamin, naunaiyautait inmi ikayuutitik, uvalu itqungniaqhimayut amigairyuumiyut nunap imap. • Hulaqutiniaqtut imap qanuriniit hamanga <ul style="list-style-type: none"> ○ Havaakhat halumailrungit. ○ Qagaqtautit hulipkaidjutikhat. ○ Ayungnautiqagtun ayungnautiqaqanlu. ○ Iqakkunik munaqhijutikkut (imaa nunat, ikualatiivingni ilauyut, taimaalu.). ○ Imakkut munaridjutikhat (e.g. qurluarniit, qurluaqtut taimaalu.). ○ Havaakhat aulayut anarviit (imaatun itun, hivayaqtakhat imarnik, anaqtautiqarvingit hunavalungniklu). • Hulaqutiginiaqtait ihuinaarnirmun halumailrunun aulagititikkut havauhiinun • Piniarungnaqhiyuq angikliyuumiqtuq hulaqutait nunap imanga qanurittakhanik imarmi. • Uqautigilugit atanguyap aktilaangit mikhiyuumirlugit/ihuaqhainikkut hulaqutit haffumunga imap.
Qangani Imaq uvalu Qaanganiituq	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutiginiarungnaqhiyuq Havaamit havaktuq, havaarilugit hulilukaarutilluuniit ukununga: <ul style="list-style-type: none"> ○ Atuqtauuyut imait qanganin imap hilataani. ○ Idjuhiit qurluarviit idjuhiit. ○ Nunamiutanik imalu hilamiutanik huranik nirginiagvinik havakhikhimayunik (i.e. talvanga halumailrunik, ihuaqhaktauvaktunik taimaalu.). ○ Imarmik atuqtut anguniarnirmun, niuqagakhanik imarmik, ulapqidjutinik, uvaluuniin aalat pitquhikkut atuqtauuyut (i.e. halumailrut). ○ Imakkut ikaarutit, ihumagiblugit aulaviit aktilaangit inikhait uvalu aulaviit (imaa 1 uvani 100 ukiut uvaluuniin angitqiat hilatpait hulidjutit), fluvial processes, uvalu ihuaqutumik. ○ Hikumi tipait uvalu pidjutauyut hulaqutiyut aalanun ikayuutinun.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ fluvial havauhiit uvalu ihuarnikkut. • Ihivriurutit attautit imait ikaaqtut uvalu aulayumik havaktakhat hapkununga <i>Kanatami Navigable Imakkut Maligaaq</i> (CNWA) uvalu CNWA Mikiyut Havaktut Pitquyauyut ihumaliugutikhat Ingilgayuliqiyit Kanatami angigutait piyakhaqaqat. • Hulaqutiniaqtut qangani imap uvalu/uvaluuniin nunap qanuriniit imap qanganin <ul style="list-style-type: none"> ○ Havaakhat halumailrungit. ○ Qagaqtautit hulipkaidjutikhat. ○ Ayungnautiqagtun ayungnautiqagtunlu (imaatun itunik uqhurlungnik kuvihimayunik, hunavalungniklu). ○ Iqakkunik munaqhijutikkut (imaa nunat, ikualatiivingni ilauyut, taimaalu.). ○ Imakkut munaridjutikhat (e.g. imakkut ahirruqtirutit, nipalungmit imangniit qurluarniit, qurluaqtut taimaalu.). ○ Havaakhat aulayut anarviit (imaatun itun, hivayaqtakhat imarnik, anaqtautiqarvingit hunavalungniklu). ○ Taimaaqtitauput nunagijaujut (e.g. talvanga nappaqtirnikkut hulipkaidjutikhat, nunguvalliajut taimaalu.). ○ Nutrient ihumagiyait. • Tikuaqhiniq nalautaarunmiklu halumailrunik ihumaluutaulaagtunik Havaamit. imakkut ikayuutit naunaiyaqhimayut tadjamin uvaluuniin hivungani imakkut ikayuutit, aadjiliurlugit halumailgut ihuaqtut aviktuqhimayumi uvalu/uvaluuniin aanniaqtailinikkut Kanatami imingnikkut maliktakhat. • Ihuaqtut atugakhat (ihumagiyauyut) itqungniarutait imap aktilaangit, imap qanurinia, iqaiyautit (i.e. avunikkut taimaalu.), nunatigut uvalu nunat halumailrut taimaalu. • Piniarungnaqhiyuq angikliyuumiqtuq hulaqutait qaangani imap qanurittakhanik imarmi. • Uqautigilugit atanguyap aktilaangit mikhiyuumirlugit/ihuaqhainikkut hulaqutit qangani imap uvalu nunatigut.
--	--

<p>Kuukanit Tattinit Imarmik Avatingit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutiginiarungnaqhiyuq Havaamit havaktuq, havaangit, hulilukaarutingilluuniit ukununga: <ul style="list-style-type: none"> ○ Iqaluit aanniaqtailinikkut, tuniqhaidjutit, inugiangniillu. ○ Naluuyaqtut uvalu riparian nayugait ilauyut nayugait akhut tipait, nuvirviit, munaqhit uvalu nigipkaiblutik, ukiutigut nuutiqhutik, ukiumi qinginiikkut uvalu aulaviit pihugviit. ○ Pigiaqaqtuq iqalungnik aniguqtitiyaangat imarnik avatingnun (ihumamiluagungnaiqhuni mikivalaamik mikivalaamiklu aulavikharnik). ○ Halumailgut iqaluit uvalu pitquhikkut niqit (ihumablutik baisit). ○ Naunaipkainiq piliurninngalu piqalluangittunik huradjanik. ○ Taimaaqtitaujut nunagijaujut (e.g. talvanga nappaqtirnikkut hulipkaidjutikhat, nunguvalliajut taimaalu.). • Pilarni piplugit turangayut uvaluniit talvungaungitni aktuanit iqaluit, hatqirni, hilataanilu nunagiyat tapkunanga: <ul style="list-style-type: none"> ○ Imakkut munaridjutit (imakkut taimaaqtirutit, kuviyut, avgurlugit idjuhiit aulaniit, taimaalu.). ○ Niriyuminaqtunik halumailrut ilijaujut (i.e. puyuulaitkutikharnik, qagaktautit imaijarviit kuvirarvikhait taimaalu.). ○ Qagaqtarniq hanianiluuniit ima qarvingni (i.e. nipiquqtunig nivyalungnirlu aktuania). ○ Imarmi havaktuq uvaluuniin tahiq, kinipayuq, uvaluuniin aulaviit nayugait. ○ Ayungnautiqagtun ayungnautiqagtunlu (imaatun itunik uqhurlungnik kuvihimayunik, hunavalungniklu). • Aktilaangit naunaiyautit nunap qayangnautait imap hamanga piniarungnaqhiyunin Havaakhanun-ilauyut hivuuranagtut hunat uvalu halumailgut uhidjutit. • Uqautigilugit munaqhijutikkut aktilaangit mikhiyuumigiangani/ihuaqhainikkut hulaqutit haffumunga imap imarmi imarmiutat imarmiutanik.
---	--

Nautiavaluit	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutiniaqtut amigainiit, aalatqiit, uvalu huradjat aktilaangit uvalu nauniit, uvaluuniin aalanguqtirniit nauhimayut, pidjutauyut Havaakhanut hulidjutit uvalu hulaqutit (imaa ikiap halumailgut). • Hulaqutiyut nauhimayut nauniitigut nuutirnirmun/auladjutit ihuaqhaidjutinun uvaluuniin huradjanun haffumunga LSA hapkunanga Havaktauyunun tamayat uvalu hulidjutit, ilauyut tingmitit, akhaluutit, uvalu umiat. • Hulaqutiniaqtut nauhimayut qanuriniit pidjutauyut nunap halumailrut, uvalu halumailgut puyuit uvalu kapuqhiqtut puyuit hapkunanga Havaakhat hulidjutainun. • Uqautigilugit tukhiqtauyut nauhimayut munaqhaidjutit, ilauyut halumailgut aktilaangit huradjat atuqtauyut huradjanin (imaa uumayut) uvalu/uvaluuniin inuit (imaa, Labrador tiinik, aryaqtanik) uvalu/uvaluuniin atuqtaungitut niqitigut atungnikkut (<i>imaa</i> tuktut). • Uqautigilugit aktilaangit ikiliyuumirlugit hulaqutit nauhimayut, ilauyut aulahimaaqtumik ihuaqhaiffaarlugit upalungaiyautit ulapiqutauyunun nayugainun, uvalu aktilaangit ikiliyuumirlugit havauhiit huradjat nayugaini. • Hulaqutaulaaqtut halumailrunik uumayunit pijutauyut bioaccumulation-mit, ilaa, niqinut nirijutit hilamit, immarmit, nunamilu.
Avaatingnut Huranik nirjutit Uumayuniklu Najugaat	<ul style="list-style-type: none"> • Pidjutiqarniaqtut hulaqutinik nunami huradjanun uvani LSA, ilauyut, amigainiit, amigainiit, tuniuqhainikkut, uvalu idjuhiit huradjat VECs hamanga: <ul style="list-style-type: none"> ○ Talvungaqpiaq uvalu ahiagungnairluni uvaluuniin ihuaqhainiq nayugait, ilauyut nayugait atungniit, hamanga piqangniitigut uvalu aturniit igluqpinikkut, havauhiit havaakhat hulidjutit uvalu ilauyut mihingnautikkut ulapiqutit, imaalu halumailgut. ○ Hulaqutit imap qanuriniit uvalu nunap halumailgut, imaalu ikiani halumailgut pidjutauyut havaakhanun igluqpainin uvalu ilauyut hulidjutit.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Hulaqutit hikumin-hivuani-hivuani ilauyut agjautinut hulidjutinun, hikumilu munaridjutit uvani tulagviup/uhirviup. ○ Talvungaqpiaq uvalu hulaqutigiblugit hilaup allanguqtirninga. ○ Nunamiutanik ingilrayut tingmianiklu aulaviit, ukualuat ikitpalaat tingmitit (imaa ikitqiaq 610 metres qulaani nunap) atuqtilugu akhut (imaa tuktut nurriiviit uvalu nurriiviit uvalu ukiumi, amaqut hiniktaqtut). ○ Nipiquqtunig uvalu nipiqarniq huradjanik ikuutarnirmik, ikuutarnirmik uvalu aalat hulidjutit qanuriniit Havaakhat igluqpinikkut uvalu auladjutait. ○ Aannirnikkut uvaluuniin huiqhimagut pidjutauyut hapkunanga Havaakhanut hulidjutinun, ukualuat aturningat tamaini-hilakkut apqutit, uyarakhiuqtut agyautainut apqutit uvalu aalat upaktauviit apqutit, imaalu tuqutigiyut huradjanik qayangnaqhiyarangata inuit inuuhianut uvaluuniin nanminiaqtut uyagakhiuqtut havaktingit. • Pidjutiqarniaqtut hulaqutinik huradjanun amigairyuumiyut anguniarnikkut ayuqhautit pidjutauyut ihuaqhiyuumirnikkut piyaangnirit havaakhanun igluqpait. • Pilarni havanguyuq huliniit piyumani huranik nirjutit, uvunalu atadjutauyunik ihuigutivaktunik/aallanguqtirniiniklu ilidjuhirivakgainik imalu kanuritakhainiklu. • Ihivriurutit halumailgut hiamitiqtukhat avatiptingnun pidjutauyut Havaakhat uvalu havaktaulutik hapkunanga VEC huradjanin. • Ihivriurutit hapkua aanniaqtailinikkut uvalu pidjutiqangniaqtut hivuuranagtunik huradjanik pihimagut ihivriurutinun aktungnikkut apqutit uvalu inugiangniitigut kikliit.
Tingmiat Tingmiatlu Najugaat	<ul style="list-style-type: none"> • Naunaitkutikhangit tamaihimayut, allanguqtiqhimayunik, avaliangarnikkutluuniit nunagiyainik (imaatun itun, kumauyangit ivayuniklu nayugainigut) talvanga Havaakhat pivalliaadjutikharnik

	<p>(ilauyut halumaiqhimayunik nipiquqtuyuniklu) hulilukaarutikharnik ayungnautiqagtuniklu qupanuanik VEC. Taiyauhimayut ihumagiyaayut tuniyaayukhat Huradjanun Qayangnautikkut titiraqhimayut uvani Naunaitkutami 1mi kanatap SARA, huradjat naunaiqtauhimajut hapkunanga COSEWIC, huradjat piqaqtut angiyumik idjuhiinik auladjutainik uvaluuniin akhuurnaqtut haffumunga Inuit inuuhiinun uvalu pitquhiinun.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piniarungnaqhiyuq ulapiqutingit unaluuniit aadlangurninnga nuutirninnganut ingilravingit unalu akhuurutaayut tingmianik nayugangit unalu tingmidjutikhangit Havaakhamut qanuriliurutingit hulilukaarutingilluuniit, unalu umiakkut agjautit. • Ihuaqqat, Tukhiutit pidjutiqarniaqtuq aallanguqtirnikkut idjuhirnik qanuriliurutinikluunniit tunilunilu qujaginnanik pidjutinik tamainnun auladjutikhanun aajjikkiiktilaanginnun ukununga piqpiaqhimajunun VEC-nun. • Hulaqutiniaqtut tingmianik tingmianiklu nayugainik atuqtut ikiani halumailrunik, nauhimayut halumailgut, nunami halumailgut uvaluuniin halumailgut imap qanuriniatigut, uvalu nipiquqtunikkut uvalu halumailgut. • Hulaqutiginiaqtaat naunaiyarii qhimayut Tingmit hulaqutit Kikliit, tingminiaqtut tingmitinun. • Pilarniarungnaqhiyuq Havaakhamut igluqpangit unalu igluqaqtut iqqakut tangmarviit pipkaidjutigiami huradjanik ukunatitut nanuit, akhat unalu akhat, qalviit, tiriganniat, kuvirautainut, kuvinullu tingmianik piniaqturlu hulaqutait tingmianik amihuuninngit. • Piyaagtut tingmiat havaakhanun igluqpainun uvalu igluqpinikkut pidjutiqaqtut piumanikkut, uvaluuniin ivaviit. • Pilarnia tingmiaq tuqutyut piplugu tuqutyutaunit tall- ngi, qulaagut alladjuhit uvaluniit guy- ngi. • Piniarungnaqhiyuq talvunga talvungalu hulaqutait agjariami imakkut, unalu: <ul style="list-style-type: none"> ○ Hunavaluit kuvihimayut, kuvihimayut, aallallu aanniqtut.
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Piniqhiniq aanniqtuq tuqudjutivakturlu imarmik hikumilu nutqangallakluni upin'ngaami qiqitilunilu ukiakhami hulilukaaqtuni, taapkualluani taapkuat tariumi qupanuat katihimayut hanirainni talvani agjautit aulaviit qaangiutiniaqtut. ○ Aallanguqtirniit idjuhirnun, tuniuqhainikkut, amigaitilaangit, nuutirnikkut qanuriliurutit, huradjanun aanniaqtailinikkut hiamaktirnikkullu. ○ Ihivriurutit halumailgut tuniyaulutik avatiinun tariumin uhidjutit uvalu agyaqtaublutik umiakkut VEC pidjutauyut Havaamin. ○ Piniarungnaqhiyuq angikliyuumiqtuq hulaqutait angikliyuumiqtuq tariumit ingilrayut RSA talvani Havaakhat aturninnga, unalu. Ihumagiyauyukhat pigiaqaqtun anginirmik angikliyumirutikharnik tariurmi umiangit aulavikhangit talvuuna agjautikhat umiakkut aulavikhangit. ● Hulaqutauniarunaqhijut halumailrunik bioaccumulation nauhimajut niqinit nirijuktangit ikiakkut, imakkut, nunakkutlu, ilaujut aktuutaujut pitquhikkut niqikhainnik ilaujut munaqhidjutikhanik atuqtakhanik naunaijautikhanik aullaninganut haffuma aktuqtauniinnik.
Tariumi Avatingit	<ul style="list-style-type: none"> ● Hulaqutauniaqtut tariumi imap qanurinianun uvalu nunap qanuriniatigut kuvinikkut Havaakhat imakkut halumaqhinikkut kuapalisit. ● Hulaqutiniaqtut nunap qiqumaninganik qanurinigini kiguanilu akturnigit ilagini nunap qiqumaningani haniani nunami. ● Hulaqutit Havaakhatigut hulidjutit (imaa, hiniktarviit, hiniktarviit, uhidjutit tulaktarviit, taimaalu.) biota uvalu nayugait ilauyut kihimi kikliqangitut hapkununga: iqaluit uvalu iqaluit nayugait, atauyut uvalu hugiyaungitut nayugait, angiyut nunat, ataani uunarniit uvalu ilangit. ● Hulaqutiniaqtut tariumi avatiinun uvalu bio-accumulation uvani tariumi niqit auladjutait, kitunun

	<p>nivyaangnikkut uvaluuniin timiit, hamanga nikhilaangnikkut (imaa tupqit) tariumi umianin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutiginiaqtaa hilaup allanguqtirninga uvalu tagiup aktilaangit aalanguqtirniq Havaakhat ilauyut. • Hulaqutauniarunaqhijut imaalu qajangnarniit agjautikhangit, ilaujut: <ul style="list-style-type: none"> ○ Tupagiami pilaqutiyuq hinaanut nakuuninnga unalu qayangnaqtut iqaluit unaluuniit tariurmi huradjaqarvingit nayugangit (ukunatitut, hinaanit kinipayut). ○ Ballast imaq kuviyuq imap qanuriniatigut, iqaluit uvalu iqaluit nayugait, uvalu imingayut, ilauyut angikliyuumirlugit hulaqutit inuuhip Havaakhap. ○ Ilituriyauyukhanik nalikmik nirjutit, ilauhimayunik aaihikukpalianigitlu. ○ Tariumi imap qanurinia kuviyuq ukhuryuaq uvalu hivuuranaqtuq agjautikhangit aulaviit uvalu aanirnikkut nuna/aulaaqtitiblutik tariumi umiat hapkualu agjautiit aulavikhangit. ○ Havaguiqhimajut hamanga propeller uarlugit imap qanuriniit, iqaluit iqaluitlu nunangit uvalu, nikhiuqhutik.
Tariumi Uumayut	<ul style="list-style-type: none"> • Tahapkununalu aaihikukpaliavaktunik huranik nirjutit huranik nirjutit VEC pilakivaktunit agjautiit aulavikhait(t). Taiyauhimayut ihumagiyauyut tuniyauyukhat Huradjanun Qayangnautikkut titiraqhimayut uvani Naunaitkutami 1mi kanatap SARA, huradjaat naunaiqtauhimajut hapkunanga COSEWIC, huradjaat piqaqtut angiyumik idjuhiinik auladjutainik, uvalu/uvaluuniin akhuurnaqtut haffumunga Inuit inuuhiiun uvalu pitquhiinun. • Hulaqutiginiaqtait tariumi huradjanun, tariumi iqaluit, uvalu tariumi nayugait tariumi uhidjutikkut agjautit ilauyut amigairyuumiyut nipiquqtunikkut aktilaangit. • Kuvihimayut, kuvivaktut, ahiillu aanniqtut pidjutiaqqtut uhidjutikhanut auladjutikhainut qujaginnanullu pidjatauvtut tariurmiutanik huradjanut, imakkut nunagiyainni tariurmiutanillu iqalukhiurnirmik. • Kayangnaktunik tutkikhakhikhimayunik mikharut ilidjuhirivakgainik nirjutit pilakivaktunit kuvigaliukhimayunik imakagvit kuvihimayunik,

	<p>umiakpaliayunik uaqhivaktunik unalu uutikpaliavaktuniklu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piniarungnaqhiyuq ilauqatauniq, pinahuaqhimaitumik piyaquqtut tuqutkumilu tariurmi huradjaq talvunga talvungaluuniit pijaujumajuq umiakkuurniq (angmaumayuq imaq hikumilu nutqaqtitauyuq upin'ngaami talvanngalu qiqitiqhimaittumik ukiakhami) hulilukaarutingit, talvanilluaq tariurmi huradjaq pipkaidjutigiyaq talvani umiakkuurniq qaangiutiniaqtuq. • Piyaqtut tugaaqhimayut uvalu turaaqhimangitumik hulaqutiyut tariumi huradjaqitug idjuhiit, tuniuqhaidjutit, amigainiit, nuutirnikkut idjuhiit, huradjaq aanniaqtailinikkut uvalu ikualatinikkut hapkunanga tariukkut uhidjutit hulidjutinun. • Ihivriurutit halumailgut hiamitiqtukhat avatainun uvalu piyaulutik hapkunanga VECKunin pidjutauyut Havaamin. • Ihivriurutit ilakkut uvalu angikliyumirlugit hulaqutit hapkunanga tariumi huradjanun VECs pidjutauyut amigairyuumiyut tariumi aulayut uvani RSA uvani uyagakhiuqtini atuqtauyut (ilauyut hivumuuqtitauniaqtut uyagakhiungnikkut auladjutit). Ihumagiyaayukhat pigiaqaqtun anginirmik angikliyumirutikharnik tariurmi umiangit aulavikhangit talvuuna agjautikhat umiakkuut aulavikhangit.
--	--

5.2 Tungavikhaa uvalu Hulaqutinun Ihivriurutit Ihumagiyauyut ilauyut haffumunga Inungnun-maniliurnikkut Avatiinun

Naunaitkutaq 23: Tungavikhat Ihumagiyauyut Inungnun-Piyangaiyautikkut Avatingit

Ihumagijauluaqtut Ilagijait	Ihumagiyakhat ²⁴
Pivalliajuliqijikkut uukturvikhaniklu (ilaujullu inungnun maniliurutit)	<ul style="list-style-type: none"> Tunnngavinga qangaraalungnitat unalu akiliuhiamut maniliurutikhat, unalu aadlatqiingit (ukunatitut aadlatqiinguyut havagvingit), uumani Aviktuqhimayuni Naunaiyainiq imaaton ingilravikhanginnik unalu piniarungnaqhiyuq pilaqutiyuq nunallaangit. Qanuriton qaffiuniklu havagviit nanminiaqtuniklu (aulayut) talvani Avikturvingmi Qauyihaiviani, ilauyutlu auladjutikharnik maniliurutikharnik pivalliajutikharnik. Nunavunmi Itquumayut Tamaita Inuit Hunavaluit, akiit Tamaita Inuit Hunavaluit (GDP) angiklivaliauyut, Niuvaanikkut Akiit Naunaitkutait, tuyungnikkut/aulaqtitinikkut uvalu niuvaanikkut qaffitaalauniit hunat, inmi manikturlualimaitut akiit, uvalu nanminiaqtut maniliugutait.
Kaantulaangit Nanminirlu Atuqtakhat	<ul style="list-style-type: none"> Nutaanguqhimayut kihigtitautit uvalu naunaiyautit katulaangnikkut uvalu nanminiaqtut hulidjutait uvalu piyakhat uvani Havaakhani Aviktuqhimayuni Naunaiyainikkut Nayugaini. Manikhaqhiurutit qanurininga qanurinigilu nunagiyauyumi nunamilu manikhaqhiurutit, taja manikhaqhiurutit qanuriniginik, amigainigit aalatqit havagviuyut manikhaqhiurutit, pilaqtulu ayuruirutikhat pivagiagani ihariagiyauyut Havaap.
Havaakhat	<ul style="list-style-type: none"> Havaktut pivikhat qanuriniit (ilauyut qanuriniitigut, ukiungit, uvalu aalat inugiarniitigut qanuriniit). Havaakhat kihigtitautit piyakhallu.

²⁴ Ihumagijauluaqtut tamaini Atutiaqhimayunik Inuuhermi Manikhaqhiurutinilu Ilagiyainik ilaqaqtut ukuniga:

- Uqautigilugit aalat ayuqhautit naunaiyaqhimayut hapkunuuna inungnun katimadjutit; unalu
- Uqautigilugit aalat ayuqhautit naunaiyaqhimayut hapkunuuna Inuit Qaujimajatuqangit, Nunaqaqaaqtut Qaujimajangit, uvalu Nunallaat Qaujimajait uqautigiyaait uvalu katitiqhugit.

	<ul style="list-style-type: none"> • Nunamingni iglumiuyut manikhaat, manikharviit ihuaqutit, manikhaalu manikhaat. • Havagviuyut naunaitut aviktuqhimayut havaatigut NSA-kuni, qauyimavlutik havaktiliriagani Inuit nanminiklu havaktut pipkagauyut uumayuliqinikut agunahuarnirmik naunaitumik llanganik atuqhutik qangarnitat taimani makpiranguqhimajut naunaitkutinik. • Ihariagijaujut havaamut (ukunattittut ilihainiq uuktuutingit, ihuinaaqutut naunaitkutut, uqauhinga pittaagtangit) piniarungnaqhijurlu Havaakhamut ihariagijaujuq pigiami nunallaani havaakhat ilitarilugillu ajuqhautingit.
Ilihanikkut uvalu ajuiqharvikhat	<ul style="list-style-type: none"> • Tadja iliharnikkut auladjutait. • Piinarialik ayuiqhainirmut pinahuarutingit inulramiinut inirninullu. • Nunamingni ilinniarniq aulapkaitjutikhanik, inikhautikhangit, manngit ikajuutikhangit, unalu aulattittinirnut inikhautikhangit. • Aktilaangit iliharnikkut, ilihaidjutit, uvalu ayuitait uvani Aviktuqhimayuni Naunaiyautini uvalu atuqhimayait nunamingni havaktut aalakiini inugiangniitigut qanuriniit pihimayut piinialgit naunaiyautit.
Iglukhat	<ul style="list-style-type: none"> • Nunamingni piqaqtukhat piyumayainiklu iglukhainik, ilauyut nanminiqagtut, inungnut akiliqtuqhugit iglukhainik akikhaillu, aallat aulapkaidjutikhat, pidjutiqaqtuniklu aktalakhanik Avikturniinni Qauyihaiviani kivgaqtuqtauhimayut utaqqivingni. • qanuriniit piinialgit iglut takuyauyut napaitigut/amigaitilaangit igluqaqtut igluni ihumagiyauyut ihuangitut, ihuangitut, uvaluuniin akiliguminaqtut pihimayut nutaat Naunaiyainikkut naunaiyautit. • Inugiakpalaarniq
Pitquhikkut, ilauyut ukiuni qaujimagangit nuutirniq	<ul style="list-style-type: none"> • Nunat pitquhikkut uvalu pitquhikkut uvalu quviahuutit akhuurutit. • Nunalaani pitquhingit ihumagiyauyutlu.

	<ul style="list-style-type: none"> • Pitquhiliqinikkut, inuuhinga, angaadjungnikkut, uqauhikkutlu idjuhiit uvalu aalakiigutait.
Inuuhirmingni, pitquhikkut nuna uvalu/uvaluuniin imarmiutanik atuqtauuyut (anguniarniq, iqalukhiurniq, anguniarniq, katimaniq, idjuhiq, uvalu pitquhikkut uqagahat uvalu atadjutit)	<ul style="list-style-type: none"> • Nunat akhuurutit. • Munariyauyut nayugait. • Nunamingni uvalu avikturniini maniliurnikkut idjuhiit ilauyut pitquhikkut nunat atungniit hulidjutit uvalu akiliuhiatigut maniliugutit. • Unniqtuta tatya aulaaqtitni hiniktarvit ahiilu havagutit hilataani nunaliuyuq kikligiyai tapkuat aulapkaqtitai angunahuarni angunahuarnirlu huliniit talvani Nunalingni Naunaiyarnit Inaa, tahamanilluaq qaphiuni tangmaarni Havanguyuq. • Akhuurninnga, piinarialaqininnga, qanuraaluklu ihariagininnganik, qangaraalungnitat niqingit angiyut niqiriktunik pivigijaujut nunamingni nunaqaqtut Aviktuqhimaajumi Qaujiharvik. • Pitquhikkut anguyauyut huradjat ilauyut pitquhikkut uvalu inungmiunikkut hulidjutit ilauyut iluani, kitut ilauyut anguniarnikkut, nunallaani nigipkaiyut, uvalu anguyaktiublutik aanugaanik, hanauyarnikkut uvalu miqhuqhimaayunik. • Amigaitut uvalu piinarialgit nunamin ikayuutit, imaatun hanauyarnikkut uyaqqat, atuqtauuyut kamisinanun hanauyarnikkut uvalu hananikkut uvalu pitquhikkut tamayanik. • nirjutit ipingnakpiukhimayunik ipingnakpihimayunik nunalingnun.
Pitquhiqangitut nuna uvalu/uvaluuniin imarmiutat atuqtauuyut	<ul style="list-style-type: none"> • Tautuminaqtunik auladjutikharnik hanaqidjutikharnik piyaangatlu. • Nunamingni uvalu avikturniini nuna uvalu/uvaluuniin imangmiutanik aturniit. • Naunairlugit uvalu nigiuqtauuyut qaliriingnikkut kikliit uvalu/uvaluuniin nunat imaatun nunat atungniitigut hulidjutit havaqatigiiklutik uvaluuniin ilauqatigiiklutik haffumunga Havaakhap ilanginun uvalu hulidjutinun. • Agyarniq hulilukaarutikhat ulapqidjutikhatigunlu aturniaqtait.

	<ul style="list-style-type: none"> Ilihimayauyut nunat atungnirit hulidjutit uvalu ilauyut nunamingni maniliurutinun, inmikkut-pivallianiq, niqinun tamayat uvalu inuunikkut.
Ilitquhiliqinikkut ilihairutikhangit (ingilraarnitangnik ingilraarnitangniklu)	<ul style="list-style-type: none"> Ilihimayauyut ingilgaarnitat/idjuhiit, haunia, pitquhikkut uvalu ingilgaangnitat, mikhuqhimayut, uvalu ukpiginikkut nayugait, apqutit, uvalu taiyauhimayut nunat idjuhiit. Maligakkut pitquyauhimayut uvalu havauhikhat nakuuhivallianikkut uvalu unguvaqtirlugit titirauyarnikkut uvalu/uvaluuniin tuquhimayut kituni tukhiqtauyuni pivallianikkut. Ilaumatigiingniq qitqani pitquhikkut nayugait uvalu inuumatigiingnikkut nunallaat.
Niqikhaqatiarniq/Niqaiilliurniq	<ul style="list-style-type: none"> Niqiriktunik piyakhat uvalu piimayait inuit piqaqtut amigaitunik naunaiqtakhat niginikkut atuqtauyut inuit, ilauyut ihumagiyauyut naunaiyautit imaatun ukiutigut, qanuriniitigut uvalu ukiungitigut-ilauyut niuqangniit niqainait. Piinarialik piinarialaqininngalu niqinut piniaqtuq niqiriktunik ihariagiyauyut pitquhimullu piimayanginnik. Aalangadjutaa niuvaavingnin-niuviqhimayut niqit hunat anguniagahat, anguniaqtauyut, iqalukhiuqtullu titiraqtauyukhat. Naunairutikhangit aulahimayut niuvrutiaqtukharnik niuviqhimayunik niqinik pigiaqaqtunik, ilauyut akikhangit, ihuaqtunik, pukugianganiq, pigiaqaqtuniklu. Naunaiyautit ilauyut niqainait, ilauyut: akiit piyaangini, nakuunikkut akiit, ilaunikkut akiit (uvalu ikaangniit ilauyaami), halumailruqaqtut ihumaaluutit uvalu ukpirnikkut niqit, uvalu uqautiginikkut atuqtauyut.
Attautit, ilagiit uvalu nunallaat aanniaqtailinikkut uvalu inuuhiaqattiarnikkut²⁵	<ul style="list-style-type: none"> Piinarialik piinarialaqininngalu aanniaqtailinirmut havaat. Nunamingni aanniaqtailinikkut kihigtitautit uvalu qanuriniit hulaqutiniaqtut nunallaanun, ilauyut

²⁵ Inuuttiarnirnut tukiliuqhimajuq imaatut: Pidjutait ihivriuqtauyukhat attautip uvalu nunallaat aktilaangit ilauyut, kihimi kikliqangitut hapkununga, hapkua: Inuit Qaujimagatuqangit hivunikhaliurutait uvalu ukpigiyait; Pitquhikkut aulahimaarniq uqauhikkutlu; Inungmiunikkut, timikkut ihumakullu aanniaqtailinikkut; Atadjutit nunamun (ilauyut Inuit niqikhaqhiuqtut uvalu Inuit niqikhaqattiarniq/niqikhaqattiarniq); piinarialaqininngalu ayuiqhainirmut, ilihainiq unalu havaakhat pivikhaqautikhaq.

	<p>aadjiliugutigiblugit aalat ilangit Nunavunmi Kanatamilu ihuaqtumik.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hanianiillutik halumailrunik (piyariaqaqtut hapkununga Inungnun Aanniaqtailinirmun Avatimunlu Qayangnautikkut Naunaiyautit ihumaliugutauniaqtut havaakhamun-havaakhanun pihimayut; takulugu 4.6.3llanga uvalu aanniaqtailinikkut Kanatami Maligahat ilaliutihimayut naunaiqtakhat). • Ilihangnikkut aktilaangit, niginikkut atuqtauyut, angaadjungnikkut idjuhiit, uvalu aalat inungnun pihimayut aalakiini inugiangniitigut qanuriniit. • Attautit uvalu ilagiit inuuhiqattiangniq ilauyut uqautiginirit igluqaqtunun, ilagiit, nunallaallu ihuangnirit. • Iglumiuyunik inuujuhirnik qanuriniganik Nunami Ilituqharnigani Inigiyauyumi, ukualu: havaat (qatangutiriit/ ilagiit/ilagiiktut atuqatiriingniginik, inuuqatiriit iglumiugutiriit), agutauniginik ilaunigit, havagviuyuq iglumiugutiriit havaktut pijutiqaqtut taja arnat agutauniginik ilaunigit, aturluaqtunik aturniginik, qanurlu ihuaqtut atuqatiriingniginik /uqautauluaqtut iglumiugutiriinilu qanurlu ihumaliurutit hatqiqhimayut iglumiuyut. • Nunalaani inuuhirinikkut²⁶ ihumagiyauyut ayungnautigivakhimayaingitlu. • Havangniq-inuuhirmun aadjikiingniq uvalu piyaarluni akhuurluni pitquhikkut hulidjutinun uvalu maniqami talvanga havaami. • Qanituani qimaaviit arnanun piyaangnirmun aviktungniinun atuliraangata qanuriniitigut-pihimayut ningarniq. • Ihumakkut aanniaqtailinirmik imaalu inuuhiringnaqtumik • Ihuinaangnikkut amigaitilaangit. • Ipijalaingnikkut akiit.
Nunallaani aulapkaidjutikhanik imaalu	<ul style="list-style-type: none"> • Piinarialik pittaarninngalu inungnut havaangit piyullu aulapkaitjutikhanik:

²⁶ Ilauyut ihumakkut, ihumakkut uvalu iqaiyarnikkut aanniaqtailiniq

inungnut kivgaqtuidjutikhat imaalu Ingilrajulidjutikhat	<ul style="list-style-type: none"> ○ Tuhaqtipkainikkut ○ Inungmiu ○ Aanniaqtailinikkut munaridjutit ○ Qilamtuqutaliqqat ikayuutikhat ○ Hapuutiniq aulapkaidjutingit ○ Tadjakaffuk hiniktarvik ○ Niqikhaliurnikkut ○ Ilinniaqtuliyitkut ○ Qilamtuqutaliqqat kiudjutinga ○ Maliganun akhuurutinun ○ Nunallaat uvalu avikturniini iqakut munaqhidjutit <ul style="list-style-type: none"> • Atuatuyut agyaqtuyut uvalu tingminikkut aulaviit/apqutit, atuhugit tingmitit, imait, uvalu nunami (ilauyut sikiituut apqutit) atugakhat. • Piyaangat ingilravikhangit akungani Nunavut nunalaangit hilataani Nunavunmi. • Inungmiunikkut, ilihangniq, ulapqinirmun, iqaiyangnikullu igluqpait. • Akikhangit napaqtigiyaangat iglukharnik. • Nunalingni, ilitquhit uvunalu ulapkipkaivaktunik hulilukarutaulutik.
--	---

Naunaitkutaq 24: Hulaqutit Naunaiyautit Ihumagiyaayut Inuuhikkut-maniliurnikkut Avatingit

Ihumagijauluaqtut Ilagijait	Ihumagiyakhat
Pivalliajulijikkut uukturvikhaniklu (ilaujullu inungnun maniliurutit)	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutiniaqtut pitquhikkut maniliurutinun (imaa ilauyut anguniarniq, iqalukhiurniq, nanigiaqtuqtut, uvalu anguniarnikkut/atugakhat taimaalu.) uvalu akiliuhiatigut maniliurutit nunallaat uvalu avikturniini aktilaangitigut. • Hulaqutait Havaakhat maniliunirmun aalakiingnirmun maniliurnirmunlu mahulingainirmun hulaqutauniaqtut nunallaanun aviktungniinunlu aktilaangitigut.

	<ul style="list-style-type: none"> • Piniarungnaqhiyuq hulaqutait nunamingni unalu aviktuqhimayuni maniliurutikhat tadjakaffuk umikhiimaninnga kingulliqaarlu umikhiimaninnga. • Piniarungnaqhijun havaktaujukhami hulaqutijun Nunavutip Piqpiaqhimajunik Nunaptingnin Hunavalurnik, akitutilaanginni GDP naunirnik, Niuviqtuni Akiinni Naunaijautaa, agjaqtirnikkut/aullaqtirnikkut niuvvaanikkullu aadjikkiingnirnik tamajanik, inuup tutquqtirnikkut akitutilaanginni, havagvingnilu piangaijarutinik.
Kaantulaangit Nanminirlu Atuqtakhat	<ul style="list-style-type: none"> • Talvunga talvungaluaq havaaq-pidjutiqaqtukkut niuvirnikkut ihariaginiit ihumaliuqtauhimayullu angummadjutikhat nunallaani, aviktuqhiimanirni, ukiuqtaqtunilu nanminirijaujun angummadjutijaami taapkuat ihariaginiit. • Havaakhat ayungnautiqarniaqtun allanun nunallaani avikturvingmilu maniliurutikharnik havagviit, talvuunaluaq: <ul style="list-style-type: none"> ○ akitaqutautit havaakhanun aalanun nanminiaqtunun (ihumagiblugillu atuqtauuyut nanminiaqtut, havagvikyuat, pitquhikullu hulidjutit); unalu ○ Pittaarninnga nanminiaqtunut pigiami ihariagiyanginnik. • Naunaiyainiq pivikhaqautikhaq nunallaanut aadlanguriami maniliqinirmut tunngavingit tunigiamilu nutaanik niuvrutauyunik ikayuutikhaniklu pigiami ihariagiyanginnik piliuqtauuyuk Havaakhamit. • Hulaqutiniaqtut nunamingni nanminiaqtunun kivgaqtuutinunlu umikhimallangmata kingulirlu umikhimangmata.
Havaakhat	<ul style="list-style-type: none"> • Pilarni pivaliatitni nunalingni havaktit, ilautitlugit: <ul style="list-style-type: none"> ○ Talvungaqpiaq, turaaqhimangittumik, unalu havakhimajangit havaarijaujukhanut ukunangat Havaarijaujukhanut; ○ Tunihiluni uvaluuniin ikayuqhugit nunamingni ilihaidjutit; unalu ○ Nuutiqtaaqtut ayuiqhautit nunallaami.

	<ul style="list-style-type: none"> • Piyaangnirit uvalu piyaaqtut aalakiit piyaangnirit havaatigut aalakiinin inugiangniitigut qanuriniit, ilauyut ukiungit, qanuriniit, uvalu piyaarnigut. • Uqautigilugit pitquhikkut-qayangnaqtut havaktut munaqhijutikkut atuqtauyut tapkua pidjutiginiaqtait tamangnik Havaakhat qilamik havaktut ihagiagiyaait imaalu avikturniini hivituyumik-kikliqaqtut maniliurnikkut pivallianikkut ihagiagiyaayut. • Aalanguqtirniq akiliuhianun atuqtauyunun tutquqhimayut akiligahat uvalu atungnikkut akhuurutit, ukualuat aalanguqtirutit inungnun igluinun pitquyayunun aalanguqtirnikkut havaatigut qanuriniit. • Hulaqutiniaqtut havaanun pidjutiaqtut tadjakaffuk uvalu Kingulliq umikhimangmat.
Ilihanikkut uvalu ajuiqharvikhat	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutit iliharnikkut auladjutainun uvalu qanuq Havaakhaq pidjutiginiaqtaa ilihaidjutinun pinahuarutit (ilauyut qanuq Havaakhaq hulaqutiginiaqtaa ilihariaqtuqtut, pihimalugit ilihaiyit, ilihangnikkut aktilaangit, taimaalu.). • Pilarniarni piyumani tapkuat iliharnirmun havagutit, pilarnit, maniktakhat piqarnit aulatyutitlu havagutai. • Ihariagiyaayut ilihainirmut ittut, ayuitaminik unalu ilihimayanginnik havaamut uumannga Havaakhat naittumik, qitqani taininnga unalu takunnaqtuq hivunirmi, pigiami tautuktuuyaqtamingnik angikliyuumiutiniq uumunnga Havaakhat inuuhingit, unalu aviktuqhimayuni maniliurninnga pivallianiq. • Havaktaakluni nunamingni havaktut piyaangini ihagiagiyaait Havaakhat. Ihariagiyauniaqtuq ayuiqhainirmut nunamingni havaktut pigiami ihariagiyanginnik Havaakhamut. Una naunaiyainiq ilaliutiniaqtuq itqurnarutauyuq ayuiqhainiq ikayuutikhat itqurnarutauyurlu ikayuutikhat ihariagiyaayuq pigiami piliuqhimayuq ayuiqhainirmut pinahuarutingit, pittaarumi. • Parnaiyaqhimayut naunaiyautikhat ayuiqhautikhanut pinahuarutit, ilauyut ayuqhautit piniarungnaqhiyullu nakuuniqhainik ayuiqhaplutik nakuuyunik Havaakhanik ihariagiyaainik aviktuqhimayumilu maniliurutikhanut

	<p>pivalladjutikhanut ihumagiplugit pitquhirmut uqauhinullu ayuqhautauyunut.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piniarungnaqhiuq akuniraalukmik nunallaani pittaarninnga piliuriami pilaqutiniaqtuq nunallaangit, aviktuqhimayuni, Unalu Nunavunmi, unalu qanuqtut uyarakhiurnirmut ayuiqhainirmut ihumaliurut ihuaqhittaaqtaa nuutiqtirninnga ayuitaminik taimaa umikhimagumi (ukunatitut atan'nguyat havaktuliriyiitkunnilu ayuitaminik, qaritaujanik ayuitaminik, akhaluutirjuanik hanalrutinik atuqtaminik, maniliqinirmut ayuitaminik, hunaluuniit). • Ihuaqhaidjutikhat havaktiugit ayuqhautit qitqani piyakhat havaakhat ihariagiyaitigut, uvalu iliharnikkut aktilaangit uvalu ayuiniit nunamingni havaktut.
Iglukhat	<ul style="list-style-type: none"> • Piniarungnaqhiyuq hulaqutatit havauhikhamut-akiliuhiangit inungnut iglukhamut akikhangani unalu ahiagut hulaqutait nunamingni havaamut Havaakhamut. • Hulaqutiniaqtut piyaangnirmun inungnun nanminiaqtununu iglukhanik, ilauyut akitaqutait. • Pilarnia tamna havanguyuq pilangitni iglumi havaktit ungalaani piqangitni iglukhailliurniq. • Pilarninut ahiangurninut qaphiuni inungnut inuuyut atauhiinarmi angilrami aktuanitlu mikhigiarni inugiangnit. • Hulaqutiniaqtut nakuunikut iglughanik.
Pitquhikkut, ilauyut ukiuni qaujimajangit nuutirniq	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutiniaqtut piyaangini nayugait pitquhikkut uvaluuniin ukpirnikkutlu anginiqatut. • Hulaqutiginiaqtaa nuutirnirmunluuniin ukiuqatut ilihimanirit.
Inuuhirmingni, pitquhikkut uvalu/uvaluuniin imarmiutanik atuqtauqut (imaa anguniarniq, iqalukhiurniq, anguniarniq, katimaniq, uvalu pitquhikkut uqagahat uvalu atadjutit)	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutiniaqtut aghuungnaqtunik. • Hulaqutiyut Nunaqaqaqtunun iqalukhiuqtinun huradjanun, ilauyut iqalukhiuqtut pitquhikkut uvaluuniin aturniaqtut ukiuqtaqtumiunun.

	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutauniarunaqhiyut pihimmaaqtuq piliurningga nunamingni aviktuqhimayumiluuniit maniliurniq, ulapqiniq Nunaqaqqaaqtut iqalukhiuqtut. • Pidjutiqarniaqtut hulaqutinik anguniagahanun huradjanun, imaatun ikikliyuumirlugit nayugait uvalu amihuayuit aktilaangit uvalu/uvaluuniin nigiuktauyut aalanguqtirniit nuutirnikkut idjuhiit uvaluuniin inungnun tingmidjutikkut aulaviit. Qayangnautit tadjamin uvalu hivuniptingni ukiuqaqtut anguniaqtut ihumagiyauyukhat. • Hulaqutiniaqtut piyaangnirmun kitunun anguniarnirmun, iqalukhiurniq, tariumi anguniarniq, tingmiluni, ulapqinikkut uvalu angaadjungnikkut hulidjutit, ilauyut ihumagiyauyut attautit ilauyut imaatun tamaita hilatigut apqutit, nunami hulilukaarutit uvalu igluqpait, uvalu umiat uhidjutit. • Akturniqalaaqtut atuqhimaginariagani ihuaqutit aturniginik, ilaa niqainait niqit qahangniginik atulaaliriaganilu hanauyaqtit uyaraktaakhat, ihumagivlugit amigaiqpalianigit akturnigit ilituqharniginik imaatunliqaa inuujuhiini Havaap. • Hulaqutiqangniaqtuq nunamiutanik uvalu tariumi huradjanun, qupanuat, uvalu iqaluit pitquhikkut uvaluuniin aturniaqtut ukiuqtaqtumiunun. • Hulaqutiginiaqtait nauhimayut pitquhikkut uvaluuniin ihuaqtut akiit ukiuqtaqtumiunun. • Hulaqutauniaqtut tapkua halumailrut pitquhikkut niqinun, ilauyut tapkua nanigiaqtut, iqalukhiuqtut, anguniaqtauyut, anguniaqtauyut, uvaluuniin angiklivaliayut atuqtauyut uvaluuniin medicinalmik hulidjutit (imaa paungaqtat, taimaalu.), piqangniaqtut attautinun, ilagiingnun, nunallaanun, uvalu piyaarnigit Inuit ilauyaangini pitquhikkut inuuhiit. • Uqatiarnigit qanuq Kivgaqtuqtip malingniaqaa Ilitarijauhimajunik <i>Uqauhiit Maligat</i>. • Aalanguqtiqtaaqtuq pitquhikkut hulidjutinun uvalu iglumi auladjutait pidjutigiblugit akiliuhiatigut havaat ilauyut Havaakhanun.
--	--

<p>Pitquhiqangitut nuna uvalu/uvaluuniin imarmiutat atuqtauuyut</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutit ilihimayauyut pitquhiungitut nunait uvalu ikayuutit atuqtauuyut ilauyut munaqhidjutitqaqtut nayugait, tautungnaqtut, uvalu ihuaqtut ikayuutit. • Nigiuktauniaqtuq ilauqatigiikharnik talvuuna havaakhat pivalliadjutikharnik nunamiklu atuqtakharnik hulilukaarutikharnik nunaqaqtunik talvani Avikturvingmi Ihivriudjutikharnik Nayugaani. • Aktuutaulaaqtut pulaaqtuliginikut havagviuyunit Havaamit pivalianiganit ahirurataulaaqtuq ularuarniganik atuqhimayainik pulaaqtuliginikut Nunami Iltuqhaivikmi.
<p>Iltquhiliqinikkut ilihairutikhangit (ingilraarnitangnik ingilraarnitangniklu)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Piniarungnaqhiyuq hulaqutait ingilraarnitanik unalu nunamiutanik ikayuutikhat (ukunatitut, hauviliqiviit, hauniat nayugangit, ikikliyuumiqtut nayugangit), aadlallu pitquhimut nayugangit uumani Nunagiyaayumi Naunaiyainiq Havagvinga pipkaidjutiyaq uumannga Havaakhat piliurninnga aulapkaitjutikhaniklu ukunatitut tamaita hilarlukmut apqutingit, uyarakhiurvingit, nauhimayut, ikiangit, hunavaluklu unalu Havaakhat hulilukaarutingit. • Hulaqutiniaqtut ingilraarnitanik uvalu ingilraarnitanik ikayuutinik amigairyuumiyut hulidjutit nayugaini ilauyut uyarakhiuqtinun ilauyut nunami ingilradjutit uvalu aulahimaaqtut qiniqhiayut imaalu aulangitut hulidjutit. • Hulaqutiginiaqtaa pitquhikkut inuuhiqattiarnirmun, angaadjungnirmun uvalu upalungaiyautinun hulidjutinun kitut ilauyut pitquhikkut uvalu ingilgaangnitat, angiliyuumiqtut, uvalu upalungaiyarviit nayugait.
<p>Niqikhaqatiarniq niqiniklu auladjutikhangit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutit nigittiarnikkut aktilaangit niuvaavingnin-niuviqhimayut uvalu niqainait. • Hulaqutit piyaangnirmun uvalu piyaangnirmun niuvaavingnun-niuviqhimayut uvalu niqainait. • Hulaqutit uqautigilugit niqainait tamaini nunallaani uvalu Aviktungniini Naunaiyaivingni.

<p>Attautit, ilagiit, uvalu nunallaani aanniaqtailinikkut uvalu inuuhiaqattiarnikkut²⁷</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Puvipkakhimayut ikayuutikharnik talvani avikturviini. • Aanniaqtailinikkut aulaniit aviktuqhimanirmi havaktakhanilu uqautini. • Aktungniq, qayangnautit, uvalu hulaqutit hamanga (piyaghat hapkununga Inungnun Aanniaqtailinirmun avatingnunlu Qayangnautikkut Naunaiyautit ihumaliugutauniaqtut havaaghamun-havaaghatigut pihimayut; takulugu Ilanga 4.6.3 unalu aanniaqtailinikkut Kanatami Maliktakhat ilaliutihimayunun naunaiqtakhat). • Atuppagait, maliktakhat, maliruagakhallu tamna Havaakhaq ilaupkainiaqtuq nappaqtiqtautitlugit aulapkaidjutikhanullu, aallatqiiktuni Havaakhap nayugait ikighilaarutikhanik aktuutaujut imaalu aannialiqtailitikhainnik havaktit aanniaqtailinikkut. • Naunaiyainiq aanniaqtailinirmut, aaniqtailiniq, munarinirilu havaktut havagvikmi unalu maniliqinirmut aadlatqiinut Havaakhat qanuriliurutingit imaatunlu (ukunatitut, qagaqtaaqtut nauttiat, ayuiqhainiq unalu blasing aulapkaininnga, akhaluutirjuamiklu aulapkaininngit). • Inungnun ihumaaluutit ilauyut niriuktauyut hulaqutit aanniaqtailinirmun. • Piniarungnaqhiyut tunngavingit qanurittaakhainganinginnullu kitunik uqaqtaminik qayangnautingit havaktunut inungnullu tamainni qanuriliurutingit Havaakhat. • Hulaqutiginiaqtaa inungnun aanniaqtailinirmun ikiani halumailrunin, halumailgut pidjutauyut ikianin uvalu nunap aulanianun, hulaqutauniaqtut immarmun qanuriniit, uvalu aktungniq angikliyuumirlugu nipiquqtunig uvalu hilalungniq.
--	---

²⁷ Inuuttiarnirnut tukiliuqhimajuq imaatut: Pidjutait ihivriuqtauyukhat attautip uvalu nunallaat aktilaangit ilauyut, kihimi kikliqangitut hapkununga, hapkua: Inuit Qaujimagatuqangit hivunikhaliurutait uvalu ukpigiyait; Pitquhikkut aulahimaarniq uqauhikkutlu; Inungmiunikkut, timikkut ihumakullu aanniaqtailinikkut; Atadjutit nunamun (ilauyut Inuit niqikhaqhiuqtut uvalu Inuit niqikhaqattiarniq/niqikhaqattiarniq); piinariaqininnгалу ayuiqhainirmut, ilihainiq unalu havaakhat pivikhaqautikhaq.

	<ul style="list-style-type: none"> • Hulaqutauniaqtut inungnun inuuhinun ilauyut pitquhikkut inuuhit imaatun amigaitut niqainait niqit niriyauyut, ihumagiblugit nauhimayut uvalu halumailgut ilauyut aalanguqtirnikkut aktilaangit halumailgut niqainait (imaa nunamiutanik uvalu tariumi huradjat, iqaluit, qupanuat, uvalu nauhimayut atuqtauyut inungnin). • Hulaqutiniaqtut attautinun uvalu ilagiingnun aanniaqtailinikkut uvalu inuuhiqattiarnikkut uvalu nunallaat ihuaqtumik (ilauyut akiitigut, havagvikmi uvalu nunallaanun aalakiit-pitquhikkut ayuqhautit, ayuqhautit, uvalu/uvaluuniin inukluguhungniq, amigairyuumilugit piyaangnirit taangatigut uvalu aalat munaqhijutiqaqtut aangayaangnaqtunik, takhinahuarniq, aangayaangnaqtunik atungnikkut, ilagiit ningarnikkut, nuliqinikkut hiamitiqtut aaniagutit, uvalu aalat tuhaqtitiniaqtut aaniagutit). Hulaqutiginiaruaq, kihimi kikliqangittuq ukununga:²⁸ <ul style="list-style-type: none"> ○ iglumiutqitiriit qanuriniganik Havaamit (ila, atauhiq malruukluniit qatangutiriit havaktut uyarakhiurvikmi inigiyauyumi). ○ inuuhit, ilauyut hulaqutit angiyunun havaaghanun pihimayut ahinin nunallaanin. ○ nunallaanun uvalu ilagiit ihuaqhaidjutit uvalu pitquhikkut itquumanikkut pidjutiqaqtut inugiangniitigut aalanguqtirniq. ○ Inuit maniliurutit uvalu maniliuqpalaagtut uvalu piyaarlutik piyaangini uvalu avatqutugit hunat ihagiagiyauyut (niqit, iglutigut, aanugaat, taimaalu.) imaatun niqailiurnirmun iglughanunlu piinarialgit, akiliruminaqtunik uvalu ihuangnikkut ihumagiyauyut. ○ akituryuumiyut uvaluuniin akikhiyuumiqtut akiit inuunikkut uvalu akiliguminaqtut akitaqutautinun ikayuutinun uvalu/uvaluuniin akiliuhiangnikkut haffumunga Inuit havaatigut-
--	--

²⁸ Atautimuijut iluani tamainni hulaqutijauniarunaqhijut nunamingni ihuittumik aktuqtauniarunaqhijut.

	<p>inuuhiiunun aadjikiigutait akituryuuminikkut piyakhanik havagiamingni uvani Havaaghami.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ havaakhat havakhimayut inugiangningit allanguqtiqhimayut inugaingit, ingilrayut (ilauyut aulavikharnik aihinin Nunavunmin), inugaingit utiqtiffaaqtukharnik auladjutikharnikluuniit Nunavunmiunun akunganirmi nunalaangitni unalu ayungnautiqagtunik tapkuninga allanguqtiqhimayunik, unalu hivutunirmik naunairutikharnik ilaulukaarnikkut akungani nunaqaqtunik nunaqangituniklu. • Piniarungnaqhiyuq hulaqutait havagvikmi ihuaqhijutinga unalu ilihainirmut ayuqhautingit Nunavunmiunut unalu Hivuraani havaktut, unalu tahapkuat ihumaaluutigiyauyut piyut uumunga akhuraalukluuniit uqauhinga ayuqhautingit ukunanit havaktut. • Qanuq amigairyuumiyut angutit inugiangnigit nunallaat uvalu amigairyuumiyut piyaangnirmun nunallaanun (imaa apqutikkut uvaluuniin aturlugit nunamingni tingmitiqarviit) pidjutiqarniaqtut qayangnautikkut qayangnautinik arnanun nutaqqanunlu; unalu • Piinariaqarniit qimaavingnun arnanun atuqtut igluqaqtunun pimmarlungnirmun.
Nunallaani aulapkaidjutikhanik, inungnun havagutit, ingilradjutikhaniklu	<ul style="list-style-type: none"> • Piyumayauyanun nunallaani aulapkaidjutikhanik imaalu inungnut kivgaqtuidjutikhanik talvanga Havaakhamit talvunga talvungalluarlu. • Hulaqutit kivgaqtuutit uvalu/uvaluuniin igluqpinnikkut (ilauyut iglutigut) inungnun uvalu nanminiaqtut havagviit, pidjutigiblugit atuqtauyut Havaaghatigut uvaluuniin turaaqhimangitunun, ilaayut tapkua pidjutauyut hapkunanga Havaaghanun-piliuqhimayut inugiangniitigut aalanguqtirutit, imaaton ihiviurutit ihumaliugutit hulaqutinun, Nanminiaqtaut naunaiyaqtakhaa tughiqtauyut ihuaqhaidjutikhaq. • Amigairyuumiyut piyumayauyut nunamingni uvalu avikturniini aanniaqtailinikkut munaqhiyut auladjutait, ilaayut atuqtauyut aaniarnikkut auladjutit, qilamiurnikkut kiudjutit uvalu qilamiurnikkut

	<p>aaniarnikkut munaqhijutit, medevac kivgaqtuutit, uvalu ayuqhautit uqaqtauyut amigairyuumiyut piumayauyut.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Havaklugit nutaat uvalu nutaanguqtirlugit atuqtauyut havauhiit ilauyut hilatigut aaniqtailidjutit uvalu avatingit qulaani kikliini nunallaat uvalu anguniarnikkut/aulaaqtitinikkut apqutait, uvalu/uvaluuniin anguniarviit nuna kitut pidjutiginiaqtait nunamingni anguniarnikkut hulidjutit/aulayut Havaaghat nayugaini. • Akikhanga pipkaidjutyuq ihariagininnanit uumannga Havaakhat talvungaluuniit inungnut aulapkaitjutikhanik, ikayuutingit, unalu tahapkuat pipkaidjutyut Havaakhat- inugiangniit aadlangurninngit. • Uqautigiyauyuq nunallaanun piyaangnirmun Havaaghanun igluqpait umiktiqata, ilauyut tughiqtauyut apqutikkut piyakhat.
--	---

TAIGUAT CITED

- ACIA (Ukiuqtaqtumi Hilaup Hulaqutinun Ihivriurutit). 2005. *Ukiuqtaqtumi Hilaup hulaqutait Ilituqharniganik*. Iqaluktuuttiaq University Press, 1042p.
- 114957 *Canada Ltée (Spraytech, Société d'arrosage) v. Hudson (Town)*, [2001] 2 SCR 241, 2001 SCC 40 (CanLII), <http://canlii.ca/t/51zx> at para. 31; unalu *Morton v. Kanata (Iqalukhiuqtut Tariullu)*, 2015 FC 575 (CanLII), <http://canlii.ca/t/ghjfq> at paras 41-43.
- (Doc ID No. 286425). NIRB File No.: 00MN053, Kingulliq Tuhaadjutikhaq Unniudjut haffumunga Mary River Havaakhamun, Baffinland Iron Uyaraqhiuqtit Kuapaliisit, September 14, 2012, uvani p. 13.
- Avatiliqiyitkut Hilaup Aalannguqtirninga Kanada 2020. *Qauriliurutikhangit Ihivriudjutikhangit Hilaup Aalannguqtirninga*. Piinarialik uumani: <https://www.canada.ca/en/services/environment/conservation/assessments/strategic-assessments/climate-change.html>. Piyaagtut uvani September 2023.
- Avatiliqiyitkut Hilaup Aalannguqtirninga Kanada 2021. *Iniqhimaittuq Ajuiqhimajut Maliktakhat Pidjutiqaqtut Qanuriliurutikhat Naunaijautikhat Hilaup Aalannguqtirninga*. Piinarialik uumani: <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/corporate/transparency/consultations/draft-technical-guide-strategic-assessment-climate-change.html>. Piyaagtut uvani September 2023.
- Avatiliqiyitkut Hilaup Aalannguqtirninga Kanada 2022. *Iniqhimaittuq Ajurnaittumik Maliktakhaq Pidjutiqaqtunik qanuriliurutikhat Naunaijautikhat Hilaup Aalannguqtirninga: Ihivriuhugit hilaup allanguqtirninga Mahulingainirmun*. Piinarialik uumani: <https://www.canada.ca/en/services/environment/conservation/assessments/strategic-assessments/draft-second-technical-guide-strategic-assessment-climate-change.html>. Piyaagtut uvani September 2023.
- IPCC (Kavamatkuni Katimayiit talvuuna Hilaup Aalannguqtirninga). 2018. *Annex I: Glosary [Matthews, J.B.R. (ed.)]*. 24 uvani 100 Global Warming of 1.5°C. Piinarialik uumani: [SR15 Annex1.pdf \(ipcc.ch\)](https://www.ipcc.ch/annex1.pdf). Piinarialaqhimayuq Tattiarnaqhilirvia 2023.
- IUCN (International Union for An'nguniaqpallaaqtailinikkut Maniqanirmi). 2007. *Maliktakhat Uukturiami amirinikkut Hivunikhaliurutikhanik uumunga Biodiversity Anguniarnikkut nunamilu Piqutini Aulapkainirnun*. IUCN Katimayiit. https://www.iucn.org/sites/dev/files/import/downloads/ln250507_ppguidelines.pdf. Piinarialaqhimayuq Imaruqtirvia 2020.
- Nunavunmi Avatilirinirmut Katimajiit 2020. *Nutauniqhanut Maliktakhat: Tukhiutinut Maliktakhat*. Iqaluktuuttiaq, NU NIRB (see <http://www.nirb.ca/guides>).
- NIRB (Nunavunmi Avatilirinirmut Katimajiit). 2018. *NIRB-kut Nutauniqhanut Maliktakhat Ilihainiq: Tainiit uvalu Naunaiyautait*. Iqaluktuuttiaq, NU NIRB (see <http://www.nirb.ca/guides>).

- Karetak, J., Tester, F., & Tagalik, S. (Eds.). (2017). Inuit Qaujimajatuqangit: Hunaujut Inuit ilihimainaqtun ilquumangitun).
- Lulham, N., Warren, F.J., Walsh, K.A. and Szwarc, J. 2023. *Kanata Aallanguqtirjuami Hilaup: Synthesis Unniudjutit*. Kanadaup Kavamanga, Ottawa, Ontario. Piinarialik uumani: <https://changingclimate.ca/CCCR2019/>. Piinarialaqihimayug Tattiarnaqhilirvia 2023.
- R. Paton, Qikiqtani Inuit Katimayiingit, naunaiqtauyug NIRB-kunnit NIRB-kut Ihumagiffaarninnganut Unniudjutit unalu Pitquyanginnik uumunnga Qikiqtaalukmi Havauhikhanga 2 Pivallianiq Uuktuutikhat, Qikiqtaaluk Iron Uyarakhuiqtit Kuapuriisingat Havaakhat Naunaitkutaririniq No. 005, NIRB File No. 08MN053, May 13, 2022, makpiraangani 35, footnote 35).
- Tilleman W. 2005. *Aalangadjutaa Avatiliqinikkut Maligaa uvalu Nalunaqtuliqinikkut*. 2nd ed. Environmental Law Centre, AB: 437 pp.
- UN (United Nations). 1987. *Unniudjutit Nunarjuami Katimayit hapkununga Avatiliqiyiinun uvalu Pivalliadjutit*. General Assembly Pigiaqtitauhimajuq 42/187, 11 Ubluiqtirvia 1987. Piyauhimayug Qitiqqautiyug 12, 2007.
- UN (United Nations). 1972. *Rio uqariirutikhat avatiptingnut pivalliadjutikhanullu*. 24 uvani 100 Unniudjutit hapkua United Nationskut Katimaryuarutait haffumunga Inungnun Avatiinun, Stockholm, pp. 5-16